

KULTUURIMINISTEERIUM

SISEMINISTEERIUM

Euroopa Liit
Euroopa struktuuri-
ja investeerimisfondid

Eesti
tuleviku heaks

CIVITTA

CIVITTA

Siseministeriumi ja Kultuuriministeriumi ESFi kohanemis- ja lõimumismeetme rakendamise vahehindamine perioodil 2014–2018

LÕPPARUANNE

Tellijad:

Kultuuriministerium

Suur-Karja 23, 10148 Tallinn

Tel: +372 628 2222

Siseministerium

Pikk 61, 15065 Tallinn

Tel: +372 612 5008

Vahehindamise läbiviija:

Civitta Eesti AS (registrikood 11092241)

Lõõtsa 8, 11415 Tallinn

Riia 24a, 51010 Tartu

Juuni 2019

SISUKORD

JONISTE JA TABELITE LOETELU	4
1. LÜHIKOKKUVÕTE	6
2. EXECUTIVE SUMMARY	7
3. TERMINOLOOGIA, MÕISTED JA LÜHENDITE SELGITUSED	9
4. SISSEJUHATUS	10
5. METOODIKA LÜHIÜLEVAADE	12
5.1. Teoreetiline lähtekoht	12
5.2. Vahehindamise raames läbiviidud andmekogumine ja -analüüs	12
6. KOHANEMIS- JA LÕIMUMISVALDKONNA HETKEÜLEVAADE	14
6.1. Ülevaade ESF-i kohanemis- ja lõimumismeetmest.....	20
6.1.1. Kohanemisalased meetmetegevused ja nende alategevused	21
6.1.2. Lõimumisalased meetmetegevused ja nende alategevused	21
7. ESF-I KOHANEMIS- JA LÕIMUMISMEETME VAHEHINDAMISE TULEMUSED	22
7.1. Meetme rakendamise ülevaade	22
7.2. Tegevuste asjakohasus ja vastavus sihtrühma vajadustele	29
7.3. Tegevustes mitteosalemine ja osalemise katkestamine	30
7.4. Meetmetegevuste alane teadlikkus ja kommunikatsioon.....	33
7.5. Meetmetegevuste vaheline sünergia tegevuste sihtrühmade vaates	37
7.6. Koostöö meetmetegevuste ellu- ja läbiviimisega seotud osapoolte vahel	39
7.7. Meetme rakendamise ressursitõhusus	41
7.8. Kokkuvõte.....	44
8. VAHEHINDAMISE TULEMUSED KOHANEMISALASTE MEETMETEGEVUSTE LÕIKES	46
8.1. Sissejuhatus	46
8.2. Infoplatvormi ja tugiteenuste väljatöötamine ja rakendamine.....	48
8.2.1. Settleinestonia.ee veebileht.....	49
8.2.2. Automaatne andmevahetuslahendus	51
8.3. Kohanemiskoolituste väljatöötamine, piloteerimine ja rakendamine	53
8.3.1. Kohanemisprogrammis osalemine	56
8.3.2. Kohanemisprogrammi elluviimine	58
8.4. Tugivõrgustike kontseptsiooni väljatöötamine ja rakendamine	61
8.4.1. Uussisserändajate tugivõrgustiku tegevus	63
8.4.2. Teenuste arendamine.....	66
8.5. Hindamistulemused ja soovitusel kohanemise vallas	69
8.5.1. Soovitused kohanemisvaldkonna üleselt	71
9. VAHEHINDAMISE TULEMUSED LÕIMUMISALASTE MEETMETEGEVUSTE LÕIKES.....	73
9.1. Sissejuhatus	73

9.2.	Nõustamis- ja infosüsteemi väljatöötamine ja rakendamine	78
9.2.1.	INSA nõustamisteenus.....	79
9.2.2.	INSA nõustamisvõrgustik ja selle arendamine	80
9.3.	Lõimumisprogrammi väljatöötamine ja pakkumine	84
9.3.1.	Lõimumiskoolitused	85
9.3.2.	Integratsiooni Sihtasutuse keelelise ja kultuuriline kümbluse tegevused	93
9.3.3.	Muukeelse info esitamise võimekuse suurendamine	94
9.3.4.	Koostöö- ja kommunikatsioonitegevused	96
9.4.	Hindamistulemused ja soovitusel lõimumise vallas	103
9.5.	Soovitused lõimumisvaldkonna üleselt	104
10.	VALDKONNAÜLESED SOOVITUSED (ESF VÄLISED).....	106
11.	KOKKUVÕTE.....	109
11.1.	Meetme rakendamise ülevaade.....	110
11.1.1.	Meetmetegevused on edukalt käivitunud hoolimata esialgsetest viivitustest	110
11.1.2.	Osaluses on hooajalisi, regionaalseid ja vanuselisi erinevusi	110
11.1.3.	Tegevustes mitteosalemist mõjutab eelkõige vähene teadlikkus	110
11.1.4.	Tegevuste mitmekesisuse tulemusena on kliendil raske teenusmaastikul orienteeruda	111
11.1.5.	Rohkem tähelepanu tuleb pöörata koostöö arendamisele tegevuste läbiviijatega.....	111
11.2.	Hindamistulemused	112
11.3.	Soovitused	114
12.	SUMMARY IN ENGLISH	117
12.1.	Overview of the implementation of the measure	118
12.1.1.	Activities have been initiated successfully regardless of initial delays.....	118
12.1.2.	Participation shows seasonal, regional and age differences	118
12.1.3.	Non-participation in activities is mainly caused by lack of awareness	118
12.1.4.	The variety of activities makes it difficult to orientate in the pool of activities and services	119
12.1.5.	More attention needed towards developing cooperation between the different service providers	119
12.2.	Mid-term evaluation results.....	119
12.3.	Recommendations	123
13.	KASUTATUD KIRJANDUS.....	125
LISA 1.	JOONISED JA TABELID.....	127

JOONISTE JA TABELITE LOETELU

JOONISTE LOETELU

Joonis 1. Eesti rändetrendid, isikute arv (n), 2000–2018.....	15
Joonis 2. Tähtajalise elamisloa positiivsed otsused, lubade arv, 2010–2018	16
Joonis 3. Sisseränne Eestisse soolises lõikes, 2010–2017.....	16
Joonis 4. Tähtajalised elamisload Ukraina ja Venemaa kodanikele, 2010–2018.....	17
Joonis 5. Lühiajalise töötamise registreerimised, 2010–2018.....	18
Joonis 6. Tegevustes osalenute arv, 2015–2018	24
Joonis 7. Tegevustesse sisenemine kuude lõikes, isikute arv, 2015–2018 (n = 11327).....	25
Joonis 8. Tegevustesse sisenemine terve rakendamise perioodi vältel 2015–2018, isikute arv (n = 11327).....	26
Joonis 9. Osalejate vanuseline jaotus (n = 11327).....	27
Joonis 10. Meetmetegevustes osalenud kohaliku omavalitsuse järgi, tegevustes osalenute arv, 2015–2018.....	27
Joonis 11. Tegevuste soovitusindeks sihtrühmade ja tegevuste lõikes.....	29
Joonis 12. Suurima katkestanute osakaaluga kohalikud omavalitsused, katkestajate osakaal kõikidest osalejatest, 2014–2018.....	32
Joonis 13. Osakaal tegevustes mitteosalenutest, kes ei olnud teadlikud kohanemis- ja lõimumismee-me tegevustest	34
Joonis 14. Kuivõrd nõustuvad uussisserändajad väitega, et antud kohanemisalaste tegevuste järel suunati neid edasi teiste tegevuste juurde.....	38
Joonis 15. Kuivõrd nõustuvad vähelõimunud püsielanikud väitega, et antud lõimumisalaste tegevuste järel suunati neid edasi teiste tegevuste juurde	38
Joonis 16. Kas see tegevus vastas sinu vajadustele?	47
Joonis 17. Kas see tegevus vastas sinu ootustele?	47
Joonis 18. Peamised põhjused, miks pole uussisserändajad osalenud kohanemisalastes meetmetegevustes	47
Joonis 19. Kuidas said teada sellest tegevusest?	48
Joonis 20. Kohanemisprogrammi ülesehitus	54
Joonis 21. Kohanemisprogrammis osalejate hariduslik jaotus (n = 4609).....	55
Joonis 22. Kohanemisprogrammis osalejate vanuseline jaotus (n = 4724)	55
Joonis 23. Kas lõimumisalased tegevused vastasid vähelõimunud püsielanike ja uussisserändajate vajadustele?	75
Joonis 24. Kas lõimumisalased tegevused vastasid uussisserändajate ja vähelõimunud püsielanike ootustele?	76
Joonis 25. Peamised põhjused, miks pole uussisserändajad ja vähelõimunud püsielanikud osalenud lõimumisalastes meetmetegevustes.....	77
Joonis 26. Nõuandeebebi ikoon integratsiooni sihtasutuse ingliskeelsel kodulehel	82
Joonis 27. Lõimumisprogrammi ülesehitus	84
Joonis 28. Kas kavatsete tulevikus omandada Eesti kodakondsust? (n = 2343).....	89
Joonis 29. Avatus topeltkodakondsusele (n = 2340)	90
Joonis 30. Kui suurel määral nõustusid sarja vaatajad järgmiste väidetega (n = 144)	100

Joonis 31. Kui suur on vajadus taoliste tegevuste (sh telesaated, teatrietendused, kontserdid jmt) järele, mis tutvustavad teisest rahvusest inimeste elu ja kultuuri Eestis? (n = 144).....	101
Joonis 32. Kas Sina isiklikult oleksid valmis aitama teistest riikidest Eestisse elama tulnud inimestel kohaneda eluga Eestis? (n = 300).....	101
Joonis 33. Kui suurel määral nõustud järgmiste väidetega (settleinestonia.ee veebileht)? (n=151)	130
Joonis 34. Kuivõrd nõustud järgmiste väidetega? (Kohanemisprogramm) (N=170)	131
Joonis 35. Kuivõrd nõustud järgmiste väidetega? (PPA migratsiooninõustamine)? (N=126)	132
Joonis 36. Kuivõrd nõustuvad uussisserändajad järgmiste väidetega (INSA nõustamisteenus)? (n=20)	134
Joonis 37. Kuivõrd nõustuvad vahelõimunud püsielanikud järgmiste väidetega INSA nõustamise kohta? (n=109) .	135
Joonis 38. Kuivõrd nõustuvad uussisserändajad järgmiste väidetega Eesti keele kursuse kohta? (n=32)	136
Joonis 39. Kuivõrd nõustuvad vahelõimunud püsielanikud järgmiste väidetega INSA keeleõppemooduli kohta? (n=212)	137
Joonis 40. Kuivõrd nõustuvad vahelõimunud püsielanikud järgmiste väidetega Kodakondsuseksami koolituse kohta? (n=64)	138
Joonis 41. Kuivõrd nõustuvad vahelõimunud püsielanikud järgmiste väidetega kultuurilise ja keelelise kümluse tegevuse kohta? (n=113)	139

TABELITE LOETELU

Tabel 1. Kohanemis- ja lõimumismeetme meetmetegevuste kogueelarve (€)	21
Tabel 2. Sihttasemete täitmine 2018. aasta ja 2023. aasta seisuga	23
Tabel 3. Kümme suurima osalejate arvuga kohalikku omavalitsust, 2015–2018	28
Tabel 4. Mitteamisemise põhjuse lõikes osakaal neist, kes näeb tegevust enda jaoks vajalikuna või on tegevuses osalemisest huvitatud.....	31
Tabel 5. Sihttasemete ja eelarve kasutamise võrdlus, kumulatiivselt 2014–2018	41
Tabel 6. Infoplatvormi väljundnäitajate sihttasemed ja nende täitmine 2014–2023	49
Tabel 7. Kohanemiskoolituste väljundnäitajate sihttasemed ja nende täitmine 2014–2023	54
Tabel 8. Tugivõrgustiku tegevuste väljundnäitaja sihttasemed ja nende täitmine 2014–2023	62
Tabel 9. Loetelu võimalikest arendatavatest teenustest.....	67
Tabel 10. Vahehindamise tulemused kohanemistegevuste ja hindamiskriteeriumite lõikes	69
Tabel 11. Nõustamisalase tugisüsteemi väljundnäitajate sihttasemed ja nende täitmine 2014–2023	78
Tabel 12. Lõimumisprogrammi väljundnäitaja sihttasemed ja nende täitmine 2014–2023	85
Tabel 13. Koostöö- ja kommunikatsioonitegevuste väljundnäitaja sihttasemed ja nende täitmine 2014–2023.....	97
Tabel 14. Vahehindamise tulemused lõimumistegevuste ja hindamiskriteeriumite lõikes	103
Tabel 15. Vahehindamise tulemused tegevuste ja hindamiskriteeriumite lõikes	112
Table 16. The results of the interim evaluation in terms of the activities and evaluation criteria.....	120
Tabel 17. Planeeritud ja tegelikud sihttasemed	127
Tabel 18. Planeeritud kulud ja tegelikud kulud meetme alamtegevuste lõikes, 2014-2018, eurodes.....	128
Tabel 19. Kuidas said uussisserändajad ja vahelõimunud püsielanikud lõimumisalastest tegevustest teada?	133
Tabel 20. Kui keeruline on Sinu arvates teistest rahvusest, teise kodakondsusega või teise emakeelega Eestis elaval inimesel Eestis elada ja siinses ühiskonnaelus osaleda (1-üldse mitte keeruline; 5-väga keeruline)?	140

1. LÜHIKOKKUVÕTE

Viimasel aastakümnel on erinevate sotsiaalsete, majanduslike ja poliitiliste protsesside tulemusel toimunud oluline muutus Eesti rändeprotsessides. Lisaks möödunud kümnendi lõpus Eestist välja rännanud eestlaste tagasipöördumisele ilmestab Eesti rändeprotsesse ka **suurenenud sisseränne** nii teistest ELi riikidest kui ka kolmandatest riikidest. Suurenenud sisserändajate arvu kõrval paistab Eestis silma ka eesti keelest erineva emakeelega **vähelõimunud püsielanike jätkuvalt suur hulk**. Eesmärgiga varasemast enam toetada uussisserändajate kohanemist ja vähelõimunud püsielanike lõimumist Eesti ühiskonnas, kutsuti 2014. aastal ELi struktuurivahendite toel ellu **kohanemis- ja lõimumismeede**. Meetme eesmärk on kujundada Eestis elavatele vähelõimunud püsielanikele ja uussisserändajatele eeldusi, mis toetavad nende aktiivset osalemist tööhõives, elukestvas õppes ja kodanikuühiskonnas. Meetme raames loodi kolm kohanemistegevust uussisserändajatele ja kolm lõimumistegevust vähelõimunud püsielanikele. Lõimumisalastes tegevustes saavad osaleda ka uussisserändajad. Meetmetegevuste rakendamise eest vastutavad **Siseministeerium** kohanemise valdkonnas ja **Kultuuriministeerium** lõimumise valdkonnas.

Meetme vahehindamine näitab, et ESFi kohanemis- ja lõimumismeetme tegevuste näol on tegemist asjakohaste, tulemuslike, tõhusate ja jätkusuutlike tegevustega ning **perioodil 2014–2018 jõuti kõikide hindamiskriteeriumite lõikes ootuspäraste tulemusteni või ületati ootuseid**.

Vahehindamine näitab, et meetmetegevused on edukalt käivitunud hoolimata esialgsetest viivitustest. 2018. aasta lõpuks on **tegevustele seatud sihttasemed täidetud keskmiselt kahekordselt**. Erinevates tegevustes on olnud enam kui 31 000 osalejat ning kokku on meetme rakendamine puudutanud enam kui 300 000 inimest. Lisaks suurele huvile erinevate tegevuste vastu, hinnatakse ka tegevusi kõrgelt. **Vähemalt 50% kõikides meetmetegevustes osalenud inimestest soovitaks tegevusi või teenuseid ka teistele. Tegevustes osalejatest vähemalt 64% nõustus iga meetmetegevuse puhul, et see vastab nende vajadustele ja ootustele, mis näitab, et tegevused on asjakohased.**

Tegevuste osaluses on näha **hooajalisi, regionaalseid ja vanuselisi erinevusi**. Tegevustes osalemist alustatakse eelkõige **kevadep ja sügisel**, mis kattub Eestisse sisserände trendidega ning teisalt avatakse mitmeid kursuseid kindlatel kordadel aastas. Tegevustes osalejad on üldjuhul **Harjumaalt ja Tallinnast, Ida-Virumaalt ning Tartust** ehk piirkondadest, kus meetmetegevuste sihtrühmad peamiselt elavad. **Kohanemisalastes tegevustes osalevad eelkõige nooremad isikud (25-34-aastased)**, samas kui **lõimumisalastes tegevustes osalejate keskmine vanus on kõrgem ning enim on keskealisi isikuid**. Samuti nähtus, et üha rohkem uussisserändajaid osaleb lisaks kohanemisalastele tegevustele ka lõimumisalastes tegevustes.

Vahehindamise käigus uuriti ka nende inimeste kogemusi, kes polnud tegevustes osalenud. Vahehindamine näitas, et **peamine mitteosalemise põhjus oli see, et sihtrühmad polnud kohanemis- ja lõimumismeetme erinevatest tegevustest teadlikud**. Lisaks madalale teadlikkusele toodi mitteosalemise põhjusena välja **tehnilised probleemid registreerimisprotsessis, piiravad osaluskriteeriumid**, tegevuste sihtrühmadele pole sobinud tegevuse aeg või asukoht, tegevused ei vasta vajadustele või ei paku huvi.

Viimase paari aasta jooksul on nii kohanemis- kui ka lõimumisvaldkonnas pakutavate teenuste ning tegevuste arv kiiresti kasvanud ka meetme väliselt. Taoline mitmekesisus ühest küljest pakub võimalusi, sest aitab jõuda suurema osani sihtgruppidele, kuid samas tõstatab vajaduse pöörata varasemast enam tähelepanu sellele, kuidas **muuta teenuste ja teenusepakujate paljusus kliendile mõistetavaks, lihtsustada tegevuste vahelisi üleminekuid ning vältida dubleerimist**. ESFi rahastatud kohanemis- ja lõimumistegevuste edukas elluviimine nõuab hästitoimivat partnerlust paljude eri osaliste vahel. Seetõttu on oluline pöörata tähelepanu läbiviijate omavaheliste kontaktide tihendamisele, sh kohanemis-

ja lõimumisvaldkonna üleselt, eriti olukorras, kus just nemad on need, kes sihtrühmale infot vahendavad: on oluline, et osalised mõistaksid tegevuste eesmäärke ja seoseid üheselt.

Nii kohanemis- kui lõimumistegevused olid jätkusuutlikkuse seisukohast ootuspärased. Jätkusuutlikkuse seisukohast on väga oluline võimalike rahaliste vahendite kättesaadavus pärast struktuurivahendite käesoleva finantsperioodi vahendite lõppemist 2023. aastal. Kõigi osapoolte ettepanek on vajadusel rahastada tegevusi lisaks ELi allikatele vähemalt osaliselt ka riigieelarve vahenditest. Sihtgrupi rahulolu tegevustega, tegevuste asjakohasus ja tulemuslikkus toetavad seda ettepanekut.

2. EXECUTIVE SUMMARY

Various social, economic and political processes over the last decade have changed the migration landscape in Estonia. In addition to the return migration of Estonians, who had emigrated at the end of the last decade, we are witnessing **increasing immigration** from other EU countries and third countries. At the same time, **a large number of less integrated permanent residents with non-Estonian native language also stands out.** With the aim to support the adaptation of newly-arrived immigrants and the integration of less integrated permanent residents into Estonian society, **the adaptation and integration measure** was implemented in 2014 with the support of the EU structural funds. The objective of the measure is to create preconditions for the integration of aforementioned communities by supporting their active participation in employment, lifelong learning and civil society. As part of the measure, three adaptation activities for newly-arrived immigrants and three integration activities for less integrated permanent residents were created. Newly-arrived immigrants can participate also in the integration activities. The Ministry of the Interior is responsible for implementing adaptation-related activities, and the Ministry of Culture oversees the integration field.

The mid-term evaluation shows that the activities implemented within the ESF **adaptation and integration measure are relevant, effective, efficient and sustainable. In 2014-2018 the set benchmarks within the evaluation criteria were reached or exceeded.**

The mid-term evaluation shows that all activities have been initiated successfully regardless of initial delays. **By the end of 2018, on average, the benchmarks had been met twofold.** The total number of participants has been more than 31 000 and the implementation of the measure has affected more than 300 000 people. In addition to large interest towards different activities, they are also highly valued. **At least 50% of the participants in each activity would recommend it to others. Furthermore, at least 64% of the participants in each activity agreed that it meets both their needs and expectations, which points to the relevance of the activities.**

There can be seen seasonal, regional and age differences in the participation. Participation in the activities starts primarily in the **spring or autumn**, which corresponds to the immigration trends, but also the courses opening at fixed times within a year. The participants are mainly from **Harju county and Tallinn, Ida-Viru county as well as Tartu**, i.e. from areas where the target groups of the activities mainly live. **Younger people are more involved in adaptation activities**, whereas the **average age of participants in integration activities is higher** with mainly middle-aged people taking part. However, more and more newly-arrived immigrants have started to participate in integration activities in addition to participating in the adaptation services.

The mid-term evaluation also looked at the experiences of those, who belong to the target group, but have not participated in activities. The responses indicated that the main reason for not participating in the adaptation and integration activities was that the target groups were not aware of the different activities. In addition to low awareness, the reasons that were raised for not participating in the activities

included **technical complications during registration process, eligibility criteria**, inconvenient time and location of the activities and the activities not being relevant or interesting to the target group.

Over the past few years, the number of services and activities offered in the field of adaptation and integration has grown rapidly. Such diversity offers opportunities as it helps to reach a large part of the target groups, but at the same time, raises the need to pay more attention on **how to make the abundance of services and service providers understandable to the client, how to facilitate the transition between activities and avoid duplication.**

Successful implementation of adaptation and integration activities funded by the ESF requires a well-functioning partnership between many different stakeholders. Because of this it is important to pay attention to increasing interactions between service providers in the field of adaptation and integration, especially in situations in which they are the ones to provide information to the target group: it is vital that the stakeholders share a mutual understanding of the goals and links of the activities.

Both the adaptation and integration activities can be considered sustainable. However, it is crucial that funding is provided also after the implementing (2014-2023) period. All stakeholders proposed the need to finance the activities, at least partially, from the state budget. The high satisfaction of the target groups, relevance and effectiveness support this proposal.

3. TERMINOLOOGIA, MÕISTED JA LÜHENDITE SELGITUSED

Mõisted

Eestlasest püsielanik on end eestlasena määratlev Eesti kodanik, kelle emakeeleks on eesti keel.

Hankepartner – riigihanke tulemusel leitud teenuseosutaja.

Meede – kohanemis- ja lõimumismeede.

Tegevuses osalemine – aruandes on osalemise sünonüümina kasutatud ka teenuse tarbimist või veebilehe külastamist, kui see on osa laiemast meetmetegevusest, milles n-õ osaletakse.

Uussisserändaja on vähem kui viis aastat Eestis seaduslikult elanud Euroopa Liidu või kolmanda riigi kodanik.

Vähelõimunud püsielanik on seaduslikult Eestis viibiv isik, kes on omandanud Eesti kodakondsuse naturalisatsiooni korras, on määratlemata kodakondsusega või mõne muu riigi kodakondsusega ning kellel on madal kodanikuidentiteet, puudulik või vähene eesti keele oskus ja/või kes ei osale ühiskondlikus elus.¹

Vahehindamise sihtrühmad

Meetme ja meetmetegevuste planeerijad ja nende elluviimise eest vastutajad ehk **rakendajad** – Kultuuriministeeriumi ja Siseministeeriumi teenistujad, kes vastutavad tegevuste rakendamise eest.

Meetmetegevuste elluvijad ehk Siseministeeriumi teenistujad ja Integratsiooni Sihtasutuse töötajad, kes vastutavad tegevuste läbiviimise eest.

Meetmetegevuste läbivijad ehk toetuse andmise tingimustes (edaspidi TAT) sätestatud partnerid, keeleõpet pakuvad ettevõtted, koolituste korraldajad, nõustajad, isikud, kes on vahetult seotud kohanemis- ja lõimumistegevuste pakkumisega.

Meetmetegevuste sihtrühmad on uussisserändajad, uussisserändajate esindajad (KOVid, tööandjad jne), vähelõimunud püsielanikud ning eestlastest püsielanikud.

Huvirühmad tegutsevad samuti kohanemis- ja lõimumisvaldkonnas, kuid nende läbiviidavad tegevused või pakutavad teenused ei ole rahastatud Euroopa Sotsiaalfondi (edaspidi ESF) vahenditest.

Lühendid

AMIF – Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifond

EIM – Eesti Integratsiooni Monitooring

ESF – Euroopa Sotsiaalfond

EL – Euroopa Liit

ELi kodanik – Euroopa Liidu (liikmesriigi) kodanik

INSA – Integratsiooni Sihtasutus

KOV – kohalik omavalitsus

KUM – Kultuuriministeerium

MKM – Majandus- ja

Kommunikatsiooniministeerium

N (n) – arv

PPA – Politsei- ja Piirivalveamet

SIM – Siseministeerium

SMIT – Siseministeeriumi infotehnoloogia- ja arenduskeskus

TAT – toetuse andmise tingimused

TLÜ – Tallinna ülikool

¹ Integratsiooni monitooring 2011. Koostanud AS Emor, SA Poliitikauuringute Keskus Praxis, Tartu Ülikool.

4. SISSEJUHATUS

Viimasel aastakümnel on erinevate sotsiaalsete, majanduslike ja poliitiliste protsesside tulemusel toimunud oluline muutus Eesti rändeprotsessides. Lisaks möödunud kümnendi lõpus Eestist välja rännanud eestlastele, kellest suur osa on nüüdseks Eestisse tagasi pöördunud või pöördumas², ilmestab Eesti rändeprotsesse ka **suurenenud sisseränne** nii teistest ELi riikidest kui ka kolmandatest riikidest. Näiteks 2015. aastal oli taasiseseisvunud Eesti rändesaldo³ esmakordselt positiivne ning alates 2016. aastast on sisserändajate piirarv täitunud igal aastal enne aasta lõppu. Statistikaameti andmetel on viimasel kümnel aastal sisseränne suurendanud teistest rahvustest elanike arvu Eestis keskmiselt 700 inimese võrra aastas⁴ ning üldisi rändetrende arvestades võib eeldada, et see arv suureneb tulevikus veelgi. Selleks et soodustada uussisserändajate Eestis sisseelamise protsessi ja ühiskonnas osalemist, on oluline pakkuda neile **tuge kohanemisel**. Kohanemisprotsessi iseloomustab oskuste ja teadmiste omandamine nii Eesti eluolu, riigi kui ka käitumistavade kohta.

Suurenenud sisserändajate arvu kõrval paistab Eestis silma ka eesti keelest erineva emakeelega **vähelõimunud püsielanike** jätkuvalt suur hulk. Seda elanikkonda iseloomustavad näiteks puuduv või vähene eesti keele oskus, segregatsioon, madal aktiivsus tööturul, piiratud osalus ühiskondlikus elus, teiste riikide meediaruumi aktiivne tarbimine (nt Venemaa) ning Eesti kodakondsuse puudumine. Eesti keelest erineva emakeelega püsielanike **lõimumine** on taasiseseisvumisest saati jätkuvalt terav küsimus. Alates 2000. aastast on lõimumise kitsaskohtade lahendamiseks ellu kutsutud kolm riiklikku arengukava, mille eesmärgiks on olnud soodustada vähelõimunud püsielanike osalust ühiskonnas ning aidata kaasa sidusa ühiskonna loomisele. Viimase, 2017. aastal läbiviidud integratsiooni monitooringu (EIM) tulemused näitasid, et mitmes lõimumise kontekstis olulises valdkonnas on toimunud positiivsed arengud (näiteks eesti keele oskuse paranemine, riigiidentiteedi kandjate hulk, eestikeelne õpe), kuid teistes kestab pigem seisak või on toimunud tagasimine (nt tööturu olukord, määratlemata kodakondsusega isikute soov Eesti kodakondsust omandada, usaldus riigiinstitutsioonide vastu, ebavõrdsuse tunnetamine). See kinnitab, et jätkuvalt on oluline pakkuda eesti keelest erineva emakeelega inimestele vajalikku infot ning tugiteenuseid, et soodustada nende lõimumist.

Nii uussisserändajate kohanemine kui ka Eesti rahvastiku lõimumine on **pikaajalised protsessid**, mille õnnestumiseks on vaja pakkuda erinevatele sihtrühmadele vajalikku informatsiooni, mis oleks usaldusväärne, päevakohane ning vastaks nende vajadustele ja ootustele. Samuti on vaja mitmekülgseid tugiteenuseid, mis aitaksid sihtrühmasid samm-sammult edasi. Seejuures on oluline näidata nii uussisserändajatele, vähelõimunud isikutele kui ka püsielanikele, et riiklikult toetatud kohanemis- ja lõimumistegevused parandavad kõigi heaolu ja toimetulekut ning võimaldavad elada sotsiaalselt sidusamas ühiskonnas.

Uussisserändajate kohanemise ja vähelõimunud püsielanike lõimumise toetamiseks Eesti ühiskonnas kutsuti **2014. aastal ELi struktuurivahendite toel ellu kohanemis- ja lõimumismeede**⁵. Meetme eesmärgi saavutamiseks on loodud **kolm kohanemistegevust uussisserändajatele ja kolm lõimumistegevust vähelõimunud püsielanikele**. Lõimumisalastes tegevustes saavad osaleda ka uussisserändajad.

² Tammur, A., Tammaru, T., Puur, A. 2017. Kas Eestis toimub rändepööre? Välisrände suundumused 2000–2015. Eesti inimarengu aruanne 2016/2017. Kättesaadav <https://inimareng.ee/ranne-ja-rahvastiku-muutused-eestis-ning-euroopas/kas-eestis-toimub-randepoore>.

³ Rändesaldo on sisse- ja väljarännanute vahe. Kui saldo on positiivne, siis saabub riiki rohkem inimesi kui lahkub.

⁴ Tammur, A., Tammaru, T., Puur, A. 2017. Kas Eestis toimub rändepööre? Välisrände suundumused 2000–2015. Eesti inimarengu aruanne 2016/2017. Kättesaadav <https://inimareng.ee/ranne-ja-rahvastiku-muutused-eestis-ning-euroopas/kas-eestis-toimub-randepoore>.

⁵ Täpsemalt on meetme eesmärgiks kujundada Eestis elavatele vähelõimunud püsielanikele ja uussisserändajatele eeldusi, mis toetavad nende aktiivset osalemist tööhõives, elukestvas õppes ja kodanikuühiskonnas.

Kohanemistegevuste eesmärk on luua eeldused uussisserändajate kohanemiseks Eestis ning kujundada uussisserändajatele paremad eeldused osalemiseks Eesti ühiskonnas, sealhulgas tööturul, elukestvas õppes ja kodanikuühiskonnas. Lõimumistegevuste kaudu pakutakse aga samadel eesmärkidel tuge vähelõimunud püsielanikele.

Tulenevalt ELi struktuurivahendite rahastamist reguleerivatest õigusaktidest peab Eesti hindama meetme ellurakendamist, et vajadusel parandada meetme elluviimise protsessi ning tagada seatud eesmärkide saavutamine perioodi lõpuks. Seetõttu viis Civitta Eesti AS (edaspidi Hindaja) **KUMi ja SIMi tellimusel läbi ESFi kohanemis- ja lõimumismeetme rakendamise vahehindamise**, millega analüüsiti meetme ja selle tegevuste ellurakendamise asjakohasust, tulemuslikkust, tõhusust ja jätkusuutlikkust perioodil 2014–2018. Vahehindamise raames keskenduti **neljale hindamiskriteeriumile**: asjakohasus, tulemuslikkus, tõhusus ning jätkusuutlikkus. Vahehindamise raames analüüsiti sekundaarseid andmeallikaid ning lisaks viidi läbi täiendav andmekogumine veebiküsitluse ning personaal- ja fookusgrupiintervjuude teel.

Vahehindamise lõppraportis antakse esmalt ülevaade kasutatud metoodikast ning seejärel kohanemis- ja lõimumisvaldkonna hetkeülevaade. Tulemuste esitamisel on esmalt toodud tulemused meetmeüleselt ning seejärel kohanemis- ja lõimumistegevuste lõikes. Vahehindamise lõppraport lõppeb järelduste ja poliitikasoovituste peatükiga.

5. METOODIKA LÜHIÜLEVAADE

5.1. TEOREETILINE LÄHTEKOHT

Vahehindamise läbiviimisel on jälgitud nn **ülevalt-alla-meetodit**, mis võimaldab hinnata meetme **poliitika ellurakendamise tsüklit tervikuna**. Esmalt vaadatakse tulemusi **meetmeüleselt** ning seejärel analüüsitakse iga meetmetegevuse tulemusi. Tuginedes sellisele lähenemisele, kaardistati esmalt kohanemis- ja lõimumismeetme rakendamise valdkonna hetkeolukord, selles toimunud muutused ja üldised suundumused. Seejärel koguti detailsemaid andmeid iga meetmetegevuse kohta.

Vahehindamise läbiviimisel keskendus hindaja neljale hindamiskriteeriumile:

- **Asjakohasus** ehk kui hästi on sihtrühma vajadused, pakutud tegevused ja nende eesmärgid omavahel seotud?
- **Tulemuslikkus** ehk kui võrd on jõutud soovitud tulemusteni ning miks?
- **Tõhusus** ehk kuidas poliitika sisendid muudetakse väljunditeks?
- **Jätkusuutlikkus** ehk kuidas jõutakse meetme lõppeesmärkideni ning kuidas väljundeid pärast rahastuse lõppemist (edasi) kasutatakse?

Igale hindamiskriteeriumile vastamiseks määratleti uurimisküsimused ning seostati need andmekogumise ja analüüsimeetoditega. Selle eesmärgiks oli tagada, et andmekogumise läbiviimiseks plaanitud tegevuste tulemusena oleksid kõik vahehindamise olulised teemad ja neile vastavad uurimisküsimused andmeanalüüsi etapis algandmete põhjal analüüsitavad. Samuti tagab see **andmete triangulatsiooni**, kuna ühele uurimisküsimusele vastamiseks on kasutatud mitme analüüsimeetodi allikaid.

5.2. VAHEHINDAMISE RAAMES LÄBIVIIDUD ANDMEKOGUMINE JA -ANALÜÜS

Vahehindamise raames viidi läbi **dokumendianalüüs**, mille käigus töötati läbi vahehindamisele kuuluvate ESFi meetme ja meetmetegevuste dokumentatsioon.

Kvantitatiivne andmekogumine toimus veebiküsimustiku abil meetmes osalenud sihtrühmade, potentsiaalsete sihtrühmade ning eestlaste seas. Selle eesmärgiks oli koguda erinevates meetmetegevustes osalenud sihtrühmade käest (täiendavat) tagasisidet tegevuste kohta, milles nad osalesid, ning teada saada sihtrühmade hinnang vastavate tegevuste asjakohasusele, tõhususele ja tulemuslikkusele. Veebiküsitluse viis läbi Norstat Eesti AS.

Kokku osales küsitluses **450 uussisserändajat, 455 vähelõimunud püsielanikku ning 300 eestlast**. Küsitlustulemuste kohta viidi läbi **kvantitatiivne andmeanalüüs**. Lisaks küsitlustulemustele viidi kvantitatiivne andmeanalüüs läbi ka **olemasolevate statistiliste andmete kohta**, et saada ülevaade sihtrühmade olukorrast meetme rakendamise perioodil. Lõpparuandes on kajastatud seireandmed perioodi 2015-2018 kohta. Kokku on seireandmed kogutud 11327 tegevuses osaleja kohta, sh:

- kohanemisprogrammis osalejate puhul 4724 korda,
- lõimumiskoolituste puhul 5039 korda ning
- keelelise ja kultuurilise kümbeluse puhul 1564 korda.

Meetmega seotud osaliste seas viidi läbi ka **kvalitatiivne andmekogumine**. Sissejuhatavates intervjuudes osales **4** tegevuste rakendajat. Täiendavalt viidi läbi **21** personaal- ja **7** fookusgruupiintervjuud tegevuste elluviijate ja nende partneritega ning **9** intervjuud huvirühmade esindajatega. Täiendavalt pöördui erinevate infopäringutega meetmetegevuste elluviimisega seotud osaliste poole. Tegevuste sihtrühma kuuluvate inimestega viidi läbi **4** fookusgruupiintervjuud: **2** uussisserändajatega (Tallinnas ja Narvas), **1** vähelõimunud püsielanikega ning **1** eestlastega. Kokku intervjuueriti vahetul kohtumisel **69** inimest, telefoni teel **16** inimest **ehk intervjueeritavate arv kokku oli 85 inimest**.

Vahehindamise olulise etapina leidis mais 2019 aset **valideerimisseminar**, milles osalesid vahehindamisega seotud osapooled ja poliitikakujundajad (29 inimest). Seminaril toimunud arutelu põhjal kujundati lõplikud hindamistulemused. Lõpparuande lisana on esitatud ka **metoodikaraport**, kus on põhjalikult kirjeldatud erinevad andmekogumise etapid ning antud soovitusel, mida teiste sarnaste hindamisprojektide läbiviimisel silmas pidada näiteks andmete kättesaadavuse, tõlgenduste ja teistes oluliste aspektide juures.

6. KOHANEMIS- JA LÕIMUMISVALDKONNA HETKEÜLEVAADE

Rahvusvaheline ränne näitab kasvutendentsi kõikjal maailmas ning üha rohkem viidatakse kaasajale kui nn **rändeajastule**⁶. Rahvusvahelisel rändel pole ühtset definitsiooni, kuid üldjoontes mõeldakse selle all inimeste alalist või pikaajalist (vähemalt 12 kuud) ühest riigist teise asumist. Kui 1970. aastal oli maailmas umbes 84,5 miljonit rahvusvahelist rändajat, siis 1990. aastaks oli nende arv kasvanud 152,5 miljonini ning käesolevaks jõudnud 258 miljonini⁷. Taoline kasv on toimunud mitme teguri koosmõjul, sh üldine rahvaarvu kasv, üleilmastumine, keskkondlikud tegurid, tehnoloogia, transpordivahendite ja taristute areng.

Lisaks üldarvude kasvule näeme ka rändevormide ja rändest mõjutatud inimrühmade mitmekesistumist. Ränne mõjutab inimesi kõikidest vanusrühmadest, haridustasemetest, eluvaldkondadest ja rahvustest. Rännatakse ka üha suuremaid distantse: kui varem mindi naaberriikidesse, siis üha rohkem on näha mandriteülest rännet⁸. Levima on hakanud ka rändevormid, mis on lühiajalised, mittelineaarsed ja korduvad ning millega ei kaasne ilmtingimata pikaajalist ümberasumist⁹. Tegemist pole rändega selle traditsioonilises mõttes, mistõttu kasutatakse sellele viitamisel ka **mobiilsuse** mõistet. Samas on tegemist olulise kaasaja nähtusega, mis mitmekesistab riikide ja regioonide demograafilist profiili ja tekitab uusi raskusi sotsiaalse sidususe ja kohanemise seisukohast.

Viimasel aastakümnel on erinevate sotsiaalsete, majanduslike ja poliitiliste protsesside tulemusel toimunud olulised muutused Eesti rändeprotsessides. Rahvusvaheline ränne kui selline pole Eesti jaoks midagi uut, kuid väljarände asemel näeme viimastel aastatel üha enam sisserännet. 2015. aastal oli taasiseseisvunud Eesti rändesaldo esmakordselt positiivne (vt Joonis 1)¹⁰. **Lisaks väljarände aeglustumisele ja eestlaste tagasipöördumisele ilmestab viimaste aastate Eesti rändeprotsesse ka suurenenud sisseränne.**

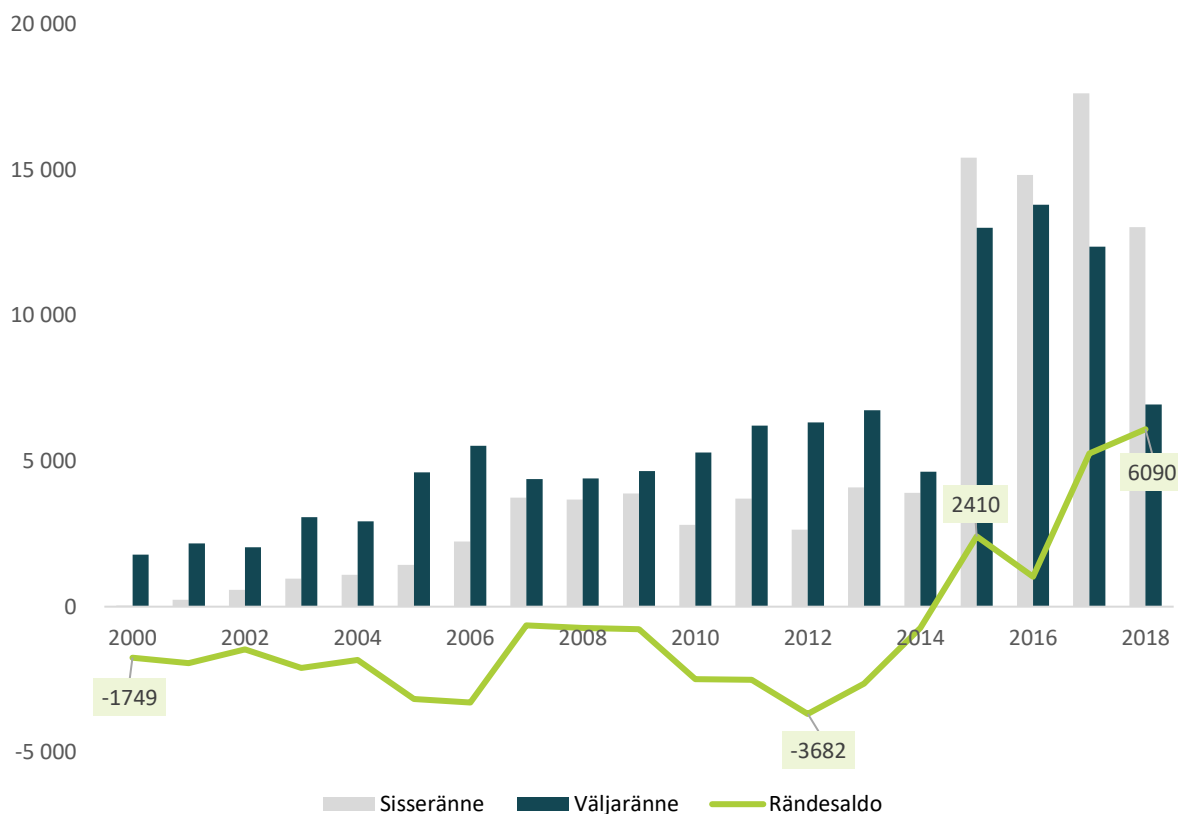
⁶ Castles, S., de Haas, H., Miller, M. J. 2013. *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World*, 5th edition. Palgrave Macmillan.

⁷ IOM 2018. *World Migration Report 2018*; United Nations ja Department of Economic and Social Affairs. 2017. *Trends in International Migrant Stock: the 2017 Revision*. United Nations.

⁸ Castles, S., de Haas, H., Miller, M. J. 2013. *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World*, 5th edition. Palgrave Macmillan.

⁹ Recchi, E., Favell, A. (toim-d). 2009. *Pioneers of European integration: Citizenship and mobility in the EU*, Edward Elgar Publishing. Vt ka Lauren, A. (2018) *Rahvusvaheline mobiilsus ja töö: Mitmekesistunud liikumismustrid uue töö maailmas*. Riigikogu Arenguseire Keskus.

¹⁰ Rändemahtude hüppelise tõusu taga 2015. aastal on rändestatistika kogumise põhimõtete muutmine. Kui varasemalt lähtuti üksnes sissekirjutuste andmetest, siis neljal viimasel aastal on rännet mõõdetud residentsuse indeksi alusel. Meetodi kohaselt omistatakse igale Eesti potentsiaalsele elanikule indeks, mis näitab, kui tõenäoliselt on inimene Eesti püsielanik ehk resident. Indeksi aluseks on inimese aktiivsus eri registrites, mida mõõdetakse nn elumärkide abil. Registripõhistel elumärkidel on erinev kaal vastavalt sellele, kui suure tõenäosusega see viitab, et inimene elab Eestis. Residentsusindeks võimaldab paremini hinnata tegelikke sisse- ja väljarändemahte suurema mobiilsuse kontekstis.

Joonis 1. EESTI RÄNDETRENDID, ISIKUTE ARV (n), 2000–2018¹¹

Allikas: Statistikaamet

Kui Euroopa Liidu kodanikel piisab Eestisse kolimiseks elukoha registreerimisest Eesti rahvastikuregistris, millega ELi kodanik omandab tähtajalise elamisõiguse, siis kolmandatest riikidest pärit isikutel on vaja taotleda elamisloa¹². Seejuures on tähtajaliste elamisloade positiivsete otsuste arv alates 2012. aastast stabiilselt kasvanud (vt Joonis 2). Kolmandate riikide kodanike sisserännet mõjutab tähtajaliste elamisloadele kehtestatud piirarv. Sisserände piirarvu alla kuuluvad töötamiseks, ettevõtluseks ning välislepingu alusel antavad tähtajalised elamisload¹³. Piirmäär 0,1% Eesti alalisest elanikkonnast tuleneb välismaalaste seadusest. Alates 2016. aastast on piirarv täitunud enne aasta lõppu, kusjuures 2018. aastal teatas PPA juba enne esimese poolaasta täitumist, et uusi elamisloa taotlusi ei ole mõtet esitada, kuna menetluses olevate elamisloa taotluste arv ületab allesjäänud kohtade arvu, mis viitab piirarvu peatsele täitumisele. 2019. aastal oli juba 2. jaanuari seisuga esitatud rohkem taotlusi, kui oli terveks 2019. aastaks kehtestatud sisserände piirarv¹⁴. Teisisõnu, võrreldes teiste rändeliikidega (nt pereränne) on **tööränne olnud viimastel aastatel kasvuteel** ning jõudnud tasemeni, kus kehtivad sisserändepoliitika on muutunud piiravaks.

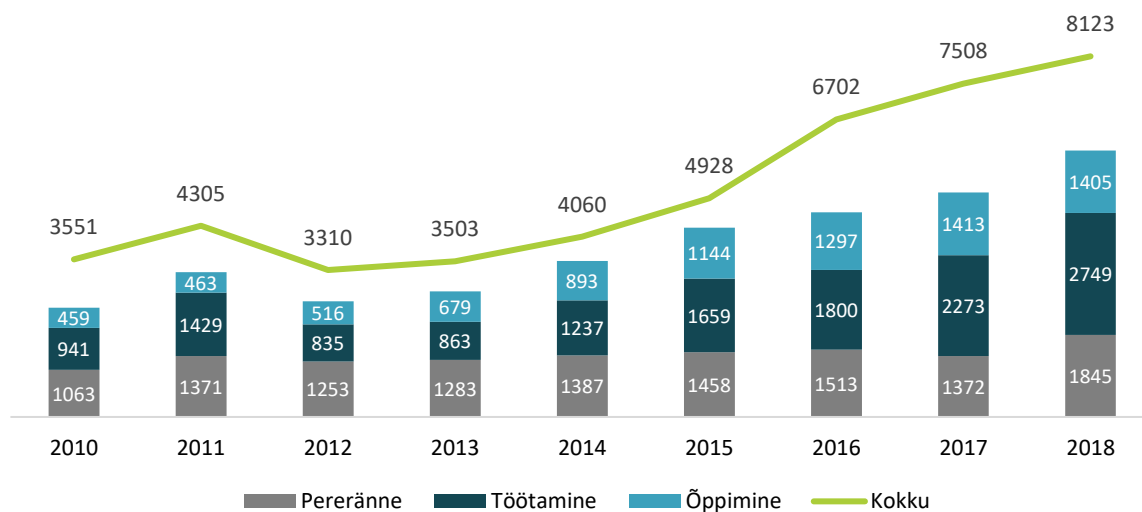
¹¹ Need arvud kajastavad ka Eesti kodanike sisse- ja väljarännet. Ligikaudu 50% sisserändest moodustavad Eestisse tagasipöördujad.

¹² Tähtajaline elamisloa kehtib kuni 5 aastat ja seda on võimalik pikendada kuni 10 aastaks.

¹³ Piirarvu alla ei kuulu pereränne, õpiränne (sh teadlased ja õppejõud), info- ja kommunikatsioonitehnoloogia erialal tööle asumine, iduettevõtetes tööle asumine, iduettevõtte asutamine, suurinvestorina tegutsemine ja elamisloade pikendamine. Samuti ei kuulu piirarvu alla ELi kodanikud ja nende perekonnaliikmed, Ameerika Ühendriikide ning Jaapani kodanikud.

¹⁴ Sisserände piirarvuga reguleeritakse elamisloade hulka, mis antakse välismaalastele siin töötamiseks, ettevõtluseks ja välislepingu alusel Eestis elamiseks.

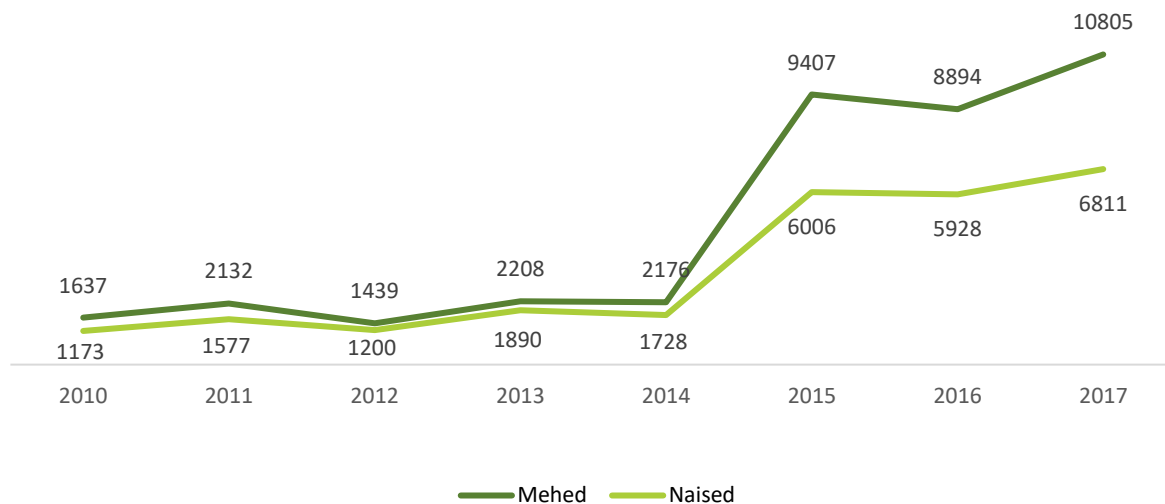
JOONIS 2. TÄHTAJALISE ELAMISLOA POSITIIVSED OTSUSED, LUBADE ARV, 2010–2018¹⁵

Allikas: Politsei- ja Piirivalveamet

Sisserändajate profiil on samuti hakanud tasapisi muutuma. Rändevoogudes on pikaajaliselt domineerinud mehed, kuid sisserändajate puhul on kaalukauss veelgi tugevamalt nende suunas nihkunud ja aina suurem osa sisserändajaid on mehed (vt Joonis 3)¹⁶.

JOONIS 3. SISSERÄNNE EESTISSE SOOLISES LÕIKES, 2010–2017¹⁷

Allikas: Statistikaamet

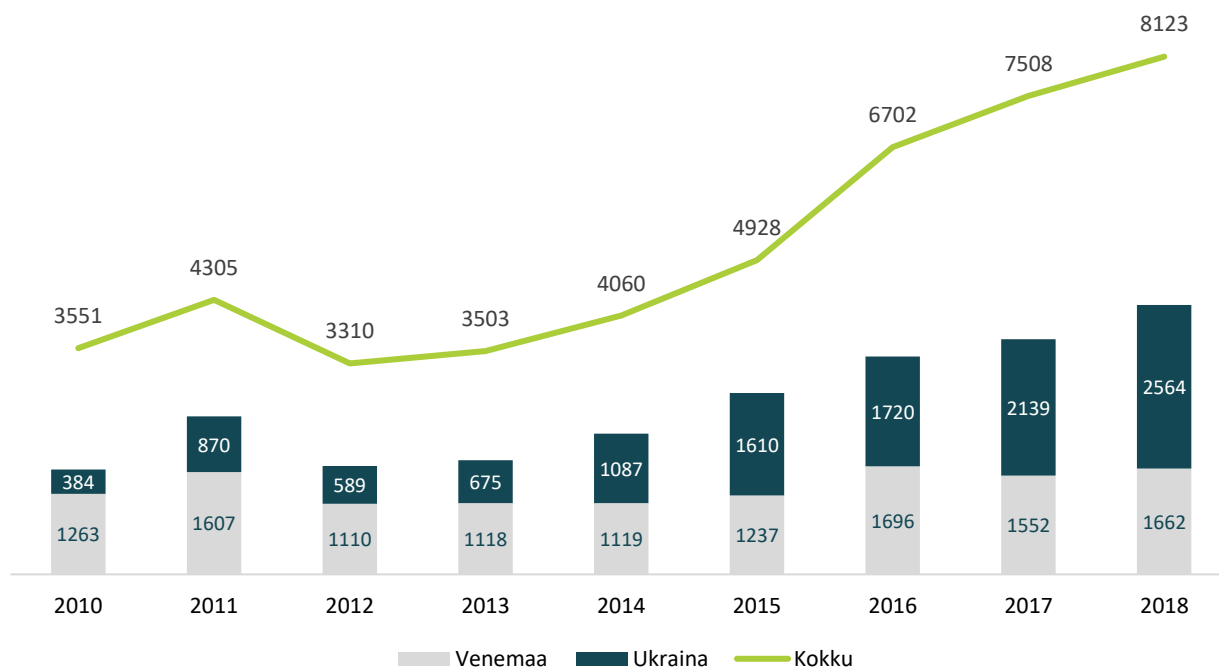
¹⁵ Lisaks töötamisele, perede taasühinemisele ja õppimisele on eri perioodidel esinenud ka teisi elamisloobade aluseid, sh ettevõtlus, mida kõiki hõlmab kategooria „Kokku“.

¹⁶ Antud näitajad kajastavad ka tagasi pöördunud Eesti kodanike.

¹⁷ Need arvud kajastavad ka Eesti kodanike sisse- ja väljarännet. 2018. aasta andmed soo alusel ilmuvad mais 2019.

Teatud muudatusi on näha ka lähteriikides. Viimastel aastatel on **sisseränne kasvanud nii ELi riikidest kui ka kolmandatest riikidest**. Kolmandate riikide kodanikest on kõige suuremad sisseränderühmad endiselt **Venemaa ja Ukraina kodanikud**, kusjuures alates 2016. aastast on Ukraina kodanikke Eestisse saabunud enam kui Venemaa kodanikke (vt Joonis 4). Tähtajalisi elamislubasid väljastati kodakondsuse lõikes 2018. aastal enim Ukraina (n = 2564), Venemaa (n = 1662), Nigeeria (n = 314) ja Valgevene (n = 292) kodanikele¹⁸. Eestis elukoha registreerinud ELi kodanike esiviisiku moodustasid 2018. aastal Soome (n = 712), Läti (n = 706), Saksamaa (n = 524), Itaalia (n = 329) ja Prantsusmaa (n = 284) kodanikud¹⁹.

JOONIS 4. TÄHTAJALISED ELAMISLOAD UKRAINA JA VENEMAA KODANIKELE, 2010–2018

Allikas: Politsei- ja Piirivalveamet

Sarnaselt muu maailmaga **näeme ka Eestis üha rohkem lühiajalisi rändevorme ja töajõu rahvusvahelist mobiilsust**, millega ei pruugi kaasneda püsivat pikaajalist ümberasumist sihtriiki. Põhjuseid on mitu. Lisaks üldistele rännet motiveerivatele teguritele (sh üleilmastumine, tehnoloogia ja transpordivahendite areng jm) mõjutavad mobiilsuse kasvu ka laiemad tööturu muutused ning ajutist rännet soodustavad seadusemuudatused²⁰. ELi kodanike mobiilsus on tagatud **vaba liikumise** põhimõttega, mis on ELi üks põhiline alustala ning on läbi aastate olnud kõige hinnatum ELi liikmesriigi kodakondsusega kaasnev õigus²¹. Viimastel aastatel on Eestis aga **laiendatud ka kolmandate riikide kodanike mobiilsusvõimalusi**, eelkõige seadusemuudatuste abil, mis on lihtsustanud töötamist elamisloata. 2017. aastal pikendati viisa alusel Eestis viibivate välismaalaste õigust lühiajalise töötamise registreerimisel töötada senise 6 kuu asemel 9 kuud ning 2018. aasta juulist alates 12 kuud. Seda tehti suuresti lootusega, et see leevendab survet sisserände piirarvule²². Viimasel paaril aastal on registreerimiste arv hüppeliselt kasvanud: 1782-lt 2016. aastal 19 858-le 2018. aastal (vt Joonis 5).

¹⁸ Politsei- ja Piirivalveamet.

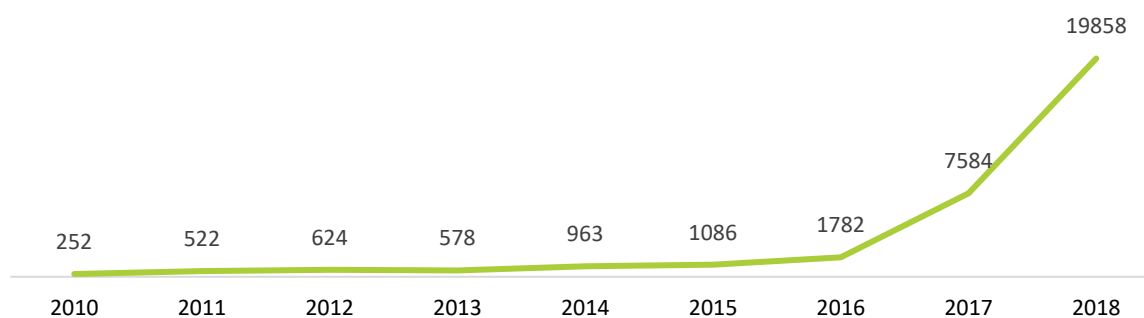
¹⁹ Rahvastikuregister.

²⁰ Lauren, A. 2018. Rahvusvaheline mobiilsus ja töö: Mitmekesistunud liikumismustrid uue töö maailmas. Riigikogu Arenguseire Keskus.

²¹ Recchi, E. 2015. Mobile Europe: The theory and practice of free movement in the EU. Palgrave Macmillan.

²² Jakobson, M. 2018. Rände- ja kodakondsuspoliitika aastaraport 2018. Euroopa rändevõrgustiku (EMN) Eesti kontaktpunkt.

JOONIS 5. LÜHIAJALISE TÖÖTAMISE REGISTREERIMISED, 2010–2018

Allikas: Politsei- ja Piirivalveamet

Tulevasi rändemahte ja -trende Eestis on keeruline ennustada, sest neid mõjutavad paljud sise- ja välistegurid, sh majanduslik olukord, ELi ja siseriiklikud rändepoliitikad jm. Vaadates aga seniseid rändevoogusid nii Eestisse kui ka Euroopasse, majanduslikku ebavõrdsust arenenud ja arenguriikides ning Euroopa riikide kasvavat nn rändesõltuvust, kus sisseränne on vajalik toimetulekuks kasvava tööjõupuudusega, on Eesti jaoks kõige tõenäolisem, et sisseränne järgmisel kümnendil jääb samale tasemele või kasvab, eriti olukorras, kus sissetulekud ja heaolu näitavad kasvutrende²³.

Rändemahtude kasv ning sisserändegruppide ja lühiajaliste rändevormide mitmekesistumine mõjutavad oluliselt riikide võimekust rändega toime tulla, tagada ühiskondlikku sotsiaalset sidusust ning lõimida sisserännanuid²⁴. Sel põhjusel on paljud arenenud riigid, regioonid ja linnad hakanud pöörama üha rohkem tähelepanu integratsioonipoliitika ümbermõtestamisele ja arendamisele viisil, mis suudaks toetada igat laadi sisserändajate kaasamist, hoiaks ära nende marginaliseerumise ja vähendaks ohte avalikule korrale²⁵.

Suurenenud sisserände valguses on pikaajaliste lõimumistegevuste kõrval aina olulisem pöörata tähelepanu esmase kohanemise toetamisele ja soodustada uussisserändajate sisseelamist ja ühiskonnas osalemist. Kui lõimumist saab käsitleda kui järkjärgulist protsessi, mille eesmärk on tagada võrdsed võimalused majanduslikuks, kultuuriliseks ja poliitiliseks toimetulekuks ning heaoluks ja kaasatuseks sihtkohas kõigile inimestele, olenemata rahvuslikust kuuluvusest ja emakeelest, siis **kohanemine** on esimene etapp sellest teekonnast, mida iseloomustab uussisserändaja esmaste oskuste ja teadmiste omandamine nii kohaliku eluolu, riigi kui ka käitumistavade kohta.

Uussisserändajate puhul on **esmase tähtsusega tööturule sisenemine** – kui kultuuriline ja poliitiline lõimumine võtavad aega ning huvi nende järele tekib pikema aja jooksul, siis vajadus end majanduslikult jalule saada on kohene²⁶. Vajadusest teemaga tegeleda annab märku ka viimane EIM (2017), millest selgus, et eestlastel on võrreldes teistest rahvustest elanikega parem positsioon siinsel tööturul: teistest rahvustest isikutel on madalam tööhõivemäär, kõrgem töötuse määr ning samuti hinnatakse välismaalaste kindlust tööturul püsirahvastikust madalamaks²⁷. Kolm kõige levinumat takistust sisserändajate tööturule lõimimisel ELi riikides on seotud raskustega **töölase kvalifikatsiooni ning oskuste hindamisega, diskrimineeriva käitumisega värbamisprotsessides ja ebapiisava keeleoskusega**²⁸. Euroopa

²³ Anniste, K. 2018. Rändetrendid maailmas, Euroopas ja Eestis. Tallinn: Riigikogu Arenguseire Keskus.

²⁴ Castles, S., de Haas, H., Miller, M. J. 2013. The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World, 5th edition. Palgrave Macmillan.

²⁵ Martiniello, M., Rather, J. (toim-d) 2014. An Introduction to Immigrant Incorporation Studies: European Perspective. Amsterdam: Amsterdam University Press.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ Integratsiooni monitooring 2017.

²⁸ European Migration Network. 2019. Labour market integration of third-country nationals in EU Member States – Synthesis Report. Brussels: European Migration Network.

rändevõrgustiku uuringust (2019) selgus ka, et välismaalaste osalemine tööturul on mõjutatud vajalike tugiteenuste kättesaadavusest, sh lastehoid, arstiabi ja muud sotsiaalteenused (nt Eestis mainiti probleemina ingliskeelse perearstiteenuse vähest kättesaadavust). Välismaalaste raskused tööturule sisenemisel ja lõimumisel võivad viia põlvkondi kestvate probleemideni ning takistada pikas perspektiivis ka kultuurilist ja poliitilist lõimumist.

Vajadus ennetada pikaajalisi lõimumisprobleeme on eriti oluline olukorras, kus Eestis on jätkuvalt võrdlemisi suur eesti keelest erineva emakeelega **vähelõimunud püsielanike** koguarv. Seda elanikkonda iseloomustavad puuduv või vähene eesti keele oskus, segregatsioon, vähene aktiivsus tööturul, vähene osalus ühiskondlikus elus, eeskätt teiste riikide (nt Venemaa) meediakanalite tarbimine ning Eesti kodakondsuse puudumine. Eesti keelest erineva emakeelega püsielanike **lõimumine** on taasiseseisvumisest saati jätkuvalt terav küsimus. Alates 2000. aastast on lõimumise kitsaskohtade lahendamiseks ellu kutsustud kolm riiklikku arengukava, mille eesmärgiks on olnud soodustada vähelõimunud püsielanike osalust ühiskonnas ning aidata kaasa sidusa ühiskonna loomisele. Eestis on lõimumistegevusi ning nende analüüsi taasiseseisvusaja vältel mõjutanud **elanike jagumine eri kodakondsusrühmadesse** – Eesti kodanikud, määratlemata kodakondsusega isikud ja Venemaa kodanikud²⁹. Kodakondsus ning selle omandamine on seni olnud oluliseks teguriks lõimumispoliitika kujundamisel ning hindamisel. Samas on kodakondsusetuse probleem Eestis vähenenud seoses määratlemata kodakondsusega isikute arvu vähenemisega (1992. aastal elas Eestis 494 000, 2007. aastal 119 000 ja 2018 aastal 77 200 määratlemata kodakondsusega isikut³⁰). Nende arv on vähenenud kolmel põhjusel: kolmanda riigi kodakondsuse omandamine, Eesti kodakondsuse omandamine või inimese surm. Samuti ei kandu staatus enam edasi lastele. Nimelt alates 2016. aastast antakse Eesti kodakondsus Eestis sündinud lapsele sünnihetkest alates, kui tema vanemad ei ole ühegi riigi kodanikud ja on lapse sünni hetkeks elanud Eestis seaduslikult vähemalt viis aastat. Üldarvude vähenemisest hoolimata on aga viimase EIMi (2017) andmetel huvi kodakondsuse vastu antud sihtrühma sees aina väiksem, osaliselt seetõttu, et **Eesti kodakondsuse puudumine ei takista Eestis elamist**, eriti kui poliitilises elus pole huvi osaleda³¹. Poliitilisest elust kõrvalejäämine aga ei soodusta sotsiaalset sidusust ning võib süvendada hoopis marginaliseerumist.

Lisaks kodakondsuse omandamisele on läbi aastate lõimumisvaldkonnas suurema tähelepanu all olnud eesti keele oskus ning selle omandamine. Kohaliku keele oskus pole määravaks teguriks ainult Eestis, vaid kõikjal maailmas, mõjutades nii sotsiaalmajanduslikku, kultuurilist kui ka majanduslikku lõimumist³². Seda tunnetavad ka uussisserändajad ja vähelõimunud isikud ise ning viimase EIMi kohaselt on **teistest rahvustest elanike eesti keele oskus paranenud**, ületades isegi arengukavas „Lõimuv Eesti 2020“ oodatud keeleoskuse määra³³. Samas näitas EIM olulisi erinevusi keele oskuses ja kasutamises piirkondade ja vanuserühmade kaupa: teistest rahvustest nooremad elanikud on altimad eesti keelt kasutama ning eesti keelt kasutatakse rohkem seal, kus on suurem kokkupuude eestikeelsete kogukondadega.

Regionaalsus tõstatub olulise teemana igas valdkonnas. Nii uussisserändajate kui ka vähelõimunud isikute puhul on oluline teadvustada, et kohanemis- ja lõimumisvajadused on regiooniti erinevad. Kui vaadata uussisserändajaid, siis rahvastikuregistri andmetel on perioodil 2014–2018 nii kolmandate riikide kui ka ELi kodanikud kõige enam elama asunud **Harjumaale** (sh Tallinn), kus 2018. aastal registreeris esmakordselt elukoha 3135 kolmandate riikide kodanikku ning 2475 ELi kodanikku. Harjumaale järgnesid Tartumaa (521 kolmanda riigi kodaniku ja 695 ELi kodaniku elukoha esmakordset registreerimist 2018. aastal) ning Ida-Virumaa (244 kolmanda riigi kodaniku ja 125 ELi kodaniku elukoha esmakordset registreerimist 2018.

²⁹ *Ibid.*

³⁰ Politsei- ja Piirivalveamet.

³¹ Integratsiooni monitooring 2017.

³² Vt Martiniello, M., Rather, J. (toim-d). 2014. *An Introduction to Immigrant Incorporation Studies: European Perspective*, Amsterdam: Amsterdam University Press.

³³ Integratsiooni monitooring 2017.

aastal)³⁴. Vähelõimunud isikute puhul on regionaalsed erinevused väljendunud lausa viisil, mida võib pidada keelekeskkondade segregatsiooniks.³⁵ Vähelõimunud venekeelsed kogukonnad on koondunud **Ida-Virumaale ja Harjumaale** (eelkõige Tallinnasse ja Paldiskisse), kus elatakse samades asulates, kuigi sisserrändajana minevikus elama saabuti. Taoline olukord takistab kogukondade sidususe teket³⁶. Sel põhjusel on oluline pöörata tähelepanu nii uussisserrändajate kui ka vähelõimunud isikute kohanemise ja lõimumise regionaalsetele erinevustele ning tagada, et peamised vastuvõtavad piirkonnad omavad võimekust antud sihtrühmi lõimida.

Kuigi viimastel aastatel on olnud positiivseid arenguid (nt eesti keele oskuse paranemine), **kestab mõnes valdkonnas seisak või toimub tagasimine** (nt tööturu olukord, määratlemata kodakondsusega isikute soov Eesti kodakondsust omandada, ebavõrdsuse tunnetamine³⁷), mistõttu vajadus pakkuda erinevatele sihtrühmadele asjakohast informatsiooni ja tugiteenuseid on jätkuvalt aktuaalne. Seejuures on oluline aidata kõigil sihtrühmadel mõista, et nii Eestis kohanemine kui ka siinse ühiskonnaga lõimumine on protsessid, mis parandavad nende enda heaolu ja toimetulekut ning võimaldavad neil elada sotsiaalselt sidusamas ühiskonnas. Nende eesmärkide teostamiseks on vaja poliitika, mis arvestavad muutuvat rändemaastikku ning sihtrühmade sees toimuvaid muutusi.

6.1. ÜLEVAADE ESF-I KOHANEMIS- JA LÕIMUMISMEETMEST

Eesmärgiga varasemast enam toetada uussisserrändajate kohanemist ja vähelõimunud püsielanike lõimumist Eesti ühiskonnas, kutsuti 2014. aastal ELi struktuurivahendite toel ellu kohanemis- ja lõimumismeede.³⁸ Meedet rahastatakse ESFist ja riigieelarvest riikliku kaasfinantseeringuga (lõimumisprogrammi puhul ka omafinantseeringust). Meede kuulub ühtekuuluvuspoliitika fondide 2014–2020 rakenduskava prioriteetse suuna nr 2 „Sotsiaalse kaasatuse suurendamine“ alla meetmena nr 2.6 „Võimaluste loomine Eestis elavate ning ühiskonda vähelõimunud püsielanike aktiivse hõive ja ühiskondliku aktiivsuse suurendamiseks ja uussisserrändajate kohanemise ja hilisema lõimumise toetamiseks“.

Meetme eesmärgi saavutamiseks on loodud kolm kohanemistegevust uussisserrändajatele ja kolm lõimumistegevust vähelõimunud püsielanikele (vt täpsemalt ptk 6.1.1 ja 6.1.2). Kohanemistegevuste eesmärk on luua eeldused uussisserrändajate kohanemiseks Eestis ning kujundada uussisserrändajatele eeldused osaleda Eesti ühiskonnas, sealhulgas tööhõives, elukestvas õppes ja kodanikuühiskonnas. Lõimumistegevuste eesmärk on kujundada vähelõimunud püsielanikele eeldused Eesti ühiskonnas, sh tööhõives, elukestvas õppes ja kodanikuühiskonnas osalemiseks.

Hindamisele kuuluvate meetmetegevuste rakendamise eest vastutab lõimumise valdkonnas KUM ning tegevusi viib ellu INSA koostöös partneritega. Kohanemise valdkonnas vastutab hindamisele kuuluvate meetmetegevuste rakendamise eest SIM, kes viib ise koostöös partneritega ka tegevusi ellu.³⁹

Järgnevalt on esitatud need ESFi rahastatud kohanemis- ja lõimumisalased meetmetegevused, mis vahehindamisele kuuluvad.

³⁴ Rahvastikuregister.

³⁵ Leetmaa, K. 2017. Elukoht kui lõimumise mõõdupuu: muutused keelekogukondade elukohtade eraldatuses. Eesti Inimarenguaruanne 2016/2017. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu.

³⁶ *Ibid.*

³⁷ Integratsiooni monitooring 2017.

³⁸ Täpsemalt on meetme eesmärgiks kujundada Eestis elavatele vähelõimunud püsielanikele ja uussisserrändajatele eeldusi, mis toetavad nende aktiivset osalemist tööhõives, elukestvas õppes ja kodanikuühiskonnas.

³⁹ Meetmetegevuste täpsemad kirjeldused ja partnerite loetelu on kättesaadav www.struktuurifondid.ee/et/oigusaktid/meetmepohised/2014-2020.

6.1.1. KOHANEMISALASED MEETMETEGEVUSED JA NENDE ALATEGEVUSED

1. Meetmetegevus 2.6.1 „**Infoplatvormi ja tugiteenuste väljatöötamine ja rakendamine**“, mille tulemusena on välja arendatud ning rakendatud mitmekeelne (eesti-, inglisi- ning venekeelne) rändefot pakkuv infoplatvorm ja selle tugiteenused.
2. Meetmetegevus 2.6.2 „**Kohanemiskoolituste väljatöötamine, piloteerimine ja rakendamine**“, mille tulemusena on välja töötatud, piloteeritud, arendatud ning rakendatud kohanemisprogramm vastavalt kohanemisprogrammi määrusele ja selle lisadele.⁴⁰
3. Meetmetegevus 2.6.3 „**Tugivõrgustike kontseptsiooni väljatöötamine ja rakendamine**“, mille tulemusena on välja töötatud ning rakendatud era-, avaliku ja kolmanda sektori osalusel toimiv tugivõrgustike kontseptsioon.

6.1.2. LÕIMUMISALASED MEETMETEGEVUSED JA NENDE ALATEGEVUSED

1. Meetmetegevus 2.6.4 „**Nõustamis- ja infosüsteemi väljatöötamine ja rakendamine**“, mille tulemusena on Eesti vähelõimunud püsielanikele tagatud lõimumist toetava info ja lõimumist soodustava nõustamisteenuse kättesaadavus.
2. Meetmetegevus 2.6.5 „**Lõimumisprogrammi väljatöötamine ja pakkumine**“, mille tulemusena on Eesti vähelõimunud püsielanikud omandanud ühiskonnas toimimiseks vajalikud teadmised ja oskused ning on paranenud nende ühiskondlikku aktiivsust tagavad sotsiaalsed pädevused. Tegevused toimuvad neljas valdkonnas: keeleõpe, kodakondsuse omandamine, keeleline ja kultuuriline kümbus ning etendusasutuste ja muuseumide muukeelse info esitamise võimekus.
3. Meetmetegevus 2.6.6 „**Koostöö- ja kommunikatsioonitegevused**“, mille tulemusena on Eesti ühiskonnas kujundatud lõimumist toetavad hoiakud.

Kohanemis- ja lõimumismeetme eelarve on kokku 19 404 967 eurot, millest 85% moodustavad ESFi vahendid ja ülejäänud 15% riigieelarve vahendid (ja lõimumisprogrammi puhul omafinantseering; vt Tabel 1).

TABEL 1. KOHANEMIS- JA LÕIMUMISMEETME MEETMETEGEVUSTE KOGUEELARVE (€)

	ELi toetuse summa	Riiklik kaasfinantseering	Omafinantseering	Meetmetegevuse kogumaksumus
Infoplatvormi ja selle tugiteenuste väljatöötamine ja rakendamine	433 500	76 500	–	510 000
Kohanemiskoolituste väljatöötamine, piloteerimine ja rakendamine	5 710 924	1 007 810	–	6 718 734
Tugivõrgustike kontseptsiooni väljatöötamine ja rakendamine	1 849 798	326 435	–	2 176 233
Nõustamis- ja infosüsteemi väljatöötamine ja rakendamine	1 935 875	341 625	–	2 277 500
Lõimumisprogrammi väljatöötamine ja pakkumine	5 926 625	977 776	68 099	6 972 500
Koostöö- ja kommunikatsioonitegevused	637 500	112 500	–	750 000
Meetme kogumaksumus				19 404 967

Allikas: Vabariigi Valitsuse 31. jaanuari 2019. a korralduse nr 34 „Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse meetmete nimekirja kinnitamine“ lisa

⁴⁰ Kohanemisprogramm – RT I, 31.05.2017, 4, kättesaadav: www.riigiteataja.ee/akt/131052017004.

7. ESF-I KOHANEMIS- JA LÕIMUMISMEETME VAHEHINDAMISE TULEMUSED

Järgnevas peatükis esitatakse vahehindamise peamised tulemused meetmeüleselt. Esmalt antakse ülevaade meetme rakendamisest, sh saavutatud sihttasemetest, osalejate koguarvudest ning meetmetegevuste rakendamisega seotud olulisematest näitajatest, nt osalejate vanuselised ja regionaalsed erinevused või tegevuste läbiviimise sesoonsus. Ülevaatele järgnevad alapeatükid, mille fookus tuleneb vahehindamise tulemustest ja vajadusest neid teemasid meetmeüleselt põhjalikumalt adresseerida. Lähemalt vaadatakse, kuidas tegevused vastavad sihtrühma vajadustele, millised on tegevustes osalemise ja mitteosalemise ning katkestamise põhjused, kui teadlikud ollakse tegevustest, kui hästi toimib tegevuste rakendajate kommunikatsioon, milline on koostöö meetmetegevuste rakendajate, elluvijate ja läbivijate vahel, milline on meetmetegevuste vaheline sünergia kliendi vaates ning kui ressursitõhus on olnud meetme rakendamine perioodil 2014–2018.

7.1. MEETME RAKENDAMISE ÜLEVAADE

Tegevuste ettevalmistamise protsess algas 2014. aastal, mil töötati välja nii kohanemis- kui ka lõimumisalaste tegevuste kirjeldused ja toetavate tegevuste tingimused. Meetmega seotud tegevuste elluviimine pidi algama 2014. aasta sügisel, kuid kuna vajalikud kinnitused saadi alles 2014. aasta lõpus, viibis osa tegevuste käivitamine ja need said sihtrühmale kättesaadavaks planeeritust hiljem. Tegevuste käivitamise hilinemise teiseks põhjuseks oli asjaolu, et mõni käivitavatavatest tegevustest nõudis suuremat inimressurssi, kui algselt oli planeeritud, või oli selle vastu huvi suurem, kui oli eeldatud (nt INSA keeleõpe), mistõttu jäi puudu teiste tegevuste käivitamiseks vajaminev inimressurss. Samuti on nii kohanemis- kui ka lõimumistegevustel esinenud ebaedukaid hankeprotsesse ning sobiva partneri otsingud on toonud kaasa katkestusi tegevuste planeeritud käivitamisel või tegevuste järjepidevuses.

Kohanemisalaste tegevuste puhul avaldasid mõju nii suurenenud sisserändajate arv kui ka rändekriis. Tegevuste käivitamine toimus perioodil, mil sisseränne Eestisse suurenes (vt Joonis 1) ja nõudlus algtaseme keeleõppe kui ka vajaliku info järele kasvas kiiresti. Teisalt avaldas mõju ka 2015. aastal alguse saanud rändekriis, mis nihutas mõneks ajaks fookuse ühiskonnas leviva ärevuse maandamisele ning nii rahvusvahelise kaitse taotlejatele kui ka saanutele tugiteenuste arendamisele. Väliste tegurite kõrval on kohanemisalaste tegevuste arendamist mõjutanud pikaleveninud hankeprotsessid eelkõige infoplatvormi arendamiseks. Olukorrast tingituna käivitusid teatud kohanemistegevused (nt kohanemisprogramm) kiiremini ja edukamalt kui teised (nt infoplatvorm).

Lõimumisalaste tegevuste puhul oli suurim ootamatus planeeritust oluliselt kõrgem huvi keeleõppe vastu. Kui 2015. aastal keeleõppele registreerimine avati, registreerus olemasolevatele kohtadele enam kui 10 korda rohkem inimesi (540-le kohale 5961 inimest).⁴¹ Suurest huvist keeleõppe vastu planeeriti lõimumisalaseid tegevusi ümber, et vastata sihtrühma keeleõppe vajadustele. 2018. aasta lõpu seisuga oli perioodil 2014–2018 pakutud kokku 6426 õppekohta ning keeleõppemooduli oli 2018. aasta lõpu seisuga läbinud 4991 inimest. Kuigi keeleõppes vastati sihtrühma vajadustele kursuste arvu korrigeerides, hilines seetõttu enim kultuurimooduli käivitamine, mis sai sihtrühmale esimest korda kättesaadavaks 2018. aasta sügisel.

Nii kohanemis- kui ka lõimumistegevuste valdkonnas on meetme käivitamise perioodiga ilmnenud, et sihtrühma huvi tegevuste vastu on oluliselt suurem, kui algselt eeldati. Seetõttu on ka erinevatele meetmetegevustele seatud sihttasemed täitunud oodatust kiiremini (vt Tabel 2). 2018. aastaks seatud

⁴¹ Projekti „Eesti ühiskonnas lõimumist toetavateks tegevusteks toetuse andmise tingimuste uues redaktsioonis kehtestamine“ seirearuanded perioodi 01.09.2014–31.12.2018 kohta.

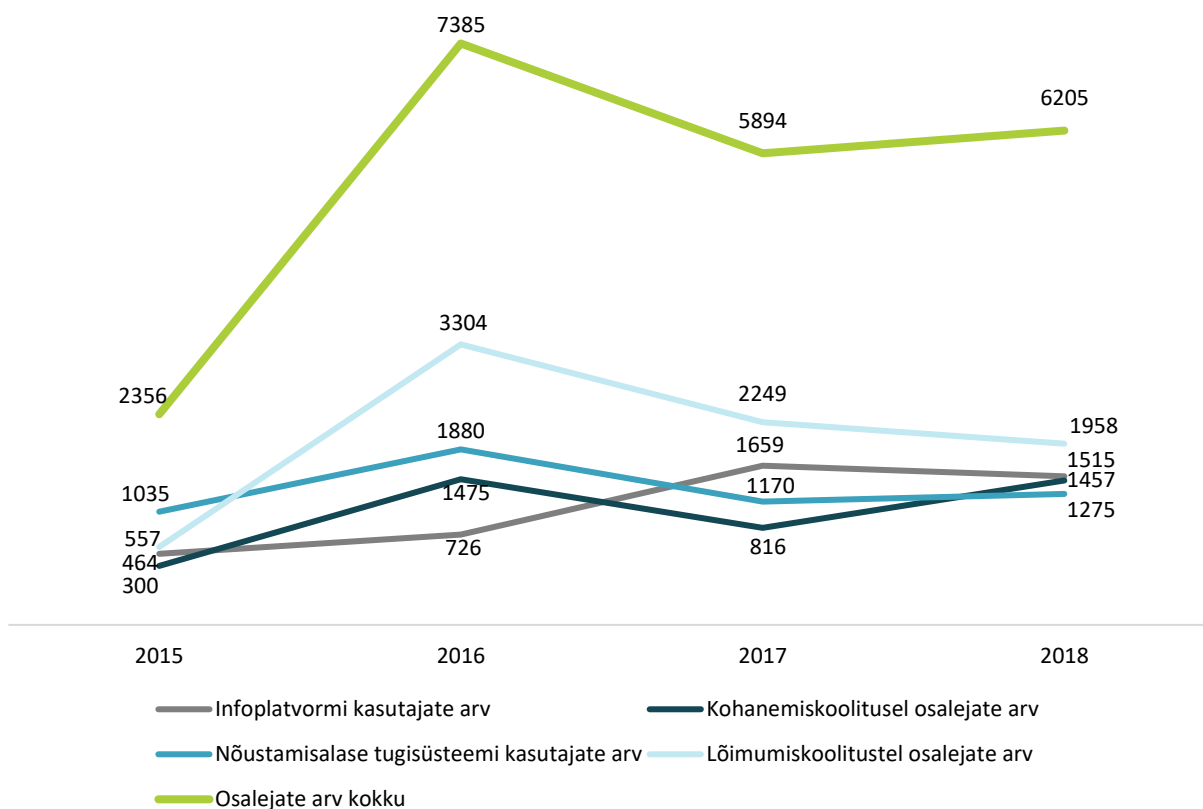
sihttasemed on täidetud kõikide tegevuste kohta **keskmiselt kahekordselt**. Meetmetegevuste lõpptähtajaks 2023. aastaks seatud sihttasemed on kahe lõimumisalase tegevuse puhul juba täidetud.

TABEL 2. SIHTTASEMETE TÄITMINE 2018. AASTA JA 2023. AASTA SEISUGA

Väljundnäitaja	2018	2023
Infoplatvormi kasutajate arv	260,0%	35%
Kohanemiskoolitusel osalejate arv	172,0%	31,5%
Arendatud või väljatöötatud teenuste arv	100,0%	20,0%
Nõustamisalase tugisüsteemi kasutajate arv	178,7%	51,0%
Lõimumiskoolitustel osalejate arv	230,5%	146,7%
Kaasatud või hõlmatud inimeste arv	357,9%	230,9%

Allikas: Projekti „Toetuse andmise tingimused uussisserändajate kohanemiseks“ seirearuanded perioodi 01.08.2014–31.12.2018 kohta ja projekti „Eesti ühiskonnas lõimumist toetavateks tegevusteks toetuse andmise tingimuste uues redaktsioonis kehtestamine“ seirearuanded perioodi 01.09.2014–31.12.2018 kohta

Järjepidevalt pakutavates tegevustes ja teenustes (s.o infoplatvormi kasutamine, kohanemisprogrammis osalemine, INSA nõustamisteenuse kasutamine, lõimumiskoolitustel osalemine) **osalenute koguarv on perioodil 2015–2018 kasvanud kolmekordseks**. Seejuures oli osalejate arv kõrgeim 2016. aastal, mille põhjustas peamiselt INSA keeleõppemooduli läbinute suur arv ja Eestisse elama asunud sisserändajate arvu tõus, aga ka kasutajate või osalejate arvu suurenemine võrreldes tegevuste käivitamise aastaga (vt Joonis 6). 2017. aastal on erinevate meetmetegevuste osalejate arvus toimunud langus, mida võib seostada ebaõnnestunud hankeprotsessidega, tegevuste eest vastutavate isikute vahetumisega, aga ka Eesti EL Nõukogu eesistumise perioodiga, mil siseriiklike teemade kõrval tuli keskenduda tavapärasest enam üleeuroopalistele teemadele, sh rändekriis.

Joonis 6. TEGEVUSTES OSALENUTE ARV, 2015–2018⁴²

Allikas: Projekti „Toetuse andmise tingimused uussisserändajate kohanemiseks“ seirearuanded perioodi 01.08.2014–31.12.2018 kohta ja projekti „Eesti ühiskonnas lõimumist toetavateks tegevusteks toetuse andmise tingimuste uues redaktsioonis kehtestamine“ seirearuanded perioodi 01.09.2014–31.12.2018 kohta

Samal perioodil (2015–2018) on läbi viidud ka INSA koostöö- ja kommunikatsioonitegevused, millest on kokku osa saanud **357 874 inimest**. Seejuures oli suurim kaasatute arv 2017. aastal, mil oli eetris saatesari „Meie Eestid“, mida vaatas kokku 288 000 inimest (sh 278 000 eestlast). 2018. aasta lõpuks on kohanemise suunal arendamisjärgus 5 teenust, mis vastas samale aastale seatud sihttasemele. Koostöö- ja kommunikatsioonitegevustes kaasatute arvud, seatud sihttasemed ning nende täitmise osakaalud on nähtavad Lisas 1 esitatud Tabel 17 ning käivitunud PPA migratsiooninõustamises osalenute arvud on nähtavad vastava tegevuse alapeatükis (vt ptk 8.4.2 Teenuste arendamine).

Perioodil 2014–2018 on tegevustel või teenustel osaletud kokku 31 376 korda⁴³ ning kaasatud on 288 000 eestlast. Täiendavalt on PPA migratsiooninõustamise teenust kasutatud 2017.–2018. aastal 25 000 korda ning etendusasutuste ja muuseumide tehnilisi vahendeid on kasutatud 7650 korda, kuid see ei kajastu meetme sihttasemetes. Seega hinnanguliselt on **meetme rakendamine puudutanud enam kui 300 000 inimest**.

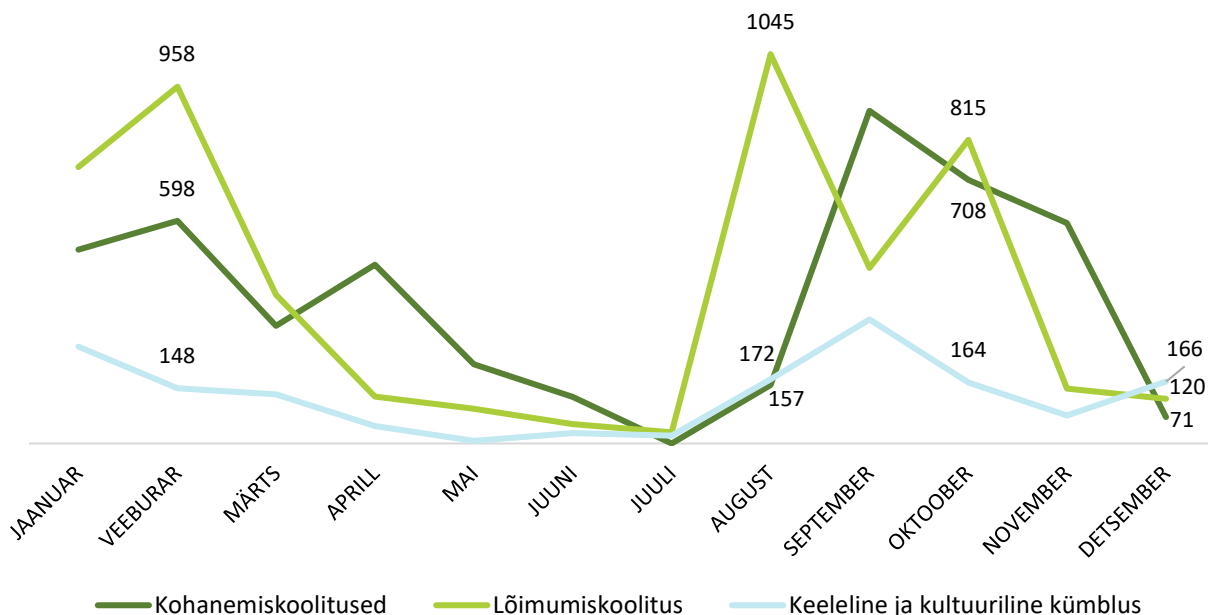
ESFi andmekorje andmed kajastavad infot nende meetmetegevustes osalejate kohta, kelle tegevuste maht ühe projekti raames on vähemalt 32 tundi. Kohanemis- ja lõimumismeeetme puhul on sellisteks tegevusteks kohanemiskoolitused ning lõimumiskoolituse õppemooduli või keelise ja kultuurilise kümbeluse tegevused. Andmekorje andmete põhjal on näha osalejate tegevustesse sisenemise **sesoonsus, st eelkõige alustatakse tegevustes osalemist kevadel ja sügisel** (vt Joonis 7 ja Joonis 8). See kattub ühelt poolt Eestisse

⁴² Joonisel ei ole kuvatud tegevuse 2.3. „Tugivõrgustike kontseptsiooni väljatöötamine ja rakendamine“ ning tegevuse 5.3.2 „Lõimumisalased kommunikatsioonitegevused“ sihttasemeid või kaasatud inimeste arvu.

⁴³ Erinevate tegevuste puhul loetakse kas osalejate-kasutajate arvu või osalus- või kasutuskordade arvu. Iga tegevuse mõõdik on esitletud vastava tegevuse alapeatükis.

sisserände trendidega (st enim inimesi saabub aasta alguses ning suve lõpus ja sügiskuudel), teisalt aga nähtub andmetest INSA keeleõppe registreerimisprotsessi muutus 2016. aastal, mil keelekursustele registreerimine hakkas aset leidma kaks korda aastas.

JOONIS 7. TEGEVUSTESSE SISENEMINE KUUDE LÕIKES, ISIKUTE ARV⁴⁴, 2015–2018 (n = 11327)

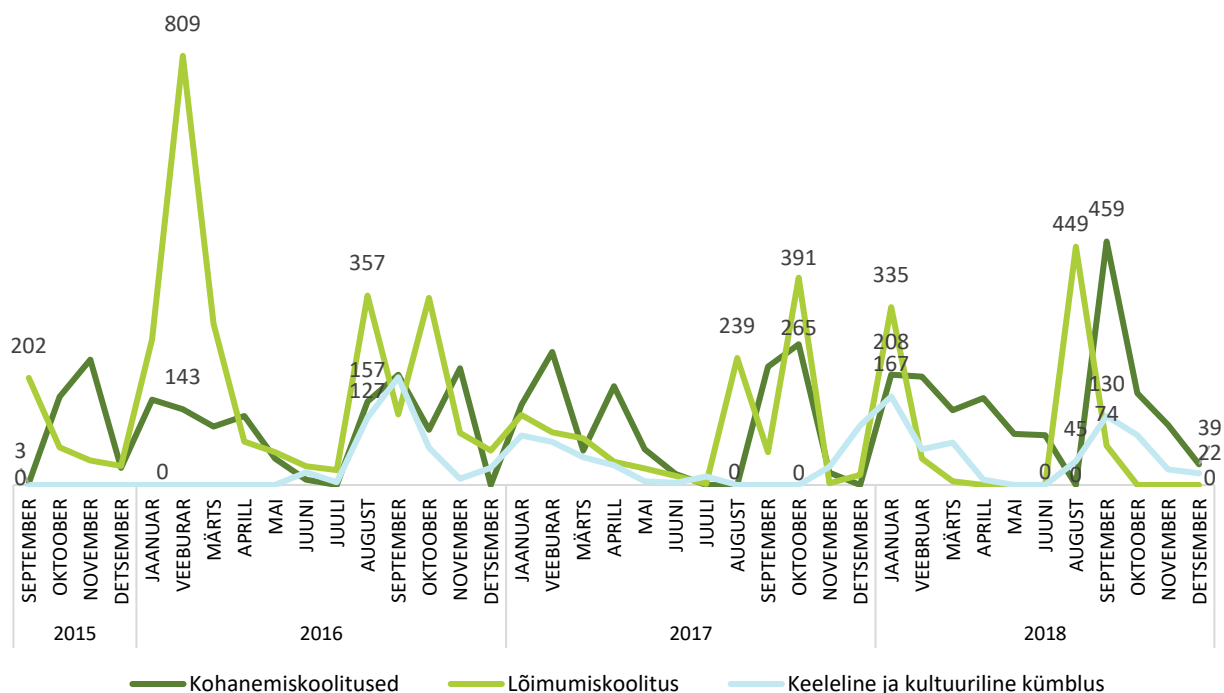

Allikas: ESFi andmekorje andmed

Kuigi tegevusse sisenemise andmed on kättesaadavad vaid valitud tegevuste kohta, tuleks kõikide tegevuste puhul tagada, et tegevused oleksid kättesaadavad aasta läbi. Nii kohanemis- kui ka lõimumistegevuste puhul on järjepidev ligipääs oluline ühelt poolt seepärast, et **kohanemiselased tegevused vastavad uussisserändajate vajadustele kõige rohkem piiratud perioodi jooksul**, s.o esimestel nädalatel ja kuudel Eestisse saabumise järel. Teisalt on lõimumisalaste tegevuste puhul täheldatud sihtrühma teatavat passiivsust neile suunatud tegevuste suhtes, kuna vähelõimunud püsielanikud ei pruugi tajuda, kuidas lõimumine (nt eesti keele omandamine, Eesti kodakondsuse taotlemine vmt) nende olukorda parandaks. Seetõttu on **oluline tagada teenuste kättesaadavus võimalikult lühikese ooteaja jooksul**, et kiiremini toetada tekkinud motivatsiooni tegevustes osaleda. Juhul kui see pole võimalik, tuleks inimesele selgitada alternatiivseid tegevusi või teenuseid, et hoida tekkinud motivatsiooni.

⁴⁴ Joonisel on kajastatud info nende meetmetegevuste kohta, mille maht ühe projekti raames on vähemalt 32 tundi. Kohanemis- ja lõimumismeetme puhul on sellisteks tegevusteks kohanemisprogrammi koolitused ning lõimumiskoolituse õppemooduli või keelise ja kultuurilise kümbelse tegevused.

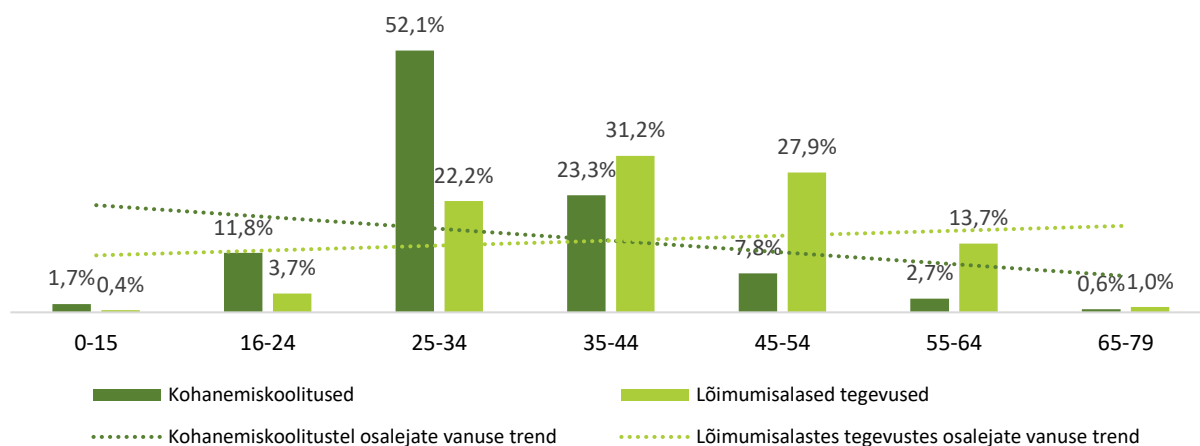
JOONIS 8. TEGEVUSTESSE SISENEMINE TERVE RAKENDAMISE PERIOODI VÄLTEL 2015–2018, ISIKUTE ARV⁴⁵
(n = 11327)

Allikas: ESFi andmekorje andmed

Kohanemiskoolitustel ja lõimumisalastes meetmetegevustes osalejate koosseisus on näha **vanuselisi erinevusi**. Kohanemisalastes tegevustes osalevad eelkõige nooremad isikud, samas kui lõimumisalastes tegevustes osalevad valdavalt keskealised (vt Joonis 9). Tegevused vastavad suurema osa sihtrühma esindajate vajadustele, kuid nende pakkumisel või läbiviimisel **on oluline arvestada ka neid, kelle vajadused või oskused on keskmisest sihtrühma esindajast erinevad**. Need on näiteks vanemaalised või madala digipädevusega inimesed. Tegevuse mittevastavus nende oskustele või võimekusele suurendab tõenäosust, et tegevuses osalemine katkestatakse (vt ka ptk 7.3 „Tegevustes mitteosalemine ja osalemise katkestamine“).

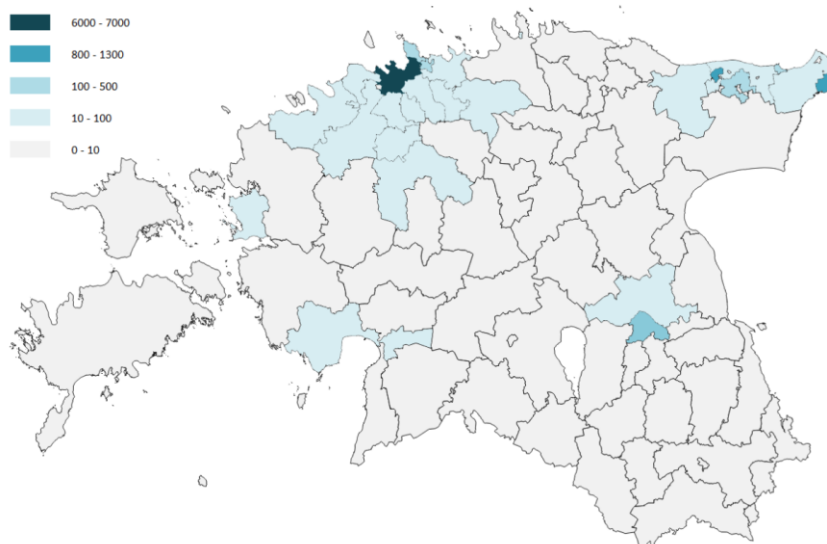
⁴⁵ Joonisel on kajastatud andmed vaid nende meetmetegevuste kohta, mille maht ühe projekti raames on vähemalt 32 tundi. Kohanemis- ja lõimumismeetme puhul on sellisteks tegevusteks kohanemisprogrammi koolitused ning lõimumiskoolituse õppemooduli või keelise ja kultuurilise kümbeluse tegevused.

JOONIS 9. OSALEJATE VANUSELINE JAOTUS⁴⁶ (n = 11327)

Allikas: ESFi andmekorje andmed

Samuti ilmnes seireandmetest tegevuses osalejate **regionaalsus** ehk tegevustes osalejad on üldjuhul Harjumaalt ja Tallinnast, Ida-Virumaalt ning Tartust ehk piirkondadest, kus meetmetegevuste sihtrühmad peamiselt elavad. Samuti on olnud osalejaid Pärnust, Paldiskist ja Haapsalust, mis näitab, et vajadus lõimumis- ja kohanemismeetme tegevuste järele on olnud ka nende linnade elanikel. Siiski on peale Harjumaa ja Ida-Virumaa teistest maakondadest pärit osalejate hulk marginaalne ning **kohanemis- ja lõimumismeetme tegevuste pakkumine on koondunud Harjumaale ja Ida-Virumaale** (vt Joonis 10).

JOONIS 10. MEETMETEGEVUSTES OSALENUD KOHALIKU OMAVALITSUSE JÄRGI, TEGEVUSTES OSALENUTE ARV, 2015–2018

Allikas: ESFi andmekorje andmed

Kümme kõige suurema osalejate arvuga kohalikku omavalitsust on näidatud Tabel 3. Andmetest nähtub, et kohanemiskoolitustel osalejad on valdavalt Tallinnast, samas kui lõimumisalastes tegevustes osalejad on

⁴⁶ Joonisel on kajastatud andmed vaid nende meetmetegevuste kohta, mille maht ühe projekti raames on vähemalt 32 tundi. Kohanemis- ja lõimumismeetme puhul on sellisteks tegevusteks kohanemisprogrammi koolitused ning lõimumiskoolituse õppemooduli või keelise ja kultuurilise kümbuse tegevused.

lisaks Tallinnale rohkem pärit ka erinevatest Ida-Virumaa linnadest, nt Narva, Kohtla-Järve või Sillamäe (vt Tabel 3).

TABEL 3. KÜMMET SUURIMA OSALEJATE ARVUGA KOHALIKKU OMAVALITSUST, 2015–2018

	Kohanemiskoolitused	Lõimumisalased tegevused kokku	Kokku	
			n	%
	%	%		
Tallinn	73,4%	50,7%	6814	60,2%
Narva linn	3,5%	15,9%	1211	10,7%
Kohtla-Järve linn	0,7%	11,9%	818	7,2%
Tartu linn	6,5%	2,4%	467	4,1%
Sillamäe linn	0,5%	4,6%	326	2,9%
Maardu linn	1,5%	3,2%	277	2,4%
Jõhvi vald	0,4%	3,5%	249	2,2%
Viimsi vald	1,9%	1,6%	194	1,7%
Pärnu linn	0,3%	1,3%	98	0,9%
Kõik kokku	4724	6603	11327	

Allikas: ESFi andmekorje andmed

2018. aasta lõpu seisuga hindas **89,2%** kohanemisprogrammi koolitusi läbinud uussisserändajatest, et nende eesti keele oskus, praktiline informeeritus ja teadmised Eesti riigi, ühiskonna ja kultuuri kohta on paranenud.⁴⁷ **Ka lõimumisalaste meetmetegevuste tulemustega on saavutatud seatud eesmärgid:** meetmes osalenud vähelõimunud isikute sõnul on nende eesti keele oskus paranenud; nad said Eesti kultuuriruumist ühtsema tunnetuse; neil kujunes arusaam demokraatia toimimisest ja kodanikutunnetus ning kultuuridevahelisi erinevusi väärtustavad hoiakud ja arusaamad, sh avatus dialoogile, võime tegeleda ajaloolise mälu, tulla toime ajalooliste sündmuste tõlgenduste erinevustest tulenevate pingete ja vastuoludega ning kriitiliselt hinnata avalikus ja poliitilises ruumis toimuvat; kujunes tajutud lõimumisvajadusest tulenev keeleõppe motivatsioon, oskused eesti keelt iseseisvalt õppida ja julgus kasutada eesti keelt igapäevaelu olukordades; isiklikud kontaktid rahvaste vahel tihenesid; lisaks paranes valmisolek aktiivseks osaluseks ühiskonnaelus.⁴⁸

Meetme rakendamise ülevaate kokkuvõttena võib kinnitada, et kohanemis- ja lõimumistegevused on perioodil 2014–2018 planeeritud mahus ellu viidud. Üldjuhul on tegevustes osalenud planeeritust enam inimesi: perioodile seatud sihttasemed on ületatud keskmiselt kaks korda (vt Tabel 2). Sihttasemete ületäitmine on tulenenud ühelt poolt Eestisse elama asunud sisserändajate oodatust suuremast arvu kasvust ning teisalt vähelõimunud püsielanike oodatust suuremast huvist lõimumisalaste tegevuste vastu. Meetme tegevusi viiakse peamiselt läbi Tallinnas, Harjumaal ja Ida-Virumaal ehk piirkondades, kus elab enim uussisserändajaid ja vähelõimunud püsielanikke.

Kokkuvõtteks, meetme rakendamise ülevaatest on näha, et kohanemiskoolitustel osalevad eelkõige nooremad ning lõimumisalastes tegevustes pigem keskealised inimesed. Nii kohanemis- kui ka lõimumistegevuste sihtrühmad märgivad, et tegevuste tulemusel on nende oskused ja teadmised

⁴⁷ Projekti „Toetuse andmise tingimused uussisserändajate kohanemiseks“ seirearuanded perioodi 01.08.2014–31.12.2018 kohta.

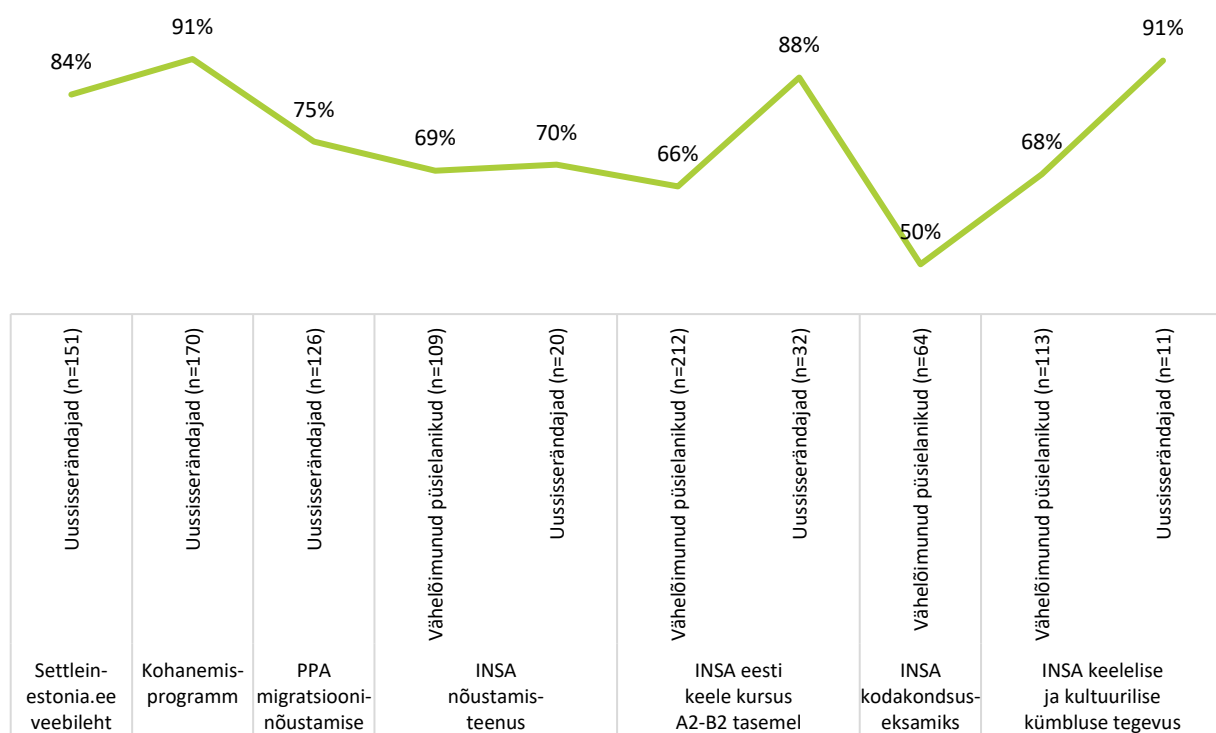
⁴⁸ Projekti „Eesti ühiskonnas lõimumist toetavateks tegevusteks toetuse andmise tingimuste uues redaktsioonis kehtestamine“ seirearuanded perioodi 01.09.2014–31.12.2018 kohta.

paranenud.⁴⁹ See viitab, et **kohanemis- ja lõimumismeetme tegevused on vahehindamise perioodil 2014–2018 eesmärgipäraselt ellu viidud ning need on sihtrühmade vajadusi arvestades igati asjakohased.** Järgnevalt vaadeldakse täpsemalt tegevuste asjakohasust ja vastavust sihtrühma vajadustele.

7.2. TEGEVUSTE ASJAKOHASUS JA VASTAVUS SIHTRÜHMA VAJADUSTELE

Küsitluse tulemustest nähtub, et kõik lõimumis- ja kohanemiselased meetmetegevused vastavad nii uussisserändajate kui ka vähelõimunud püsielanike vajadustele – meetmetegevustes **osalejatest vähemalt 64% nõustus iga meetmetegevuse kohta, et tegevused vastavad nende vajadustele ja ootustele.** Seejuures vastasid kohanemiselased tegevused **enam kui 90% osalenute vajadustele ja ootustele** (vt täpsemalt ptk 8.1), lõimumistegevuste puhul oli tulenevalt sihtrühma suuruselt ja erinevatest vajadustest tase madalam (veidi **üle 70%**), kuid kõrgelt hinnati näiteks keelelise ja kultuurilise kümbuse tegevusi (vt täpsemalt ka ptk 9.1). Tegevuste asjakohasusest annab märku ka see, et **vähemalt 50% kõikides meetmetegevustes osalenud inimestest soovitaks tegevusi või teenuseid ka teistele.**

JOONIS 11. TEGEVUSTE SOOVITUSINDEKS SIHTRÜHMADE JA TEGEVUSTE LÖIKES⁵⁰

Allikas: Vahehindamise raames läbiviidud veebiküsitlus

Tegevuste asjakohasust mõjutab see, kas püstitatud eesmärgid ja korraldus on terviklikud ja omavahelises kooskõlas ning kas tegevuste sihtrühmad jõuavad neile suunatud tegevusteni. Neid teemasid käsitletakse täpsemalt järgnevas alapeatükis 7.4 „Meetmetegevuste alane teadlikkus ja

⁴⁹ Projekti „Toetuse andmise tingimused uussisserändajate kohanemiseks“ seirearuanded perioodi 01.08.2014–31.12.2018 kohta ning projekti „Eesti ühiskonnas lõimumist toetavateks tegevusteks toetuse andmise tingimuste uues redaktsioonis kehtestamine“ seirearuanded perioodi 01.09.2014–31.12.2018 kohta.

⁵⁰ Andmete tõlgendamisel on oluline silmas pidada lõimumisalasest tegevustes osalenud uussisserändajate vähest arvu, mistõttu ei ole tulemus kahe sihtrühma võrdluses samaväärne. Andmete kuvamisel on soovitud näidata, et need vähesed uussisserändajad, kes on osalenud lõimumisalasest tegevustes, soovitaksid neid ka teistele.

kommunikatsioon“ ning 7.5 „Meetmetegevuste vaheline sünergia tegevuste sihtrühmade vaates“. Järgnevalt tuuakse välja tegevuses mitteosalemise ja osalemise katkestamise peamised põhjused, et mõista, mis võiks aidata tegevuste sihtrühmadel senisest enam neile suunatud tegevusteni jõuda ja seal lõpuni osaleda.

7.3. TEGEVUSTES MITTEOSALEMINE JA OSALEMISE KATKESTAMINE

Tegevustes osalemine sõltub esmalt teadlikkusest tegevuse või teenuse olemasolust. Kui tegevusest teatakse, mängib rolli, millal ja kellelt tegevuse kohta teada saadi ning kas allikat peetakse usaldusväärseks. Samuti on osalemise ja mitteosalemise kontekstis oluline tegevuste omavaheline loogiline jada ja seotus ning kas ühe tegevuse või teenuse juurest suunatakse inimene edasi järgmise juurde, mis võiks tema vajadusi ja seniseid oskuseid arvesse võttes talle kasuks tulla ning tema kohanemis- või lõimumisprotsessile kaasa aidata (vt ka ptk 7.5 „Meetmetegevuste vaheline sünergia tegevuste sihtrühmade vaates“). Järgnevalt esitatakse vahehindamise raames läbiviidud andmekogumisel ilmnunud tegurid tegevuste **sisu, formaadi või tegevustele ligipääsetavuse** kohta, mis mõjutavad nii seda, kas tegevuses osaletakse, kui ka seda, millised on tegevuses osalemise võimalikud katkestamise põhjused.

Kuigi tegevuste sihttasemete vahe-eesmärgid on täidetud, uuriti andmekogumise abil ka seda, miks tegevustes ei osaletud. **Tegevustes mitteosalemise peamiseks põhjuseks on kõikide tegevuste puhul neist mitteteadmine**, mida käsitletakse eraldi järgnevas alapeatükis (vt ptk 7.5 „Meetmetegevuste vaheline sünergia tegevuste sihtrühmade vaates“). Kuid selle kõrval on ka teisi põhjuseid, miks tegevustes ei osaleta. **Probleemiks võivad osutada näiteks tehnilised probleemid registreerimisprotsessis või asjaolu, et erinevates keeltes on sama tegevuse või teenuse kohta esitatud erineva tasemega info**. See võib olla aegunud, kirjavigadega või edasi juhatada mittetoimivate veebilehekülgedeni. Näiteks uussisserändajatega läbiviidud intervjuudest selgus, et erinevatel kodulehtedel⁵¹ ei kuvata eri keeltes sama informatsiooni ning eriti just tõlgitud informatsioon on tihti aegunud. Lisaks leidis küsitluses osalenute seas inimesi, kelle sõnul on neil olnud juhuseid, kus settleinestonia.ee veebilehel kuvatud lingid või registreerimisvorm ei töötanud, mistõttu pole nad saanud soovitud kursustele registreeruda:

„Mõned lingid ei töötanud, ma ei pääsenud ligi tasuta keeleõppele, sest link suunas mujale, nii et ma pidin mõne kursuse eest maksma.“ (Tartus elav uussisserändaja settleinestonia.ee kodulehest, Eestis alates 2017. aastast)

See näitab, et tegevuste infokanalid tuleb teatava regulaarsusega üle kontrollida, uuendada neis sisalduv info ning eemaldada tehnilised tõrked, mis võivad piirata sihtrühmal teenustele registreeruda või nende kohta infot leida.

Samuti võivad tegevustes osalemist piirata **tegevustele seatud osaluskriteeriumid**. Vahehindamise raames läbiviidud andmekogumisest selgus, et näiteks INSA tasuta keelelise ja kultuurilise kümblyse tegevuses osalemiseks on vaja keeletaset, mida kõigil tegevusest huvitatutel ei ole. Samuti on kohanemisprogrammi koolitustest huvitatud sisserändajad, kes on Eestis elanud kauem kui viis aastat. Koolitustel osalemise soovi põhjendati peamiselt asjaoluga, et nende Eestisse elama asumisel puudusid taolised tegevused ning neil on huvi teatud teemade vastu, mida käsitletakse näiteks töö- ja õppemoodulis. Samuti arvas osa neist, et nad ei ole viie aasta kriteeriumi tõttu ka lõimumistegevuste sihtrühmaks. **Seetõttu on oluline selgelt välja tuua, mis on igas konkreetses tegevuses osalemise kriteeriumid**. Juhul kui inimene ei vasta tegevusele seatud osaluskriteeriumitele, **on oluline anda talle infot teiste sarnaste tegevuste või teenuste kohta**, mis aitaksid parandada tema oskusi või teadmisi talle huvipakkuvas ja vajalikus valdkonnas.

Vähem, kuid samuti kohati kaalukate põhjustena on küsitlusele vastanud välja toonud, et **tegevuste sihtrühmadele pole sobinud tegevuse aeg** (uussisserändajatest 4,3%, vähelõimunud püsielanikest 7%), **asukoht** (uussisserändajatest 2,7%, vähelõimunud püsielanikest 5%), **tegevused ei vasta vajadustele**

⁵¹ Intervjuudel küsiti osalejate tagasisidet settleinestonia.ee, PPA veebilehe ja ka teiste asjakohaste veebilehtede kohta, millega osalejatel oli olnud kokkupuuteid.

(uussisserändajatest 6,6%, vähelõimunud püsielanikest 11%) **või ei paku huvi** (uussisserändajatest 6,7%, vähelõimunud püsielanikest 12%). Näiteks ei ole ligi kolmandik (28%) küsitlusele vastanud uussisserändajatest kodakondsuseksami ettevalmistaval koolitusel osalenud, kuna nad ei ole näinud selleks vajadust või on neil puudunud huvi. Kõikide mitteosalemise põhjuste juures on aga väga positiivne, et tegevustes mitteosalemise põhjusena ei toodud peaaegu kordagi välja sõbra, tuttava või pereliikme soovitus tegevuses mitte osaleda.

Kõikidest neist küsitluses osalenutest, kes pole tegevustes mõnel põhjusel osalenud, oleksid **64% sellest huvitatud või peavad tegevust enda jaoks oluliseks**. Erinevate põhjuste lõikes ilmnes, et enim on tegevusest huvitatute jaoks mitteosalemise põhjuseks osutunud teenusele või tegevusele pääsemise liialt pikk aeg (93%), tegevuse või teenuse liialt lühike kestus (st soovitakse pikemaajalist või põhjalikumat tegevust või teenust) (89%), tegevusel pole olnud piisavalt vabu kohti (89%; peamine põhjus just keeleõppega seotud tegevuste puhul), tegevusel või teenusel on kliendi jaoks ebasobiv aeg või asukoht (vastavalt 78% ja 72%), või asjaolu, et inimene pole tegevusest kuulnud (72%; vt Tabel 4). Allpool tabelis on kajastatud mitteosalemise põhjuste lõikes osakaal neist, kes näeb tegevust enda jaoks olulisena või talle pakuks huvi selles osaleda (vt Tabel 4). **Sellest ilmneb, et tegevustes osalenute arv võiks olla suurem, kui eemaldada eespool nimetatud asjaoludega seotud takistused**⁵².

TABEL 4. MITTEOSALEMISE PÕHJUSE LÕIKES OSAKAAL NEIST, KES NÄEB TEGEVUST ENDA JAOKS VAJALIKUNA VÕI ON TEGEVUSES OSALEMISEST HUVITATUD

	Kohanemisprogramm	Settleinestonia.ee veebileht	PPA migratsiooni-nõustamise teenus	INSA nõustamisteenus		INSA keeleõppemoodul		INSA kodakondsuseksamiks ettevalmistamise koolitus		Keelelise ja kultuurilise kümbuse tegevus		Keskmine põhjuse lõikes
	Uussisserändajad (n = 280)	Uussisserändajad (n = 299)	Uussisserändajad (n = 324)	Uussisserändajad (n = 428)	Vähelõimunud püsielanikud (n = 346)	Uussisserändajad (n = 321)	Vähelõimunud püsielanikud (n = 243)	Uussisserändajad (n = 437)	Vähelõimunud püsielanikud (n = 330)	Uussisserändajad (n = 394)	Vähelõimunud püsielanikud (n = 342)	
Teenusele või tegevusele pääsemise aeg on liialt pikk (nt järjekorras olemine)	-	-	100%	-	83%	100%	88%	100%	-	-	89%	93%
Tegevuse või teenuse kestus on liialt lühike	-	-	100%	-	89%	100%	83%	100%	83%	-	67%	89%
Teenusel või tegevusel pole olnud piisavalt vabu kohti	67%	-	-	-	-	95%	91%	75%	77%	93%	84%	83%
Mulle ei ole sobinud selle tegevuse või teenuse aeg	91%	-	100%	86%	55%	92%	82%	88%	65%	79%	85%	82%
Mulle ei ole sobinud selle tegevuse või teenuse asukoht	82%	-	100%	67%	44%	92%	75%	86%	60%	100%	71%	78%
Ma ei ole sellest kuulnud	75%	71%	69%	63%	61%	89%	66%	73%	71%	79%	71%	72%
Tegevuse või teenuse kestus on liialt pikk	0%	-	-	-	0%	-	100%	100%	60%	-	75%	56%

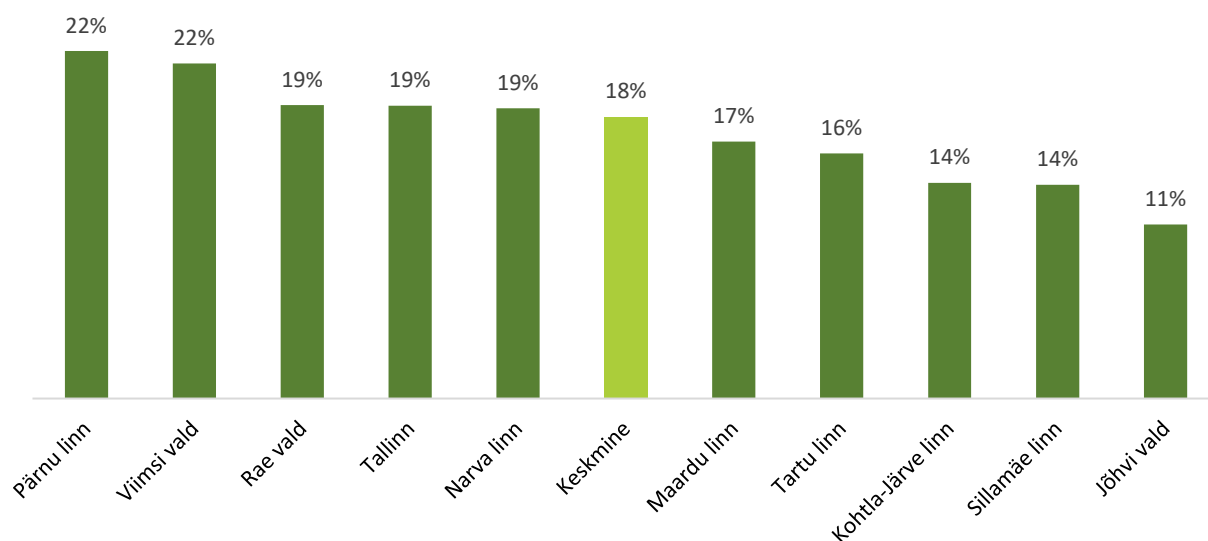
Allikas: Vahehindamise raames läbi viidud veebiküsitlus

⁵² Seejuures eeldab osalejate arvu suurendamine ka tegevustele eraldatud eelarvete suurendamist.

Tegevuses osalemise katkestamine

ESFi andmekorje 2015–2018 andmete põhjal⁵³ on kohanemisprogrammis ja lõimumisalastes tegevustes lõpuni osalemise määr **81,8%**. Ühe korra katkestanute osakaal on kõikidest katkestanutest 95,4%, kaks korda katkestanuid on 4,4% ning üksikud inimesed on tegevustes osalemise katkestanud kolm korda. Katkestanute seas vanuselist seost ei ilmne, katkestajate keskmine vanus on tegevuse lõikes sarnane tegevustes osalenute keskmise vanusega (vt Joonis 9). Katkestanute elukoha järgi ilmneb seireandmetest, et **peamiselt elavad katkestanud isikud Tallinnas ja selle lähiümbruses, erinevates Ida-Virumaa linnades või Tartus ehk piirkondades, kus ka enim kohanemis- ja lõimumisalaseid tegevusi toimub** (vt Joonis 12). Perioodi 2015–2018 seireandmetest on näha, et lõimumisalastes tegevustes on katkestanute osakaal võrreldes kohanemisalastes tegevustes osalenutega olnud kõrgem Maardus, Kohtla-Järvel, Sillamäel, Raplas, Jõhvis ja Pärnus.

JOONIS 12. SUURIMA KATKESTANUTE OSAKAALUGA KOHALIKUD OMAVALITSUSED, KATKESTAJATE OSAKAAL KÕIKIDEST OSALEJATEST, 2014–2018

Allikas: ESFi andmekorje andmed

Kohanemisprogrammi A1 keeleõppemooduli katkestanute osakaal on 2015–2018 seireandmete kohaselt **15%**. Küsitlustulemuste andmetel on katkestamise peamised põhjused olnud keeleõppe liiga kiire tempo ja mittesobiv toimumise aeg või kestus. Fookusgrupiintervjuudes osalenud uussisserändajad tõid näiteid, kuidas praegune keelekursuste süsteem ei arvesta alati õppijate erineva vanusega:

„Ma tunnen, et süsteem julgustab mind eesti keelt õppima, aga ma näen väga palju vaeva. Miks? Sest kursuse käsitlemisel puuduvad individuaalsed erinevused. Kõigil ei ole keele õppimiseks samasugune mõtteviis. Seega peaks olema struktuur, kus vanadel meestel nagu mina oleks progress aeglaste sammudega. Nii ma ei tunneks, et ma ei saavuta midagi.“ (Tallinnas elav uussisserändaja kohanemisprogrammi keeleõppemooduli kohta, Eestis alates 2013. aastast)⁵⁴

⁵³. Andmekorje andmete põhjal ei ole näha katkestamisi kohanemisprogrammi baas- ja teemamoodulites ning INSA keelise ja kultuurilise kümbuse tegevuses.

⁵⁴ „I feel the system is encouraging me to learn Estonian. But I am struggling a lot. Why? Because there is absent individual differences in handling the course. Not everybody has the same mindset for learning the language. So there should be also structures where old men like me would have a slow pace progress. So I wouldn't feel I'm achieving nothing.“

Ka teises intervjuus osalenud uussisserändaja sõnul lõpetas temaga koos keelemoodulis osalenud 30 inimesest vaid 12, sest enamikule osalejatele ei sobinud keelekursuse kiire tempo. Samuti pole õppevahendid tema arvates kohati tehniliselt toimivad:

„Veebileht, mida pakutakse kohanemisprogrammis, Keelekliik on lahe, aga süsteem ise on halb. See on ehitatud Flashile, kuid see jookseb kogu aeg kokku. Mäletan, et kasutasime seda ka tunnis ja siis õpetaja ütles viisakalt, et me võime seda kodus uuesti proovida.“ (Tallinnas elav uussisserändaja, Eestis alates 2017. aastast)⁵⁵

Kõik mainitud põhjused pigem soodustavad kursustel osalemise katkestamist ja soovimatust jätkukursustele minna.

INSA lõimumiskoolitustel eesti keele õppe, kodakondsuseksamiks ettevalmistava kursuse või kultuurimooduli katkestanute osakaal perioodil 2015–2018 on **27%**. Küsitlusele vastanud vähelõimunud, kes olid mõne tegevuse katkestanud, tõid peamiselt põhjustena välja, et neile ei sobinud tegevuse toimumisaeg, kursus ei olnud oodatud tasemel või oli keeleõppija keeleoskustase kursuse jaoks liiga madal. **See näitab, et keelekursuste eel on vaja õppijate keeletaset senisest põhjalikumalt testida ning ebasobivale kursusele sattunud inimesed võimalusel teise õpperühma üle viia** (vt ka alaptk 9.3.1 „Lõimumiskoolitused“).

Olulise teemana tõstatati intervjuudel ka vajadus **tagada inimestele võimalus võtta ajutisi pause kursuste jooksul kui ka vahel, kuid soovi korral hiljem naasta jätkutegevustesse ning nende kohta vajalikku infot saada**. See tõstatus eelkõige seoses keelekursustega. Kursused on tihtipeale intensiivsed ja aeganõudvad ning seetõttu on keeruline läbida erineva taseme kursuseid järjest. Probleemina toodi välja, et kui inimene soovib keeleõppesse naasta, siis eri põhjustel see alati ei õnnestu. Muuhulgas mainiti raskusi vajaliku info kättesaamisega, registreerumisega, soovi jätkata õpet samas keeltekoolis (mis aga ei pruugi jätkutegevusi pakkuda), vahepealset keeleoskustaseme langemist ja muid põhjuseid, mis vähendavad isiku motivatsiooni ja põhjustavad väljalangemist. Kuigi motivatsioonikadu on raske kontrollida ja mõjutada, saab tegevustesse naasmist lihtsustada ning töötada välja võimalikud strateegiad, kuidas sidet säilitada⁵⁶.

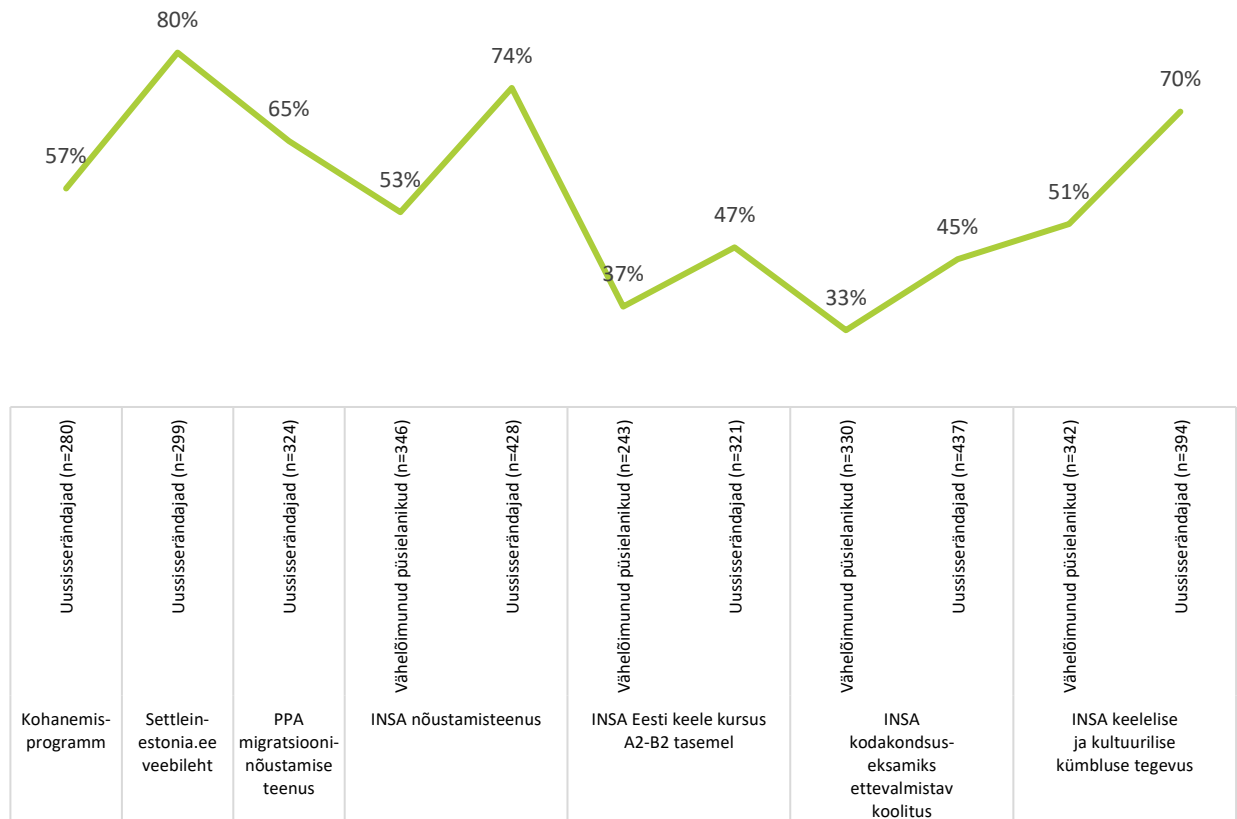
7.4. MEETMETEGEVUSTE ALANE TEADLIKKUS JA KOMMUNIKATSIOON

Läbiva teemana tõstatus nii küsitlustes kui ka intervjuudes eri osaliste madal teadlikkus meetmetegevustest. Küsitlusest selgus, et **peamine mitteosalemise põhjus oli see, et sihtrühmad polnud kohanemis- ja lõimumismeetme erinevatest tegevustest teadlikud** (vt Joonis 13). Seejuures ei omanud Eestis elamise kestus teadlikkuse kohapealt tähtsust. Samuti ei teatud, kuidas end tegevustele registreerida, kas tegemist on tasuliste teenustega või mitte ning kust võiks nende kohta rohkem informatsiooni leida. Teadmatuse probleem ei esinenud ainult tegevuste sihtrühmade puhul. Tegevuste läbiviijatega toimunud intervjuudest selgus, et tihtipeale ei olnud ka nemad teineteise tegevusest teadlikud. See viitab üldistele raskustele kommunikatsioonitegevuses, mis mõjutavad meetme eesmärkide täitmist (vt ka alaptk 7.6 „Koostöö meetmetegevuste ellu- ja läbiviimisega seotud osapoolte vahel“).

⁵⁵ „Also the webpage that is provided during the Welcoming Programme, Keelekliik, it’s cool but the system itself is [inappropriate wording]. It is built on Flash but it crashes all the time. I remember we were also using it in the classes and then the teacher was politely like “okay you can try it again at home.“

⁵⁶ Näiteks tegevustes osalejatele selgitada, millistel tingimustel on tegevuse katkestamise järel võimalik tegevuses uuesti osalema hakata, jagada tegevuse veebilehel selle kohta infot vmt.

JOONIS 13. OSAKAAL TEGEVUSTES MITTEOSALENUTEST, KES EI OLNUD TEADLIKUD KOHANEMIS- JA LÕIUMISMEETME TEGEVUSTEST

Allikas: Vahehindamise raames läbiviidud veebiküsitlus

Kohanemine ja lõimumine on aeganõudvad protsessid ning on oluline, et erinevad kohanemist ja lõimumist toetavad tegevused oleksid omavahel tihedalt seostatud ning sihtrühmad oleksid neist teadlikud. Oluline osa on siin esmastel allikatel ja organisatsioonidel, kes neid (esmasest) teenuseid pakuvad. Näiteks Eestisse elama asuvad välismaalased saavad neile olemasolevatest teenustest teada suure tõenäosusega esmalt PPA kohanemisprogrammi suunamise teatest ja kohanemisprogrammis osaledes. Vähelõimunud püsielanikel võib selleks olla nii INSA nõustaja kui ka Töötukassa konsultant. Kui uussisserändaja või vähelõimunud püsielanik juba osaleb mõnes tegevuses, on oluline jagada seal infot ka teiste olemasolevate tegevuste või teenuste kohta, **et soodustada vastavalt kas kohanemis- või lõimumisprotsessi jätkumist.**

Kõigi meetmetegevuste puhul on mõeldud ka sihtrühma teavitamisele, kuid praktikas pole teavitustegevused alati tulemusi andnud. Küsitluse vabasid vastuseid analüüsid ilmnes, et nii uussisserändajad kui ka vähelõimunud püsielanikud leiavad, et neile pole tegevusi või tegevuste kohta piisavat informatsiooni *pakutud*, viidates nii kommunikatsioonialastele puudujääkidele või valedetele teavituskanalitele kui ka sihtrühma ootustele, et vastutavad asutused peaksid aktiivsemat ja efektiivsemat teavitustööd tegema. Kuigi sihtrühmale suunatud informatsiooni hulk on üpris suur ja erinevaid kodulehti on palju, peavad vahehindamise raames küsitletud või intervjuueeritud sihtrühmade esindajad enda sõnul ise teadma, kust vajalikku teavet otsida. Näiteks settleinestonia.ee veebileht on uussisserändajate sõnul väga raskesti leitav, sest nende sõnul ei teata, et tuleks guugeldada terminit „*settle in Estonia*“, mille kaudu on veebileht leitav. Vastanute sõnul on neil tarvis kiiret ja asjalikku ülevaadet kõige olulisema kohta ühest usaldusväärsest allikast. Intervjuudes tõstatus probleemina ka see, et **ametlikud infokanalid on**

kujundatud eestlaste poolt ja eestlastele, unustades sihtrühmadele olulisi teemasid ning eeldades digipädevust, mida tegevuste sihtrühmadel sageli pole.

Infoallikana olid ametlike kanalite kõrval olulised ka lähedased inimesed, eriti vähelõimunud isikute puhul. Vahearuande raames läbiviidud küsitluse tulemustest selgub, et **kõige sagedamini** (veerandil juhtudel) **said mõlemad sihtrühmad meetmetegevustest teada sõpradelt, tuttavatelt või pereliikmetelt.** Uussisserändajate puhul oli see osakaal veidi madalam, mille võimalik põhjus on see, et hiljuti riiki saabunud uussisserändajatel ei ole veel tekkinud sõpru või tuttavaid, kes oskaksid soovitada infoallikaid, mistõttu toetutakse rohkem ametiasutustele ja internetist leitavale informatsioonile. Pikemalt Eestis elanud vähelõimunud püsielanikel on aga ajaga kujunenud suurem tutvusringkond, kelle käest vajalikku informatsiooni saada, mistõttu ei pruugi nad pöörduda asutuste poole. Seda näitas ka viimane EIM (2017), kus suhtlemine sõprade, sugulaste või tuttavatega oli teisest rahvusest inimeste kõige olulisemaks infoallikaks.⁵⁷

Uussisserändajate jaoks on väga oluliseks infoallikaks kohanemisprogrammis osalemise automaatsed teavitused. Fookusgruupiintervjuus osalenud venekeelsed uussisserändajad on kõik osalenud kohanemisprogrammis, millest saadi teada elamisloa saamisel. Ingliskeelses grupis leidis aga neid, kes kuulsid kohanemisprogrammist alles käesoleva vahehindamise raames läbiviidud veebiküsitluse kaudu. Samas üks fookusgruupiintervjuus osaleja sai küll Eestisse elama asumise järel kohanemisprogrammi flaieri, kuid ei saanud töögraafiku tõttu kohe programmis osaleda ja unustas kursuse ära. Hiljem aga saadeti talle meeldetuletuskiri ja mainiti, et tal on endiselt võimalik programmis osaleda, ning tänu töökoha vahetusele oli tal selleks ka võimalus avanenud.⁵⁸ **Seetõttu on teenuse pakujatel väga oluline roll, et teave olemasolevatest võimalustest sihtrühmani jõuaks ning välismaalasi informeeritaks nii suuliselt kui ka kirjalikult näiteks flaierite või (automaatsete) teavituskirjade abil.**

Teadlikkusega seotud kitsaskohtadega paremaks toimetulekuks on allesjäänud perioodil **vajalik pöörata varasemast enam tähelepanu kommunikatsioonitegevustele ning nende omavahelisele sidususele.** Intervjuudest ning seirearuannetest selgus, et **vahehindamise perioodil ei olnud keskselt koordineeritud kommunikatsioonistrateegiat ning ühist sõnumit välja ei kujunenud.** Kommunikatsiooni väljatöötamine ja teavitustöö läbiviimine toimusid valdkonnasiseselt (kohanemine või lõimumine), meetmepõhiselt, perioodiliselt (vahetult enne kursuste algust jm) ning üldjuhul erinevate hankepartnerite, sh tegevuste läbiviijate kaudu. Tegevuste killustumine ja ühise sõnumi puudumine muudavad kohanemis- ja lõimumistegevuste turu raskesti mõistetavaks ning raskendavad vastava teadlikkuse tekkimist.

Keskselt juhitud kommunikatsiooni puudumine on nii tegevuste läbiviijate kui ka sihtgruppide paljususe tagajärg, mis raskendab koostööd. Kohanemis- ja lõimumisvaldkonna eest vastutavad eri ministriumid, mis seab teatud administratiivsed piirangud ühistele kommunikatsioonitegevustele, nende rahastamisele ja koordineerimisele. Meetmetegevuste raames olid ette nähtud ressursid kommunikatsiooniks ja koostöö arendamiseks, kuid **rakendajatel oli planeerimise ja eelarvestamise etapis raske ette näha muutusi sihtgruppide suurus ja tegelikke kommunikatsioonivajadusi.** Seda eriti kohanemistegevuste osas, kus sihtgrupi ehk uussisserändajate arvud ja sihtgrupi mitmekesisus on viimastel aastatel kiiresti kasvanud, muutes sobivate kommunikatsioonikanalite ja -sõnumite leidmise keerukamaks.

Eri asutused kasutavad erinevaid kommunikatsioonikanaleid ja -tegevusi, mis tulenevad nende tüüpklientide erinevusest, kuid parema meetmetegevuste ülese koordinatsiooni korral suudaksid nad üksteist võimestada ja aidata, et jõuda paremini kõigi meetmetegevuste sihtgruppideni. INSA on juba ESFi projektiperioodi eelsest ajast eelistanud kommunikatsioonitegevustes eelkõige kampaaniaformaate ning üritusi (sh messe), et jõuda vähelõimunud isikuteni. 2018. aastal keskendus SIMi hankepartner kohanemisprogrammi tutvustava info uussisserändajateni viimiseks eelkõige sotsiaalmeediale ning nähtavuse tõstmisele taolistes kanalites (vt ka ptk 8.3 „Kohanemiskoolituste väljatöötamine, piloteerimine

⁵⁷ Vt ka Seppel, K. 2017. Meediakasutus ja infoväli. Integratsiooni monitooring 2017, 8. ptk, lk 68–78.

⁵⁸ „I remember I received this flyer of the Welcoming Programme. But at first my work schedule didn't allow me to participate in it, so I basically forgot about it. But then I received an email: "Hey man do you remember you are still eligible." And then I remembered and checked it and I could participate because I changed my job and it was amazing honestly.“

ja rakendamine“). Sihtgruppide erinevused aitavad seletada ka vajadust eri kommunikatsioonikanalite järele. Näiteks uussisserändajad on üldjuhul nooremad ning kasutavad sotsiaalmeediat, mille kaudu on nendeni lihtsam jõuda. Samas on oluline mitte unustada ka neid uussisserändajaid ja vähelõimunud isikud, kes erinevad tüüpklendist ning kasutavad teisi infokanaleid. Siinkohal oleks palju kasu sellest, et **erinevad meetmetegevuste ellu- ja läbiviimisega seotud osalised, kes kasutavad eri kommunikatsioonikanaleid, teeksid enam koostööd, võimestaksid teineteise kommunikatsioonitegevusi ja jagaksid infot ka teiste seotud meetmetegevuste kohta.**

Teabe jõudmist sihtrühmadeni piirab asjaolu, et kommunikatsioon on eelkõige meetmetegevuste läbiviijate ülesanne, kuid neil puuduvad selleks kohati vajalikud ressursid ja oskused. Nii on näiteks kommunikatsioonikohustus lasunud kohanemis- ja lõimumistegevuste puhul tihtipeale koolitajatel, kelle ülesandeks on leida osalejad koolitustele ja tegeleda koolituste jooksul ka muude teavitustegevustega. Intervjuudes koolitajatega ilmses korduvalt, et tihtipeale võtsid nad selle kohustuse vastu kergekäeliselt, alahinnates enda tegelikke ressursse seda tööd teha ja sihtrühmadeni jõuda. Seetõttu tegeleti läbiviijate sõnul kommunikatsioonitegevustega vastavalt vajadusele (kuni koolituste sihttasemed said täidetud), järjepidevusest ning puudusid mõõdikud kommunikatsioonitegevuste kvaliteedi ja mõju hindamiseks.

Lõimumisalaste tegevuste elluviimisesse on võrreldes kohanemisvaldkonna tegevustega kaasatud väga palju eri partnereid: koolitusfirmadest ja keeltekoostöö muuseumide ja teatriteni. Ilmselt seetõttu on esinenud raskusi sidusa koostöö edendamisel meetmesiseselt ning mitmed intervjuueeritavad mainisid, et **koostööpartneritel puudub terviklik ülevaade lõimumisprogrammi tegevustest ja teadlikkus sellest, kuidas need üksteist toetavad (või ei toeta)**. See mõjutab meetmetegevuse tõhusust ning tegevuste vahelist sünergia, kuna ühe tegevuse läbiviija ei pruugi teada ega osata suunata inimesi edasi teiste tegevuste juurde, mis aitaksid kohanemis- või lõimumisteekonda jätkata (vt ka ptk 7.5 „Meetmetegevuste vaheline sünergia tegevuste sihtrühmade vaates“).

Teavitustegevustest andis häid tulemusi koostöö professionaalse kommunikatsioonipartneriga kohanemisalaste tegevuste kohta info jagamisel. Hea praktikana saab välja tuua SIMi koostöö kommunikatsioonibürooga JLP 2018. aastal, kes aitas kommuniqueerida kohanemisprogrammi tegevusi. Peamisteks tegevusteks olid sotsiaalmeedia käivitamine (Facebooki leht), programmis osalenud uussisserändajate lugude kogumine ja salvestamine, settleinestonia.ee veebilehe tagasisidestamine ja toimetamine. Kohanemisprogrammi läbiviijatel oli kommunikatsioonitoest palju kasu. See võimaldas neil keskenduda koolitustele endile ning teavitustöö puhul leida sobivaid lugusid ja sisu. Kommunikatsioonipartner aitas leida infole sobiva formaadi ning juhtida see suurema mõjuga infokanalitesse. Koostöö perioodil kasvas kohanemisprogrammis osalejate arv ligi 56% (2017. aastal 816 osalejat, 2018. aastal 1467). Sotsiaalmeedia kasutuselevõtt leidis positiivset tagasisidet sihtgrupilt ning Facebooki lehe kaudu küsiti aktiivselt küsimusi kohanemisprogrammi ja valdkonda puudutavate tegevuste kohta.

Kommunikatsioonitegevuste eesmärgiks peaks planeeritud sihttasemete saavutamise kõrval olema ka sihtrühmade teadlikkuse tõstmine erinevate kohanemis- ja lõimumisvaldkonna tegevuste kohta meetmeüleselt, mis eeldab järjepidevust ning koostööd professionaalse kommunikatsioonipartneriga. See aitab jõuda ka eestlasteni, kes on samuti oluline sihtgrupp. **Ühise sõnumi leidmine, mis annaks edasi meetmetegevuste eesmärgid ja olemuse nii osalejate kui ka läbiviijate jaoks, ja selle järjepidev edastamine** aitaks siduda kohanemis- ja lõimumisvaldkonna meetmetegevusi, võimaldaks eri asutustel oma eelistatud teavitustegevuste kaudu üksteist paremini toetada ning muudaks ka sihtrühmadele teemamaastikul orienteerumise lihtsamaks.

7.5. MEETMETEGEVUSTE VAHELINE SÜNERGIA TEGEVUSTE SIHTRÜHMADE VAATES

Viimase paari aasta jooksul on nii kohanemis- kui ka lõimumisvaldkonnas pakutavate teenuste ning tegevuste arv kiiresti kasvanud. Lisaks ESFi rahastatavatele teenustele viiakse ellu ka riigieelarvest toetatud tegevusi⁵⁹ ning lisaks avalikule sektorile pakuvad kohanemisvaldkonnas toetavaid teenuseid ka eraettevõtted. Taoline mitmekesisus ühest küljest pakub võimalusi, sest aitab jõuda suurema osani sihtgruppide, kuid samas tõstatab vajaduse pöörata tähelepanu sellele, kuidas **muuta teenuste ja teenusepakujate paljusust kliendile mõistetavaks, lihtsustada üleminekuid tegevuste vahel ning vältida dubleerimist.**

Käesoleva hindamise raames käsitletavat meetmed on planeeritud viisil, et need pakuksid asjakohast tuge kohanemise ja lõimumise eri etappides. Uussisserändajatele on suunatud kohanemisprogramm, mille moodulites osalemise kaudu saab inimene kiiresti ülevaate endale olulistest teemadest ning leiab oma profiilile vastavat tuge uues elukohariigis kohanemiseks. Siseministeriumis arendavate täiendavate teenuste eesmärgiks on pakkuda välismaalastele vajalikke ühenduslülisid ja lisatuge, et võimaldada uussisserändajate ligipääsu riiklikele teenustele sarnasel tasemel, nagu on need kättesaadavad püsielanikele. Kui inimene on riigis viibinud kauem ning pole edukalt lõimunud või soovib taotleda Eesti kodakondsust, on tema eesmärkide toetamiseks loodud näost-näku või veebis kättesaadav nõustamisteenus ja erinevad lõimumisprogrammi tegevused. Paralleelselt muude tegevustega pakutakse erinevaid võimalusi keeleõppeks ning tõlkelahendusi kultuuriasutustes. **Eelmainitud meetmetegevused on planeeritud selliselt, et need oleksid omavahel seotud, koordineeritud ja tugevdaksid vastastikust mõju ning toetaksid inimest tema kohanemis- ja lõimumisteekonnal.** Ent nagu eespool mainitud, on sihtgruppide teadlikkus eri tegevustest kohati puudulik, mistõttu ei olda ka teadlikud tegevuste seostest ja praktikas pole tegevuste haakuvus alati tagatud.

Segadust suurendab viimastel aastatel toimunud kohanemis- ja lõimumistegevuste mitmekesisustumine, mille tulemusena on sihtgruppidel küll palju võimalikke tegevustesse sisenemise teid, kuid teenuse pakujatel on raskem tagada, et iga inimene jõuab tema profiili arvestades parimasse alguspunkti ning saab seega kohanemisel ja lõimumisel maksimaalset tuge. Intervjuudest selgus, et inimesele sobiv **sisenemispunkt on oluline, selleks et säilitada tema motivatsioon tegevustes osaleda.** Kuna olemasolevate tegevuste puhul abikõlblikkuse reeglid varieeruvad, ei kvalifitseeru huvitunud isikud alati kõigisse huvipakkuvatesse tegevustesse osalema. **Sellistel puhkudel on oluline pakkuda neile võrdväärset teenust või selgitada teisi isiku vajadustele vastavaid võimalusi, et vältida pettumist süsteemis, motivatsioonikadu ja loobumist kohanemis- või lõimumistegevustes osalemisest tulevikus.**

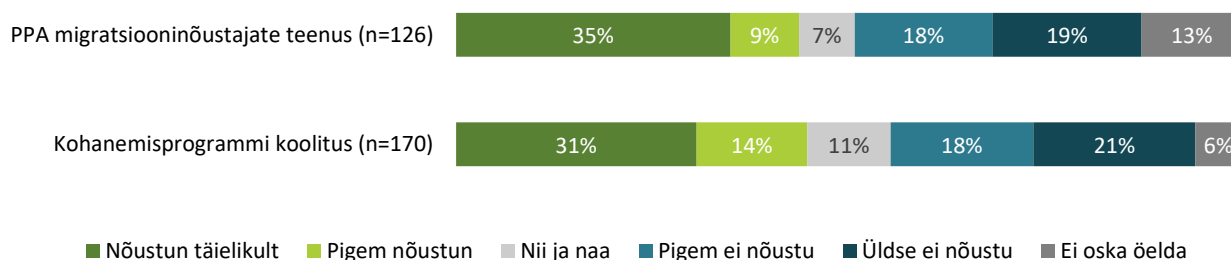
Hetkel sõltuvad taoline teavitustöö ning seeläbi ka meetmetegevuste haakuvus ja ühelt tegevuselt teisele üleminekud vaid läbiviijatest. Vahel toimib teavitustöö edukalt, näiteks kohanemisprogrammi koolituste käigus tutvustatakse osalejatele ka kõiki muid uussisserändajatele suunatud teenuseid ja tegevusi. Ent intervjuudest selgus, et tegevuste läbiviijad pole alati teadlikud teistest samale sihtgrupile pakutavatest teenustest, mistõttu pole kindel, et kliendid suunatakse asjakohastesse jätkutegevustesse. Näiteks kodakondsuseksamiks ettevalmistavate kursuste läbiviijad mainisid intervjuus, et nad polnud teadlikud kohanemisprogrammist ning neil puudus koostöö kohanemisprogrammi läbiviijatega. Samas oli nendeni jõudnud uussisserändajaid, keda nad ei osanud kuhugi edasi suunata, kuigi nad vajasisid täiendavat kohanemisalast tuge.

Vahehindamise raames läbiviidud küsitluses küsiti nii uussisserändajatelt kui ka vähelõimunud püsielanikelt iga osaletud tegevuse juures, kas tegevuse või teenuse järel suunati teda edasi või anti infot teiste tegevuste või teenuste kohta, mis võiksid olla loogiliseks jätkuks juba osaletud tegevusele või teenusele. Selle küsimuse järgi on võimalik näha, **kas tegevuste planeerijad ja elluviijad on näinud**

⁵⁹ Vaata ka Gravititas Consult 2019. Valdkonkliku arengukava „Lõimuv Eesti 2020“ rakendusplaanides perioodil 2014–2018 riigieelarvest rahastatud tegevuste vahehindamine.

tegevusi osana ühtsest kohanemis- ja lõimumisprotsessist ning pööravad tähelepanu sellele, et iga inimene leiaks talle olemasolevate teenuste seast omale vajalikud. 45% uussisserändajatest nõustus, et kohanemisprogrammi koolituse järel suunati ta edasi või anti infot teiste tegevuste või teenuste kohta, ning 44% uussisserändajatest nõustus, et PPA migratsiooninõustamise teenuse järel suunati neid edasi järgmise teenuseni. Seda ei tajunud 41% kohanemisprogrammis osalenud ning 37% migratsiooninõustamise teenust kasutanud uussisserändajatest (vt Joonis 14). Migratsiooninõustamise teenusele ei pea alati järgnema mõni teine tegevus või teenus, sest küsimus saab tihti juba nõustamisel lahendatud, kuid kohanemisprogrammi läbimise järel võiks teiste tegevuste või teenuste kohta info edastamine olla normiks.

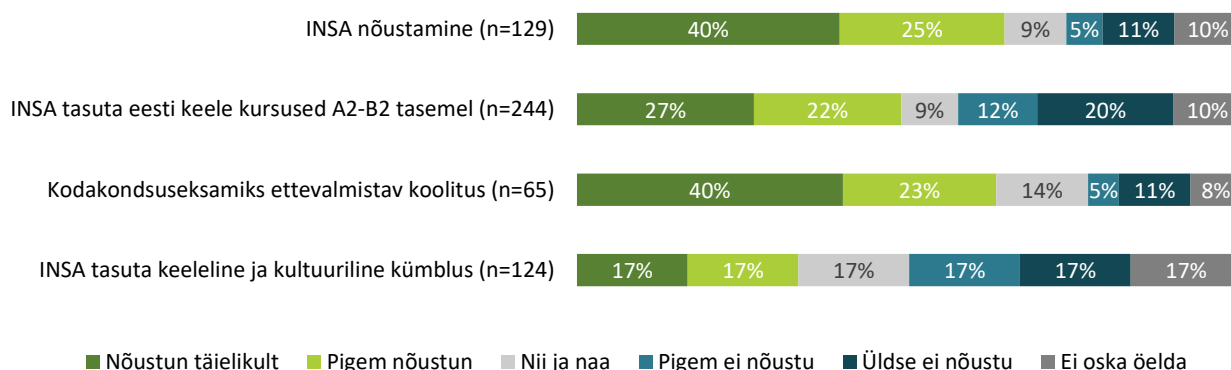
JOONIS 14. KUIVÕRD NÕUSTUVAD UUSSISSERÄNDAJAD VÄITEGA, ET ANTUD KOHANEMISALASTE TEGEVUSTE JÄREL SUUNATI NEID EDASI TEISTE TEGEVUSTE JUURDE

Allikas: Vahehindamise raames läbiviidud veebiküsitlus

Lõimumisalaste tegevuste puhul ilmnes, et teistesse tegevustesse suunamist leiab aset rohkem. 65% INSA nõustamisel osalenud vähelõimunud püsielanikest nõustus väitega, et tegevuse järel suunati neid edasi või anti infot teiste tegevuste või teenuste kohta. Teiste tegevuste puhul oli vastanute väitel suunamist vähem ning näiteks just INSA keeleõppemoodulis osalenud ei nõustunud väitega, et teenuse järel suunati neid edasi või anti informatsiooni edasiste tegevuste kohta (32%), samas kui keelelise ja kultuurilise kümbeluse tegevus võiks olla keelekursuse jätkutegevuseks. See viitab, et kõik meetmetegevused ei ole omavahel alati hästi seotud ja keeleõppe näitel võib lõimumisprotsess mõnel juhul poolikuks jääda.

JOONIS 15. KUIVÕRD NÕUSTUVAD VÄHELÕIMUNUD PÜSIELANIKUD VÄITEGA, ET ANTUD LÕIMUMISALASTE TEGEVUSTE JÄREL SUUNATI NEID EDASI TEISTE TEGEVUSTE JUURDE

Allikas: Vahehindamise raames läbiviidud veebiküsitlus

Raskusi valmistab ka see, et **teatud olukorras võidakse sihtgrupiga jagada infot, mis pole korrektne või on aegunud**. Näiteks polnud üleminek Töötukassa rahastatud keelekursustelt keeleklubidesse alati tagatud ning eelisjärjekorras olid INSA keelekursuse läbinud isikud. INSA sõnul on praktikat muudetud, kuid keeltekoollide kaudu liigub info varasema olukorra kohta.

Lisaks tegevuste omavahelistele seostele on paremini vaja tutvustada meetmetegevuste eesmärke ning seda, kuidas need üksteist toetavad, et sihtrühmade ootustele paremini vastata. Vastasel juhul on risk, et teatud meetmete puhul tekivad väärtõlgendused. Näiteks mainiti intervjuudes, et kodakondsuskoolitustel osales uussisserändajaid, kes ei kvalifitseeru veel kodakondsuseksamit tegema, kuid koolitajate sõnul oli levinud arvamus, et eksami tegemine lihtsustab elamisloa pikendamist. Oluline on taoline valeinfo kohe ümber lükata, et vältida inimeste pettumust lõimumissüsteemis või Eesti riigis laiemalt.

Käesoleval hetkel on meetmetegevused kujundatud viisil, et need oleksid omavahel seotud, koordineeritud ning toetaksid vastastikust mõju. Ent praktikas toimib see nii rakendajate, kuid mitte tegevuste elluviijate ja läbiviijate tasemel. Veelgi enam, puudub ka selge klienditeekonna kaardistus. **Ühise infoallika puudumine ning liigne toetumine paljudele eri partneritele mõjutab leviva info kvaliteeti, vähendab kliendi seisukohast meetmetegevuste omavahelist sünergiaat ja haakuvust ning piirab tegevuste võimalusi üksteist toetada.**

7.6. KOOSTÖÖ MEETMETEGEVUSTE ELLU- JA LÄBIVIIMISEGA SEOTUD OSAPOOLTE VAHEL

ESFi rahastatud kohanemis- ja lõimumistegevuste edukas elluviimine nõuab hästitoimivat partnerlust paljude osaliste vahel. Koostöö rakendusasutuste vahel on pikaajaline, saades käsitletavate meetmetegevustega seoses alguse juba planeerimisfaasis, ning ühistegevused ulatuvad ka teistesse valdkondadesse. Sama kehtib rakendusasutuste ning nende allasutuste või partnerite kohta (nt SIM ja PPA ning KUM ja INSA).

Koostöö edukus rakendajate, elluviijate ja tegevuste läbiviijate vahel on aga muutlikum ja sõltub rohkem konkreetsetest osalistest. **Probleemid tulenevad sageli tegevuste läbiviijate hankepõhisusest, mis ei soodusta pikaajalise partnerluse ja usalduse teket.** Koostöö alustamine uute koostööpartneritega on alati keeruline ning aeganõudev, kuid kuna hankeperioodid on hindamisperioodil olnud meetmeteülevalt võrdlemisi lühikesed⁶⁰, siis selgus intervjuudest et osalistel puudub motivatsioon panustada koostöösuhete arendamisse.

Teatud juhtudel piirdub kontakt elluviijate ning tegevuste läbiviijate vahel eelkõige raporteerimise ning kirjaliku tagasisidega. Kuna mõlemal pool esineb ka tööjõuvalavust, tuleb ette olukordi, kus läbiviijad pole teineteisega kordagi kohtunud. See ei pruugiks olla probleem, kuid praegune süsteem on üles ehitatud viisil, kus **tegevuste läbiviijatel on kanda väga oluline roll sihtgrupiga suhtlemisel, vajaliku info edastamisel ning tegevustes hoidmisel, mistõttu on vajalik, et erinevad tegevuste elluviimisega seotud osalised mõistaksid üheselt tegevuste eesmärke ja seoseid.** Intervjuude põhjal võib öelda, et see ei ole alati nii ning elluviija lepingulised hankepartnerid ei oska oma tegevusi sageli kohanemis- ja lõimumistegevuste laiemasse pilti asetada.

Koostöö on vajalik ka selleks, et läbiviijad tajusid paremini oma võtmerolli kohanemis- ja lõimumisprotsessis ning oleks tagatud nende parem kaasatus valdkonna arengutesse. **Tegevuste läbiviijatel on otsekontakt sihtrühmadega, mistõttu on neil suurim mõju sihtrühmade üle. Samal ajal omavad nad ka kõige paremat ja ajakohast arusaama sihtrühmade vajadustest.** Seetõttu on väga oluline, et koostöö ja suhtlus ei piirduks ellu- ja läbiviijate tasandil, vaid toimuks ka rakendajate ja läbiviijate vahel.

⁶⁰ Püsipartnerit (v.a rakendajad, PPA ja INSA) pole riigil olnud ühelgi meetmetegevusel, mis on osaliselt tingitud sellest, et teatud tegevuste puhul, nt kohanemisprogramm, oli tegemist pilootperioodiga.

Kasu seejuures on kahepoolne: rakendajad saavad sisendit oma tegevuste asjakohasuse ja võimalike arengusuundade kohta ning läbiviijad tunnetavad, et nende sisend on väärtuslik, seda hinnatakse ja neil on kanda oluline roll sidusa Eesti kujundamisel.

Tihedamale suhtlusele rakendajate ning elluviijate ja läbiviijate vahel on vaja veel rohkem tähelepanu pöörata, kui ESFi rahastuse teisel projektiperioodil suureneb partnerite arv kohanemisalastel tegevustel, kuna perioodi lõpuks on planeeritud arendada täiendavad 20 teenust. Praegu on täismahus käivitatud üks teenus koostöös SIMi allasutuse PPAGA ning arendamisjärgus on neli lisateenust. Teenuste arendamisega seotud hankepartnereid saab olema palju ning need ei pruugi olla SIMi allasutused ega teised riigiasutused. **Koostööpartnerite arvu tõusu tõttu kasvab ka surve tegevuse elluviijale, mistõttu on eelkõige SIMil vaja hinnata oma tööjõuvajadust ning vajadusel suurendada partnereid haldavat inimressurssi.**

Lisaks tegevuste elluviimisega seotud osaliste koostööle on oluline pöörata rohkem tähelepanu ka tegevuste läbiviijate vaheliste kontaktide tihendamisele kogu kohanemis- ja lõimumisvaldkonna üleselt, eriti olukorras, kus just läbiviijad on need, kes sihtrühmale tegevuste kohta infot vahendavad. Praegu on taolised kontaktid piiratud. See mõjutab tegevuste läbiviijate teadlikkust üksteise teenustest ja tegevustest ning nende spetsiifikast (nt vastava tegevuse abikõlblik sihtrühm). See on lisaks sihtrühma paremale informeerimisele oluline ka tegevuste elluviimisega seotud sarnaste probleemide sujuvamaks lahendamiseks. Näiteks kuidas leida teatud piirkondades (eelkõige Ida-Virumaal) koolitustele osalejaid, tulla toime kultuurierinevustega jm. **Tihedam kontakt tegevuste läbiviijate vahel ja kogemuste vahetamine** pakub selliste probleemide lahendamiseks tuge ning võimaldab lahendused leida meetmeteüleselt. Praegu taolist üksteise kogemusest õppimist ei toimu.

Koostöö jätkusuutlikkuse seisukohast avaldab teatud tegevuste puhul mõju rahulolematuse hanketingimuste või raporteerimiskoormusega, mis tunduvad läbiviijatele ebamõistlikud ja põhjendamatud. Nii keelekursuste kui ka kodakondsuseksamiks ettevalmistamise koolituse läbiviijad mainisid, et õpetajatele seotud nõuded polnud vahehindamise perioodil alati proportsionaalsed ning tekitasid teatud piirkondades probleeme. Näiteks Ida-Virumaal on seetõttu keeruline leida sobivaid keeleõpetajaid, sest ESFist rahastatavate keelekursuste puhul nõutakse õpetajalt magistrikraadi, õpetajakutset ning pikaajalist täiskasvanute õpetamise kogemust. See välistab näiteks paljud gümnaasiumitaseme õpetajad ning keeleõpetajad, kes on töötanud pikaajaliselt täiskasvanutega ning omavad kutset, kuid kellel ei pruugi olla magistrikraadi. Tallinnas on muret tuntud ka õpetajate palkade konkurentsivõime pärast. Samuti sõlmiti hanked lühemaks perioodiks kui nt Töötukassa kursustel, mistõttu oli õpetajatele raske tagada stabiilset tööd. Samal teemal väljendasid rahulolematust ka tehnilisi vahendeid soetanud etendusasutused:

„Siinkohal rõhutan, et tehniliste vahendite soetamine ja kogu programm on äärmiselt vajalik, kuid protsess vahendite saamiseks oli liiga keeruline ja mõistmatu. Kindlasti ei saa väita, et see oleks olnud mõistlik. Selliste programmide ja taotluse protsesside puhul võib inimestel ära kaduda motivatsioon ning nad ei soovi sellistes tegevustes edaspidi kaasa lüüa. Paraku võib selle tulemusena kannatada kogu nii-öelda suur eesmärk.“ (Intervjuus osalenud etendusasutuse esindaja)

Hoolimata nendest katsumustest, on praeguses olukorras antud meetmetegevuste puhul hankepõhisus vältimatu, mistõttu on oluline keskenduda sellele, kuidas minimeerida administratiivset koormust, hallata partnerite koguarvu ning tugevdada koostöösuhteid kõigi osaliste vahel.

7.7. MEETME RAKENDAMISE RESSURSI TÕHUSUS

Hinnatava meetme abikõlblikkuse periood on kohanemistalaste tegevuste puhul 01.08.2014–31.12.2023 ja lõimumistalaste tegevuste puhul 01.09.2014–31.12.2023. Nimetatud perioodideks **ette nähtud kogueelarve on 19 404 967 eurot, millest ESFi toetus moodustab 16 494 222 eurot (85%), riiklik kaasfinantseering 2 842 646 eurot (14,6%) ja lõimumistegevuste omafinantseeringu osa 68 099 eurot (0,4%)**. Kogueelarvest on kohanemistalastele tegevustele planeeritud kokku 9 404 967 eurot (48%) ja lõimumistalastele tegevustele 10 000 000 eurot (52%).

Meetmetegevuste lõikes planeeritud eelarve, tehtud kulud⁶¹ ja võrdlus tegevuste mõõdikutega on toodud Tabel 5. Perioodil 2017 – 2018 tegevuste elluviimiseks planeeritud eelarve ja tehtud kulude andmed on toodud käesoleva aruande Lisas 1 Tabel 18.

TABEL 5. SIHTTASEMETE JA EELARVE KASUTAMISE VÕRDLUS, KUMULATIIVSELT 2014–2018

Meetmetegevus ja mõõdik	Sihttasemed			Eelarve ja kulud		
	Kavandatud saavutustase 2023.a.	Tegelik saavutustase 2018.a. seisuga	Kavandatud täidetud (%)	Meetmetegevuse kogumaksumus	Perioodi 2014-2018 kulude summa kokku	Perioodi 2014-2018 kulude osakaal kogueelarvest
1	2	3	4	5	6	7
KOHANEMISALASED MEETMETEGEVUSTED						
Infoplatvormi ja selle tugiteenuste väljatöötamine ja rakendamine						
Infoplatvormi kasutajate arv	11 000	3 900	35%	510 000	192 255	38%
Kohanemiskoolituste väljatöötamine, piloteerimine ja rakendamine						
Kohanemiskoolitustel osalejate arv	12 843	4 048	32%	6 789 200	1 665 840	25%
Kohanemisprogrammi läbinute arv, kelle eesti keele oskus, praktiline informeeritus ja teadmised Eesti riigi, ühiskonna ja kultuuri kohta on paranenud	8 990	3 166	35%			
Tugivõrgustike kontseptsiooni väljatöötamine ja rakendamine						
Arendatud või väljatöötatud teenuste arv	25	5	20%	2 200 800	320 114	15%
Perioodil 2014-2018 kulude summa kokku						2 178 209
Kogueelarvest (s.o. 9 404 967 eurot) kasutamata summa seisuga 31.12.2018						7 226 758
Perioodi 2014-2018 kulude osakaal kogueelarvest						23%
LÕIMUMISALASED MEETMETEGEVUSTED						
Nõustamis- ja infosüsteemi väljatöötamine ja rakendamine						
Tugisüsteemi kasutajate arv	10 500	5 360	51%	2 277 500	783 670	34%
Rakendatud tugisüsteemide arv	1	1	100%			
Kommunikatsioonistrateegiate ja tegevuskavade arv	1	1	100%			
Koolitustel osalejate arv	200	168	84%			
Lõimumisprogrammi väljatöötamine ja pakkumine						
Lõimumiskoolitustel osalejate arv	5 500	8 068	147%	6 972 500	3 741 794	54%

⁶¹ KUM haldusalas tehtud kulude puhul on arvestatud summasid, mille kohta on rakendusüksusele kuludokumentid esitatud. SIM haldusalas tehtud kulude puhul on arvestatud summasid, mis on esitatud kuludokumentide alusel realselt tagasi kantud.

	Sihttasemed			Eelarve ja kulud		
Lõimumisprogrammi läbinute arv	3 850	5 951	155%			
Välja töötatud koolitusmoodulite arv	3	3	100%			
Eesti keele ja kultuuri klubide arv	150	123	82%			
Hangitud tehniliste vahendite kasutajate arv	18 000	7 650	43%			
Koostöö- ja kommunikatsioonitegevused						
Koostöö- ja kommunikatsioonitegevustes osalevate isikute arv	155 000	357 874	231%	750 000	398 965	53%
Koostöötegevustes osalejate arv	5 000	1 384	28%			
Välja töötatud ja ellu viidud audiovisuaalmeedia-programmide ja sotsiaalreklaamikampaaniate arv	2	2	100%			
Perioodil 2014-2018 kulude summa kokku						4 924 429
Kogueelarvest (s.o. 10 000 000 eurot) kasutamata summa seisuga 31.12.2018						5 075 571
Perioodi 2014-2018 kulude osakaal kogueelarvest						49%

Allikas: Projektide „Toetuse andmise tingimused uussisserändajate kohanemiseks“ ja „Eesti ühiskonnas lõimumist toetavateks tegevusteks toetuse andmise tingimuste uues redaktsioonis kehtestamine“ eelarved ja eelarve täitmine kulukohtade lõikes perioodil 2014–2018

Kohanemisalaste meetmetegevuste elluviimiseks perioodil 2014–2018 kasutatud rahalistest vahenditest moodustasid 1,7 mln eurot (78%) sisutegevuste kulud, 0,4 mln eurot (19%) otsesed personalikulud ja 0,06 mln eurot (3%) kaudsed kulud. Kohanemisalaste meetmetegevuste **kogueelarvest on seisuga 31.12.2018 kasutamata kokku 7,2 mln eurot**. SIM poolt on juba 2018 lõpus ja 2019 alguses planeeritud teatud muudatused järelejäänud eelarve kasutamise osas. Samuti tuleb järgmiste perioodide tegevuste planeerimisel arvestada, et suurem osa eelarvest on kaetud juba sõlmitud hankelepingutega ning osalejate arvule seatud sihttasemed kasvavad suuremas mahu.

Infoplatvormi ja selle tugiteenuste väljatöötamiseks ning rakendamiseks on kasutatud perioodil 2014–2018 kokku vaid 0,19 mln eurot. Vaadeldes infoplatvormi väljatöötamise kulusid aastate lõikes nähtub, et viimastel aastatel platvormi edasiarenduseks ja täiendamiseks planeeritud rahalisi vahendeid kasutatud ei ole. Infoplatvormi tehniline lahendus vajab kaasajastamist ja automatiseerimist, mistõttu on selle edasiarendamiseks plaanis välja kuulutada 2019 I pa hange. Infoplatvormi arendamisega seotud tegevuste eeldatavaks maksumuseks kujuneb SIM esialgsel hinnangul ca 200 000 eurot, mis on samas suurusjärgus praeguse eelarve jäägiga.

Sisutegevuste suurimaks kulukohaks (kokku 1,66 mln eurot) perioodil 2014 – 2018 oli **kohanemiskoolituste väljatöötamine**, piloteerimine ja rakendamine. Kohanemiskoolituste väljatöötamise ja piloteerimise kulusid on tehtud 2014–2018 igal aastal, kokku summas 0,73 mln eurot. Koolituste läbiviimise kulu perioodil 2017-2018 (so peale piloteerimisfaasi) on olnud kokku 0,84 mln eurot.

Rahaliste vahendite senist kasutamist kohanemisprogrammi elluviimiseks võib pidada tõhusaks. Kohanemisprogrammi sihttasemetest on 31.12.2018 seisuga täidetud üle 30%, kuid nii programmi väljatöötamiseks kui seniseks teenuse pakkumiseks on kasutatud kogueelarvest 25%. Esialgsel eelarve planeerimisel arvestati koolituse hindade iga-aastase kasvuga ning vajadusega koolitusmaterjale aeg-ajalt uuendada. Tegelikult selgus, et hinnatõus on olnud planeeritust madalam⁶² ning materjalide uuendamine ei ole olnud nii tihti vajalik. Hilisemate koolituste hangete tingimusi on isegi muudetud selliselt, et materjalide uuendamine on koolituse pakkumisega samas teenuste paketi, mistõttu ei ole vajadust teha eraldi kulusid materjalide uuendamiseks. Samuti on aidanud koolituse pakkumise ressursse

⁶² Perioodi alguses oli teemamooduli maksumus 50 eurot ja keeleõppe maksumus 400 eurot ühe osaleja kohta. 2018 seisuga oli maksumused ühe osaleja kohta vastavalt 100 eurot ja 600 eurot, millele lisandub käibemaks.

tõhusamalt kasutada olukord, kus kohanemismoodulit on järjepidevalt pakkunud sama hankepartner. Selle tulemusel pole olnud vajadust kasutada arenduskulude eelarvet uue partneri personali väljaõppe kuludeks.

Tulenevalt keeleõppemooduli arendamise ja keelekoolituse eelarve planeeritust tõhustamast kasutamisest ning võttes arvesse uussisserändajate suurt nõudlust A2 taseme keeleõppe järele, on otsustatud kohanemismooduli raames alustada 2019. aasta jooksul A2 keeleõppe koolituse pakkumist. SIM hinnangul on võimalik allesjäänud eelarvest täita perioodi lõpuks nii kohanemiskoolituste mõõdikud kui pakkuda täiendavalt ka A2 taseme keelekoolitust.

Kohanemisalase **tugivõrgustiku kontseptsiooni väljatöötamiseks** ja rakendamiseks on kasutatud seni vaid 0,32 mln. Senised kulud on olnud suhteliselt madalad kõikide tugivõrgustiku alamtegevuste lõikes – arendamist vajavate teenuste ja nende pakkumise võimekuse väljaselgitamiseks on kasutatud 0,043 mln eurot; parimate praktikate seminaride ja juhendmaterjalide koostamiseks 0,034 mln eurot ja teenuse arendamiseks 0,012 mln eurot. See vastab ka väljaarendatud teenuste madalale arvule 2018. aasta seisuga (vt täpsemalt 8.4.2 „Teenuste arendamine“). SIM on planeerinud uussisserändajate paremaks toetamiseks **arendada järgnevatel aastatel täiendavad 20 teenust**. SIM on kaardistanud võimalikud arendatavad teenused, kuid praktikas planeeritakse tegevusi ja ressursse ühe aasta kaupa. Puudub aga võimalike partneritega kooskõlastatud tegevuskava ehk ülevaade, mis valdkonna teenused on planeeritud välja töötada, milliseid partnereid selleks tuleb kaasata ning mis tähtajal teenuse arendamisega alustatakse. Teenuste väljatöötamiseks ei jätku eelduslikult ainult ESF eelarvest ning enamike teenuste puhul ongi planeeritud, et partnerasutus või -valdkond katab osad kulud. Selleks, et vältida olukorda, kus asjakohased partnerid ei oska planeerimisel arvestada uussisserändajatele suunatud teenuste arendamiseks enda inim- ja ajaressurssi ega ka rahaliste vahenditega, on **soovitav koostada SIMil konkreetne planeeritavate teenuste nimekiri, iga teenuse hinnanguline eelarve ning teavitada sellest ka vajalikke koostööpartnereid**. Vastasel korral võib realiseeruda olukord, kus ESF perioodi lõpuks jääb soovitud hulk teenuseid arendamata, kuna vajalik koostööpartner ei ole selleks enda tegevuses vajalikke vahendeid piisavalt varakult planeerinud.

Kohanemisalaste tegevuste kommunikatsiooni on seni rahastatud nii kohanemiskoolituste eelarvest (kitsalt just koolituste kommunikatsiooni kohta) kui ka tugivõrgustike kontseptsiooni eelarvest. Kuivõrd kommunikatsioonitegevused on kohanemise valdkonnas väga vajalikud, on oluline nendega jätkata ka peale praeguse kommunikatsioonipartneriga lepingu lõppemist 2021. a. SIMil on võimalik teenuste arendamiseks allesjäänud eelarvest (kogusummas 0,32 mln eur) ühe teenusena arendada välja konkreetne kommunikatsiooniplaan, mis keskendub kõikidele meetmetegevustele (vt ka ptk 7.6 Koostöö meetmetegevuste ellu- ja läbiviimisega seotud osapoolte vahel).

Lõimumisalaste meetmetegevuste elluviimiseks perioodil 2014–2018 kasutatud rahalistest vahenditest moodustasid 4,3 mln eurot (88%) sisutegevuste kulud, 0,50 mln eurot otsesed personalikulud (10%) ja 0,075 mln eurot (2%) kaudsed kulud. **Lõimumisalaste meetmetegevuste kogueelarvest on seisuga 31.12.2018 kasutamata kokku 5 mln eurot.**

Lõimumisvaldkonna **nõustamis- ja infosüsteemi väljatöötamiseks ja rakendamiseks** on seisuga 31.12.2018. aasta kasutatud kokku 0,78 mln eurot ehk 34% kogueelarvest. Seejuures on suudetud tugisüsteemide kasutajate arvu sihttasemest saavutada 51% ning koolitusel osalejate sihttasemest 84%. Kuivõrd nõustamisteenus on kogu lõimumisvaldkonna teenuste kvaliteedi tagamiseks olulise tähtsusega, on perioodil 2014 – 2018 algselt ekspertide kaasamiseks planeeritud eelarve osaliselt suunatud nõustamisteenuse pakkumiseks. Ressursside tõhusat kasutamist iseloomustab ka see, et INSA korraldusel toimub enne inimese keelekoolitusele suunamist tema nõustamine, mille käigus selgitatakse välja, millise taseme keelekoolitust ta tegelikult vajab. Selline lähenemine aitab tagada keelekoolituse ressurside otstarbeka kasutamise ning ka osalejate hilisema rahulolu.

Lõimumisalaste meetmetegevuste kogueelarvest suurim osa (ehk 6,97 mln eurot) on planeeritud **lõimumisprogrammi väljatöötamiseks ja pakkumiseks**. Sisutegevuste kuludest on seni lõimumiskoolituste läbiviimiseks kasutatud 2,02 mln eurot, keeleklubide jaoks 1,2 mln eurot ning muukeelse info esitamisevõimekuse suurendamiseks vajalike tehniliste vahendite soetamiseks 0,34 mln eurot (s.o. kokku

3,6 mln eurot ehk 96% lõimumisprogrammi senistest kuludest). ESF rahastusperioodi alguses planeeriti suuremaid kulusid tehniliste vahendite soetamisele ning lõimumiskoolituste kulusid iga-aastaselt suhteliselt võrdsetes osades. Tegevustega alustades selgus aga, et keeleõppemooduli vastu oli huvi väga suur, mistõttu suurendati esimestel aastatel sellele suunatud eelarvet, et oleks võimalik osalejate arvu suurendada. Paralleelselt selgus, et tehniliste vahendite soetamise vastu ei olnud kultuuriasutusel nii suurt huvi ja seetõttu vabanenud rahalised vahendid suunati samuti keeleõppemooduli pakkumiseks. Seega võib hinnata lõimumisprogrammi senisel rakendamisel rahaliste vahendite kasutamist **tõhusaks**, kuivõrd on **kiiresti reageeritud tegelikele vajadustele** ning tehtud eelarves vastavad muudatused. Kuivõrd keeleõppele on jätkuvalt nõudlus väga suur, siis tuleks ressursside efektiivseks kasutamiseks edaspidistel perioodidel planeerida koostööd muude keeleõppe vormidega. INSA on juba arvestanud eesti keele majade pakutavate teenusega.

Koostöö- ja kommunikatsioonitegevuste rakendamiseks on 31.12.2018 seisuga kasutatud kokku 0,39 mln eurot (ehk 53% kogu alamtegevusele planeeritud eelarvest), millest enim on kulunud kommunikatsioonitegevusteks (0,19 mln eurot). Nende peamiseks eesmärgiks oli tutvustada positiivseid lõimumisalaseid hoiakuid ning julgustada eesti keelest erineva emakeelega noori kandideerima avaliku sektori töökohtadele. Kuid üheks kitsakohaks võib pidada lõimumistegevuste ülese keskse kommunikatsiooni puudumist (vt ptk 7.4 ja 7.6), millele ei olnud eraldi ressursse planeeritud. Kuivõrd kommunikatsiooni tegevusteks planeeritud eelarve on kasutatud juba täies ulatuses, tuleks kaaluda, milliste muude tegevustega koos oleks võimalik lõimumistegevuste alast kesket kommunikatsiooni rahastada.

Kokkuvõttes võib pidada lõimumis- ja kohanemistegevuste rahaliste ressursside senist kasutamist tõhusaks. Kuigi osade meetmetegevuste puhul (nt kohanemisvaldkonna infoplatvorm ja teenuste arendamine) on senised tulemused olnud algselt planeeritust tagasihoidlikumad, on siiski olemas tegevusplaanid ja vajalik eelarve planeeritud tegevuste elluviimiseks järelejäänud perioodi jooksul. Ressursside efektiivse kasutamise on taganud kiire reageerimine muutnud oludele ja planeeritust suuremale nõudlusele (nt kohanemiskoolitus ja lõimumisprogrammi keeleõppe moodul). Eelarves on perioodi jooksul tehtud vajalikud muudatused, kahjustamata seejuures meetme eesmärkide terviklikku täitmist.

Otsustamiseks milliste kitsaskohtade lahendamiseks tuleks seni kasutama rahalisi ressursse suunata, tuleb arvestada, et suurem osa eelarvest on kaetud juba sõlmitud hankelepingutega. Käesoleva aruande varasematest peatükkidest selgus, et suurim vajadus on tihendada meetmetegevuste rakendamisega seotud osapoolte (eelkõige tegevuste läbiviijate) omavahelisi kontakte ning parandada nii kohanemis- kui lõimumistegevuste alast kommunikatsiooni. Kuivõrd **keskse kommunikatsiooni ja laiema koostöö jaoks ei ole seni eelarvelisi vahendeid planeeritud**, siis tuleks kaaluda selle jaoks rahastamisallikana kohanemisvaldkonna teenuste arendamise ja lõimumisvaldkonna koostöötegevuste vahendite kasutamist. Tegevused, mis eeldavad teiste asutuste eelarveliste vahendite kaasamist (nt kohanemisvaldkonna teenuste arendamine), tuleks koostöös partneritega vähemalt 3 aastase perioodi kohta ette planeerida, et vähendada riski, kus teenus jääb välja töötamata kuna partnerasutus ei olnud planeerinud selleks enda inim- ja rahalist ressursi. Ülejäänud tegevuste rahastamisel tuleks jätkata juba tehtud rahastusotsuste elluviimist, mis suure tõenäosusega tagavad eesmärkide täitmise 2023. aastaks.

7.8. KOKKUVÕTE

Meetmeülese vaahendamise tulemustest võib järeldada, et ESFi kohanemis- ja lõimumismeetme raames käivitunud tegevused on tegevuste sihtrühmadele vajalikud, vastavad nende ootustele ning aitavad inimesi nende kohanemis- ja lõimumisteekonnal. Võrreldes meetme käivitamise ajaga (2014), on viimaste aastate jooksul aga toimunud oluline muudatus sihtrühmade suuruses. Ühelt poolt on suurenenud Eestisse elama asuvate uussisserändajate arv, kellest kujuneb kohanemisalaste tegevuste sihtrühma kõrval üha enam ka lõimumisalaste tegevuste sihtrühm, ja teisalt on vähelõimunud püsielanike seas planeeritust suurem huvi lõimumisalaste tegevuste, eriti keeleõppevõimaluste vastu. See on kaasa toonud vajaduse senisest enam

suurendada meetme raames elluviidavate tegevustega seotud kommunikatsioonitegevusi kahes vallas: esiteks tegevuste sihtrühmade seas, et nad oleksid paremini neile olemasolevatest tegevustest teadlikud ning oskaksid valida endale sobivaima, ja teiseks tegevuste elluviijate ja läbiviijate seas, et oma tegevust osataks paremini paigutada olemasolevasse tegevuste ja teenuste struktuuri ning suunata inimesi edasi teistesse kohanemis- või lõimumisalastesse tegevustesse, et isik saaks osaleda tema vajadustele või huvidele kõige paremini vastavas tegevuses või tarbida teenust ning sel moel järjepidevalt jätkata kohanemis- või lõimumisprotsessi.

Meetmetegevuste eelarvelisi vahendid on kasutatud üldiselt efektiivselt ja võttes arvesse muutunud olukorda – st oodatust suuremat sihtgruppi ja suuremat huvi keeleõppe vastu. Kuna tegevuste eesmärkide saavutamiseks on vajalik eelseisval perioodil tõhustada kommunikatsiooni nii sihtrühmade kui ka tegevuste elluviijate ja partnerite seas, siis tuleks seniste hankelepingutega katmata eelarvest leida vahendeid keskse kommunikatsiooni ja laiema koostöö rahastamiseks.

8. VAHEHINDAMISE TULEMUSED KOHANEMISALASTE MEETMETEgevuste LÖIKES

Kohanemis- ja lõimumismeetme raames loodi kolm meetmetegevust: infoplatvorm, kohanemiskoolitused ja uussisserändajate tugivõrgustiku kontseptsioon. Kõige selle tulemusel planeeriti arendada erinevaid teenuseid, mis toetaksid uussisserändajate Eestis kohanemise protsessi. Järgnevalt on esitatud vahehindamise tulemused kohanemisalaste tegevuste lõikes.

8.1. SISSEJUHATUS

Kohanemisalaste tegevuste loomise vajadus tulenes **Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist ja konkurentsivõime kavast „Eesti 2020“⁶³**, mis sätestasid, et majanduse konkurentsivõime tõstmiseks luuakse soodne keskkond välistudengite ja -tippspetsialistide Eestisse toomiseks. Enne kohanemis- ja lõimumismeetme käivitamist enamikku praeguseid kohanemiseks tuge pakkuvaid teenuseid ei olnud ning tollaste teenuste puhul oli probleemiks ingliskeelse teenindusvõimekuse puudumine. Suurim surve kohanemistegevuste pakkumiseks tuli välisvärbamise kogemusega ülikoolidelt ja tööandjatel.

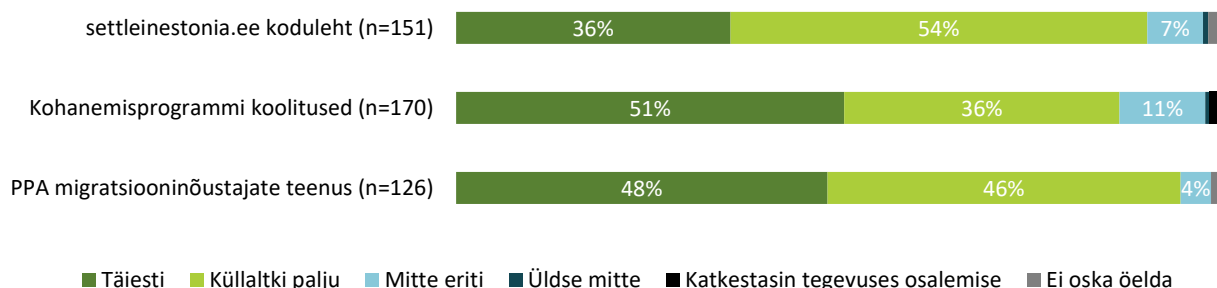
Meetmetegevuste käivitamise tulemusel on mitmekesisestunud uussisserändajatele pakutavate teenuste hulk ning kättesaadavaks saanud nii erinevad infokanalid (nt settleinestonia.ee veebileht) kui ka teenused, nt migratsiooninõustamise teenus, mille kaudu on võimalik saada nõustamist elamislubadega seotud küsimustes jt PPA pädevuses olevatel teemadel. Samal ajal on teenuseid ja tegevusi arendanud ka teised asutused, loodud koostöövõrgustike toel täiendatakse üksteise teenuseid ja tegevusi.

Võrreldes meetme käivitamisele eelnenud aastatega, on uussisserändajate vajadused sihtrühma mitmekesisestumisest ja suurenemisest tulenevalt mõnevõrra muutunud. Esmane kohanemisalane info ja teenused küll saadakse, kuid probleeme on näiteks kohalike suhtlusvõrgustike ja sotsialiseerimisvõimaluste leidmisel. Samuti ei ole uussisserändajate jaoks üheselt selge, millised teenused ja millises vormis on neile kättesaadavad. Eelkõige avaldub see keeleõppevõimaluste leidmises. Samuti erinevad vene keelt ning inglise keelt kõnelevate uussisserändajate kogemused, kuna venekeelsete riiklike teenuste kättesaadavus on parem. Vahehindamise raames läbiviidud andmekorjast (sh veebiküsitlus ja fookusgrupiintervjuud) ilmnes, et uussisserändajate probleemid on tihtipeale spetsiifilised ning lahendust leida on sageli keerukas, näiteks puuduvad osadel asutustel kogemused või keelekompetents uussisserändaja probleemiga tegelemiseks. Samuti ei ole uussisserändajatele alati teada, millised on nende võimalused esmase kohanemise järel lõimumist soodustavates tegevustes osaleda. Kohanemis- ja lõimumisprotsessi (sh eesti keele oskus, tööhõive ja ühiskonnaelus osalemine) suurimaks eduteguriks tundub peaaegu eranditult olevat eestlasest partner.

Vahehindamise raames läbiviidud küsitlusele vastanud uussisserändajate vastustest nähtub, et **nii settleinestonia.ee veebileht, kohanemisprogrammi koolitused kui ka PPA migratsiooninõustamise teenus vastavad enam kui 90% uussisserändajate vajadustele ja ootustele** (vt Joonis 16 ja Joonis 17). Kõrge rahulolutase viitab, et teenused on välja arendatud sihtrühma vajadusi arvesse võttes ning vastavad sisult ja kvaliteedilt uussisserändajate ootustele.

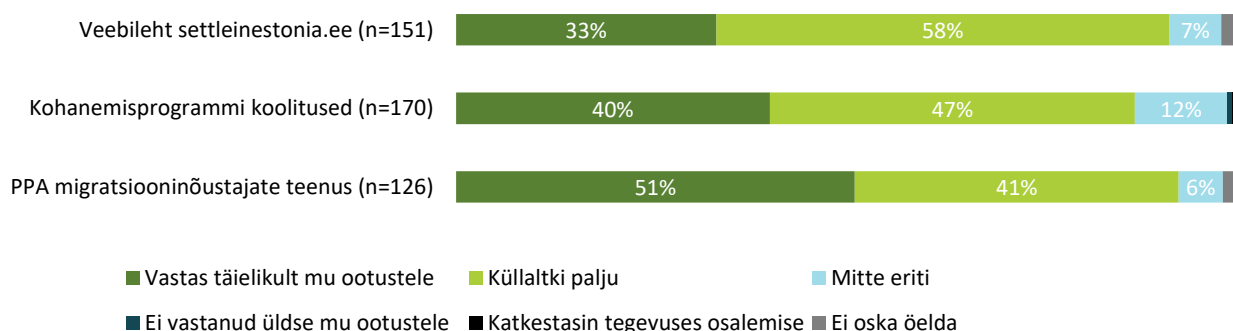
⁶³ Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. 2014. Tööjõuvajaduse prognoos aastani 2020.

JOONIS 16. KAS SEE TEGEVUS VASTAS SINU VAJADUSTELE?

Allikas: Vahehindamise raames läbiviidud veebiküsitlus

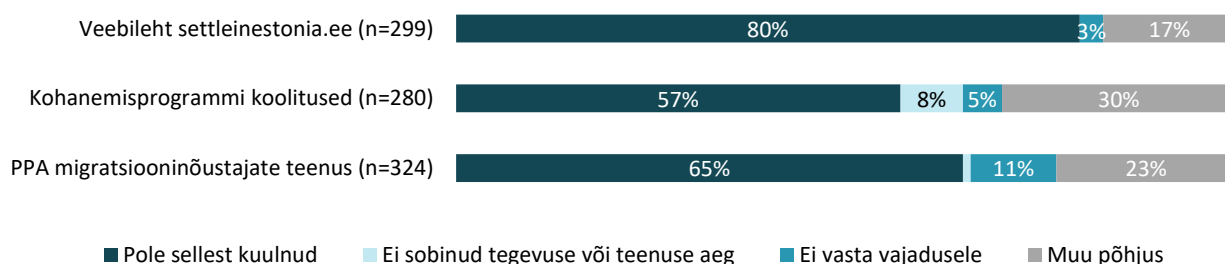
JOONIS 17. KAS SEE TEGEVUS VASTAS SINU OOTUSTELE?

Allikas: Vahehindamise raames läbiviidud veebiküsitlus

Veebiküsitlusele vastanud uussisserändajatest oli tegevustes osalenud või teenuseid kasutanud vaid **kolmandik** vastanutest. Seejuures oli teadlikkus madalaim settleinestonia.ee veebilehe (80%), PPA migratsiooninõustamise teenuse (65%) ja kohanemisprogrammi (57%) kohta. Kõigi tegevuste puhul leidis ka vastajaid, kes ei vajanud vastavat teenust või tegevust, kuna said kohanemiseks tuge või infolt mujalt (nt tööandjalt või ülikoolist). Muud põhjused, miks pole uussisserändajad osalenud kohanemisalastes meetmetegevustes, on adresseeritud kolme meetmetegevuse vastavas alapeatükis.

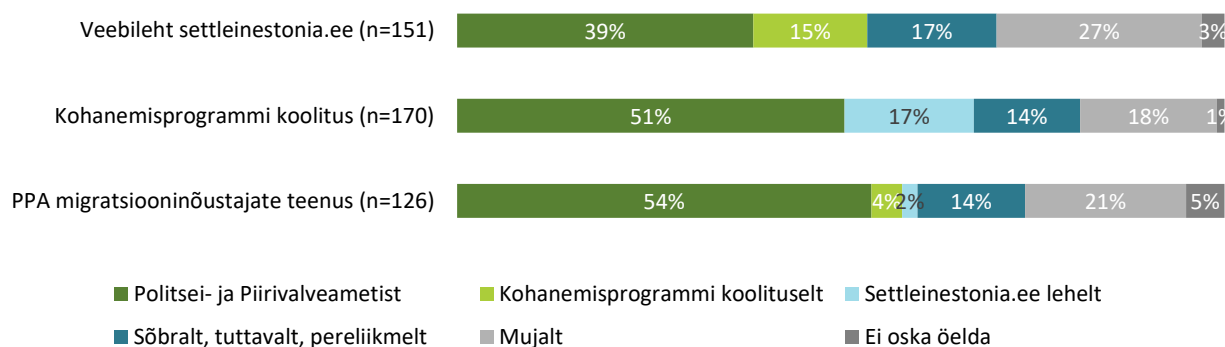
JOONIS 18. PEAMISED PÕHJUSED, MIKS POLE UUSSISSERÄNDAJAD OSALENUD KOHANEMISALASTES MEETMETEGEVUSTES

Allikas: Vahehindamise raames läbiviidud veebiküsitlus

Peamine infokanal, kust tegevustes osalenud uussisserändajad kohanemisalastest tegevustest teada said, on PPA (vt Joonis 19). Arvestades, et teate kohanemisprogrammi suunamise kohta edastab PPA, ka migratsiooninõustamine on PPA teenus ja kohanemisprogrammi registreerimine toimub settleinestonia.ee lehel, on tulemus ootuspärane. Samuti nähtub, et tegevuste ja teenuste kohta on teada saadud ka sõbradelt, tuttavatelt ja pereliikmetelt. Täpsemad infokanalid iga meetmetegevuse puhul on esitletud vastavas alapeatükis.

JOONIS 19. KUIDAS SAID TEADA SELLEST TEGEVUSEST?

Allikas: Vahehindamise raames läbiviidud veebiküsitlus

Järgnevalt esitatakse vahehindamise tulemused iga kohanemisalase meetmetegevuse lõikes. Iga alapeatüki alguses antakse ülevaade, mida on perioodil 2014–2018 vastava tegevuse raames tehtud ning kui palju inimesi on sellesse kaasatud. Seejärel on tulemused esitatud kahes osas, näitamaks, kuidas on meetmetegevus rakendunud elluvijate ja tegevuse läbivijate ning sihtrühmade jaoks.

8.2. INFOPLATVORMI JA TUGITEENUSTE VÄLJATÖÖTAMINE JA RAKENDAMINE

Infoplatvormi loomise eesmärk oli koondada kogu kohanemisalane informatsioon, seejuures ka kohanemisprogrammi puudutav info ühtsesse keskkonda, mida saavad kasutada nii uussisserändajad kui ka kohanemisprogrammi elluviimisega seotud osalised, st SIM, PPA ning eraõiguslikud teenusepakkujad. Infoplatvorm pidi pakkuma uussisserändajatele mitmekeelset rändeinfort ja tugiteenuseid, et neil oleks võimalik saada teavet Eestisse elama asumise ning Eestis elamise praktiliste küsimuste, avalike teenuste, õppimis- ja osalusvõimaluste kohta⁶⁴. Lisaks praktilisele infole on infoplatvormi eesmärk pakkuda ka keskkonda, kus saab registreeruda kohanemiskoolitustele ning kust saab kätte koolitustega seotud info, nt koolitusmaterjalid. Samal ajal pidi infoplatvorm võimaldama ka andmevahetust nii PPA kui ka eraõiguslike teenusepakkujate vahel, et saada andmeid kohanemiskoolitusele suunatud, seal osalenud ning selle läbinud uussisserändajate kohta ning kontrollida nende abikõlblikkust programmis osalemiseks.⁶⁵

Infoplatvormi käivitamise ettevalmistustega alustati 2015. aastal ning septembris 2016 käivitati veebileht aadressil **settleinestonia.ee**. Platvormi lansseerimine toimus alles 2016. aastal, kuid kuna kohanemisprogrammi piloteerimisega alustati 2015. aastal (vt täpsemalt ptk 8.3), tagati uussisserändajatele **alternatiivse lahenduse** abil võimalus saada infot kohanemisprogrammi kohta,

⁶⁴ Siseministri 27.03.2015 käskkirja nr 1-3/87 „Toetuse andmise tingimused uussisserändajate kohanemise toetamiseks“ LISA 5. Eelnõu seletuskiri.

⁶⁵ *Ibid.*

registreeruda kohanemiskoolitustele ning samuti tagati ajutise lahenduse abil andmevahetus koolitusmoodulite pakkujate ja PPA vahel⁶⁶.

Platvormi haldamiseks ja sisuloomeks loodi üks 0,5 koormusega ametikoht Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuses (EAS)⁶⁷. Sellele lisaks loodi täiendavalt üks täiskoormusega andmetoimetaja ametikoht PPAs, kelle ülesandeks sai komplekteerida andmed kohanemisprogrammi suunatud uussisserändajate kohta ja teostada järelkontrolli, et tagada kõikide õigustatud inimeste suunamine. 2016. aasta mais lisandus teine andmetoimetaja, et tagada ettenähtud menetlustähtaegadest kinnipidamine ja kvaliteetne kohanemisprogrammi suunamisprotsess. Alates 2017. aasta juulist täitis antud rolli taas vaid üks andmetoimetaja. See ametikoht on planeeritud **asendada arendatava automatiseeritud andmevahetus- ja hoiustamislahenduse prototüübiga**. Lahenduse valmimiseni kontrollitakse suunamisprotsessi käsitsi, mis on algselt planeeritud lahendusest nii ajaliselt kui ka rahaliselt kulukam. Suurema ressursikulu kõrval võib positiivseks lugeda, et säärase lahendusega on seni olnud kohanemiskoolitustele suunamistel tagatud 0% veaprotsent ning samuti on andmetoimetaja enda kogemuste alusel koolitanud ja nõustanud PPA teeninduse ja elamislubade otsuseid tegevaid ametnikke kohanemisprogrammi rakendamise küsimustes⁶⁸.

Infoplatvormi väljundnäitajaks loetakse infoplatvormi kasutajate arvu ehk platvormil registreeritud kontode arvu, mis on loodud kohanemisprogrammi koolitusmooduli(te)sse registreerumiseks. Perioodil 2014–2018 meetmetegevusele seatud indikaator on mitmekordselt täidetud: kui 2018. aasta sihttasemeks oli 1500 infoplatvormi kasutajat, siis antud näitaja täideti juba 2017. aastal (n = 2385), mistõttu korrigeeris rakendaja 2019. aasta tegevuse väljundnäitajat (vt Tabel 6). Samal ajal ei vasta infoplatvormi andmevahetuslahendus algselt planeeritule, kuna ei ole tagatud automatiseeritud andmevahetust, ning seega planeerib elluviija selle ümber vahetada.

TABEL 6. INFOPLATVORMI VÄLJUNDNÄITAJATE SIHTTASEMED JA NENDE TÄITMINE 2014–2023⁶⁹

Väljundnäitaja	2014	2015	2016	2017	2018	2023	
Infoplatvormi kasutajate arv	Kasutajate arv aasta lõikes	–	(464)	726	1659	1515	
	Kasutajate arv kumulatiivselt	–	(464)	726	2385	3900	
	Sihttase kumulatiivselt	–	–	500	–	1500	11 000
	Sihttaseme täitmine võrreldes vaadeldava aastaga	–	–	145%	–	260%	
	Sihttaseme täitmine 2023. a prognoositud lõpptasemega	–	–	7%	–	35%	

Allikas: Projekti „Toetuse andmise tingimused uussisserändajate kohanemiseks“ seirearuanded perioodi 01.08.2014–31.12.2018 kohta.

8.2.1. SETTLEINESTONIA.EE VEEBILEHT

Küsitluses osalenud uussisserändajatest 33,6% (n = 151) on kasutanud settleinestonia.ee kodulehte. Kõige rohkem said vastajad veebilehest teada PPAst (39,1%). Veel saadi teada ülikoolist (6%), meediast (2,6%), tööandjalt (3,3%), Töötukassast (2%) või mujalt (12,6%; vt ka Tabel 19), näiteks veebiotsingu kaudu või mõnest Facebooki uussisserändajate grupist:

⁶⁶ Projekti „Toetuse andmise tingimused uussisserändajate kohanemiseks“ seirearuanded perioodi 01.08.2014–31.12.2018 kohta.

⁶⁷ Nimetatud töösuhe lõppes 2017. aasta lõpus tulenevalt asjaolust, et sisuloome ja tehnilise toe eest vastutas SIMi haldusala väline andmetoimetaja, kellel on keeruline ning ka alati mitte lubatud teostada muudatusi SIMi haldusalasse kuuluvas infoplatvormis.

⁶⁸ Projekti „Toetuse andmise tingimused uussisserändajate kohanemiseks“ seirearuanded perioodi 01.08.2014–31.12.2018 kohta.

⁶⁹ Tegevuse väljundnäitaja muudeti 4500-lt 11 000-le Siseministri 25. aprilli 2019 käskkirja nr 1-3/43 alusel.

„Üks IT-talente Eestisse toov naine on loonud kinnise [Facebooki] grupi. Ja ta väga promob settleinestonia.ee lehekülge.“⁷⁰ (Tallinnas elav uussisserändaja, Eestis alates 2017. aastast)

Kõikidest küsitlusele vastanud uussisserändajatest 299 ehk 66% ei ole kasutanud settleinestonia.ee kodulehte, neist **80% põhjusel, et ei ole sellest kuulnud** (vt Joonis 18). Teiste vastajate sõnul pole kodulehte kasutatud mõne muu põhjuse tõttu (17%), näiteks on vastajad vajaliku informatsiooni saanud teistelt, näiteks valitsusasutuste ametlikelt kodulehtedelt.

Fookusgrupiintervjuudes osalenud uussisserändajate seas oli nii neid, kes olid veebilehe aktiivsed kasutajad (eelkõige kuna oldi teadlikud, et sealt on võimalik ligi pääseda kohanemisprogrammi materjalidele), kui ka selliseid, kes ei olnud veebilehest kuulnud. Veebilehe leitavuse kohapealt olid intervjuueeritute kogemused vastandlikud. Mitme fookusgrupiintervjuus osalenu sõnul **on keeruline tulla selle peale, et guugeldada fraasi „settle in Estonia“**, ning kasutakse eelkõige muid väljendeid, nt „*moving to Estonia*“. Kui aga guugeldada sama fraasi praegu (s.o 2019. aasta alguse seisuga), tuleb esimese tulemusena workinestonia.ee lehekülg ning settleinestonia.ee lehekülge esimese kolme otsingutulemuste lehekülje seas ei ole. Kuigi workinestonia.ee veebilehe struktuuris leidub ka info kohanemisprogrammi kohta, siis oleks vajadus selle nähtavust parandada, sest hetkel ei pruugi kõik seda üles leida ja veebilehe olemasolu jääb uussisserändajatele teadmatuks. Vene keeles sama fraasi („*Переезд в Эстонию*“) kasutades pole settleinestonia.ee koduleht samuti otsingutulemuste esimese kolme lehekülje seas ning on leitav vaid otsingufraasiga „*Информация для иностранцев в Эстонии*“.⁷¹ Muudel juhtudel oli esimeste tulemuste seas PPA kodulehekülg, Töötukassa või erinevad ajaleheartiklid, nt väljaandes Gorod või DelfiRUS.

Samas oli ka neid, kes kinnitasid, et neil lehe leidmisega probleeme polnud. Näiteks kirjeldas üks fookusgrupiintervjuus osaleja:

„*Esimest korda Eestisse kolides ma guugeldasin „moving to Estonia“ ja see oli settleinestonia.ee leht, mis välja tuli.*“⁷²

Ent erinevused kogemustes annavad märku sellest, et tuleb **üle vaadata settleinestonia.ee nähtavus otsingumootorite tulemustes ja seda parandada**, optimeerides lehekülge vastavalt SEO (*search engine optimisation*) põhimõtetele.

Enamus (90%) küsitluses osalenud uussisserändajatest, kes olid settleinestonia.ee veebilehte kasutanud, nõustus, et see **vastas nii nende vajadustele** (vt Joonis 16) **kui ka ootustele** (90%; vt Joonis 17). **84% vastanutest soovitaks settleinestonia.ee lehte ka teistele** eelkõige põhjusel, et koduleht sisaldas palju kohanemiseks kasulikku infot ühes kohas, mida on lihtne leida. Vastanute arvates on see leht vajalik kõigile Eestisse saabunud isikutele, sest edendab kiiremat integratsiooni Eesti ühiskonda. Vastajad tõid välja, et on juba uussisserändajatest tuttavatele kodulehte soovitanud, et ka nemad saaksid kiiresti Eestis kohaneda. Lisaks mainitakse, et lehekülg aitab külastajatel oma õiguste kohta rohkem teada saada ning võimaldab üheaegselt registreeruda kohanemisprogrammi koolitustele, teada saada, kuidas oma vaba aega veeta, ja leida ka ideid, kuidas korraldada elu uues riigis. Vastajad tänavad lehekülje loojaid ja korraldajaid hea töö eest ning nende sõnul on väga hea näha, et Eesti hoolib välismaalastest, kes siia elama tulevad. **Sellest saab järeldada, et settleinestonia.ee lehekülg üheskoos kohanemisprogrammi koolitustega on aidanud kaasa welcoming-kultuuri tekitamisele.**

Kuigi osa fookusgrupiintervjuudes osalenud uussisserändajatest ei olnud settleinestonia.ee leheküljest kuulnud, oli see mõne jaoks siiski oluline infoallikas ning oldi teadlikud, et sealt on võimalik ligi pääseda

⁷⁰ „*There is also a closed group made by the lady who brings in IT talents. And she is really promoting settleinestonia.ee page.*“

⁷¹ Teised otsingufraasid olid näiteks „*Поселиться в Эстонии*“ (Eestisse elama asuma), „*Требования для желающих поселиться в Эстонии*“ (nõuded Eestisse elama asuda soovijatele), „*Иностранцы в Эстонии*“ (välismaalased Eestis), „*Услуги для иностранцев в Эстонии*“ (teenused Eestis olevate välismaalaste jaoks), „*Информация для иностранцев в Эстонии*“ (info Eestis olevate välismaalaste jaoks), „*Начать жить в Эстонии*“ (Eestis elama hakata), „*Иммиграция в Эстонию*“ (sisseränne Eestisse).

⁷² „*I was googling the first time I moved to Estonia like „moving to Estonia“ and it was the settleinestonia.ee page that came up.*“

kohanemisprogrammi materjalidele. Siiski leidsid mõned, eelkõige vanemaealised veebilehe kasutajad, et **settleinestonia.ee veebilehe ülesehitus on keeruline** ja sealt ei ole alati kerge vajalikku infot üles leida. Nende sõnul võiks infot paremini struktureerida, et oleks võimalik leida konkreetsetes piirkonnas toimuvaid koolitusi. Samuti võiks paremini olla leitav info majutus- ja sõidukulude hüvitamise kohta, sh piirsummad, millega potentsiaalsed kohanemisprogrammis osalejad saaksid arvestada koolitustele registreerumisel. Samuti võiks settleinestonia.ee keskkonnas kättesaadav olla hüvitise taotlemise vorm. Vene keelt kõnelevate uussisserändajatega läbiviidud intervjuust selgus, et venekeelses versioonis leidub keelelisi vigu ning nii inglis- kui ka venekeelses versioonis on info esitatud bürokratlikus ja uussisserändajatele raskesti mõistetavas keeles:

„Esiteks soovin tähelepanu juhtida grammatilistele vigadele. Kui veebileht on tõlgitud vene keelde, siis on üks asi, kui see on Maxima poe veebileht, seda vaatavad kohalikud inimesed ning mingit vahet pole, kuid juhul, kui seda loevad inimesed välismaalt, siis see torkab silma. Ei tohiks olla grammatilisi vigu. Ning struktuur on keeruline. Näiteks, mul on arvutitega hästi, leidsin vajaliku info ise, kuid inimese jaoks, kes on juba 50aastane, võib lehel navigeerimine olla keeruline. Samas kui valid venekeelset versiooni ning vajutad mingi kursuse peale, tekib ootamatult eestikeelne versioon.“ (Kohtla-Järvel elav uussisserändaja, Eestis alates 2017. aastast)⁷³

Lisaks pole veebilehe info alati ajakohane, nt kohanemisprogrammi õppimis- ja teadusmooduli puhul on viited varasematele koolituste pakujatele, kes juba paar aastat koolitusi ei korralda. Küsitlusele vastanud uussisserändajad tõid probleemkohtadena esile ka selle, et mõnele koolitusmoodulile on keeruline registreeruda, sest kõik kursused pole alati saadaval, kuid viited registreerumiseks on alles. Näiteks ei saanud üks vastaja end tasuta keelekursusele registreerida, sest kodulehel olevad lingid ei toimunud:

„Mõned lingid ei töötanud. Ma ei pääsenud ligi tasuta keeleõppele, sest link suunas mujale, nii et ma pidin mõne kursuse eest maksma.“ (Tartus elav uussisserändaja settleinestonia.ee kodulehest, Eestis alates 2017. aastast)

See tekitab segadust sihtrühmas ning vähendab veebilehe usaldusväarsust. Taoline olukord näitab **vajadust settleinestonia.ee lehel kuvatud informatsiooni regulaarselt uuendada ning päevakohastada.**

Uussisserändajate tagasisidest nähtub, et hiljuti Eestisse elama asunud inimestele on väga oluline ühtne veebikeskkond, kust erinevate eluvaldkondade kohta kohanemisalast infot saada ja seda ka uuesti vaadata, kui päevakorda kerkivad uued kohanemisalased küsimused. Vastajad tõid soovitusena välja, et väga oluline on saada samast allikast ka infot töökultuuri, perearsti ja maksude kohta. Lisaks võiks kodulehel olla info seaduste kohta, mis puudutavad ettevõtjaid. **Need soovitused näitavad, et laiemate probleemkohtade teemal, millega uussisserändajad kokku puutuvad, võiks settleinestonia.ee lehel olla selgem info.** Kuna erinevaid veebipõhiseid infoallikaid juba leidub (nt Work in Estonia veeb või INSA nõuandevveeb), tuleks settleinestonia.ee veebilehelt suunata külastaja selgelt edasi olemasolevatesse veebipõhistesse infokanalitesse või rahvusvahelise maja nõustamisteenusele, kus taolisi küsimusi adresseeritaks.

8.2.2. AUTOMAATNE ANDMEVAHETUSLAHENDUS

Paralleelselt settleinestonia.ee veebilehega oli plaanis luua **automaatne andmevahetuslahendus, mis võimaldaks PPAI ja kohanemiskoolituste läbiviijatel automaatselt üle X-tee⁷⁴ andmeid vahetada.** Kohanemiskoolitused pole avatud kõigile huvilistele, mistõttu on iga registreerimise puhul vaja kontrollida

⁷³ „Во-первых, я хочу обратить внимание на грамматические ошибки, то есть если сайт переводится на русский язык, то одно дело когда это сайт магазина Махима, его местные смотрят, и разницы принципиальной нет, но когда это читают люди из-за рубежа, то конечно это бросается в глаза, нельзя, чтобы грамматические ошибки были. И структура сложновата. Например, так у меня с компьютерами хорошо, то я нашёл необходимую информацию сам, но для человека, которому лет 50, навигация сложна, и тоже, переключаешь на русскую версию, нажимаешь на какой-то курс, он перескакивает на эстонскую версию.“

⁷⁴ X-tee on tehniline ja organisatsiooniline keskkond, mis võimaldab internetipõhist andmevahetust riigiasutuste vahel ja erasektoriga.

isiku abikõlblikkust PPA andmebaasidest (st kontrollida, et isik on Eestis viibinud kokku vähem kui 5 aastat ja milline on viibimisõiguse alus). Algusest peale oli selge, et PPA andmetoimetaja, kes iga registreerumise abikõlblikkust manuaalselt kontrollib, ei ole ressursisõbralik ega jätkusuutlik lahendus ning andmevahetus tuleb automatiseerida. **PPA infosüsteemidega kohalduva andmevahetuslahenduse väljatöötamine aga takerdus tegijate vähesuse ja vahetumise ning päringute keerulisuse taha** ning praegu kontrollib abikõlblikkust endiselt PPA andmetoimetaja.

Andmevahetuslahenduse väljatöötamisel tekkisid viivitused juba hindamisperioodi alguses. Intervjueeritute sõnul valmistab probleeme **vajalike IT-teadmistega töötajate puudumine esialgsete hankedokumentide koostamise ajal, mistõttu tellitud lahendus ei suutnud automatiseerida olulisi funktsioone**. SIMi esialgne plaan toetuda SIMi infotehnoloogia- ja arenduskeskusele (SMIT) kui oma IT-partnerile ei olnud esialgse hanke koostamise juures ajaliselt võimalik ning SMIT osales vaid pakkumiste hindamisel. Nii hanke koostajad kui ka pakkujad ei osanud ette näha raskusi PPA eri andmebaaside vaheliste päringute teostamisel ning hinnati üle võimekust antud ajaraamistikus taoline platvorm luua.

Loodud lahenduse edasiarendamist aeglustasid ka rändealased arengud, mis muutsid periooditi prioriteetseks muud tegevused. Esmase hanke tulemusena loodud Moodle'i süsteemi oli vaja olulises mahus edasi arendada, kuid see jäi järgnevatel aastatel nii SIMi, SMITi kui ka PPA tegevustes väheoluliseks seoses teiste rändevaldkonnas toimuvate arengutega nii Eestis kui ka Euroopas laiemalt (sh rändekriisist tulenevad seaduse- ja praktikamuudatused). Hoolimata platvormi funktsionaalsetest puudustest, täitis see olulisemaid eesmärke (nt võimalus registreeruda koolitustele) ja sel põhjusel keskenduti teistele ajakriitilisematele probleemidele.

Lahenduse väljatöötamise seisukohast valmistab jätkuvalt probleeme päringute keerukus. Praegu töötatakse selle nimel, kuidas saada vajalikud algandmed PPA menetlusinfosüsteemist kätte ja suunata uude, arendatavasse süsteemi viisil, et päring suudaks eristada vajalikku infot mittevajalikuks. Kuna kohanemisprogrammis saavad osaleda vaid inimesed, kes on viibinud Eestis alla viie aasta, peab päring suutma viibimisaja tuvastada. Raskused tekkivad näiteks juhtudel, kui sissierändaja on viibinud riigis erinevatel seaduslikel alustel ning eri perioodidel.

Automaatsel andmevahetuslahenduse näol on tegu olulise settleinestonia.ee veebilehte ja kohanemisprogrammi **toetava rakendusega, mis on vajalik nii uussisserändajatele kui ka teistele kohanemiskoolituste elluviimisega seotud osalistele**. Intervjuudest ilmnes, et kohanemisalaste tegevuste elluviimisega seotud (lepingulised) osalised on pidanud ise süsteemi arendama ja investeerima ressursse efektiivse andmevahetuse tagamiseks, et kohanemisprogrammiga seotud tegevusi ellu viia. Taolised kulutused pole mõistlikud, sest lahendust on jätkuvalt vaja suures mahus edasi arendada või täiesti uus süsteem luua.

Hoolimata sellest, et infoplatvormi arendamisega on kaasnenud erinevad raskused koostööpartneritele ja elluvijatele, on intervjueeritud isikute **sõnul alternatiivsete lahenduste rakendamise tagatud kohanemisprogrammi suunatud isikutele vajalik info programmi kohta ja võimalus end koolitustele registreerida**. Sihtrühmad mainisid probleeme registreerumisega, kuid üldjuhul olid need seotud settleinestonia.ee veebilehega või abikõlblikkuse reeglitest tulenevate piirangutega (isik ei kvalifitseerunud osalema). Sihtrühmale võib valmistada probleeme see, et kuna sissieränne on Eestis suhteliselt hooajaline (rohkem kalendriaasta alguses ja hilissuvel), pikeneb elluvijate sõnul koormuse ajutise kasvu tõttu aeg, mille jooksul PPA kontrollib isiku abikõlblikkust. Küsitlustes seda probleemina ei mainitud, kuid see võib tuleneda sellest, et sihtrühmal puudub võrdlusmoment.

Elluvija ja läbivijate tagasisidest nähtub, et jätkuvalt on vaja arendada automatiseeritud andmevahetuslahendus, mis võimaldaks automaatselt üle X-tee andmeid vahetada PPA ja kohanemiskoolituste läbivijate vahel. Analüüs näitab, et arenduseks vajalikud rahalised ressursid on olemas (vt 7.7 Meetme rakendamise ressursitõhusus).

8.3. KOHANEMISKOOLITUSTE VÄLJATÖÖTAMINE, PILOTEERIMINE JA RAKENDAMINE

Kohanemisprogrammi loomise vajadus ilmnes 2010ndate alguses, mil erinevad välisspetsialistidega kokku puutuvad asutused, sh tööandjad, ülikoolid, tööandjate katusorganisatsioonid, osutasid järjest suurenevale vajadusele pakkuda Eestisse saabuvatele välismaalastele kohanemistalast tuge nii info kui ka tugiteenuste näol.⁷⁵ Kohanemist toetavaid tegevusi kas ei olnud või olid need sihtrühmade vajadustele mittevastavad. Näiteks 2009. aastal Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutuse Meie Inimesed (nüüdne INSA) ja TLÜ piloteeritud kohanemisprogramm oli suunatud vaid kolmandate riikide kodanikele. Teenuse sihtrühma ei kuulunud rahvusvahelise kaitse saajad ega ELi kodanikud, ent kohanemistuge vajasisid ka nemad.

Ka ELis laiemalt tähtsustati üha enam *welcoming*-kultuuri loomist, millega sisserändajat vastuvõttev ühiskond näitab avatust uute elanike suhtes, pakkudes neile sissejuhatavaid koolitusi, mis aitavad riigi toimimispõhimõtete, ühiskonnakorralduse ja kultuuriga kiiremini tutvuda. Taolisi tegevusi nähti kui investeringut, mis loob sisserändajatele võimaluse end sihtriigi ühiskonnaga siduda ja sellesse panustada võimalikult kiiresti pärast riiki saabumist.⁷⁶ Samal ajal laienesid Eestis ka välialtalentide meelitamise ja targa rändepoliitika paradigmad, mis leidsid kajastust nii näiteks Konkurentsivõime kava Eesti 2020⁷⁷ kui ka Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammides (nt 2014–2015). Neis esitletud tööjõuprognoside järgi ei leidu meil toimuvate rahvastikuprotsesside tõttu piisavalt inimesi, et Eesti majanduse konkurentsivõimet hoida, mistõttu tuleb soodustada välistudengite ja -spetsialistide Eestisse toomist⁷⁸.

Selleks et pakkuda võrdsetel alustel kohanemistuge Eestisse elama asuvatele uussisserändajatele ning kohanemist lihtsustades toetada ka kõrgkvalifitseeritud tööjõu Eestisse meelitamist, töötati koostöös mitme partneriga⁷⁹ välja kohanemisprogrammi kontseptsioon, mida asuti piloteerima 2015. aastal. Programmi koolitusmoodulid töötati välja varasemalt tuvastatud info- või teenusvajaduse põhjal ning kohanemisprogrammi määrusega kehtestati kohanemisprogrammile 8 moodulit (vt Joonis 20).⁸⁰

⁷⁵ Siseministri määruse „Kohanemisprogramm“ eelnõu seletuskiri, 2014.

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium 2014. Tööjõuvajaduse prognoos aastani 2020.

⁷⁸ Siseministri määruse „Kohanemisprogramm“ eelnõu seletuskiri, 2014.

⁷⁹ Perioodil detsember 2013 kuni veebruar 2014 toimusid arutelud ministeeriumide (Kultuuriministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, Sotsiaalministeerium, Välisministeerium) ning järgmiste koostööpartnerite esindajatega: Eesti Teadusagentuur, Eesti Noorsootöö Keskus, Eesti Linnade Liit, Eesti Maaomavalitsuste Liit, Eesti Pagulasabi, International Organisation for Migration Eesti esindus (IOM), Eesti Maaülikool, Tallinna Tehnikaülikool, Tallinna Ülikool, Tartu Ülikool, Tartu Ülikooli elukestva õppe keskuse õppimise ja õpetamise arenduskeskus, Rektorite Nõukogu, Sisekaitseakadeemia, SA Archimedes, Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liit, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, Teenusmajanduse Koda, Töötukassa, Riigikantselei, Politsei- ja Piirivalveamet, Harju Ettevõtlus- ja Arenduskeskus, SA Innove, Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, MTÜ Lastekaitse Liit, Youth For Understanding Eesti esindus (YFU), Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutus Meie Inimesed (MISA), Baltic Relocation Services, Balti Uuringute Instituut (IBS), OÜ MoveMyTalent, BDA Consulting OÜ, Expat Relocation Estonia OÜ, HeiVäl Consulting OÜ, Immisoft OÜ.

⁸⁰ Käesoleva vahehindamise raames keskendutakse 7 mooduli hindamisele, kuna rahvusvahelise kaitse saanute moodul on rahastatud mitte Euroopa Sotsiaalfondi, vaid Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi vahenditest.

JOONIS 20. KOHANEMISPROGRAMMI ÜLESEHITUS

Programmi planeerimisel ja väljatöötamisel lähtuti põhimõttest, et pakutavad koolitused on esmaseks sissevaateks Eesti ühiskonda, mistõttu oli baas- ja teemamoodulite pikkuseks kuni 8 tundi. Samuti otsustati pakkuda algtasemel (A1) keeleõpet 80 tunni ulatuses, et uussisserändaja omandaks võimalikult kiiresti esmase eesti keele suhtlusoskuse. Pidades silmas fakti, et kohanemisprogramm on osalejatele vabatahtlik, prognoositi, et kohanemiskoolitustel ei osale kõik uussisserändajad, vaid parimal juhul on osalejaskonda võimalik kasvatada programmi rakendamise jooksul nii, et selles võiks osaleda kuni 50% aastas Eestisse elama asunud uussisserändajatest.⁸¹

TABEL 7. KOHANEMISKOOLITUSTE VÄLJUNDNÄITAJATE SIHTTASEMED JA NENDE TÄITMINE 2014–2023

Väljundnäitaja	2014	2015	2016	2017	2018	2023	
Kohanemiskoolitusel osalejate arv	Osalejate arv aasta lõikes	–	300	1475	816	1457	
	Osalejate arv kumulatiivselt	–	300	1775	2591	4048	
	Sihttase kumulatiivselt	–	–	494	–	2353	12 843
	Sihttaseme täitmine vaadeldava aastaga võrreldes	–	–	359%	–	172%	
	Sihttaseme täitmine 2023. a prognoositud lõpptasemega võrreldes			14%		31,5%	

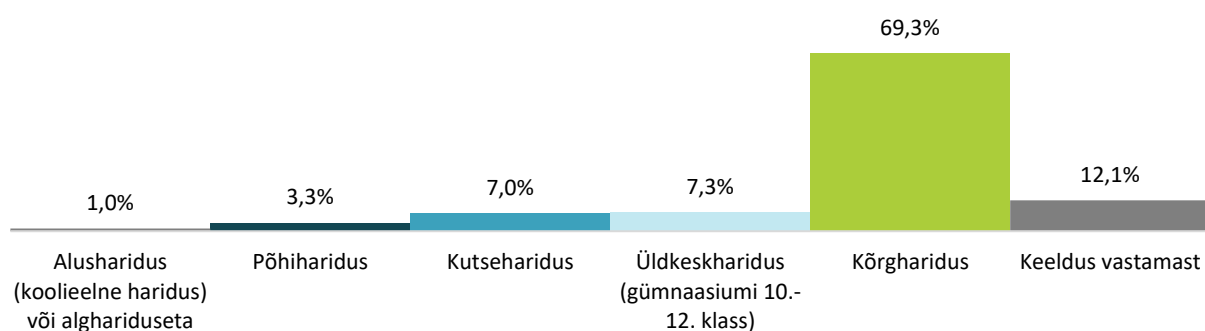
Allikas: Projekti „Toetuse andmise tingimused uussisserändajate kohanemiseks“ seirearuanded perioodi 01.08.2014–31.12.2018 kohta.

PPA suunab inimese kohanemisprogrammi, kui talle antakse tähtajaline elamisluba või ta registreerib elukoha Eestis, omandab sellega automaatselt elamisõiguse ning taotleb PPAlt isikut tõendavat dokumenti. Kui isik on Eestisse elama asunud enne 2015. aastat, mil kohanemisprogrammi veel ei rakendatud ega toimunud ka sinnasuunamist, suunab PPA isiku kohanemisprogrammi tema soovivalduse alusel juhul, kui ta vastab kohanemisprogrammis osalejatele esitatavatele kriteeriumitele ehk on Eestis seaduslikult elanud vähem kui 5 aastat.⁸² Kohanemisprogrammi senise rakendamise perioodi jooksul (01.08.2015–31.12.2018) on kohanemisprogrammi suunatud kokku 27 540 uussisserändajat ning kõikide suunatud osalemisprotsent on 14,7%.⁸³ Seireandmetest nähtub, et kohanemisprogrammis osaleja on üldjuhul kõrgharitud kahe- või kolmekümneandates Tallinnas või Harjumaal elav uussisserändaja (vt Joonis 21 ja Joonis 22).

⁸¹ Siseministri 27.03.2015 käskkirja nr 1-3/87 „Toetuse andmise tingimused uussisserändajate kohanemise toetamiseks“ LISA 5. Eelnõu seletuskiri.

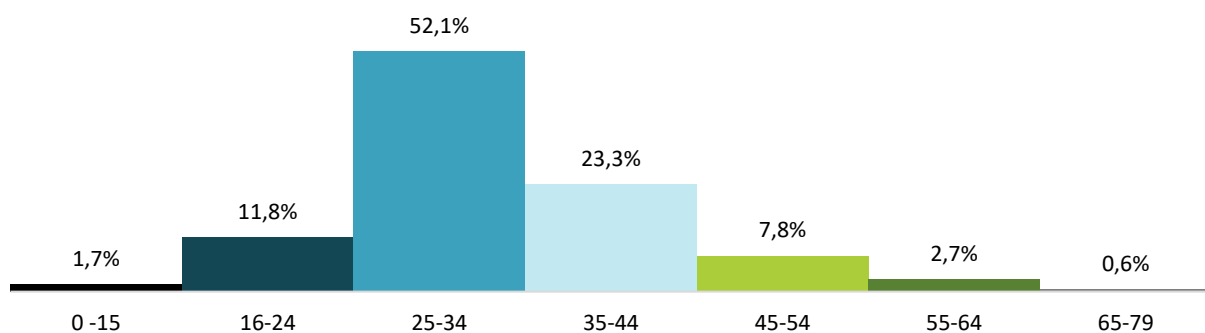
⁸² Kohanemisprogramm – RT I, 31.05.2017, 4, kättesaadav www.riigiteataja.ee/akt/131052017004.

⁸³ Projekti „Toetuse andmise tingimused uussisserändajate kohanemiseks“ seirearuanded perioodi 01.08.2014–31.12.2018 kohta.

JONIS 21. KOHANEMISPROGRAMMIS OSALEJATE HARIDUSLIK JAOTUS (n = 4609)⁸⁴

Allikas: ESFi andmekorje andmed

JONIS 22. KOHANEMISPROGRAMMIS OSALEJATE VANUSELINE JAOTUS (n = 4724)

Allikas: ESFi andmekorje andmed

Kohanemisprogrammi elluviimisega alustasid Sihtasutus Archimedes (õppemoodul), Sihtasutus Eesti Teadusagentuur (ETAG; teadusmoodul) ning Expat Relocation OÜ (baas-, töö- ja ettevõtlus-, pere-, laste- ja noortemoodul ning keeleõpe). Väikesest koolitusel osalejate arvust ja suurest administratiivsest koormusest tingituna otsustati lõpetada partnerlus õppe- ja teadusmooduli läbiviijatega ning alates 2018. aastast viib kõiki koolitusmoduleid läbi üks teenusepakkuja (Expat Relocation Estonia OÜ).⁸⁵

Kohanemisprogramm käivitati aegamisi (*soft launch*'i põhimõttel) ning esialgu laiemale üldsusele teavitustööd ei tehtud, kuid kommunikatsioonitegevusi laiendati alates 2016. aastast, mil programmi tutvustati eelkõige SIMi siduspartnerite kaudu, aga ka läbi trükimeedia ja raadio. 2018. aastal laiendati kommunikatsioonitegevusi veelgi, kui loodi näiteks Settle in Estonia Facebooki leht. Kohanemisprogrammis osales oodatud mahus uussisserändajaid, kuid kogu hinnatava perioodi jooksul on valdav osa koolitustel osalenutest olnud Tallinnas A1-taseme keeleõppe või baasmoodulil osalejad. Seni pole koolitusmoduleid korraldatud erinevates raskusastmetes, kuigi seda alguses planeeriti. Selle asemel on erinevaid vajadusi proovitud arvesse võtta koolitusgrupe komplekteerides. Samas seab sellele piirangud tegevuse läbiviijale vajaliku taustinfo kättesaadavus, mis oleks vajalik grupi komplekteerimiseks. Planeeritud ajakavas on edasi lükkunud ka valitud koolitusmoodulite piloteerimine araabiakeelsena.⁸⁶

⁸⁴ Kohanemisprogrammis osalenute haridustaseme kohta olid olemas 98% (n = 4609) uussisserändaja andmed. See tähendab, et 115 kohanemisprogrammis osalenud uussisserändaja haridustase ei ole teada. Haridustaseme osakaalud on arvestatud nende osalejate põhjal, kes on haridustaseme avaldanud.

⁸⁵ Projekti „Toetuse andmise tingimused uussisserändajate kohanemiseks“ seirearuanded perioodi 01.08.2014–31.12.2018 kohta.

⁸⁶ *Ibid.*

8.3.1. KOHANEMISPROGRAMMIS OSALEMINE

Kohanemisprogramm on uussisserändajate silmis väga vajalik ja oluline ning **91%** kohanemisprogrammis osalenud küsitlusele vastanutest soovitaks seda ka teistele. Ka kohanemisprogrammi läbiviijate kogutud tagasiside põhjal oli koolitustele antud keskmine tagasisideskoor 4,5 ja 4,8 vahel 5-palli-skaalal, mis näitab kõrget rahulolulaset.⁸⁷ Küsitluses osalenud uussisserändajad tõid eraldi välja, et koolitusmoodulites jagatakse nii igapäevaeluks vajalikku infot kui ka teadmisi sotsiaalsetest normidest, kohaliku elanikkonna võimalikest eelarvamustest välismaalaste suhtes ja näpunäiteid, kuidas sellega toime tulla. Mitu vastajat kiitis nimeliselt koolituste õpetajaid, kes on sõbralikud, vastavad hea meelega küsimustele, annavad vajalikku nõu ja selgitavad materjali huvitavalt, samuti tänatakse tegevuse elluviimisega seotud osalisi hea töö eest. Ka koolitajate kogutud tagasisidelehtedelt nähtub, et neile antud hinne on olnud vähemalt 4,9 punkti 5-palli-skaalal.⁸⁸

Kohanemiskoolitus vastas suures osas (87%) selles osalenud (ja küsitlusele vastanud) uussisserändajate **vajadustele** (vt Joonis 16) ja **ootustele** (vt Joonis 17). Lisaks edukaks Eestis kohanemiseks vajamineva info omandamisele on kohanemisprogrammi oluline lisaväärtus **uute inimestega kohtumine, kogemuste vahetamine ja üleüldine sotsialiseerumine**. Kohanemisprogramm loob võimaluse luua kontakt samas olukorras olevate inimestega ning tekitab uussisserändajates turvatunde, et nad ei ole uues riigis ükski. Ka veebiküsitlusele vastanud uussisserändajate (n = 455) vastustest selgus, et kõige keerulisem on neil leida Eestis sõpru (vt Tabel 20), mida peetakse näiteks keerulisemaks kui siin karjääri teha.

Enim on osaletud baasmoodulis ja keelemoodulis, kuid uussisserändajad kirjeldasid, et nende jaoks olid väga kasulikud ka muud teemamoodulid. Tihti **osaletakse mitmes moodulis järjest** ning seejuures avaldati **soovi osaleda mõnes koolitusmoodulis ka teist korda**, kuna aja jooksul on tekkinud uued küsimused. Erinevate koolitusmoodulite struktuuri kohta toodi välja, et seal saab oma küsimustele vastused, aga avatakse ka laiemaid teemasid või selgitatakse näiteks eestlaste kultuurilisi omapärasid, mis on suurema koolitusliku komponendiga. Üks fookusgrupiintervjuus osalenud uussisserändaja tõi välja, et tema lapse jaoks oli suure tähtsusega **laste- ja noortemoodulis** osalemine, kuna seal sai laps selge sõnumi, mis on tal hiljem aidanud Eestis paremini toime tulla:

„Ta oli siis 6aastane ja seda selgitati nii hästi, et Eesti lapsed on täpselt samasugused lapsed nagu teie olete. Ja kui nad teid ei aita, siis sellest pole midagi. Ta mäletab seda ikka veel ja see oli tema jaoks väga väärtuslik õppetund, et ennast Eestis hästi tunda.“ (Tallinnas elav uussisserändaja, Eestis alates 2017. aastast)⁸⁹

Küsitlusele vastanud uussisserändajatest on kohanemiskoolitustel osalenud 38% (n = 170), nendest veidi üle poole kuulis tegevusest PPA vahendusel (51%), 5% Töötukassast, 4,1% tööandjalt ning 3,5% ülikoolist või mujalt, näiteks Facebooki lehtedelt (nt grupist „E nagu Eesti“) või meediast (nt Delfi; vt ka Tabel 19). 62% (n = 280) küsimustikule vastanud uussisserändajatest pole osalenud kohanemisprogrammi koolitustel. Neist **üle poole (57%) pole osalenud, kuna ei ole kohanemisprogrammist kuulnud:**

„Ma võin oma kogemuse põhjal öelda, et mul ei olnud nendest teenustest aimugi viimased kolm aastat kuni eelmise aastani. Ei ülikoolist, ei oma sõpradelt. Esimesena kuulsin nendest [teenustest], kui täitsin küsimustikku [käesoleva vahehindamise raames]. Ma ei teadnud, et on võimalus teenustele registreeruda, ega seda, kas need on tasuta või tasulised teenused. Ja kohanemisprogrammist mul ei olnud ka aimugi. Ma ei tea, milline asutus sellealast informatsiooni jagab või kust ma seda infot otsima peaksin.“ (Tallinnas elav uussisserändaja, Eestis alates 2016. aastast)⁹⁰

⁸⁷ Kohanemisprogrammis osalejate tagasiside, 09.2015–12.2017, Siseministeerium, Kodakondsus- ja rändepoliitika osakond.

⁸⁸ *Ibid.*

⁸⁹ „She was 6 at the time and it was so well explained that Estonian kids are the same as you kids are. And if they don't help you, it's okay. And she still remembers this and it was a very valuable class for her to feel comfortable here in Estonia.“

⁹⁰ „I can say from my experience that I had no idea of those services for the past three years until last year. Not from the university [interviewee moved to Estonia to study, now is working], not from the friends. I initially heard from them in this survey I did [Meie

30% mitteosalenutest tõi mitteosalemise põhjuseks mõne muu põhjuse, näiteks puudus neil tegevuse vastu huvi (5%), neile ei sobinud tegevuse asukoht (4%) või aeg või on neil õnnestunud juba iseseisvalt keelt õppida, kohaneda ja kohalikega tutvuda.

Võrreldes teiste kohanemis- ja lõimumismeetme tegevustega, on kohanemisprogrammi puhul eriline asjaolu, **et sellesse saavad suunamise kõik kohanemisprogrammi sihtrühma kuuluvad uussisserändajad.**

„[Eestisse saabudes] inimene „ujub“ siin, ta ei tea kedagi ega midagi. Massidesse info jõudmise küsimus. Sellist infot keegi ei tea, kust on võimalik teenuste kohta infot saada, jah, mulle saatis kohanemisprogrammi kohta infot politsei, aga kui ei oleks saatnud...“ (Narvas elav uussisserändaja, Eestis alates 2017. aastast)⁹¹

Samuti on alates 2016. aastast saadetud meeldetuletuskirju, mis on olnud uussisserändajate jaoks kaaluka tähtsusega. Uude riiki kolides on uussisserändaja tihti esimestel nädalatel ülekoormatud uuest infost, tal tuleb lahendada praktilised eluolu küsimused, näiteks elukoha leidmine, uuel töökohal või koolis sisseelamine jne. Kuigi uussisserändaja on saanud info kohanemisprogrammi kohta, ei pruugi ta seda mäletada, mistõttu on meeldetuletuskiri kohati saanud osalemise teguriks:

„Mul on meeles, et ma sain kohanemisprogrammi voldiku. Aga algselt oli mu tööaeg selline, mis ei võimaldanud mul osaleda, ja nii ma põhimõtteliselt unustasin selle. Aga siis ma sain e-kirja, et kuule, kas mäletad, et sa võid endiselt osaleda, ja siis mul tuli meelde ja ma uurisin uuesti selle kohta ja siis ma saingi osaleda, sest olin töökohta vahetanud ja see oli tõesti suurepärane.“ (Tallinnas elav uussisserändaja, Eestis alates 2016. aastast)⁹²

Kohanemisprogrammis osalenud uussisserändajatel oli ka soovitusi, kuidas koolitusmoodulid võiksid senisest enam osalejate vajadustele vastata, näiteks kui **koolitusmoodulisse grupeeritaks ühiste huvidega või sarnases positsioonis uussisserändajad**. Küsitluses osalenud uussisserändajad pakkusid välja, et kasuks tuleks ELi kodanike ja kolmandate riikide kodanike (KRK) eraldi koolitusrühmadesse jaotamine, kuna rändeküsimused lahendatakse nende puhul erinevalt. Samuti oleks kohati asjakohane eristada koolitusmoodulis osalejaid nende vajaduste järgi, näiteks teadusmoodulis osaleval doktorandil, professoril või magistriõpingutest huvitatul on väga erinev infovajadus, või näiteks töö- ja ettevõtlusmoodulis osalejate puhul võib siht olla alles Eestis tööd leida versus siin ettevõtlusega alustada. Seda töid välja ka koolitusmoodulite läbiviijad, et neil on kohati keeruline vastata koolitusgrupi vajadustele, kuna osalejate vajadused ja eluolukorrad erinevad olulisel määral. Nende sõnul aitaks koolitust paremini läbi viia, **kui registreerumismvormil oleks uussisserändajal võimalus kirjeldada tema jaoks olulisemaid teemasid**, millele ta koolitusmoodulis vastust soovib saada, ning selle info põhjal saaks mooduli läbiviija mooduli üles ehitada koolitusgrupi osalejaid silmas pidades.

Fookusgruupiintervjuudes osalenud inglise ja vene keelt kõnelevate uussisserändajate sõnul ei ole ka **keeleõppe lähenemisviis sobilik teisest keelekeskkonnast tulnud inimesele**, näiteks ei ole nende sõnul tulemuslik teha kuulamisülesandeid, kui inimesel puudub sõnavara või esmane arusaam eesti keele struktuurist ja loogikast. Samuti kirjeldati fookusgruupiintervjuudes, kuidas keeleõppe korraldus on osaleja jaoks mittetulemuslik, kuna mitmetunnine koolitus tööpäeva lõpus on liiga pikk, ühe korra õppemaht on liiga suur ning koolitusel osalejal ei ole võimalik kõike omandada, mis langetab tema keeleõppe motivatsiooni:

hindamise raames]. I did not know that there is the possibility to register for the services and whether I would have to pay for them or they are free. And as for the Welcoming Programme, I had no idea. I am not sure which organisation shares this information or where should I look for this information.“

⁹¹ „Человек просто здесь плавает, он не знает никого и ничего. Вопрос донесения до масс, вот этой информации никто не знает, где это всё можно получить эти услуги, да, мне это прислала Полиция, а если бы не прислала.“

⁹² „I remember I received this flyer of the Welcoming Programme. But at first my work schedule didn't allow me to participate in it so I basically forgot about it. But then I received an email, like 'hey man do you remember you are still eligible' and then I remembered and checked it and I could participate because I had changed my job and it was amazing honestly.“

„Võib-olla oleks võimalik pikendada keelemooduli kestust, sest 2,5 tunni jooksul edastatakse liiga palju informatsiooni. Palju erinevaid sõnu, mis tuleb meelde jätta. Kõigist meist, kes me koolitusel olime, me alustasime 30 inimesega ja ainult 12 lõpetas. Sest nagu üks teine osaleja tunni lõpus ütles, me alustame a, b, c, d-ga ja lõpetame numbrite, kuude, päevadega. /.../ Kaks korda nädalas sobib, aga võib-olla kahe kuu asemel võiks olla kolm kuud. Ja 2,5 tunni asemel võiks olla 1,5 tundi.“ (Tallinnas elav uussisserändaja, Eestis alates 2016. aastast)⁹³

Peamise soovitusena toodi välja, et **väga oluline on suurendada keeleõppe osakaalu ja lõpptaset**, kuna A1-tase ei valmista uussisserändajat veel vajalikul määral igapäevaelu suhtluseks ette. See kinnitab vajadust 24. aprillil 2019. aastal jõustunud TATI muudatuse järele tõsta keelemooduli lõpptase A1-lt A2-le.⁹⁴ Uussisserändajad kirjeldasid, et **keeleõpe võiks kindlasti jätkuda järgmistel keeletasemetel** või neil oleks palju kasu **selgetest juhistest, kuidas järgmise taseme keelekoolitustele registreeruda**. Vastustest jäi ka kõlama, et paljud sooviksid eesti keelt edasi õppida, kuid tuuakse välja, et see võimalus puudub või on järgnevatele koolitustele väga raske end registreerida, sest neile ei ole piisavalt vabu kohti. See näitab vajadust seostada keeleõppe mooduliga rohkem interaktiivseid materjale või siis teisi tasuta keeleõppevõimalusi, mis uussisserändajat keeleõppel toetavad ja võimaldavad iseseisvalt endale sobival ajal ja kohas keeleõppega tegelda, näiteks Keeleklikk, Keeletee vmt.

Uussisserändajate antud tagasisidest nähtub, et kohanemisprogrammi väärtustatakse, see vastab sihtrühma ootustele ning on olulisel määral aidanud kaasa *welcoming*-kultuuri tekkimisele. Samaaegselt aitab programm uussisserändajatel suurendada suhtlusvõrgustikku ning viib kokku teiste samas olukorras viibivate inimestega. Samuti ilmnes vajadus mõningatel juhtudel grupeerida koolitusmoodulites osalejaid ühiste huvide või tausta alusel. Ebaselgeks jääb kohanemisprogrammi järel see, kuidas hiljem teiste meetmetegevustega (eelkõige keeleõppevõimalused) jätkata, kuigi tegevusvõimalusi koolitustel tutvustatakse.

8.3.2. KOHANEMISPROGRAMMI ELLUVIIMINE

Kohanemiskoolituste väljatöötamine, piloteerimine ja rakendamine on elluviijate, koolituste läbiviijate ja koostööpartnerite sõnul olnud perioodil 2014–2018 edukas. Uussisserändajad on näidanud laialdast huvi kohanemisprogrammi vastu, andnud positiivset tagasisidet ning saavutatud on soovitud eesmärgid.

Elluviija ja partnerite jaoks on olnud väljakutseks vastata suurenenud sisserändega seotud väljakutsetele, ent seejuures on kohanemisprogrammi asjakohasuse ja tulemuslikkuse seisukohalt omanud positiivset mõju see, et **kohanemisprogrammi käivitumine toimus ajal, mil sisseränne Eestisse kasvas**. Koolitusmoodulid vastasid uussisserändajate vajadustele, muutes nii algtaseme keeleõppe kui ka vajaliku info kättesaadavamaks. Siiski võib eeldada, et jätkuvalt on elluviija jaoks väljakutseks planeerida pikalt ette tegevusi ja seada osalejate sihttasemeid, kuna tegutsetakse valdkonnas, kus **sihtrühma suurus võib lühikese aja jooksul kordades muutuda**. Seetõttu on oluline tegevuste planeerimisel planeeridagi tegevuste tulemustesse paindlikkust ning seada sihttasemeid näiteks protsendina uussisserändajatest või sihtrühmasiseste gruppide lõikes, mis on määratletud erinevate sotsiaalmajanduslike tunnuste alusel.

Kui osalejate koguarv isegi ületas elluviijate ja koostööpartnerite sõnul seatud eesmärgid, siis intervjuudes juhiti tähelepanu sellele, et probleemkohaks olid **regionaalsed erinevused**. Tallinnas on ootuspäraselt toimunud enim koolitusi ning arvuliselt olnud ka kõige rohkem osalejaid, sest enamik uussisserändajaid elab Tallinnas. Ida-Virumaa arvud on aga olnud murekohaks, kuna on esinenud raskusi leida koolitustele osalejaid. Koolitajatel pole hankepeingu kohaselt kohustust viia koolitust läbi olukorras, kus osalejaid on vähem kui neile äriliselt optimaalne (minimaalselt 5 osalejat), mistõttu on koolitused vähese huvi tõttu ära

⁹³ „Maybe it would be possible to prolong the period of the welcome course because in 2,5 h there is too much information provided. A lot of different difficult words to remember. And all of us who were in the course, we started we were like thirty people and only twelve finished. Because after one lesson one guy told me like, we start with saying a, b, c, d and finish after numbers, months, name of the days. /.../ It's okay twice a week, but maybe instead of 2 months, do it 3 months. And instead of 2,5 h do it 1,5 h.“

⁹⁴ Siseministri käskkirja 25.04.2019 nr 1-3/43 Siseministri 27. märtsi 2015. a käskkirja nr 1-3/87 „Toetuse andmise tingimused uussisserändajate kohanemise toetamiseks“ muutmiseks.

jäetud. Soovi korral on tasutud sealsetele uussisserändajatele reisikulud, et võimaldada neil osaleda mujal toimuvatel koolitustel. Põhjastena toodi intervjuudes välja Ida-Virumaa **pikaajalisi raskusi vene kogukondade lõimimisega**, mis mõjutab ka uussisserändajate kohanemist, kuid ka **puudulikku või ebasobilike kanalite kaudu tehtavat kommunikatsioonitegevust** piirkonnas. Koolitajate sõnul on tehtud samme, et jõuda sihtgrupini, sh jagatud lendlehti, avaldatud tutvustavaid artikleid kohalikes lehtedes, tutvustatud programmi eri asutustes ja ettevõtetes jms, kuid see ei ole viinud oodatud tulemuseni. Seejuures võiks Ida-Virumaal sihtrühmani jõudmisele kaasa aidata kogemuste vahetamine ja koostöö kommunikatsiooni valdkonnas lõimumisalaseid tegevusi läbi viivate osapooltega. Läbiviijatelt (INSA) selgus, et sageli osalevad tegevustes uussisserändajad, kes vajavad täpselt sellist kohanemisalast teavet, mida pakub kohanemisprogramm, kuid kuna kohati ei ole uussisserändajad või tegevuste läbiviijad kohanemisprogrammi olemasolust teadlikud, ei osata sinna ka edasi suunata (vt ka ptk 7.4, 0 ja 7.6).

Kõikide kohanemisprogrammiga seotud osaliste, st SIMi, PPA ning hankepartner Expat Relocation Estonia sõnul toimib omavaheline koostöö väga hästi. Olgugi et kohanemisprogrammil on kindel struktuur ja korraldus, on elluviija (SIM) oluliseks pidanud, et koolitusmoodulite läbiviimisel oleks tagatud **paindlikkus nii moodulite sisus, ülesehituses kui ka korralduses**, et paremini vastata sihtrühma vajadustele. Heade näidetena võib esile tuua n-õ majasiseste (*in-house*) koolituste pakkumist ettevõtetes, kuhu on korraga saabunud suurem hulk välistöötajaid, või on ühendatud baasmooduli ja laste mooduli toimumisaeg, et kõigil pereliikmetel oleks võimalus ühel ajal kohanemisprogrammis osaleda. Kui ühelt poolt on paindlikkuse võimaldamine positiivne, kuna võimaldab kohanemisprogrammi piloteerimisel ja rakendamisel teha vajalikke muudatusi, siis teiselt poolt on see tähendanud elluviijale suuremat administratiivset koormust.

Hinnataval perioodil on toimunud muutus läbiviijate seas, et **korrigeerida ebamõistlikku administratiivset koormust**. Koolitused on nüüdseks koondunud ühe koostööpartneri alla ning mõlemad pooled on koostööga rahul.

Õppemooduli endine läbiviija kirjeldas, kuidas nii moodulite läbiviimise ajal kui ka partnerlussuhte lõppemise järel kulus asutusel palju ressursse erinevate koolitusmoodulite läbiviimisega seotud asjaolude tõendamisele. Seejuures oli endise läbiviija administratiivne koormus suur ka põhjusel, et koolitusmoodulit rahastati korraga nii ESFi kui ka Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi (AMIF) vahenditest, mistõttu tuli esitada aruandeid, maksetaotlusi jm topelt ning samuti olid kahe fondi abikõlblikkuse reeglid mõnevõrra erinevad. Lisaks oli koolitusmoodulite läbiviimine rahaliselt kahjumlik, kuna kaudsed kulud olid seotud otseste kuludega:

„Õppimismooduli puhul meie töötaja koormus oli 0,4 ja meie kaudsete kulude – raamatupidaja tasu, lähetuskulud – protsent tekkis otsestest kuludest. Kui on vähem koolitusi ja osalejaid, on ka vähem kaudseid kulusid, millega neid katta. Tegelikult meie ei saanud siit programmist oma kaudseid tegelikke kulusid kaetud.“

„Näiteks administratiivne koormus versus koolitatute arv, siis on võimalik mastaabisäästu saada, kui moodulite üleselt on ühe asutuse või ettevõtte inimesed, kes tegelevad koolitatute registreerimise, suunatuse kontrollimise ja infokirjade saatmisega. Eriti olukorras, kus infokirju saadetakse välja pimekoopiana.“

„See oli ikka väga kahjumlik projekt nii AMIFile kui ESFile. Sest me tegime samu hankeid, tegime trükihankesid. Eraettevõttel on kindlasti nüüd efektiivsem, et ta ei pea hankima koolitusruume, ja meil võttis kõik see tulenevalt meie enda majasisestest reeglitest väga kaua aega.“

Praeguse tegevuste läbiviija (Expat Relocations) puhul on tegevuse elluviimist lihtsustanud asjaolu, et tegu on **vaid ühe erasektori asutusest hankepartneriga**, kellele ei kohaldu mitmed nõuded (nt auditeeritav olemine), mis avaliku sektori ettevõtte jaoks olulisel määral administratiivset koormust suurendaksid.

Lisaks tõstatati võimaliku kitsaskohana **suutlikkus jõuda eri sihtgruppideni**. Koolitajate sõnul nähti raskusena tudengiteni ja vanemaealiste uussisserändajateni jõudmist ning neile sobivate koolituste pakkumist. Tudengite puhul toodi takistavate teguritena välja asjaolu, et nad saavad üldjuhul Eestisse esmalt viisa alusel, mistõttu nad **ei kvalifitseeru** kohanemisprogrammi osalema. Ajaks, mil neile

väljastatakse elamisload, on paljud läbinud juba esmase kohanemise ülikoolis ning kohanemisprogrammi baas- või õppemooduli info ei vasta enam nende selle hetke vajadustele. Samuti on piiratud diplomaatide, nende pereliikmete, akrediteeritud personali ja erapersonali osalus, kuna nemad viibivad Eestis diplomaadi- või teenistuskaardi alusel. Vanemate isikute puhul peeti võimalikuks põhjuseks seda, et nad on Eestisse tulnud perede taasühinemise tõttu ning **perekond oli esmase kohanemise juures tugisüsteem**, mistõttu ei peeta vajalikuks täiendavalt moodulites osaleda. Samas tõstatati võimaliku põhjusena ka kohanemiskoolituste ülesehitust ja korraldust, mis on eelkõige suunatud noorele välistalendile (vt Joonis 21 ja Joonis 22).

Suurenenud sisseränne toob kaasa sihtrühma mitmekesisustumise ja tekitab vajaduse vastata paremini keskmisest profiilist erineva kliendi vajadustele. Mõlema osapoolle jaoks toimib hästi üks partner programmi elluviimiseks. Jätkuvad probleemid Ida-Virumaa uussisserändajateni jõudmisel viitavad puudulikule või ebasobilikule kommunikatsioonitegevusele. Selle lahendamisele aitaks kaasa kogemuste vahetamine ja kommunikatsioonialane koostöö lõimumistegevuste läbiviijatega, et kasutada piirkonnas juba toimivaid kommunikatsioonitehnikaid ja -kanaleid.

Kohanemisprogrammist kõrvale jäävad sihtrühmad

Vahehindamise käigus läbiviidud tegevuste jooksul tõstatisid erinevad osalised korduvalt **vajaduse kas laiendada kohanemisprogrammi abikõlblike sihtrühmade koosseisu või arendada kohanemisprogrammist kõrvale jäävatele sihtrühmadele täiendavaid tugiteenuseid**. Peamine põhjus on märkimisväärne muutus Eesti rändeprotsessides, sh suurenenud välisüliõpilaste arv, lühiajalise viisaga töötamiste arv, sisserändekvoodi täitumine, aga ka eestlaste tagasipöördumine. Seejuures on kohanemisprogrammi läbiviijad teada andnud, et neil on võimekus koolitada kuni kaks korda enam uussisserändajaid, mistõttu pakuti, et kui koolitusgrupp ei täitu, oleks võimalus lasta osaleda kõigil huvilistel. Samas ei pruugi kogu kohanemisprogrammi sisu olla asjakohane täiendavatele sihtrühmadele ja selle asemel tuleks kaaluda täiendavatele sihtrühmadele näiteks lühema orientatsioonipäeva väljatöötamist, milles kajastataks just neile olulisi teemasid.

LÜHIAJALISE VIISAGA EESTIS VIIBIVAD VÄLISMAALASED | Tulenevalt Eesti tööturuolukorrast ning sisserändekvoodi täitumisest viimastel aastatel on **Eestis hüppeliselt suurenenud lühiajalise viisaga töötamiste arv** (vt Joonis 5 peatükis 6 „Kohanemis- ja lõimumisvaldkonna hetkeülevaade“). Kui osa lühiajalise viisaga Eestis töötavatest välismaalastest on projektipõhistel töökohtadel (nt ehituses) ega plaanigi Eestisse pikemaks jääda, on **paljud uussisserändajad Eestis sunnitud töötama lühiajalise viisa alusel, kuna nad ei mahu sisserände piirarvu alla**. Olenemata soovist Eestisse pikaajaliselt elama jääda, ei ole neile aga kättesaadavad kohanemisprogrammi koolitused:

„Ma arvan, et väga täbaras seisus on igasugused lühiajalised töötajad. /.../ Nad on nagu mingisugune hall mass, kes kõnnib meie kõrval täiesti teadmatutes. Ma olen neid näinud perekonnaseisuametis taotlemas isikukoodi ja nad ei tea, mida taotlevad, kus nad üldse on ja mõni ei oska üldse sõnagi inglise keelt ja vahel isegi ei oska oma nime kirjutada. Ja seda on põhimõtteliselt kakskümmend tuhat inimest Eestis. Ja neil ei ole üldse aimu oma õigustest ja võimalustest ega sellest, mis ümberringi toimub.“
(Intervjuus osalenud huvirühma esindaja)

Arvestades, et need on samuti potentsiaalsed tulevased Eesti elanikud ning ka nende kohanemisprotsessis on olulised sarnased teemad nagu elamisloa saanud, kvoodi alla mitte arvestatud jt uussisserändajatel, **tuleks kaaluda, kas on võimalik kohanemistegevustes osalemise võimalust laiendada ka sellele sihtrühmale**. Erinevate kohanemise valdkonnas tegutsevate spetsialistide (sh kohanemistegevuste läbiviijate kui ka huvirühma esindaja) sõnul on viisaga Eestis viibivatel välismaalastel suur tõenäosus sattuda ekspluateerimise ohvriks, kuna nad ei ole teadlikud oma õigustest Eestis. Samuti on ühe huvirühma esindaja sõnul koole ja lasteaedasiid, kes ei ole enam nõus vastu võtma ilma elamisloa ja sissekirjutuseta perekondade lapsi, mis seab lisaks töörandega Eestisse saabunud välismaalasele keerulisse olukorda ka tema pereliikmed, kuna tasuliste teenuste või koolihariduse eest suudavad tasuda vähesed.

VÄLISTUDENGID | Samuti on senise koolituste läbiviimise käigus esinenud probleeme õppe- ja teadusmooduli läbiviimiseks abikõlblike osalejate leidmisega ning koolituspäevade ajastamisega. Kuna kõikides suuremates Eesti ülikoolides toimuvad õppeaasta alguses orientatsioonipäevad, mis osaliselt katavad samu teemasid nagu õppemoodul, ei näe tudengid esmalt kohanemisprogrammis osalemises lisaväärtust. Teisalt puutus õppemooduli endine läbiviija korduvalt kokku probleemiga, et koolitusele registreerusid tudengid, kes ei olnud veel saanud elamisloa, mistõttu ei olnud nad veel programmi mõttes abikõblilikud. Ajaks, mil välistudengid olid saanud elamisloa ja kohanemisprogrammis osalemine sai võimalikuks, ei olnud see aga enam päevakohane, kuna esmane kohanemiseks vajaminev info oli juba iseseisvalt või ülikoolis omandatud. **Seepärast tuleks kaaluda abikõblikkuse laiendamist Eestisse saabuvatele välistudengitele ning võimaldada neil osaleda kohanemisprogrammis ajal, mil elamisloa menetlus alles käib. Alternatiivse lahendusena tuleks õppemooduli sisu üles ehitada selliselt, et välistudeng omandab seal infot, mis on vajalik just n-ö järgmise taseme kohanemisinfol, ehk kuidas jätkata õpinguid, kuidas leida Eestis töö, kuidas alustada ettevõtlusega jne.**

„Ideaalne lahendus tulevikus on, et see on kõrgkoolide korraldatud või nendega väga tihedas koostöös, et ta toimiks üliõpilasele sobival ajal. Proovisime ka seda teha, et korraldada koolitus integreerituna tunniplaani, et ta olekski n-ö vabaaine tunniplaanis – teha ühepäevane koolitus kahe neljatunnise koolituspäevana koolide juures, see oli sügiseks planeeritud. Tehniline takistus oli, et osaleda saaksid ainult elamisloaga üliõpilased, ning seda kommunikeerida on keeruline. Kui tuleb inimene, kes pole suunatud projekti, siis see tekitab asjatut pahameelt. Võib-olla on ideaalne lahendus, kus pole vaja suunamist või elamisloa tingimust, vaid kohanemisprogrammi elluviijad ise ajakohastavad materjale, peavad üleval veebilehte ja koolitajate võrgustikku (nt inimesed kõrgkoolides, keda vahel aidatakse materjalide omandamisel).“ (Endine õppemooduli läbiviija)

EESTISSE TAGASIPÖÖRDUJAD | Kuigi Eestisse tagasipöördujad ei ole uussisserändajad selle definitsiooni järgi, on vähemalt viis aastat Eestist eemal elanud inimestel samuti vaja uussisserändajatega sarnast kohanemistuge, kuna neil võivad olla aegunud oskused e-teenuseid kasutada, nad ei tea, millise asutuse poole oma küsimusega pöörduda, või muid praktilisi probleeme, mille kohta näiteks kohanemisprogrammi koolitustel või infomaterjalides infot antakse. Põhjalikumalt kohanemisalast abi võivad vajada eestlased, kes on välismaal sündinud või sinna kolunud näiteks lapsena ning soovivad täisealisena Eestisse elama asuda, aga ei räägi näiteks eesti keelt ega orienteeru Eesti teenuste süsteemis.

TEISED POTENTSIAALSSED SIHTRÜHMAD | Samuti leidsid valdkonnas tegutsevad spetsialistid, et osalemise piirang tuleks ära võtta ja kohanemisprogrammis osalemine võimalikuks teha **diplomaatidele ja nende pereliikmetele**. Samuti on kohanemisprogrammis osalemise soovi näidanud **Eestis kauem kui 5 aastat elanud uussisserändajad** põhjusel, et neil ei olnud Eestisse saabumise järel võimalik sellisel kujul Eesti kohta infot omandada. Lisaks soovis mitu juba kohanemisprogrammis osalenud uussisserändajat, et seal oleks võimalik uuesti osaleda, kuna neil on kohanemisprotsessi käigus tekkinud vajadus uut tüüpi informatsiooni järele.

8.4. TUGIVÕRGUSTIKE KONTSEPTSIOONI VÄLJATÖÖTAMINE JA RAKENDAMINE

Uussisserändajate tugivõrgustiku kontseptsiooni väljatöötamise aluseks oli tõdemus, et ei piisa ainult uussisserändajatele endile teadmiste ja oskuste andmisest, vaid erinevad riigi- ning muud asutused peavad samuti olema suutelised sellele sihtgrupile teenuseid pakkuma ning selleks on vaja toetada nende teenuste arendamist. Samuti tõdeti, et uussisserändajatega kokku puutuvate või neile teenuseid pakkuvate era-, avaliku ja kolmanda sektori asutuste vahel puudusid koordineeritud koostöö ja infovahetus.⁹⁵

⁹⁵ Siseministri 27.03.2015 käskkirja nr 1-3/87 „Toetuse andmise tingimused uussisserändajate kohanemise toetamiseks“. LISA 5. Eelnõu seletuskiri.

Tugivõrgustike kontseptsiooni kohaselt planeeriti esmalt 2014.–2017. aastal eri osaliste abil kaardistada probleemkohad, erinevate teenuste arendusvajadused ja uussisserändajatele suunatud teenuseid pakkuvate organisatsioonide võimekus teenuseid osutada. Probleemide kaardistamiseks on Tallinnas, Tartu ja Narvas korraldatud **regulaarseid tugivõrgustiku kohtumisi**, millel on olnud erinev teemafookus. Alates 2017. aastast on toimunud ka õppereisid, et tutvuda teiste riikide parimate praktikatega.⁹⁶ Kohtumiste teemad on olnud järgmised⁹⁷:

- **2015:** töö ja ettevõtlus; talendipoliitika ja sotsiaalteenused;
- **2016:** vabatahtlik töö ja osalemine kodanikuühiskonnas; pikemaajalisem lõimumine ja sotsialiseerumist toetavad kultuurilised tegevused;⁹⁸
- **2017:** uussisserändajate tugivõrgustiku süsteem ning koostöö kohaliku, regionaalse ja riigi tasandi vahel; uussisserändajate tõhusa keeleõppesüsteemi kujundamine;
- **2018:** uussisserändajate suurem kaasamine; sotsiaal- ja kontakivõrgustike loomine.

Tugivõrgustiku töö tulemusel oodati, et koostööpartnerid haaravad aktiivse rolli teenuste arendamisel ning SIM kui elluviija on tegevuste väljatöötamisel või olemasolevate teenuste täiendamisel eelkõige nõustavas rollis. Ent tegevuse elluviimise käigus sai elluviija SIMile selgeks, et planeeritud kontseptsioon mitmel põhjusel ei tööta. Esiteks ei ole kaardistatavad probleemid staatilised, mistõttu tuleks nende lahendamiseks loodavaid teenuseid arendada kohe ja järjepidevalt, mitte pärast kaardistusprotsessi lõppu alates 2018. aastast. Teiseks vaheldusid tugivõrgustiku kohtumisel osalevate era-, avaliku ja kolmanda sektori asutuste esindajad, mistõttu **tugivõrgustiku liikmete seas ei kujunenud omanditunnet**. Täiendavalt puudus ka omanikutunne teenuste edasiseks arendamiseks ning tugivõrgustiku kohtumistel nähti eelkõige **info vahetamise** eesmärki.

Kuigi algselt planeeriti tugivõrgustiku kohtumiste läbiviimine delegerida riigihanke korras leitud teenusepakkujale, leidis tegevuse elluviija SIM siiski, **et tugivõrgustiku koordinaatori roll** annab võimaluse anda tugivõrgustikule teemakohast aktuaalset infot ning samuti ollakse tugivõrgustiku kohtumiste ja teiste seonduvate tegevuste kaudu otsekontaktis uussisserändajatele (potentsiaalselt) teenuseid pakkuvate asutustega, mis võimaldab saada sisendit valdkonna hetkeolukorra kohta. Selleks et tugivõrgustikuga seotud tegevuste koordineerimisel täita planeeritud suuremat rolli, värbas elluviija 2018. aastal oma meeskonda täiendava inimese.

Tegevuse planeerimise käigus kavandati programmi perioodi jooksul luua **100 uut teenust**. Ent teenuste arendamise keerukusest ja elluviija planeeritud suurema administratiivse koormuse tõttu algatati 2016. aastal tegevuse tulemusnäitaja sihttaseme muutmine. Loodavate teenuste sihttaseme määr langetati näitaja arvestamise meetodika muudatuse põhjendusel **25-le** ja üksikteenuste (100) asemel arvestatakse loodavate teenustena edaspidi tervikteenuseid (25).

TABEL 8. TUGIVÕRGUSTIKU TEGEVUSTE VÄLJUNDNÄITAJA SIHTTASEMED JA NENDE TÄITMINE 2014–2023

Väljundnäitaja		2014	2015	2016	2017	2018	2023
Arendatud või väljatöötatud teenuste arv	Arendatud teenuste arv aasta lõikes	–	–	–	1	4	
	Arendatud teenuste arv kumulatiivselt	–	–	–	1	5	
	Sihttase kumulatiivselt	–	–	0	–	5	5

⁹⁶ Projekti „Toetuse andmise tingimused uussisserändajate kohanemiseks“ seirearuanded perioodi 01.08.2014–31.12.2018 kohta.

⁹⁷ *Ibid.*

⁹⁸ Loetelust on välja jäetud kohtumine teemal „Rahvusvahelise kaitse saanud isikute tugiteenuste süsteem“, arvestades, et RVK sihtrühmale suunatud tegevusi ei rahastata ESFi vahenditest.

Väljundnäitaja		2014	2015	2016	2017	2018	2023
	Sihttaseme täitmine võrreldes vaadeldava aastaga	–	–	–	–	100%	
	Sihttaseme täitmine 2023. a prognoositud lõpptasemega			–		20%	

Allikas: Projekti „Toetuse andmise tingimused uussisserändajate kohanemiseks“ seirearuanded perioodi 01.08.2014–31.12.2018 kohta.

Perioodil 2014–2018 on loodud ja käivitatud esimene tervikteenus **PPA migratsiooninõustamise teenus**, mille raames pakub migratsioonialast nõustamist neli nõustajat (kaks Tallinnas, üks Jõhvis ja üks Tartus, kes katab ka Pärnu piirkonda). Nõustajate ülesanne on pakkuda migratsioonialastes küsimustes juriidiliselt korrektset nõu telefoni, e-kirja, kirja, Skype'i või vahetute kohtumiste või koolituste kaudu. Teenus käivitus 2017. aastal ning on nii töandjate kui ka sisserändajate seas väga hästi vastu võetud. Kui sisserändajaid nõustati 2017. aastal ligikaudu 10 000 korral, siis 2018. aastal juba 15 000 korral.

2018. aastal olid arendamisjärgus ka järgmised teenused:

1. PPA välismaalaste õiguslik nõustamisteenus ning PPA kodulehele www.politsei.ee mitmekeelse veebirakenduse loomine;
2. uussisserändajate vabatahtlikus tegevuses osalemiseks võimaluste loomine ja vabatahtlike ühenduste võimestamine;
3. perearstiteenuse kättesaadavuse parendamine;
4. rändestatistika teenuse arendamine;
5. rahvastikuregistri teenuse arendamine.

Samuti on 2018. aasta lõpu seisuga planeeritud alustava ettevõtja baaskoolituse arendamine, uussisserändajate suhtlusvõrgustike ja sotsialiseerumisürituste teenuse pakkumine, töandjatele suunatud infojagamise teenus välistööjõu värbamise, kohanemise ja lõimumise toetamiseks, kultuurierinevuste ja -tundlikkuse koolitused uussisserändajatega kokku puutuvatele asutustele ja organisatsioonidele, uussisserändajatega kokku puutuvate kohalike omavalitsuste kohaliku tasandi tugivõrgustike arendamine, rände- ja uussisserändajate kohanemise alase kommunikatsiooni osutamine ning uussisserändajatele kriisi- ja ohvriabi teenuse arendamine⁹⁹. Täiendavalt jätkatakse probleemkohtade ja uute potentsiaalsete arendamisvajadusega teenuste kaardistamist Tallinnas, Tartus ja Ida-Virumaal toimuvate uussisserändajate tugivõrgustiku kohtumiste raames.

8.4.1. USSISSERÄNDAJATE TUGIVÕRGUSTIKU TEGEVUS

Kohanemismeetmete seas oli tegevuse elluviijate sõnul üks keerukamaid ülesandeid käivitada tugivõrgustikuga seotud tegevusi ning jõuda soovitud eesmärkideni. Tugivõrgustiku peamiseks eesmärgiks oli toetada SIMi uussisserändajatele suunatud teenuste väljatöötamise juures. Võrgustikukohtumistega loodeti kaardistada olemasolevad probleemid, leida võimalikud lahendused kitsaskohtadele, panna kokku vajalike tegevuste protsessikirjeldused ning sel moel jõuda reaalse tegevuste ja teenusteni, mida saaks ESFi rahastuse toel käivitada.

Kuigi tugivõrgustiku kohtumisi korraldati Tallinnas, Tartus ja Ida-Virumaal regulaarselt keskmiselt kaks korda aastas, ilmnes vahehindamise raames läbiviidud andmekogumise käigus, et **tugivõrgustiku liikmed ja tegevuse elluviija ei eesmärgista kohtumisi ja võrgustikku kuulumist samamoodi**. Kui elluviija ootas võrgustiku liikmetelt aktiivse rolli võtmist teenuste arendamisel, nägid tugivõrgustiku liikmed

⁹⁹ Projekti „Toetuse andmise tingimused uussisserändajate kohanemiseks“ seirearuanded perioodi 01.08.2014–31.12.2018 kohta; „Uussisserändajate kohanemist toetavate tegevuste 2019. aasta tegevuskava ja eelarve kinnitamine“ Lisa 1, „Toetavate tegevuste tegevuskava perioodil 01.01.2019–31.12.2019“.

tugivõrgustikus vaid võimalust osaleda infovahetuses ja olla kursis valdkonnas toimuvaga ehk nende jaoks oli tegu **infovõrgustikuga**. Elluviija ootusest olla teenuste arendamisel aktiivses rollis ei oldud teadlikud. Näiteks küsimusele, mis on tugivõrgustiku eesmärk, vastas kaks fookusgruupiintervjuus osalenud tugivõrgustiku liiget järgmiselt:

„Info levitamise, et oldaks informeeritud, kuidas saab uussisserändajaid paremini sulandada kohalikkude keskkonda.“ (Uussisserändajate tugivõrgustiku liige Ida-Virumaal)

„Hetkeolukorrast ülevaate saamine, objektiivsem kui näiteks uudistest või sotsiaalmeediast kuulmine. Kogemuste jagamine, kus miskit on tehtud.“ (Uussisserändajate tugivõrgustiku liige Ida-Virumaal)

Fookusgruupiintervjuudes osalenud kirjeldasid täiendavalt, et kuigi võrgustiku kohta nende asutustes üldjuhul infot jagatakse, on mitme võrgustiku liikme **osalus eelkõige passiivne** ning kohtumistel osaletakse vaid juhul, kui teema on otseselt spetsialisti valdkonnaga seotud. Sellest tulenevalt oli üks nende esitatud soovitus tugivõrgustiku töö parendamiseks **parem ülevaade võrgustiku liikmetest**¹⁰⁰, et nad saaksid vajadusel omavahel kontakteeruda ning valdkondlikke kogemusi või nõuandeid vahetada. Arvestades, et Eestis on mitmekülgse taustaga sisserändajate arv viimastel aastatel suurenenud ning erinevate asutuste osutavate teenuste käigus on omandatud spetsiifilist kompetentsi, on igati asjakohane, et tugivõrgustiku liikmetele oleks tagatud võimalus vajadusel iseseisvalt kontakteeruda vastava spetsialistiga.

Sealt edasi oleks erinevate teemavaldkondade spetsialistidest võimalik moodustada ka **teemagruppe** (nt haridusalane, töörande alane jne), mis vastava teemavaldkonna koordinaatori eestvedamisel võiksid ühelt poolt tegeleda valdkonna arendamisega, kuid teisalt koostöös SIMiga korraldada teemavaldkonna tugivõrgustiku kohtumisi. Iga teemagrupi koordinaatori valiksid selle liikmed. Teemagruppideks jagunemine võimaldaks ühelt pool jätkata SIMil uussisserändajate tugivõrgustiku (juht)koordinaatorina, kuid vähendaks koormust tugivõrgustikuga seotud tegevuste elluviimisel ja valdkondlike probleemkohtade kaardistamisel. Teemavõrgustike kõrval võiks edasi toimida ka teemadeülene võrgustik, kuid selle kohtumiste regulaarsus oleks harvem, nt üks kord aastas.

Tulenevalt asjaolust, et võrgustiku liikmed nägid uussisserändajate tugivõrgustikul eelkõige infovõrgustiku rolli ning nad on seni võrgustiku infolisti kaudu liikunud infot edastanud, soovisid nad, et **edastamiseks mõeldud info oleks juba tõlgitud inglise ja vene keelde**, et seda kergema vaevaga näiteks oma kontaktvõrgustikus olevatele uussisserändajatele edasi saata. Hetkel jääb neil info kohati kontaktvõrgustikule edastamata, kuna puudub ajaline ressurss seda tõlkida.

Tugivõrgustiku kohtumiste raames toimuvad teiste riikide praktikate tutvustused on samuti tugivõrgustiku liikmetele huvipakkuvad, kuid alati ei nähta neis seost oma tööga või seda, kuidas antud teenus või tegevus sobituks Eesti praktikasse. Siiski nähakse neis võimalust ammutada inspiratsiooni edukate uussisserändajate kohanemist toetavate praktikate kujundamiseks.

Samuti ilmnes, et võrgustiku liikmetel on kohati **keeruline vahet teha erinevatel võrgustikel**, kuna üldjuhul kuuluvad sisserändajate või muu emakeelega püsielanike sihtrühmaga töötavad spetsialistid ka teistesse valdkondlikesse võrgustikesse, nt INSA nõustamisvõrgustikku. Erinevate võrgustike erinevuses ei ole fookusgruupiintervjuudes osalenud spetsialistid veendunud ja nii räägiti tegevustest, mis olidki näiteks toimunud INSA võrgustikutegevuste raames.

Palju aega kulutati võrgustiku käivitamisele ja omanikutunde tekitamisele, kuid see ei viinud soovitud tulemusteni. Intervjueeritud SIMi esindajate sõnul mõjutas meetmetegevuse **tulemuslikkust ja tõhusust** negatiivselt eelkõige see, et tegevuste käivitamisel puudus kohtumiste läbiviimise metoodika, mis oleks olnud sihitud teenuste väljatöötamisele. Mitme tugivõrgustiku liikme jaoks on kohtumiste eesmärgiks omavaheline infovahetus, kusjuures nad ei olnud teadlikud, et kohtumistel peaks jõudma uussisserändajatele suunatud teenuste arendamiseni. Teadmatust süvendasid asjaolud, et tugivõrgustiku liikmed vahetusid tihti, kohanemisvaldkond oli paljudele koostööpartneritele uus ning selle arendamise

¹⁰⁰ Näiteks saaks tugivõrgustiku liige loodud kontaktibaasile ligi sisselogimise järel ning kontaktibaasist oleksid nähtavad teiste tugivõrgustiku liikmete nimi, kompetents ja kontaktandmed.

juures puudus omanikutunne. **Seepärast tuleks kohtumiste metoodika ümber mõelda, keskendudes senisest enam teenuste arendamisele, et jõuda perioodi lõpuks seatud sihttasemini.**

Tugivõrgustiku tegevus on planeeritud programmiperioodi lõpus üle anda kohalikele omavalitsustele (KOV).¹⁰¹ Valmisolek ja huvi uussisserändajate temaatikaga tegeleda erineb oluliselt KOViti ning tundub olevat enim seatud sellega, kas KOV teadvustab, kes piirkonnas elavad ning millised on nende vajadused ja ka võimalused KOVi tagasi panustada. Kui praegu on **teadlikult teemaga tegelenud eelkõige Tallinn ja Tartu**, eesmärgiga soodustada välisspetsialistide linna elama asumist, ei olda teistes kohalikes omavalitsustes teemale rõhku pandud. Sisseränne sai enamikele KOVidele aktuaalseks 2015. aasta pagulaskriisi vältel, ent ka siis kohandasid vaid üksikud KOVid pakutavate teenuste koosseisu, et paremini sisserändajate (eelkõige pagulaste) vajadusele vastata. Vaid Tartus oli projektipõhiselt (kuni 2018. a lõpuni) värvatud sisserände koordinaator, kes aitas hoida piirkonna võrgustikku ning lõi vajaduse tekkides sidemeid erinevate asutuste vahel, et konkreetsetele sisserändajatega seatud olukordadele lahendust leida. Ametikoha lõppedes jaotati tööülesanded erinevate osakondade vahel laiali.

Tallinnas on riikliku talendipoliitika ja sellest tulenenud suurenenud sisserändajate arvu tõttu hakatud samuti teemale rohkem rõhku panema. Erinevate asutuste partnerluses **avati 2018. aasta sügisel Tallinnas eelkõige välisspetsialistidele suunatud International House of Estonia**, mis pakub uussisserändajatele ja nendega seatud spetsialistidele nii infot kui ka teenuseid. Samuti on esimest korda plaanitud Tallinnas elavatele sisserändajatele ja teisest rahvusest inimestele eraldi keskenduda koostatavas **Tallinna linna arengukavas**, mis avalikustatakse 2020. aastal. Arengukava koostamine on praegu veel algusjärgus, ent sellega soovitakse suurendada kohaliku omavalitsuse olulisust sisserändajate ja muust rahvusest inimeste temaatikaga tegelemisel. Arengukavas võetakse fookusesse ka linnaelanike sotsiaalmajanduslikud erinevused ning nendepõhine segregatsioon. Arengukava koostajate sõnul puudub veel erinevate osaliste lõikes terviklik lähenemine ning nende rollid pole selgelt koordineeritud: „*Meil ei ole seda lõimumise pliiatsihoidjat*“.

Nende kohalike omavalitsuste puhul, kes ei ole sisserändajate (aga ka üldisemalt muust rahvusest inimeste) temaatikale rõhku pannud, toimib sisserändajate toetamine vastava KOVi teenuste osutamise põhimõttel ehk isik suunatakse sinna osakonda, mis valdkonna küsimuse või probleemiga ta KOVi pöördub. Seejuures satuvad KOVidesse eelkõige halvemal järjel olevad isikud, kes vajavad näiteks sotsiaalabi. Elukoha registreerimisel puutub uussisserändaja kokku KOVi registriosakonnaga või haridusosakonnaga, kui ta on Eestisse saabunud koos perega. Küsimusele, kas rakendusasutus (SIM) saaks KOVi senisest enam toetada, ei osatud vastata, kuna kogu seda teemat ei oldud veel teadvustatud. **Seega tuleks kohalikes omavalitsustes tõsta teadlikkust, et osataks uussisserändajatega seatud küsimustele läheneda, oldaks teadlikud, kuhu saab abi või nõu küsimiseks pöörduda, ning soodustada n-ö kogunud KOVide ja teemat veel mitte teadvustavate KOVide vahelist kogemuste jagamist.** Samuti tuleks senisest paremini kaardistada uussisserändajate paiknevust väljaspool seniseid tõmbekeskusi (Tallinn, Tartu ja Ida-Virumaa) ning vajadusel ja võimalusel proaktiivselt toetada kohalikke omavalitsusi uussisserändajatele teabe ja teenuste pakkumise arendamisel.

Seega tuleks uussisserändajate tugivõrgustiku töös võrgustiku liikmetele paremini selgitada tugivõrgustiku eesmärki, olulisust ja osalistele seatud ootusi. Samuti tuleks jätkata infovahetust võrgustiku liikmete vahel virtuaalsel teel, kuid võimalusel võiks uussisserändajatele suunatud info täiendavalt olla edastatud kolmkeelsena, et võrgustiku liige saaks seda lihtsa vaevaga edastada. Fookusgrupiintervjuudest nähtus ka vajadus ja valmisolek tugivõrgustikusisese edasiarenduse järele, tihendamaks liikmete omavahelist kontakti, kogemuste jagamist ning valdkondliku pädevuse kokkukogumist ja jagamist. Samuti nähtus vajadus senisest selgemini teadvustada KOVidele uussisserändajate tugivõrgustiku olemasolu, et KOVid oskaksid uussisserändajatega seatud küsimustele läheneda, oleksid teadlikud, kuhu saab abi või nõu küsimiseks pöörduda, ning soodustada KOVide vahelist kogemuste jagamist.

¹⁰¹ Siseministri 27.03.2015 käskkirja nr 1-3/87 „Toetuse andmise tingimused uussisserändajate kohanemise toetamiseks“. LISA 5. Eelnõu seletuskiri.

8.4.2. TEENUSTE ARENDAMINE

Kokku on perioodil 2014–2022 planeeritud välja töötada ja käivitada 25 teenust¹⁰², perioodil 2017–2018 valmis täismahus vaid PPA migratsiooninõustaja teenus.¹⁰³ Arendamisjärgus on hetkel uussisserändajatele suunatud perearstiteenus, rahvastikuregistri teenuse arendamine, välismaalaste vabatahtlikku tegevust toetav teenus, PPA välismaalaste õiguslik nõustamisteenus, PPA kodulehele www.politsei.ee mitmekeelse veebirakenduse loomine ning rändestatistika teenuse arendamine.

Seejuures rõhutab elluviija arendavate teenuste olulisust. Nimelt on antud teenused ühed vähestest tegevustest, mis peaksid toetama ka neid uussisserändajaid, kes ei kvalifitseeru kohanemisprogrammi (nt pikaajalise viisa (ehk D-viisa) alusel riigis viibivad isikud, kelle arv kasvab kiiresti, vt Joonis 5 peatükis 6 „Kohanemis- ja lõimumisvaldkonna hetkeülevaade“). **Seetõttu on veelgi olulisem teenused välja arendada, sest need toetavad ka neid sisserändajaid, kellele pole suunatud muid tugiteenuseid ja -struktuure.**

Teenuste arendamisel võttis SIM tugivõrgustiku passiivsuse tulemusena ise aktiivsema rolli, kuid kuna paljud tegevused ei kuulu nende haldusalasse ja puudub varasem kontakt asjaosaliste asutustega, on koostöö edenenud visalt. Praeguseks käivitatud PPA migratsiooninõustamise teenust oligi seetõttu lihtsam välja töötada, et tegu on SIMi allasutusega.

PPA migratsiooninõustamise teenus

PPA migratsiooninõustamise teenus on käivitatud väga edukalt ning huvi on olnud tunduvalt suurem, kui esialgu loodeti. Tegemist on sihtgrupile **vajaliku ning asjakohase** tegevusega, mis käivitus ajal, kui ränne Eestisse suurenes. Sisserände suurenemisega kaasnes rohkem erijuhtumeid ning kasvas ka vajadus konsulteerida asjatundjatega, millele migratsiooninõustajad suutsid vastata. Teenus on eriline ka selle poolest, et on kättesaadav kolmes keeles (eesti, vene ja inglise; üldjuhul pakutakse riiklikke teenuseid vaid eesti keeles). See on väga oluline, sest paljud koostööpartnerid kohanemis- ja lõimumistegevuste üleselt nägid suure probleemina muukeelse info ja materjalide vähesust.

Migratsiooninõustajate sõnul oli nii suur huvi teenuse vastu neile ühelt poolt positiivne tagasiside, kuid teisalt on senine nõustajate arv (4) võimaldanud kvaliteetselt osutada täpselt olemasolevas mahus teenust. See tähendab, et kui teenuse kohta toimuks ulatuslikum teavitustöö, ei oleks neil piisavat ressursi, et pöördumistele optimaalse aja¹⁰⁴ jooksul vastata. PPA sõnul aga ei ole eesmärk sellises mahus nõustamisega jätkata, sest üksjagu pöördumisi saaks lahendada ka PPA üldine infotelefon ja puudub otsene vajadus kvalifitseeritud migratsiooninõustaja järele. Samas ei suuna migratsiooninõustaja kõnet tagasi PPA üldnumbrile, vaid nõustab helistajat ka üldistes küsimustes või annab suuna, kelle poole täpsemalt peaks järgmiseks pöörduma.

Uussisserändajate seas käesoleva vahehindamise raames läbiviidud küsitluse tulemustest nähtus samuti, et tegevus **vastab nii nende vajadustele** (94%; vt Joonis 16) **kui ka ootustele** (92%; vt Joonis 17). Migratsiooninõustamise teenuse rahulolulaset ilmestab ka asjaolu, et **75% vastajatest soovitaks PPA migratsiooninõustajate teenust ka teistele**. Teenust soovitatakse, sest see võimaldab usaldusväärsest allikast saada vajalikke vastuseid rände ja dokumentidega seotud küsimuste kohta ning kohanduda uue eluga Eestis. Teenuse kvaliteeti peetakse väga kõrgeks ja teenus on vastanutele muljet avaldanud professionaalsuse, kliendikeskse lähenemisviisi ja mõistmisega.

Arengukohtadena on küsitlusele vastanud uussisserändajad välja toonud, et nõustamisteenusel on väga **pikad ootejärjekorrad, telefoni teel on nõustajaid raske kätte saada** ning seepärast on teenuse

¹⁰² Algselt oli sihttasemeks seatud 100, kuid see käsitles ühe teenuse arendamisega seotud protsesse eraldi teenusena ning seda ei peetud mõistlikuks.

¹⁰³ TATI punkti 2.3.3.2 kohaselt planeeriti tegevuste arendamise tegevusega alustada ja alustati 01.01.2017.

¹⁰⁴ Optimaalseks pöördumistele vastamise ajaks on kuni 5 päeva, kuid sisserände n-ö kõrgajal, nt enne uue õppeaasta algust, võib vastamiseni kuluda kuni 14 päeva.

kasutamine osutunud aeganõudvaks. Ainuke põhjendus, miks osalejad ei soovitaks teenust, oli sellepärast, et iseseisvalt leitakse internetist sama informatsioon.

Teenust seni mittekasutanutest 65% pole seda kasutanud põhjusel, et nad pole sellest kuulnud (vt Joonis 18), ning 23% vastajatest mõne muu põhjuse tõttu, näiteks kuna puudub vajadus sellise teenuse järele või on nõustamist saadud mujalt.

Teenuste arendamine tulevikus

Tegevuste arendamine on oluline ja vajalik, kuna võimaldab erinevaid kohanemisprotsessi segavaid või takistavaid probleemkohti leevendada või lahendada, mistõttu vastavad kohanemisvaldkonna teenused rohkem uussisserändajate mitmekülgsetele vajadustele. Teenuste arendamise puhul on ka eriline, et probleemkohtade infokorjes on läbi tugivõrgustiku töö saanud osaleda erinevate valdkondade, sektorite ja piirkondade spetsialistid, kes oskavad enda valdkonna või uussisserändajatega töötamise kogemuse põhjal viidata puudustele olemasolevates teenustes või välja pakkuda uusi lahendusi. Ent nii **tõhususe** kui ka **jätkusuutlikkuse** seisukohast võib järgmistel aastatel saada teenuste arendamisel kitsaskohaks elluviija administratiivkoormus ning võimalike koostööpartnerite rohkus. Intervjueeritavad rõhutasid, et koostöö alguse etapp on keeruline ning kõigile osalistele koormav. Kui lähiaastatel on plaanis arendada kuni 20 uut teenust, on oluline, et **SIM seda oma töö plaanisel arvesse võtaks, et kasvava koormusega toime tulla.**

Vahehindamise raames intervjueeritud tugivõrgustiku liikmed ei olnud teenuste arendamisel suurema rolli haaramisele mõelnud, kuna ei oldud teadlikud, et seda neilt oodatakse. Küll aga oldi oma töövaldkonna raames valmis kaasa mõtlema, kuidas nende asutus saaks rohkem pakkuda teenuseid või tegevusi, mis vastaksid uussisserändajate või nendega tegelevate spetsialistide vajadustele. **Seega on edaspidi oluline tugivõrgustiku liikmetele selgemalt kommunikeerida, et neilt oodatakse osalemist teenuste arendamise protsessis, sh nii ideekorje, arendamise kui ka elluviimise faasis.**

Vahehindamise raames paluti erinevatel vahehindamise sihtrühmadel soovitada praegu turult puuduvaid tegevusi või teenuseid, mis uussisserändajate kohanemisprotsessi võiksid toetada. Nimetatud tegevused on koondatud teemavaldkondade kaupa Tabel 9. Mitu uussisserändajate soovitus osutasid juba olemasolevate või arendatavate teenuste vajalikkusele, nt perearstiteenuse parem kättesaadavus, vabatahtliku töö tegevuste parem kättesaadavus või ettevõtlusega alustamisega seotud tugi. Järgnevalt on esitatud loetelu neist teenustest või tegevustest, mida arendatavate teenuste valimisel võiks kaaluda. Loetletud on ka teenused või tegevused, mille vajaduse tõid välja teised vahehindamise protsessi kaasatud osalised.

TABEL 9. LOETELU VÕIMALIKEST ARENDATAVATEST TEENUSTEST

	Teenus	Sisukirjeldus	Võimalik teenuse omanik või arendaja
Tööturuteenus	Eesti töökultuuri tutvustavad seminarid-töötoad	Eestis töötavatele või tööle asuvatele välismaalastele. Kaetavad teemad: kuidas kolleegidega suhelda, tööseadus, sotsiaalsed garantiid töötavale inimesele jne.	SIM kohanemisprogrammi töö- ja ettevõtlusmooduli raames
	Koolitused tööandjatele, kes värbavad sisserändajaid	Kultuurilised erinevused, edukad uue töötaja sisseelamise soodustamise (<i>onboarding</i>) tehnikad, keeleõppe võimaluste soodustamine töökohal jne.	Tööandjate katusorganisatsioonid, sisserändajaid värvanud ettevõtted (<i>peer-to-peer</i>), kultuurikoolitajad
Haridusteenus	Vihakõne äratundmise koolitus	Koolitus, kuidas ära tunda vihakõne ja kuidas käituda vaenukõne või vaenukuriteo ohvriks langemisel.	Inimõiguste Keskus, PPA
	Kodanikuõiguste koolitus	Kuidas olla aktiivne ühiskonnaliige, valimisõigustest teavitamine (nt KOV	Vabaühenduste Liit, Vabatahtlike Värav

	Teenus	Sisukirjeldus	Võimalik teenuse omanik või arendaja
		valimiste puhul) jne, et soodustada uussisserändajate suuremat osalust ühiskonnaelus.	
	Digipädevuse tõstmise koolitused	Paljudes teistes riikides ei ole sellisel määral kasutusel e-vahendeid ja e-teenuseid. Digipädevuse tõstmine aitaks uussisserändajatel Eestis paremini toime tulla ja siinses teenuskeskkonnas navigeerida.	E-Riigi Akadeemia
	Kultuuriliste erinevuste kursused ametiasutuste spetsialistidele, kellel on teenindav tööiseloos.	Uussisserändajad kirjeldasid korduvalt, et nad on kogenud tõrjuvat suhtumist ametiasutustes, mis tekitab neis mitteteretunud tunde.	Kultuurikoolitajad
Ühiskondlikus elus osalemist soodustav teenus	Sotsialiseerumisüritused, n-ö <i>expat parties</i> / <i>professional community parties</i>, kus uussisserändajad saavad kohtuda teiste samas olukorras inimestega.	Üritused, milles uussisserändajad saavad kohtuda teiste samas olukorras inimestega, et soodustada tugivõrgustiku tekkimist.	Nt InterNations, Estonishing Evenings MTÜ
	Eestlaste ja uussisserändajate vestlusõhtud		Estonishing Evenings MTÜ
	Keeleõppe praktika	Keeleõppe teatud tasemel läbimisele järgnev paarinädalane praktikaprogramm, kus saab keeleõpet kinnistada ning tutvuda oluliste Eesti asutuste ja paikadega.	Integratsiooni Sihtasutus
Tugiteenus	Psühholoogiline nõustamisteenus ingliskeelsena / psühholoogide koolitamine kultuurierinevuste teemadel	Teise riiki elama asumine võib sisserändaja jaoks olla elumuutus, millega toimetulemiseks on vaja psühholoogilist tuge.	Kultuurikoolitajad, psühholoogilise nõustamisteenuse pakkujad
	Abikaasa- ja pereprogramm sisserändaja ja tema pereliikmete toetamiseks	Pererändega Eestisse saabunud isikute toetamine. Tegevuste loomine, kus saab sisserändaja osaleda terve perega.	Work in Estonia, MoveMyTalent, TalentMobilityManagement või teised
	Mentorlus	Uussisserändaja saab endale soovi korral mentori, kes aitab teda kohanemisprotsessis. Seotus psühholoogilise nõustamisteenuse ja kogemusnõustamisega.	Võimalik uus organiseeritud tegevus.
	Kogemusnõustamine	Eestis pikemalt elanud sisserändajad või teised aitavad uutel uussisserändajatel end Eestis sisse seada, aitavad igapäevaküsimustes.	Võimalik uus organiseeritud tegevus.

	Teenus	Sisukirjeldus	Võimalik teenuse omanik või arendaja
	Suuremate ülikoolide juurde esmatasandi arstiabi teenuse loomine	Tallinna ülikoolidesse* saabub igal aastal sadu välistudengeid, kraadiõppureid või välistöötajaid, kel võib minna vaja arstiabi, ent perearsti teenuse kättesaadavus on piiratud. Esmatasandi arstiabi teenuse kättesaadavus pakuks arstiabi vajajatele kiire ligipääsu arstiabile ning vähendaks erakorralise meditsiini osakondade koormust. <i>* Tartus on perearsti teenuse kättesaadavuse probleem ülikooli sõnul lahenenud.</i>	TalTech, TLÜ
Infoteenus	Settle in Estonia äpp	Koondab kõiki uussisserändajatele suunatud tegevusi ja teenuseid. Saadab teavitusi, kui on uued teenused loodud.	Siseministeerium koos partneritega
	Vestlusaken settleinestonia.ee lehel	Settleinestonia.ee kui esimene maandumisleht pakub uussisserändajale võimalust saada kiirelt vastused oma küsimustele või suunab lehe bot uussisserändaja talle vajalikku veebilehe alaosasse, kus info põhjalikumalt välja on toodud.	Siseministeerium koos partneritega

Allikas: Vahehindamise raames läbiviidud veebiküsitlus ja intervjuud

8.5. HINDAMISTULEMUSED JA SOOVITUSED KOHANEMISE VALLAS

Vahehindamine näitab, et kolm kohanemisalast tegevust – infoplatvorm, kohanemiskoolitused ning uussisserändajate tugivõrgustiku kontseptsioon koos sinna kuuluvate veel arendatavate tegevustega – on uussisserändajatele loonud vajaliku kohanemisalase tugisüsteemi ning peaaegu iga hindamiskriteeriumi lõikes jõuti ootuspäraste tulemusteni (vt Tabel 10).

TABEL 10. VAHEHINDAMISE TULEMUSED KOHANEMISTEGEVUSTE JA HINDAMISKRITEERIUMITE LÕIKES

	ASJAKOHASUS	TULEMUSLIKKUS	TÕHUSUS	JÄTKUSUUTLIKKUS
INFOPLATVORM	● ● ○	● ● ○	● ○ ○	● ● ○
KOHANEMISPROGRAMM	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●
TUGIVÕRGUSTIKE KONTSEPTSIOON	● ● ○	● ○ ○	● ○ ○	● ○ ○
KOHANEMISALASED TEGEVUSED	● ● ○	● ● ○	● ● ○	● ● ○

Asjakohasus

Kohanemistegevused käivitusid ajahetkel, kus nii sisserändemahud kui ka vajadus riiklike tugiteenuste järele kohanemise valdkonnas kasvasid kiiresti. Samas puudusid varasemalt kohanemise alased tegevused ning antud meetmetegevustega alustati suuresti tühjalt kohalt. Uussisserändajad said varasemalt vajadusel tuge vähelõimunud isikutele suunatud tegevustest, kuid sihtgruppide erinevusest tulenevalt ei olnud

pakutav tugi alati asjakohane. Valdonna üles ehitamine võimaldas kujundada tegevusi viisil, et need oleksid terviklikud ja omavahelises kooskõlas ning vastaksid arvuliselt kasvavate sihtgruppide vajadustele parimal viisil. Seetõttu on tegemist asjakohaste ning populaarsete tegevustega ning antud hindamiskriteeriumi seisukohast ületati ootuseid.

Samas on sihtgruppide mitmekesisustumise ning välismaalaste seaduse muudatuste tulemusena tekkinud vajadus ka teenuste järele, mis oleksid suunatud riigis viisaga viibivatele isikutele. Praegusel hetkel on antud sihtgrupi vajadused suures osas katmata. Asjakohasuse seisukohalt on aga vajalik pöörata projekti teisel perioodil tähelepanu sellele, kuidas suunata kohanemist toetavaid tegevusi ja teenuseid ka nendele isikutele vajalikus mahus.

Tulemuslikkus

Kohanemisvaldkonnas saavutati tegevustele seatud sihttasemed ning probleeme ei tohiks esineda ka perioodi lõpptasemete saavutamiseks. Hoolimata ootuspärastest tulemustest on vajalik pöörata senisest enam tähelepanu vahehindamise raames ilmnunud probleemkohtadele.

Tulemuslikkuse seisukohast on kohanemisvaldkonnas olnud raskusi meetmetegevusega 2.6.3 „Tugivõrgustike kontseptsiooni väljatöötamine ja rakendamine“, kus võrgustiku aktiveerimine teenuste välja töötamise ning rakendamise eesmärgil ei õnnestunud esialgsel kujul. Kuigi jõuti soovitud sihttasemeteni, siis lõpp-eesmärkide saavutamise eesmärgil on vajalik tagada piisava inimressursi olemasolu teenuste arendamisega seoses allesjäänud perioodiks.

Tulemuslikkuse seisukohast on murekohaks ka madal teadlikkus kohanemise alastest meetmetegevustest. Vahehindamisele kuulunud perioodil aitas sihttasemete täitmisele kaasa suurenenud sissreränne, kuid edaspidi on vajalik pöörata enam tähelepanu teadlikkuse tõstmisele, et jõuda eesmärkideni.

Tõhusus

Kuna uussissrerändajatele suunatud kohanemise alaseid riiklikke teenuseid varasemalt polnud, siis hindamisperioodil keskenduti uute tegevuste väljatöötamisele, nende piloteerimisele, käivitamisele ja uute koostöösuhete loomisele. Uue valdkonna käivitamisega aga kaasnesid ka mitmed probleemid (sh koostöösuhete arendamine, vajaduste planeerimine kiiresti muutuvates rändetingimustes, ressursside optimaalne kasutamine jm), mis mõjutasid ka tõhusust.

Raskuseid valmistasid nii meetmetegevus 2.6.1 „Infoplatvormi ja tugiteenuste väljatöötamine ja rakendamine“ kui ka meetmetegevus 2.6.3 „Tugivõrgustike kontseptsiooni väljatöötamine ja rakendamine“. Esimese puhul arendati infoplatvorm, mis ei vastanud täismahus osapoolte (sh SIM, PPA ja koolituste läbiviija) ootustele ning vajalik on uue infolahenduse tellimine, mis tekitab küsitavusi ressursside optimaalse kasutamise osas. Teise puhul oli raskusi tugivõrgustike sihtotstarbeka käivitamisega, et töötada välja vajalikud teenuste prototüübid ja luua partnerlussuhted, mis toetaksid projekti teisel perioodil ettenähtud teenuste käivitamist.

Rakendajad tegelevad antud kitsaskohtade adresseerimisega ning toimiva rakendussüsteemi kujundamisega, kuid esimese perioodil esinenud raskused avaldavad suure tõenäosusega olulist mõju meetmetegevustele ka teisel perioodil.

Jätkusuutlikkus

Üldiste rändetrendide ning senise sissrerändemahtude põhjal pole alust arvata, et lähiaastatel peaks vajadus kohanemise alaste meetmetegevuste järele vähenema. Seetõttu on oluline tagada arendatud tegevuste jätkusuutlikkus ka peale ESF-i rahastuse lõppemist. Rakendajate ja elluviijate ettepanek on vajadusel rahastada kohanemise alaseid tegevusi lisaks Euroopa Liidu rahastusallikatele tulevikus ka vähemalt osaliselt riigieelarvelistest vahenditest. Sihtgrupi rahulolu tegevustega, tegevuste asjakohasus ja tulemuslikkus toetavad seda ettepanekut.

Rahaliste vahendite kõrval mõjutab jätkusuutlikkust antud valdkonnas toimivate partnerlussuhete olemasolu, mis on vajalik tegevuste käivitamiseks, arendamiseks ning töös hoidmiseks, seda eriti seoses

meetmetegevusega 2.6.3 „Tugivõrgustike kontseptsiooni väljatöötamine ja rakendamine“. Praegu toimib koostöö Siseministeeriumi ning tema allasutuste ja tavapäraste partnerite vahel, kuid raskusi on olnud suhete arendamisega asutustega, kellega varasem koostöö puudus (sh Terviseamet jm). Kuna uussisserändajatele vajalikud teenused puudutavad tegevusi, mis pole Siseministeeriumi haldusalas, siis jätkusuutlikkuse saavutamiseks on vajalik investeerida täiendavat inimressurssi partnerlussuhete arendamisse.

Jätkusuutlikkuse seisukohast on oluline, et uus tellitav infoplatvorm oleks paremini automatiseeritud, ajakohane ning, et tulevikus oleksid tagatud vajalikud lisainvesteeringud selle käimas hoidmiseks ja uuendamiseks.

8.5.1. SOOVITUSED KOHANEMISVALDKONNA ÜLESELT

Kohanemisalaste meetmetegevuste osas soovitame järgmist¹⁰⁵:

Meetmetegevus	Soovitus	Vastutav(ad) asutus(ed)
Kohanemisalaste meetmetegevuste üleselt	1. Piisava inimressursi tagamine SIMis kohanemisvaldkonnas, et allesjäänud perioodil teenuste ja koostööpartnerite arvu suurenemisega seotud töökoormust hallata.	SIM
	2. Parandada koostööd kohanemistegevuste ja lõimumistegevuste läbiviijate vahel.	SIM koos KUMi ja INSAGA
	3. Jätkata sihtrühmade kaasamist teenuste ja tegevuste arendamisse, testimisse ning uuendamisse.	SIM
	4. Prioriseerida teadlikkuse tõstmist meetmetegevustest laiemalt ning koostada selle saavutamiseks vajalik tegevusplaan.	SIM koos KUMiga
Meetmetegevus 2.6.1 „Infoplatvormi ja tugiteenuste väljatöötamine ja rakendamine“	1. Prioriseerida automaatse andmevahetuslahenduse arendamist, et optimeerida ajutisele lahendusele kuluvat ressursikulu.	SIM ja SMIT
	2. Parandada settleinestonia.ee veebilehe nähtavust otsingumootorite tulemustes ning partnerite veebilehtedel (nt workinestonia.com).	SIM
	3. Lihtsustada settleinestonia.ee veebilehe tekste ning viia läbi keelekorrektuurid igas keeles.	SIM
	4. Uuendada settleinestonia.ee veebilehe ning sotsiaalmeediakanalite tekste regulaarselt.	SIM
Meetmetegevus 2.6.2 „Kohanemiskoolituste väljatöötamine, piloteerimine ja rakendamine“	1. Välja töötada esmane orientatsioonipäev ¹⁰⁶ , mis oleks lühem ja kättesaadav kõigile huvilistele (sh viisaga riigis viibivatele isikutele), kus keskendutakse praktilistele teemadele (sh sissejuhatus e-riigi toimingutesse, isikukoodi saamine jm).	SIM
Meetmetegevus 2.6.3 „Tugivõrgustike kontseptsiooni	1. Grupeerida tugivõrgustiku liikmed temaatiliselt (nt töö ja ettevõtlikkus, haridus, tervishoid, avalikud hoiakud jm) ning koostöös liikmetega valida iga teemat vedavad asutused, kellega koostööle keskenduda.	SIM

¹⁰⁵ Tabelis on kajastatud ainult soovitusel, mille rahastamine on võimalik allesjäänud eelarvest (vt ka ptk 7.7 „Meetme rakendamise ressursitõhusus“).

¹⁰⁶ Orientatsioonipäeva formaadi välja töötamine ei pea olema rahastatud antud meetmetegevusest, kuid peaks olema kliendi seisukohast seotud kohanemisprogrammiga ning kommunikeeritud samade kanalite kaudu. Orientatsioonipäeva võib arendada meetmetegevus 2.6.3 raames ühe teenusena.

Meetmetegevus	Soovitus	Vastutav(ad) asutus(ed)
väljatöötamine ja rakendamine“	2. Mõelda ümber tugivõrgustiku kohtumiste metoodika, keskendudes teenuste arendamisele.	SIM
	3. Jätkata tugivõrgustiku liikmete vahel infovahetust virtuaalsel teel, sest see toetab meetmeüleseid eesmärke; sealjuures jagada tugivõrgustiku listi kaudu infot kolmkeelsena ning teavitada teenuste jm seotud arengutest.	SIM
	4. Koostada veebipõhine ülevaade tugivõrgustiku liikmetest, mis on teistele osalistele kättesaadav, et võrgustikuliikmed saaksid vajadusel omavahel kontakteeruda ja kogemusi jagada ning võrgustikus tekiks ühtsustunne.	SIM
	5. Koostada planeeritavate teenuste nimekiri, iga teenuse hinnanguline eelarve ning teavitada varakult sellest ka arendusega seotud koostööpartnereid, kelle kaasamine on vajalik teenuse käivitamiseks.	SIM

9. VAHEHINDAMISE TULEMUSED LÕIMUMISALASTE MEETMETEGEVUSTE LÕIKES

Meetme raames rakendatavaid lõimumistegevusi on kokku kolm:

1. nõustamis- ja infosüsteem,
2. lõimumisprogramm koos selle kolme koolitusmooduliga:
 - lõimumiskoolitused (kodakondsuseksamiks ettevalmistuse moodul, kultuurimoodul ja üldkeeleõppemoodulid tasemetel A2, B1 ja B2 saavutamiseks),
 - keeleline ja kultuuriline kümbel (keelekubid ja õppekäigud),
 - mitmekeelne kultuuriteenuste pakkumine teatrites ja muuseumides (tehniliste vahendite abil) ning
3. koostöö- ja kommunikatsioonitegevused, mille raames on läbi viidud noortele suunatud seminarid, üks sotsiaalkampaania ja üks ristmeedia programm.

Lõimumistegevuste esmane sihtrühm on vähelõimunud püsielanikud, aga ka uussisserändajad ja eestlased. Järgnevates alapeatükkides on esitatud vahehindamise tulemused lõimumisalaste tegevuste lõikes.

9.1. SISSEJUHATUS

Erinevalt kohanemiselastest tegevustest on lõimumisalased meetmetegevused **suuremas osas jätkuks teiste fondide** (nt Euroopa Kolmandate Riikide Kodanike Integreerimise Fond) **toel varem ellu viidud tegevustele**, nt kodakondsuseksamiks ettevalmistumise koolitus või eesti keele õpe. ESFi rahastus võimaldas elluvijate sõnul muuta olemasolevaid tegevusi **omavahel sidusamaks** ning **adresseerida seniseid puudujääke**.

Vahetult enne ESFi perioodi käivitumist oli mitme tegevuse elluviimisesse tekkinud paus, kuni struktuurifondi rahastus võimaldas hakata tegevusi taas ellu viima. ESF toel käivitatud tegevusi iseloomustab **mitmekülgsus** ning suunatus sihtrühma erinevatele vajadustele. Peamise uuendusena loodi **täiendavad võimalused eesti keele praktiseerimiseks** keelekümbelustegevustes või keeleklubides. Samuti arendati Eesti etendusastute ja muuseumide tehnilist võimekust pakkuda sisu ka muukeelsele elanikkonnale.

Lõimumisalased tegevused on osa „**Lõimuv Eesti 2020**“ rakendusplaani. Lõimumise arenguid on võimalik vaadelda EIMi abil, mis on läbi viidud 2011., 2015. ja 2017. aastal. Lõimumistegevuste esmane sihtrühm – vähelõimunud püsielanikud – on määratletud just EIMi tulemusena. Vähelõimunud püsielanik on selle definitsiooni järgi seaduslikult Eestis viibiv isik, kes on omandanud Eesti kodakondsuse naturalisatsiooni korras, on määratlemata kodakondsusega või mõne muu riigi kodakondsusega ning kellel on madal kodanikuidentiteet, puudulik või vähene eesti keele oskus ja/või kes ei osale ühiskondlikus elus.¹⁰⁷ See määratlus sisaldab palju erinevaid tahke ning iseloomustab sihtrühma seepärast hästi, kuna sihtrühma kuulumisel võivadki olla nii ajaloolised, poliitilised, enesemääratluslikud kui ka pragmaatilised põhjused või hoopis mitu põhjust korraga:

„Minu käest küsis üks koolitusel osaleja, et miks mind nimetatakse vähelõimunuks, et ta tunneb ennast stigmatiseerituna. Ütlesin, et kui ta on Eestis sündinud ja 30 aastat siin elanud ja ikka eesti keelt ei oska, siis seda on ju „vähe“.“ (Intervjuus osalenud kodakondsuskoolituse läbiviija)

¹⁰⁷ Integreerimise monitooring 2011. Koostanud AS Emor, SA Poliitikauuringute Keskus Praxis, Tartu Ülikool.

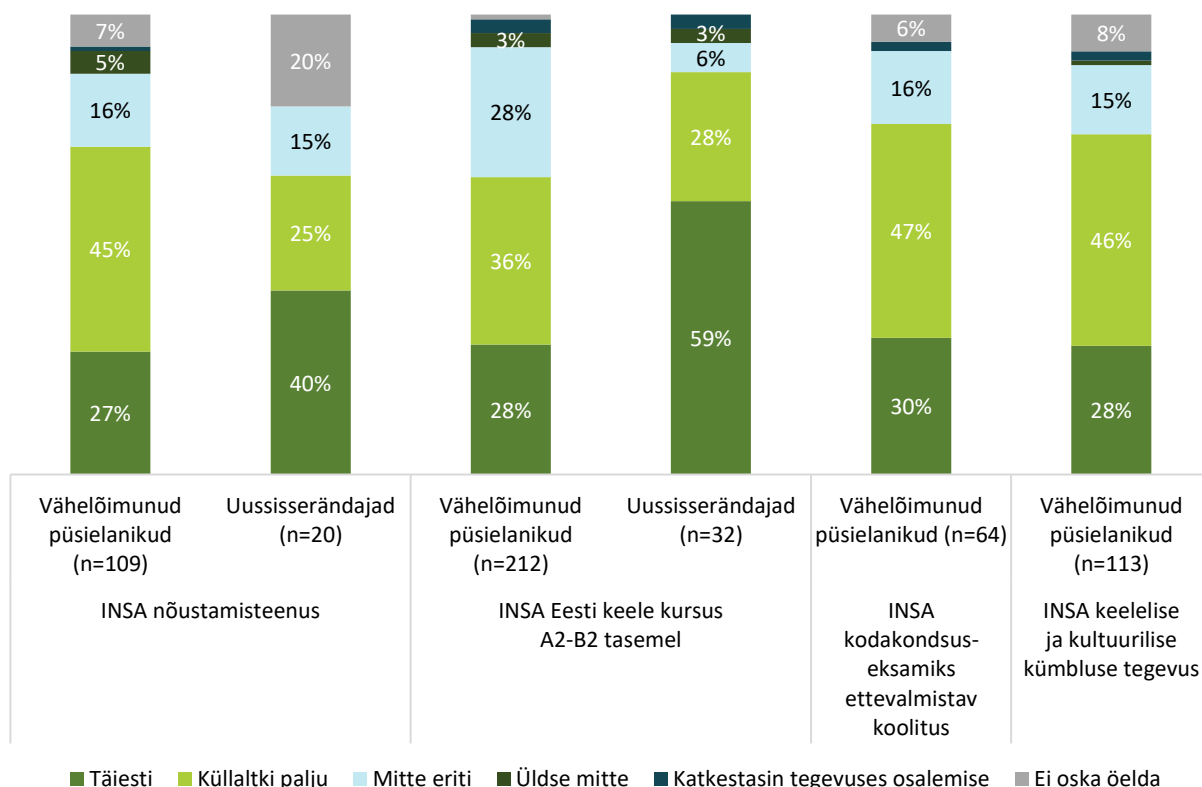
Vähelõimunud püsielanike kõrval on **lõimumisalaste tegevuste sihtrühmana viimasel aastakümnel hakatud käsitlema ka uussisserändajaid** ehk Eestis seaduslikult viibivaid välismaalasi, kes on siin elanud alla 5 aasta. Tulenevalt sisserändetrendide muutusest, sh suurenenud sisserändest Eestisse, kasvab igal aastal ka nende sisserändajate hulk, kes on elanud Eestis üle 5 aasta ega kuulu seega enam uussisserändajate hulka: neist saab samuti lõimumistegevuste sihtrühm.

Lõimumine on olulisel määral seotud ka eestlastega, mistõttu on **osa lõimumisalaseid tegevusi suunatud ka eestlastele**. Lõimumist kui kahepoolset protsessi võib takistada vähelõimunud püsielanike ja eestlaste piirkondlik eraldatus. Endiselt **soodustab segregatsiooni kakskeelne koolisüsteem**. Seetõttu on vene keelt kõnelevatel lastel ja noortel keerulisem sulanduda eestikeelsesesse ühiskonda, sh tööturule.

Käesoleva vahehindamise raames on senisest käsitlusest tulenevalt lõimumisalaste tegevuste sihtrühmana nähtud eelkõige vähelõimunud püsielanikke. Seetõttu on valdav osa tulemustest esitletud just selle grupi lõikes. Võimalusel on tulemuste esitluses toodud ka uussisserändajate tagasiside erinevate tegevuste kohta. Eestlaste hoiakuid ja senist seotust lõimumisalaste tegevustega käsitletakse viimase tegevuse, koostöö- ja kommunikatsioonitegevuste juures.

Vahehindamise raames läbiviidud küsitluse tulemustest selgus, et **tegevused vastavad nii nende vajadustele (üle 64% vastajatest) kui ka ootustele (üle 65% vastajatest; vt Joonis 23 ja Joonis 24)**. Lõimumisalastest tegevustest **vastasid vähelõimunud püsielanike vajadustele enim kodakondsuseksamiks ettevalmistamise koolitused (77%) ning keelelise ja kultuurilise kümbeluse tegevused (74%; vt Joonis 23)**.

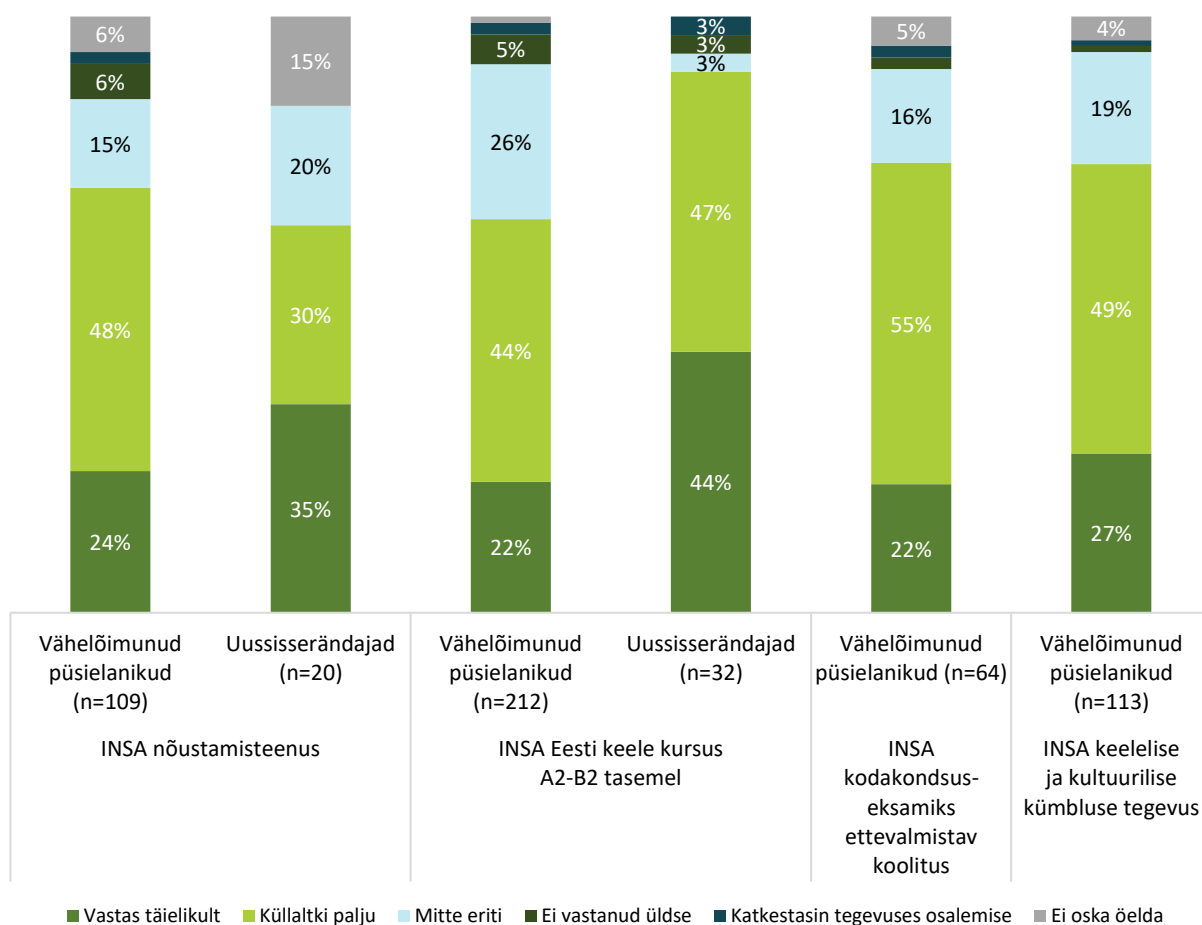
Kuna küsitlusele vastanud uussisserändajatest oli lõimumisalastes tegevustes osalenuid vähe, ei ole nende tulemused esinduslikud. Küll aga nähtus neist, et tegevused vastasid ka nende vajadustele, seda kinnitas 65% (n = 20) nõustamisteenuses, 91% (n = 11) keelelise ja kultuurilise kümbeluse tegevuses ning 88% (n = 32) keeleõppemoodulis osalenutest.

JOONIS 23. KAS LÕIMUMISALASED TEGEVUSED VASTASID VÄHELÕIMUNUD PÜSIELANIKE JA UUSSISSEÄNDAJATE VAJADUSTELE?¹⁰⁸

Allikas: Vahehindamise raames läbiviidud veebiküsitlus

Tegevustest vastasid **vähelõimunud püsielanike ootustele** samuti enim **kodakondsuseksamiks ettevalmistamise koolitused (77%) ning keelelise ja kultuurilise kümbelse tegevused (76%)**, aga ka **INSA nõustamisteenus (72%)**; vt Joonis 24). Lõimumistegevuste vastavus uussisseändajate ootustele on taaskord kõrgem, ent ka siin on oluline silmas pidada, et vastajaid oli üldiste järelduste tegemiseks liiga vähe. Enim vastasid tegevused uussisseändajate ootustele keeleõppemooduli (91%, n = 32) ning keelelise ja kultuurilise kümbelse puhul (76%, n = 11).

¹⁰⁸ Joonisel ei ole kuvatud tegevusi, milles oli alla 20 vastaja.

JOONIS 24. KAS LÕIMUMISALASED TEGEVUSED VASTASID UUSSISSERÄNDAJATE JA VÄHELÕIMUNUD PÜSIELANIKE OOTUSTELE?¹⁰⁹

Allikas: Vahehindamise raames läbiviidud veebiküsitlus

Ristmeediaprogramm „Meie Eestid“ oli eelkõige suunatud eestlastele, et tutvustada Eestis elavate muust rahvusest isikute elu ning nende lõimumise kogemust. Vahehindamise raames läbiviidud küsitluses osalenud eestlastest leidis **67%**, et selline tegevus on vajalik (vt Joonis 31). **Seega on loodud lõimumisalased meetmetegevused kokkuvõttes eestlaste meelest vajalikud ning vastavad nii uussisserändajate kui ka vähelõimunud püsielanike vajadustele ja ootustele.**

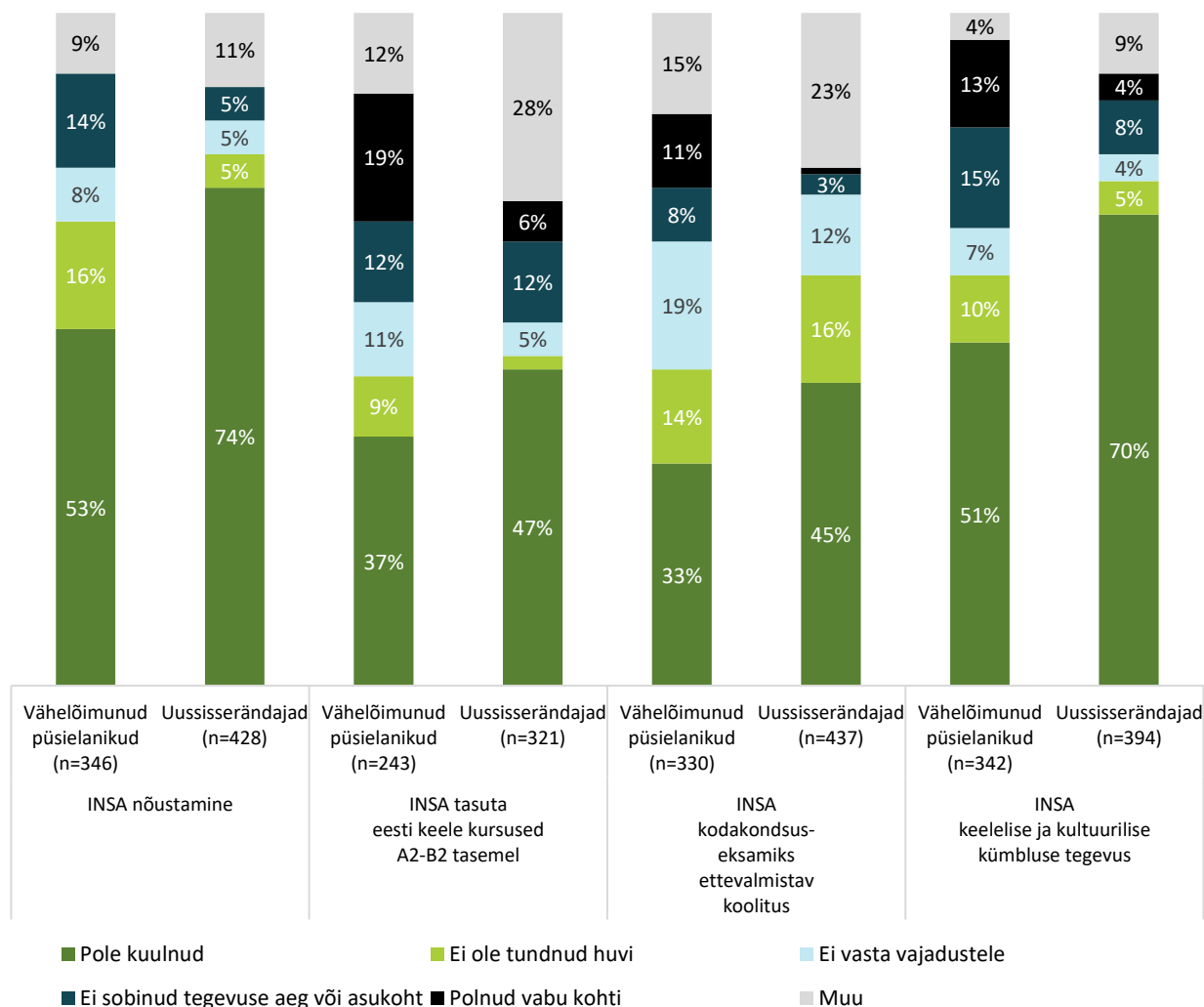
Vahehindamise raames ilmnas, et suur osa tegevuste sihtrühmadest ei olnud aga olemasolevatest tegevustest kuulnud. **Peaaegu kolmveerand** küsitluses osalenud uussisserändajatest ja pool vähelõimunud püsielanikest ei olnud näiteks kuulnud INSA keelilisest ja kultuurilisest kümblyusest ja nõustamisteenusest (vt Joonis 25). Vähelõimunud püsielanikud kui tegevuste esmane sihtrühm ei olnud tegevustest teadlikud keskmiselt alla pooltel juhtudel (44%). Seejuures ilmestas paljude vähelõimunud püsielanike vastuseid suhtumine, et teenuseid „ei ole neile pakutud“.

Samuti ilmnas, et lõimumisalastes tegevustes ei osaletud, kuna tegevustes polnud piisavalt kohti. Näiteks küsitlusele vastanutest **viiesimeks vähelõimunud püsielanikke ei osalenud** keeleõppemoodulis, kuna seal polnud piisavalt kohti. Teiste lõimumisalaste tegevuste puhul oli kohtade puudus põhjuseks keskmiselt 10%le tegevustes mitte osalenud vastajatele (vt Joonis 25). Samuti oli mitteosalemise põhjuseks tegevuste

¹⁰⁹ Joonisel ei ole kuvatud tegevusi, milles oli alla 20 vastaja.

mittesobiv aeg või koht. Mitteosalemise põhjused on detailsemalt välja toodud iga vastava tegevuse alapeatükis.

JOONIS 25. PEAMISED PÕHJUSED, MIKS POLE UUSSISSERÄNDAJAD JA VÄHELÕIMUNUD PÜSIELANIKUD OSALENUD LÕIMUMISALASTES MEETMETEGEVUSTES

Allikas: Vahehindamise raames läbiviidud veebiküsitlus

Kuna vahehindamise tulemused näitavad, et tegevused vastavad sihtrühmade vajadustele ja ootustele, kuid kuna alati ei olda olemasolevatest tegevustest teadlikud, on oluline vaadata ka infokanaleid, mille kaudu tegevustesse jõutakse. Lõimumisalaste tegevuste puhul on mõlemas sihtrühmas peamised mitteformaalsed infokanalid, st tegevuste kohta kuulatakse enim sõpradelt, tuttavatelt ja sugulastelt (25%, vt Tabel 19). Samuti on tegevusteni jõutud Töötukassa (15%), PPA (13%) või meediakanalite kaudu (13%). Täpsemad infokanalid, kust tegevustest teada saadi, on esitletud iga tegevuse alapeatükis.

Järgnevalt esitatakse vahehindamise tulemused iga lõimumisalase meetmetegevuse lõikes. Iga alapeatüki alguses antakse ülevaade, mida on perioodil 2014–2018 tegevuse raames tehtud ning kui palju inimesi kaasatud. Seejärel on tulemused esitatud kahes osas, et oleks näha, kuidas on meetmetegevus rakendunud selle elluvijate ja rakendajate ning sihtrühmade seisukohast.

9.2. NÕUSTAMIS- JA INFOSÜSTEEMI VÄLJATÖÖTAMINE JA RAKENDAMINE

Nõustamis- ja infosüsteemi hakati välja arendama 2015. aasta alguses, kui INSA moodustas tegevuste ettevalmistamiseks **nõustamiskeskuse**. Nõustamisteenus käivitati 2015. aastal ning on **kättesaadav nii personaalse nõustamise kui ka telefoni, e-maili või veebikeskkonna kaudu**. 2018. aasta lõpu seisuga oli INSA loonud nõustamiskeskusesse **kokku viis nõustaja ametikohta**¹¹⁰.

2018. aasta sügisel käivitati ka **nõuandevveeb**¹¹¹, kust leiab infot nii eesti, vene kui inglise keeles. Veebikeskkond on üles ehitatud peamiste nõustamisteede põhjal ning seda täiendatakse vajadusel uute teemadega. Personaalset nõustamist pakutakse nii INSA Tallinna kui ka Narva kontorites, mis mõlemad asuvad 2018. aasta lõpu seisuga hästi ligipääsetavas kohas.

Nõustamisteenuse elluviija sõnul on nõustamisteenus tehtud kättesaadavaks erinevates kanalites, võttes eelkõige arvesse **nõustatavate eelistustest ja vajadustest tulenevaid iseärasusi** – kui on vaja saada kiiret vastust, on võimalik kasutada infotelefoni või e-kirja, ent keerukamate küsimuste korral eelistatakse tulla personaalsele nõustamisele. Elluviija hinnangul aitab sihtrühma nõustamine kohapeal parandada nende sotsiaalset hakkamasaamist ning tagab parema lõimumisprotsessi. Virtuaalne nõustamisteenus ja info levitamine võimaldavad samal ajal tagada informatsiooni kättesaadavuse ning aitavad arendada infonõustamise teenust e-kanalite kaudu.¹¹²

Perioodil 2015–2018 nõustati kokku **5360** isikut. Peamised nõustamise teemad olid seotud keeleõppevõimaluste leidmise (47%), keele praktiseerimise (17%), elukoha ja olme teemade (8%), elamisloa ja kodakondsuse taotlemise (7%) ning töökoha leidmise võimalustega (4%).¹¹³

TABEL 11. NÕUSTAMISALASE TUGISÜSTEEMI VÄLJUNDNÄITAJATE SIHTASEMED JA NENDE TÄITMINE 2014–2023

Väljundnäitaja	2014	2015	2016	2017	2018	2023	
Nõustamisalase tugisüsteemi kasutajate arv	Kasutajate arv aasta lõikes	–	1035	1880	1170	1275	
	Kasutajate arv kumulatiivselt	–	1035	2915	4085	5360	
	Sihttase kumulatiivselt	–	–	2000	–	3000	10 500
	Sihttaseme täitmine võrreldes vaadeldava aastaga	–	–	145,7%	–	178,7%	
	Sihttaseme täitmine 2023. a prognoositud lõpptasemega			27,7%		51%	

Allikas: Projekti „Eesti ühiskonnas lõimumist toetavateks tegevusteks toetuse andmise tingimuste uues redaktsioonis kehtestamine“ seirearuanded perioodi 01.09.2014–31.12.2018 kohta.

Paralleelselt nõustamisteenuse arendamisega 2015. aastal loodi teenuse tagamiseks **infovõrgustik**, mis koosnes KUMi, INSA, Töötukassa, PPA ja Rajaleidja esindajatest ning KOVide haridus- ja sotsiaalvaldkonna ametnikest (eelkõige Tallinnast, Narvast ja Sillamäelt). 2017. aastal kaasati infovõrgustikku ka Tööinspeksioon ja SA Innove testide keskus.¹¹⁴ Perioodil 2015–2018 on infovõrgustikul kokku toimunud neli võrgustikuseminari ning kohtumised, kus osalised tutvustavad asutuste pakutavaid võimalusi.

¹¹⁰ Võrdluseks, 2015. a oli ametis kokku neli nõustajat kolmel ametikohal (kolm nõustajat ja üks vanemnõustaja).

¹¹¹ Nõustamisveeb on leitav Integratsiooni Sihtasutuse kodulehelt www.integratsioon.ee/nouandeveebi-kusimused.

¹¹² Projekti „Eesti ühiskonnas lõimumist toetavateks tegevusteks toetuse andmise tingimuste uues redaktsioonis kehtestamine“ seirearuanded perioodi 01.09.2014–31.12.2018 kohta.

¹¹³ *Ibid.* Nõustamiste statistika 09.2018 seisuga, edastatud hindajale e-kirja teel 15.11.2018.

¹¹⁴ Projekti „Eesti ühiskonnas lõimumist toetavateks tegevusteks toetuse andmise tingimuste uues redaktsioonis kehtestamine“ seirearuanded perioodi 01.09.2014–31.12.2018 kohta.

2015. aastal kaardistati KOVide ootused nõustamisteenusele ning vähelõimunud isikuid teenindavate KOVide töötajate koolitusvajadus.¹¹⁵ Infovõrgustiku liikmete seas läbiviidavate koolituste eesmärgiks on parandada vähelõimunud püsielanike ja uussisserändajate teenindamise kultuuri ning suutlikkust sihtrühmale vajalikku infot edastada.¹¹⁶ 2018. aastal viidi infovõrgustiku seas läbi koolitused, nt motiveeriva intervjuerimise ja kultuuriliselt mitmekesise sihtrühmaga töötamise teemal, ning perioodil 2017–2018 korraldati kolm õppekäiku (Tšehhi, Berliin, Budapest).¹¹⁷ Koolitustel ja õppekäikudel osalesid ka nõustamiskeskuse nõustajad. Väljaarendamisel on ka **nõustajate pädevusmudel**, mille eesmärgiks on tagada nõustajate ühtne väljaõpe ja oskused vähelõimunud püsielanikega töötada.

9.2.1. INSA NÕUSTAMISTEENUS

Erinevate osapoolte sõnul on kohanemis- ja lõimumisvaldkonna üldiseks katsumuseks tegevuste rohkus ja infoküllus, mis tekitab sihtgrupile raskusi sobiliku ja vajaliku eristamisel mittevajalikkust. Seda probleemi püütakse intervjueritud nõustamisteenuse läbiviijate sõnul adresseerida kõigi meetmetegevuste siseselt kommunikatsiooni tõhustamisega ja infomaterjalide parendamisega. Praktikas on näha, et nõustamissüsteem on oluline, sest **aitab vähelõimunud isikutel (kuid vajadusel ka uussisserändajatel) infomaastikul paremini orienteeruda**. Seda kinnitasid ka küsitluses osalenud uussisserändajad ja vähelõimunud, ent kahe sihtrühma tagasiside INSA nõustamisteenusele oli mõnevõrra erinev.

Kõikidest küsitluses osalenud vähelõimunud püsielanikest ja uussisserändajatest oli INSA nõustamisteenust kasutanud vastavalt 24% (n = 109) ja 5% (n = 20) vastajatest. Seejuures tuleb uussisserändajate vastuste puhul silmas pidada, et nõustamisteenuse kasutajate arv on liiga väike, et teha üldisemaid järeldusi. Küll aga näitab see võimalikku erisust kahe sihtrühma kogemustes nõustamisteenusega – uussisserändajate tagasiside oli võrreldes vähelõimunud püsielanike tagasisidega mõnevõrra negatiivsem. Seetõttu on nõustamisteenuse pakkumise käigus vaja jooksvalt võrrelda kahe sihtrühma rahulolu ning vajadusel kohandada teenust uussisserändajate sihtrühmale sobivamaks, arvestades, et seni on teenuse arendamisel lähtutud eelkõige vähelõimunud püsielanike vajadustest ja spetsiifikast.

INSA nõustamisteenuseni jõudmise kanalid olid kahe sihtrühma puhul erinevad. Kui vähelõimunud püsielanikud said INSA nõustamisteenusest teada enim kas sõbralt, tuttavalt, pereliikmelt (29%) või Töötukassast (19%, vt Tabel 19), siis uussisserändajad said teenusest kõige rohkem teada PPAst (35%, vt Tabel 19). Inimesed ei osalenud nõustamisteenuses peamiselt seetõttu, et ei teadnud teenuse olemasolust (vähelõimunud 53%, uussisserändajad 74%), neil puudus selle vastu huvi (vähelõimunud 16%, uussisserändajad 5%) või see ei vastanud nende vajadustele, kuna info on saadud juba teistest allikatest (vt Joonis 25). Mitteformaalsete infokanalite rohkus vähelõimunud püsielanike puhul ning teenusest mitteteadlike uussisserändajate osakaal näitab, et **nõustamisteenuse kohta tuleks senisest enam infot levitada, et jõuda rohkemate potentsiaalsete nõustatavateni, et nad oleksid vajaduse korral teadlikud, kuhu neil on võimalik nõustamisteenuse saamiseks pöörduda**.

Kolmveerand INSA nõustamisteenust kasutanud vähelõimunud püsielanikest kinnitas, et teenus vastas nii nende vajadustele kui ka ootustele (vastavalt 71% ja 74%, vt Joonis 23 ja Joonis 24). **Uussisserändajate puhul** nähtus aga, et **vaid 40% vastanute sõnul vastas teenus nende vajadustele** (vt Joonis 23) ja **35% jaoks nende ootustele** (vt Joonis 24). Siiski soovitaks INSA nõustamisteenust kasutanud uussisserändajatest **70%** seda ka teistele. Peamise põhjusena toodi välja, et nõustamisel on võimalik saada vajalikku informatsiooni või nõu: näiteks kirjeldati, kuidas nõustaja abil leiti sobiv keeleõppe võimalus. Vastajad kiitsid ka nõustajate soovi aidata, positiivset suhtlust ja tõhusat lähenemist lahenduste leidmisel. Sellest nähtub, et personaalne nõustamine **on teatud sihtrühma liikmetele väga oluline**.

¹¹⁵ *Ibid.*

¹¹⁶ *Ibid.*

¹¹⁷ *Ibid.*

Vähelõimunud püsielanikest soovib nõustamisteenust **69%** teenust kasutanud vastajatest. Vastajad hindavad positiivselt võimalust saada kiiret ja tasuta abi ja nõu. Mitu vastajat tõid näiteid, kuidas nad jõudsid nõustamisteenuse abil sobiva teenuseni, näiteks kodakondsuseksamiks ettevalmistava koolituseni:

„Jah, kvaliteetne, viisakas teenindus, sain kogu info, läbisin kursused kodakondsuseksamiks ettevalmistamiseks, õpetajad õpetasid huvitavalt ja hästi, tänu saadud teenustele ja infole sooritasin eksamid suurepäraselt...aitäh!“ (Küsitlusele vastanud vähelõimunud püsielanik)¹¹⁸

Küsitlusele vastanute sõnul on nõustajad aidanud neid kvaliteetse nõu ja teabega ka olukorras, kui nad ei ole ise kindlad, mida tahavad või vajavad. Samuti on INSA nõustamisteenusel võimalik saada kõige põhjalikum ülevaade INSA ja Töötukassa pakutavatest teenustest. Ühe küsitlusele vastaja sõnul on tema jaoks oluline, et teenus oli kättesaadav venekeelsena, sest tihti on vene, inglise või soome keeles oluline teave puudulik või on näiteks mõnes venekeelses veebis lingid, mis viivad eestikeelsele teabele.

Nii uussisserändajate kui ka vähelõimunud püsielanike vastustest nähtub, et INSA nõustamisteenus on teenuse kasutajatele **oluline vahelüli erinevate teenusteni jõudmisel** ning nõustajate personaalne lähenemine on sihtrühmale oluliseks abiks teenuste vahel navigeerimisel ja kõige asjakohasema(te) tegevus(t)e valimisel. Samuti soodustab kliendirahulolu see, et teenust pakutakse kolmekeelsena, mistõttu sihtrühmadel on neile antud informatsiooni ja nõu kergem mõista.

Peamise soovitusena on mõlema sihtrühma esindajad välja toonud, et **senisest enam võiks erinevate nõustamisvormide kaudu edastada infot päevakajaliste ürituste kohta**. Elluviija sõnul salvestatakse nõustamisteenusel osalenute kontakt (inimese nõusolekul), et sihtrühma esindajal oleks võimalik infovälja edasi jääda ja üritustest infot saada. Arvestades, et INSA kodulehel on sündmuste kalender, kus antud info on juba olemas, võiks sündmuste kalendrit sihtrühmadele senisest enam tutvustada. Samuti tuleks laiemalt parandada ürituste kommunikatsioonitegevusi, arvestades, et sihtrühmade teadlikkus neile suunatud tegevustest on madal, kuid tahe tegevustes osaleda kõrge, kui saadakse teada, millised tegevused on neile tegelikult kättesaadavad.

9.2.2. INSA NÕUSTAMISVÕRGUSTIK JA SELLE ARENDAMINE

Kõigi osapoolte sõnul on nõustamisteenus **asjakohane** tegevus ning võimaldab teistest tegevustest paindlikumalt pakkuda sihtgrupile vajalikku infot ja tuge. Lisaks võimaldab nõustamisteenuse korraldus seotud asutustel koguda kohest tagasisidet, mõista paremini vähelõimunud isikute murekohti ning selle kaudu vajadusel täiendada ja arendada teisi meetmetegevusi. Samuti püütakse nõustamisteenuse raames tulla võimalusel vastu muutunud vajadustele. Näiteks on nõustajad hakanud käima üha rohkem ettevõtetes nõustamisi läbi viimas, et jõuda paremini potentsiaalsete klientideni (2018. a lõpu seisuga koostöö 10 tööandjaga). Erinevalt mitmest teisest kohanemis- ja lõimumismeetme tegevusest (nt kohanemisprogramm või INSA A2-B2 keeleõpe) on nõustamisteenusel võimalik **osaleda korduvalt**.

2018. aasta lõpu seisuga on nõustamisteenuse **kättesaadavus nii Narvas kui ka Tallinnas oluliselt paranenud**. Näiteks koliti Tallinna nõustamiskeskus kesklinna ning kord nädalas pakutakse nõustamisteenust ka 2018. aasta detsembris avatud Eesti rahvusvahelises majas (International House of Estonia (IHE) Ülemiste linnakus). Nõustajate sõnul on Tallinna piirkonna sihtrühm eelistanud nõustamist telefoni teel või leppida kokku kohtumisaja, Narvas aga eelistavad inimesed pigem nõustamiskeskusesse ilma aega kokku leppimata kohale tulla, kuna keskus asub kergesti ligipääsetavas kohas. Narva puhul on oluline, et nõustamiskeskus asub samas hoones Töötukassa bürooga. See tõttu on Töötukassa klientidel lihtne sama korraga külastada ka INSA-t. Uude asukohta kolimise järel võib Tallinnas eeldada ka personaalsete nõustamiste arvu tõusu. Nõustajate sõnul on nende **koormus optimaalne**, kuid tõuseb kaks korda aastas, kui toimub keelekursustele registreerimine ning kohtade täitumisel on rohkelt inimesi, kes ei ole saanud keelekursusele registreeruda.

¹¹⁸ „Да, качественное, вежливое обслуживание, получила всю информацию, получила курсы по подготовке к экзамену на гражданство, учителя интересно и хорошо обучали, благодаря предоставленным мне услугам и информации я отлично сдала экзамены...Спасибо!“

Tulemuslikkusest annab märku suur huvi nõustamiste vastu ning positiivne tagasiside. Elluvijate hinnangul „müüb“ nõustamisteenus hoolivust ja otsekontakti, mida sihtgrupp väga hindab. Nõustamiste vastu on huvi ka uussisserändajatel. INSA hinnangul moodustavad uussisserändajad ligi 1/3 kõigist nõustatavatest. Neile pakutakse vajadusel tuge ja suunatakse nad neile mõeldud tegevuste juurde (nt kohanemisprogramm, PPA migratsiooninõustamise teenus). Nõustajate sõnul on uussisserändajad üldjuhul oma vajadustest rohkem teadlikud ja soovides konkreetsemad. Vähelõimunud püsielanike puhul esineb aga keerulisemaid kliente, kelle nõustamisprotsess sarnaneb **juhtumikorraldusega** ehk isiku abistamiseks on vaja lahendada hulga erinevaid küsimusi mitmes etapis, seejuures võivad isikul puududa elementaarsed teadmised Eesti riigi toimimisest:

„/.../ kompleksjuhtumid, kui inimene ei tea, kust oma olukorda lahendada, näiteks on vaja nii dokumente vormistada, nõustada, mis asutused Eestis on, kes millega tegeleb, kuidas sinna saada, millises järjekorras, vahel peab tõlkima ametniku keelt.“ (Intervjuus osalenud nõustaja)

Nõustamisteenuse kvaliteet on otseselt sõltuv konkreetse nõustaja kompetentsist ning võimekusest, mistõttu viiakse nõustajate koolitusi, tagamaks nende pädevus. Koolitused on toimunud teemadel nagu nõustamise alused, kliendisuhete loomine, hoidmine ja lõpetamine, kultuuritundlikkus, seonduvad teenused ja kliendi suunamine. Samuti on nõustajad osalenud õppereisidel, kus tutvutakse teiste riikide praktikatega. Nõustajate sõnul aga on nende peamine sihtrühm ehk vähelõimunud püsielanikud teiste riikidega võrreldes erakordsed, kuna teistes riikides ei ole ette tulnud, et sellises ulatuses teenuseid pakutaks sihtrühmale, kes on riigis aastakümneid elanud. Samas on õppereisid aidanud nõustamisteenust paremini osutada uussisserändajate sihtrühmale.

INSA nõustajate sõnul on nende **koolitusvajadus suurim kolmes valdkonnas**: nõustamistehnikad ja -tööriistad, raskete olukordadega toimetulek ja psühholoogiline ettevalmistus ning kultuuriliste erinevustega toimetulek. Endiste ja praeguste nõustajate sõnul **on nõustajate ettevalmistus tööks isikuti väga erinev**. Näiteks viimase, 2018. aastal liitunud nõustaja sisseelamise perioodil on toimunud rohkelt kasulikke koolitusi ja õppereise. Nõustajate sõnul võiks **iga uue nõustaja koolituspaketis** olla motiveeriva intervjuueerimise, klienditeeninduse ja *coaching*-meetodite koolitus ning eesti ametikeele kursus (kirjade kirjutamiseks, sh õigekeelsuskoolitus), et tagada nõustajate ühesugune kirjastiil. Selline koolituspakett **tagaks ühelt poolt uue nõustaja vajaliku ettevalmistuse nõustamiskeskuses sihtrühmaga töötamiseks ning samas aitaks ühtlustada nõustajate taset**. Peale selle peavad nõustajad oluliseks, et nende motivatsioonipaketi osaks oleks võimalus rakendada enda oskuseid vastatavalt vajadusele mõnes spetsiifilises valdkonnas, näiteks juriidilistes küsimustes, et tõsta enesekindlust klientidele juriidiliste teemade selgitamisel.

Kuna teenuse kvaliteet on otseselt seoses isiku kompetentsiga, **tuleb pöörata tähelepanu nõustajate rahulolule tööga ja supervisiooni kättesaadavusele**, et vältida läbipõlemise ohtu pingete tõttu, mis kujuvad tööst raskete klientidega:

„Kui on palju selliseid küsimusi või eluraskeid olukordi, millega tulevad inimesed, et seda supervisiooni või treeningut, mis annab nõustajatele võimaluse jagada oma mõtteid ja emotsioone. Et see on väga tähtis. Vahel sa oled pinges ja sul on küsimus, et kas mina olen loll või kolleeg on loll või klient on loll, vabandust nende halbade sõnade pärast. Aga sa käid ringi ja sa ei saa enam aru, milles on probleem, et kas sa oled väsinud või millest see motivatsioon on langenud. Või on see tööjaotus paigast ära.“ (Intervjuus osalenud nõustaja)

„Võiks olla ka superviisor, et see inimene, kelle juurde saad minna selle juhtumiga ja kuidagi ennast vabastada ja siis edasi olla efektiivne töö juures.“ (Intervjuus osalenud nõustaja)

Nõustajad kirjeldasid, et sihtrühmas esineb kliente, kelle jaoks ongi probleemi lahenduseks lihtsalt enda nõustaja peale väljelaamine või tühjaks rääkimine, mis on nõustaja jaoks suure energia- ja ajakuluga. Seejuures on oluline pakkuda nõustamisteenuse klientidele n-ö enda tühjaksrääkimise võimalust, sest iga klienti tuleb kuulata ja juhtumit käsitleda personaalselt:

„Meil oli piisavalt aega, et panustada seda aega kliendile, et ta tunneks, et riik temast hoolib ja hoolitseb ja Eestis on organisatsioonid, mis oskavad aidata tema olukorra lahendamisel.“ (Intervjuus osalenud nõustaja)

Seega on oluline silmas pidada ka nõustajate heaolu, st võimaldada neil võtta raskete klientide jaoks aega ning pakkuda supervisiooni. Hetkel toimuvad keeruliste juhtumite üle arutelud nõustamiskollektiivi sees ning n-ö raskematest klientidest informeeritakse ka teisi nõustajaid, juhul kui isik peaks uuesti nõustamisele tulema. Intervjueeritud nõustajate sõnul on **vaja asutusevälist superviisorit**, kelle poole saab vajaduse korral pöörduda vahetult pärast keerulise kliendiolukorra läbielamist. Nende sõnul toetaks selline võimalus nende tööd, andes teadmise, et pärast keerulist olukorda on võimalik superviisori abiga pinged lahti mõtestada ja neid leevendada.

„Tihtipeale selline laviin kukub sulle õlgadele ja sealt tuleb pahameelt kogu riigi ja kõige vastu ja sa ei oska, kust poolt alustada või mida rääkida. Ilmselgelt mina ei saa kõiki neid probleeme lahendada, aga me saame kuskilt alustada. /.../ Just emotsionaalselt pärast oled kurnatud ja ebaõiglaselt süüdistatud ja sa ei suuda toime tulla terve päev.“ (Intervjuus osalenud nõustaja)

Nõustamine on eri osaliste sõnul stressirikas töö. Seetõttu tekib selles valdkonnas tavapärasest suurem tööjõuvoolavus. Kui nõustajate rahulolule ja supervisiooni kättesaadavusele ei pöörata piisavalt tähelepanu, võivad kaduda teenuse osutamise käigus omandatud teadmised ja kogemus ning kannatada teenuse **jätkusuutlikkus**.

Lisaks on nõustamiseks vaja otsida ka paremini kohandatavaid ja laiendatavaid lahendusi. Nõuandeeveebi üks eesmärk ongi võtta nõustajatelt koormust maha. Selle arendamine ja käivitamine toimus vahehinnatava perioodi lõpus, mistõttu ei ole selle mõju veel võimalik hinnata. Küll aga tuleks **parandada nõustamisveebi nähtavust INSA kodulehel**, kuna hetkel on seda keeruline märgata (vt Joonis 26). Nõuandeeveeb võiks olla kättesaadav näiteks sektsioonist „Kiiresti leitav“ või olla välja toodud peamiste teemavaldkondade päises. Et suuta paremini vastata sihtrühmade infootsimise oskustele, tuleks võimalusel läbi viia kasutajauuringuid või testimisi, et kujundada veebikeskkond sihtrühmale kergesti kasutatavaks ja paremini toimivaks.

JONIS 26. NÕUANDEVEEBI IKOON INTEGRATSIOONI SIHTASUTUSE INGLISKEELSEL KODULEHEL

The screenshot shows the website integratsioon.ee. The main banner features the text "KUS SA OLED? BAH TULE?" and "KUS SA OLED? BAH TULE?" in large letters, with "KUS SA OLED? BAH TULE?" repeated. Below it, it says "EESTI KEELE MESS" and "ЯРМАРКА ЭСТОНСКОГО ЯЗЫКА" and "ESTONIAN LANGUAGE FAIR". The event is scheduled for "TALLINNA LAUUPÄEVAK" on "23.03.2019" from "11.00-17.00".

Below the banner, there is an "EVENTS CALENDAR" for March 2019. The calendar shows the following events:

Date	Event
19.03.2019	Estonian enthusiasts are invited to attend the KU-KY language fair
25.02.2019	Organisers of sports and culture events in Ida-Viru County to receive support
12.02.2019	Filmäöhtu
23.03.2019	Estonian language fair KU-KY
27.03.2019	Eesti keele nädal
27.03.2019	Eesti keele nädal

There is also a "COUNSELLING WEB" section with an "Integration newsletter" sign-up form and a "JOIN" button. Social media links for Facebook, YouTube, and Instagram are provided at the bottom.

Allikas: Kuvatõmmis veebilehelt integratsioon.ee (märts 2019)

Paljud asutused hakkasid samaaegselt töötama välja veebilehti, mis olid suunatud välismaalastele eesmärgiga toetada nende kohanemist ja lõimumist. Vähendamaks tegevuste dubleerimist, oodati uue INSA veebilehe ning nõuandeebe käivitamisega seni, kuni settleinestonia.ee ja workinestonia.com veebilehed olid valminud. Kuna veebilehtede sihtrühmad (eelkõige uussisserändajad) kohati kattuvad, on oluline teha veebilehe arendamisel koostööd SIMi ja EASiga ning tagada ristviited.

Ühe osana nõustamisteenuse arendustest kaardistati erinevate asutuste (sh riigi-, kolmanda sektori, KOV jt) nõustamisteed, võimalikud edasised tegevused tulevikuks ning **nõustamisvõrgustiku potentsiaalne kontseptsioon**.¹¹⁹ Kaardistuse tulemusena selgus, et erinevates asutustes nähti vajadust vähelõimunud püsielanike nõustamis- ja infosüsteemi järele veidi vähem kui pooltel juhtudel (9/22), ent selle abil oleks spetsialistidel võimalik vahendada ajakohast infot ja kontakte ning omandada uusi oskusi nii ühiste koolituste kui ka kogemuste jagamise teel.¹²⁰

Lisaks vähelõimunud püsielanike nõustamisvõrgustikule tegutseb rände- ja lõimumisvaldkonnas veel mitu võrgustikku, sh uussisserändajate tugivõrgustik (koordinaator SIM) ja pagulaskriisi ajal initsieeritud sotsiaalpartnerite võrgustik (koordinaator SIM). Kuna võrgustikes osalevad spetsialistid on suuresti samad, ent võrgustike eesmärgid on mõnevõrra erineva fookusega, jõuti nii nõustamisvõrgustiku edasiarendamise analüüsi tulemusel, aga ka käesoleva vahehindamise käigus läbiviidud intervjuudes järeldusele, et tulevikus võiks võrgustikud ühildada (**vt ka võrgustikusiseste teemagruppide loomise võimalust ptk 8.4.1 „Uussisserändajate tugivõrgustiku tegevus“**).

Nõustajate sõnul võiks **koostöö olla senisest aktiivsem ka raamatukogudega**, et jõuda rohkemate inimesteni nende jaoks harjumuspärases keskkonnas. Koostööd raamatukogudega on varasemalt (2016. a) piloteeritud Ida-Virumaal ja Tallinnas. Samuti tuleks nõustajate sõnul enam koostööd teha **koolide ja eelkõige ühiskonnaõpetuse õpetajatega**. See on punkt, kus noored saavad infot ja teadmisi riigi toimimise ja enda võimaluste kohta nt Eesti kodakondsust taotlema.

Nõustamisteenus on planeeritud pärast 2022. aastat anda üle KOVidele, kellele jääb toeks vanemnõustajate ring. Intervjuudest selgus, et senine koostöö KOVidega on läinud visalt ning KOVid, kus muust rahvusest elanike osakaal on madalam, ei näe vajadust sellist teenust arendada – vähelõimunud püsielanikud kuuluvad juba praegu nende klientuuri hulka, kuid neile ei ole eraldi n-ö rätseplahendusega teenuseid loodud. Vahehindamise raames intervjueritud kohalike omavalituste esindajad ei olnud ka teadlikud, kui palju vähelõimunud püsielanikke nende piirkonnas elab ning millised on nende peamised probleemid või vajadused. Samas leiti, et KOVide teenused katavad ka vähelõimunud püsielanike esmavajaduse. Hetkel ei ole KOVide kodulehtedelt üheselt näha, milliseid teenuseid pakutakse või milline on nende täpsem sisu, et vähelõimunud püsielanik saaks nõustamist ka oma kodukoha KOVist.

Nõustamisvõrgustiku arendamistegevusi analüüsinud hankepartneri sõnul on nõustamisvõrgustiku töös KOVidega oluline **rõhuda ühiste klientitöö põhimõtetele**, et vähelõimunud püsielanik saaks sama info või nõustamise sõltumata asukohast või asutusest, kuhu ta pöördub. Seejuures on lõimumisprotsessi seisukohast oluline, et vähelõimunud püsielanikele pakutaks teenuseid olemasolevate teenuspakkujate juures ning seda ei teeks eraldiseisev asutus, kuna seeläbi õpib sihtgrupp paremini olemasolevate asutuste ja teenuste seas navigeerima. KUM on KOVide võimendamiseks alustanud läbirääkimisi ka Eesti Linnade ja Valdade Liiduga (endine Eesti Maaomavalitsuste Liit ja Eesti Linnade Liit).¹²¹

¹¹⁹ Mätlik, T. & Viltrop, A. 2018. Vähelõimunute nõustamisvõrgustiku edasiarendamine. Gravitass Consult.

¹²⁰ *Ibid.*

¹²¹ Rände- ja lõimumisteedaluste võrgustike arutelu memo. 17.10.2018. Integratsiooni Sihtasutus.

9.3. LÕIMUMISPROGRAMMI VÄLJATÖÖTAMINE JA PAKKUMINE

Tegevuse planeerimisel lähtuti põhimõttest, et lõimumismooduli tegevused oleksid omavahel võimalikult suurel määral integreeritud. Lõimumisprogrammil on järgmised kolm alategevust (vt ka Joonis 27).

1. **Lõimumiskoolitused**, millel on omakorda kolm erinevat moodulit – üldkeeleeõppemoodul taseme A2, B1 ja B2 saavutamiseks, kodakondsuseksamiks ettevalmistuse moodul ja kultuurimoodul.
2. **Keeleline ja kultuuriline kümblus**, mille eesmärgiks on aidata vähelõimunud püsielanikel osaleda Eesti kultuurielus, praktiseerida eesti keelt ning toetada kultuuridevahelisi erinevusi väärtustavaid hoiakuid ja avatust dialoogile.
3. **Muukeelse info esitamisevõimekuse suurendamine**, et Eesti etendusasutused ja muuseumid saaksid erinevate tehniliste vahendite abil pakkuda etendusi, näitusi või muid kultuuriteenuseid inglise ja vene keeles.

JOONIS 27. LÕIMUMISPROGRAMMI ÜLESEHITUS

Lõimumisprogramm oli tervikuna mõeldud kõigile vähelõimunud püsielanikele ja uussisserändajatele, et parandada keele ja kultuuri tundmaõppimise ning kümbluse kaudu vähelõimunud inimeste ja uussisserändajate lõimumist ühiskonnas, et nad omandaksid Eesti ühiskonnas toimimiseks vajalikud teadmised ja oskused ning et paraneks nende ühiskondlikku aktiivsust tagavad sotsiaalsed pädevused, sh kodanikuteadlikkus¹²². Eesti keele oskuse arendamise teel sooviti parandada sihtgrupi positsiooni tööturul ja aktiveerida nende osalust ühiskonnaelus.

Keelelise ja kultuurilise kümblusega sooviti soodustada eesti keele praktiseerimist ja kultuurisündmustest osavõttu, et suurendada vähelõimunud püsielanike eneseteostamise võimalusi ning kaasata neid paremini ühiskonnaellu, kus on soodustatud eri rahvustest inimeste vaheline suhtlus. Samal ajal oodati, et tegevusega vähendatakse kultuurilisi barjääre ja stereotüüpe. Lõimumisprogrammi viimase osa, muukeelse info esitamisevõimekuse abil sooviti parandada võimalusi külastada Eesti etendusasutusi ja muuseumi, et suurendada Eesti kultuuri tarbimist ning vähendada kultuurilisi barjääre.¹²³

Lõimumisprogrammi väljundnäitajana arvestatakse lõimumiskoolitusel osalejate arvu ehk eesti keele õppes, kodakondsuseksamiks ettevalmistamise koolitusel ja kultuurimoodulis osalejate arvu.

¹²² *Ibid.*

¹²³ *Ibid.*

TABEL 12. LÕIMUMISPROGRAMMI VÄLJUNDNÄITAJA SIHTTASEMED JA NENDE TÄITMINE 2014–2023

Väljundnäitaja		2014	2015	2016	2017	2018	2023
Lõimumiskoolitustel osalejate arv	Osalejate arv aasta lõikes	–	557	3304	2249	1958	
	Osalejate arv kumulatiivselt	–	557	3861	6110	8068	
	Sihttase kumulatiivselt	–	–	500	–	3500	5500
	Sihttaseme täitmine võrreldes vaadeldava aastaga	–	–	772%	–	230%	
	Sihttaseme täitmine 2023. a prognoositud lõpptasemega			70%		147%	

Allikas: Projekti „Eesti ühiskonnas lõimumist toetavateks tegevusteks toetuse andmise tingimuste uues redaktsioonis kehtestamine“ seirearuanded perioodi 01.09.2014–31.12.2018 kohta.

9.3.1. LÕIMUMISKOOLITUSED

Lõimumiskoolitustel on kolm erinevat moodulit – üldkeeleõppemoodul taseme A2, B1 ja B2 saavutamiseks, kodakondsuseksamiks ettevalmistuse moodul ja kultuurimoodul. Koolitused toimuvad aktiivse õppe põhimõttel, soodustamaks eesti keele kasutamist igapäevaelus, st teadmiste ja oskuste omandamine ei toimu ainult formaalsel teel (grammatika ja reeglite tundmise tasandil).¹²⁴

Üldkeeleõppemoodulid taseme A2, B1 ja B2 saavutamiseks

Eesti keele õppe läbiviimiseks töötati välja õppekavad mahus 100 ja 120 akadeemilist tundi. Koolitusmoodulite käivitamisel 2015. aastal oli koolitusel planeeritud osalema ligikaudu 540 inimest, kuid esimesele keelekoolitusele registreerus enam kui 10 korda rohkem inimesi (ehk 5961 inimest. Ligi pool ehk 3873 kursusele registreerunud olid elukohana märkinud Tallinna ning 1665 inimest olid pärit Ida-Virumaalt, kellest 823 elas Narvas. Suur huvi keelekoolituse vastu tulenes asjaolust, et tasuta keeleõppe pakkumisse oli puudunud rahastuse tõttu tekkinud paus (2014. aasta lõpus ja 2015. aasta alguses).

Kõige enam (2201 inimest) soovisid keelekursusele registreerinud õppida eesti keelt **B2-tasemel**. Perioodil 2015–2017 on ESFi vahenditest eesti keele õppimiseks loodud **kokku 5316 kohta** ning mooduli on läbinud 4226 inimest. Suur huvi eesti keele õppe vastu tähendas tegevuste elluviijale suurenenud koormust keeleõppevõimaluste nõudlusele vastamisel. Täna on olulisel määral laiendatud keeleõppe võimaluste valikut erinevate rahastusallikate toel.

Sellele, et muu emakeelega isikute seas on suur huvi eesti keele õppe vastu, viitas ka Tallinna Ülikooli ja Eesti Rakendusuuringu Keskuse CentARi koostöös 2018. aastal läbi viidud keeleõppeteemaline uuring. Uuringu käigus korraldatud analüüsi põhjal hinnati, et muu emakeelega isikutest õpib hetkel eesti keelt vahemikus 49 000 – 65 000 inimest (17–22%), lähema kolme aasta jooksul planeerib kindlasti õppima asuda vahemikus 52 000 – 74 000 inimest (18–23%) ning ülejäänud 20–25% plaanib eesti keele õppega alustada hiljem ning 35–41% ei kavatse keelt õppida (näiteks kuna seda juba oskavad).¹²⁵

Küsitluses osalenud vähelõimunud püsielanikest on INSA tasuta eesti keele kursustel osalenud 47% (n = 212) ning uussisserändajatest 7% vastanutest (n = 32). Vähelõimunud püsielanikud kuulsid tegevusest enim **meediast (25%)** ning samuti oli mõlema sihtrühma puhul oluliseks infokanaliks **tutvusringkond** (sõbrad, tuttavad, pereliikmed; vähelõimunud 23%, uussisserändajad 28%, vt Tabel 19) või Töötukassa (mõlema sihtrühma puhul 16%; vt Tabel 19). Vähelõimund püsielanikud töid välja ka mitu INSAGA seotud kanalit, sh INSA kodulehe, uudiskirja või otsekontakti INSAGA.

¹²⁴ Kultuuriministri käskkirja „Eesti ühiskonnas lõimumist toetavateks tegevusteks toetuse andmise tingimuste kehtestamine“ eelnõu seletuskiri 2014.

¹²⁵ Roosalu, T., Raudsepp, M., Kazjulja, M., Vallimäe, T. 2018. Elanikkonna senine kogemus eesti keele omandamisel ja vajadus eesti keele õppe järele.

Veidi üle poole (53%; n = 243) küsitluses osalenud vähelõimunud püsielanikest polnud INSA keeleõppes osalenud, peamiseks mitteosalemise põhjuseks on **tegevusest mittekuulmine** (37%), **teenusel pole olnud piisavalt vabu kohti** (19%), tegevus ei vasta vastaja vajadustele (11%, vt Joonis 25) või vastaja on osalenud mõne teise teenusepakkuja keeleõppes. Küsitlusest selgus ka, et 71% (n = 321) uussisserändajatest pole osalenud INSA tasuta eesti keele kursustel, eelkõige kuna sellest **ei olda teadlikud** (47%, vt Joonis 25), ja 40% pole tegevuses osalenud **mõne muu põhjuse tõttu**, näiteks vabade kohtade puudumise (6%), mittesobiva asukoha (4%) või tegevuse vastu huvi puudumise tõttu (2%). Samuti on vastajaid, kes on keeleõppe saanud teiselt teenusepakkujalt või tööandjalt.

Küsitlustulemustest selgus, et **rahulolu näitajad keelekursustega olid kõrgemad uussisserändajate puhul**. Suurem osa uussisserändajatest nõustus, et keeleõpe vastas nende vajadustele (87%, vt Joonis 23) ja ootustele (91%, vt Joonis 24), samal ajal kui keeleõpe vastas ligikaudu kahele kolmandikule vähelõimunud püsielanike vajadustele (64%, vt Joonis 23) ja ootustele (66%, vt Joonis 24). INSA keeleõppemoodulis osalemist soovitaks teistele **88%** tegevuses osalenud uussisserändajatest ja **66%** vähelõimunud püsielanikest.

Uussisserändajad tõid positiivsena välja, et tasuta keelekursused motiveerivad ja annavad hea aluse eesti keele ja riigi tundmaõppimiseks. Palju saadi igapäevaeluks kasulikke teavet ja õppematerjal oli nende sõnul hästi esitatud. Samuti toodi välja, et nende meelest on tegemist suurepärase võimalusega keelekeskkonda ja ühiskonda kiirelt integreeruda ning omandada uusi teadmisi ja kontakte¹²⁶. Vähelõimunud püsielanike sõnul on õpitav sõnavara igapäevaelus kasulik ning aidanud nii töö leidmisel kui ka kodakondsuseksami sooritamisel. Tihtipeale kiideti vastustes eri õpetajaid ja koole nimeliselt ning rõhutati keeltekooli tähtsust peale õppe ka sotsiaalvõrgustike tekkimisel.

Need vastajad, kes ei soovitaks tuttavatel INSA keeleõppes osaleda (6% uussisserändajatest ja 3% vähelõimunud püsielanikest), soovivad kriitikana välja, et kursused pole piisavad hea keeleoskuse tagamiseks ning nende tegelik tase ei vasta alati nimelisele tasemele. Samuti tekitab osalejates segadust see, et õppemetoodika eri koolitusasutustes ja tasemete vahe erineb oluliselt, mistõttu ei pruugi jätkukursused alati vastata õppurite ootustele. Ühe keeleõppemoodulis osalenud uussisserändaja sõnades:

„Peamiselt õppisin edaspidi [peale A1-kursuse läbimist] ise, läbisin [INSA] A2-kursused, piisavalt sügavate teadmistega õpetaja oli, pean silmas tema isiklikke teadmisi, /.../ aga kui vaadata teise pilguga ja mina kui õpetaja, hindan tema tööd /.../ siis saan aru, et mingit õppetunni dramaturgiat pole, see tähendab, et tema ei planeeri, mida ta hakkab täna tegema, tal ei ole püstitatud eesmärke, ülesandeid, põhimõtteliselt ei taha tema hinnata grupi taset, selleks et aru saada, milliseid meetodeid on vaja kasutada, et grupi taset tõsta. Mis veel... Näiteks, kogu aeg on lugemine, lugemine, küsimustele vastamine, teooria, pean silmas grammatikat /.../ Kui vaadata, mida oleme teinud kursustel kahe kuu jooksul, siis kuulamine ja rääkimine moodustas vist 10% 100%st. Mulle tundub, et õpetajad, kes õpetavad nendel kursustel, ei tunne vastutust.“ (Narvas elav uussisserändaja, Eestis alates 2016. aastast)¹²⁷

Vähelõimunud püsielanikest vastajad mainisid, et **õpetajate tase on väga kõikumine**. Kõik õpetajad ei keskendu piisavalt omandatud taseme hindamisele ning saavad keeleõppijad järgmisele tasemele ka siis, kui tegelikult oleks vaja hoopis eelmise taseme kursust korrata. Samuti toodi välja, et kursustest ei piisa keeletaseme omandamiseks: kuigi töös osaleti aktiivselt, ei suudetud eksamit läbida ega saadud rohkem

¹²⁶ „The course is a great possibility to integrate in the new country and in the new culture. Good thing that it is supported by the government, because participants feel welcomed in here.“

¹²⁷ „Во многом изучала сама в дальнейшем, курсы на А2 прошла, достаточно такой «глубокий» учитель был, имею в виду его личные знания, /.../ но если говорить о том, как с точки зрения, что я, как учитель, оцениваю его работу /.../, то я понимаю, что драматургии урока никакой нет, т.е. он не планирует, что я буду сегодня делать, он не ставит цели, задачи, он в принципе не хочет оценить уровень группы для того чтобы вникнуть, какие методы мне использовать, чтобы подтянуть уровень группы. Затем, что ещё... Вот например, постоянно чтение, чтение, ответы на вопросы, теория, я имею в виду грамматика /.../ И если взять 2 месяца обучения в этих курсах, то слушание и говорении было процентов может 10 из 100. Мне кажется, что те преподаватели, которые преподают на этих курсах, не чувствуют ответственности.“

tasuta edasi õppida. Kursuste eesmärgid võiksid olla paremini sõnastatud, nii et kursuse läbija teab täpselt, mida ta kursuse lõpus saavutab, **ehk parandada tuleks kursuse tasemete vastavust konkreetsele keeletasemele**. Seejuures tuleks vajadusel kursusel osalejatele selgitada, et keeleõppe eesmärgiks on esmajoonel antud keeletasemel suhtlusoskuse omandamine ja igapäevaelus eesti keeles toimetulek.

Läbiva probleemina toodi välja kursustele ligipääsetavus, seejuures vajadus võimaldada kursustele tihedamini registreeruda kui kaks korda aastas. Kriitikat pälvis ka asjaolu, et **kursustele registreerumine on raskendatud, sest vabad kohad täituvad minutitega**. Nii uussisserändajad kui ka vähelõimunud isikud mainisid, et ootejärjekorrad on liiga pikad, registreerimissüsteem ebaselge (vahel klient näeb, kas kursust õpetatakse inglise või vene keele baasil, vahel mitte) ning kursuste või koolide vahetamine raskendatud. Üks küsitluses osalenud uussisserändaja avaldas oma pahameelt korralduse üle:

„Sel suvel, kui avati järjekordse keelekursuste tsükkel, nägi nimekirjas ainult kooli nime, aadressi ja kellaaegu. Loogiliselt valisin kooli, mis on mulle kõige lähemal ning sobival ajal pärast tööd. Kui kursus algas, jõudis info minuni ainult eesti ja vene keeles, mille peale kirjutasin keeltekoolele inglise keeles, et kas tunnid on inglise keele baasil, sest ma ei räägi vene keelt. Mulle vastati, et on venekeelne ja õpetaja ei räägi inglise keelt. Seejärel pöördusin INSA poole, et kas mind saaks panna inglise keele baasil õppivasse gruppi, mille peale mulle öeldi, et ma peaksin minema kursusele, kuhu olen registreerunud, ja vaatama, kas äkki õpin midagi. Seetõttu käisin paaris tunnis. Huvitav oli see, et 15 õpilasest kolm olid samas seisus kui mina. Me olime seal tunnis ilma igasuguse võimaluseta suhelda õpetajaga, küsida küsimusi ja õppida.“¹²⁸

Taolised olukorrad on väga murettekitavad, kuna isik saab kursusel osaleda ainult korra. „*Praegu võtan [...] B1-taseme kursusi. Aga ma tunnen, et minu teadmised ei ole üldse suurenenud, kuigi ma osalen kõigis tundides. Ma tahan jätkata kursustel osalemist, ma tahan õppida B1-taset teises koolis uuesti tasuta.*“¹²⁹

Praeguse süsteemiga rahulolematust väljendasid ka mitu keelekoolituse läbiviijat. Läbiv murekoht oli **hanketingimuste ebaselgus ning ebamõistlikult kõrged või põhjendamatud nõuded koolitajate haridusele ja töökogemusele**, mis ei ole tööturu võimalusi arvestades õigustatud (st nõuetele vastavaid õpetajaid pole teatud piirkondades võimalik leida). Üks elluviija mainis näiteks, et:

„Ida-Virumaal on keeruline õpetajatega, sest ESFi ja INSA ootused on väga kõrged võrreldes näiteks Töötukassaga. INSA nõuab, et oleks magistrakraad ja õpetajakutse ning väga pikk kogemus ja konkreetsetl täiskasvanute õpetamises. See välistab näiteks keskkooliõpetajad. Ma arvan, et see pole põhjendatud nõue. See ei lase suurepäraseid olemasolevaid õpetajaid kasutada.“ (Intervjuus osalenud keelekoolitaja)

Hoolimata kõrgetest hanketingimustest olid hankeperioodid keeltekoole sõnul vahehindamise perioodil liiga lühikesed ja hangete väljakuulutamisel esines regulaarselt viivitusi, mis tekitas keeltekooledele majanduslikku ebakindlust, raskusi õpetajate hoidmisega ning ebamõistlikku administratiivkoormust:

„Riigile ja meile läheb kallimaks see, et puudub stabiilsus. Näiteks praegu pole kevadsemestri hanget veel tulnud. Paljud meie õpetajad on otsitud ja hinnatud. Nii hullu viivitust kui praegu pole olnud.

¹²⁸ „This Summer when yet another cycle opened for A2-B1-B2, the classes listed only the school and the address and the time schedule. As logic would advise, I selected the school closest to me with the time schedule that was most suitable so I can attend after work.[...] When the classes were beginning I received an email from the School (Atlasnet) providing information in Estonian and in Russian. I replied to them in English and I asked them, if the basis of the class is English, because I do not speak Russian. They told me it would be in Russian and that the teacher does not speak English at all. I contacted the Integration foundation to ask to be added in a group that would be taught in English and they told me that I SHOULD go to the school that would teach in Russian and see if maybe I can learn something... So I went to the first couple of classes and of course they were done exclusively in Russian. Another interesting thing to see was that out of 15 students, 3 had the same problem as me, they were not Russian speakers and they ended up in this class without any possibility to communicate with the teacher and ask question or learn.“

¹²⁹ „Я сейчас прохожу курсы на категорию B1 в Folkuniversitet. Но чувствую, что знаний у меня совсем не прибавилось, хотя я и посещаю все занятия. Мне хочется продолжать ходить на курсы, хочется иметь возможность прийти курсы на b1 в другой школе еще раз бесплатно.“

Õeldakse, et tuleb ja tahavad jaanuaris avada kursust, kuid 6. detsembri seisuga pole hange väljas.
(Intervjuus osalenud keelekoolitaja)

Keelekursuste puhul on oluline mainida **konkureerivate keelekursuste** olemasolu. See tõstatab küsimusi võimaliku tegevuste dubleerimise kohta, nt Innove ja Töötukassa vahendatud ja toetatud keeleõppevõimalused, mida rahastatakse muudest allikatest. Kõigil tasuta eesti keele kursustel on ametlikult erinevad sihtgrupid, kuid keeltekoolide sõnul on tegelikkuses sihtgruppide kattuvus võrdlemisi suur. Sellel on otsene mõju ka kasutajasõbralikkusele. Koostööpartnerite sõnul on keeleõppuritele ebaselge, mis on turul olevate kursuste erinevused. Intervjuudest selgus, et keeltekoolid tihtipeale ise eelistavad Töötukassa hangetes osaleda, sest kursused on ajaliselt pikemad, mis pakub koolile suuremat stabiilsust. Nende probleemide tõttu mainiti korduvalt, et kaheldakse, kas asutusel on mõistlik edaspidi ESFi meetmetegevuse raames teenust osutada. See võib otseselt mõjutada **tegevuste jätkusuutlikkust**.

Kodakondsuseksami ettevalmistav koolitus

Selleks et selgitada välja sihtrühma huvi kodakondsusmooduli vastu, uuris toetavate tegevuste elluviija SA Innovest eksami sooritajate arvu perioodil 2013–2014. SIMi andmetele toetudes toodi välja, et tol hetkel oli Eestis määratlemata kodakondsusega isikuid ligikaudu 6%. Andmeid analüüsid jõuti järeldusele, et perioodil 2016–2017 võiks kodakondsusmoodulis osaleda 1100 inimest ning aastatel 2018–2020 võiks inimeste arv ulatuda 1400ni.¹³⁰

Kodakondsuseksamiks ettevalmistavate koolituste korraldamisel toimub õppetöö 18 tunni mahus ehk kaks õppepäeva), millele lisandub neljatunnine õppekäik. Vahemikus 2015–2017 viidi läbi koolitused kokku 72 koolitusgrupis, koolitusel osales kokku 749 inimest, kellest 738 (98%) läbis koolituse vähemalt 80% mahus. 2018. aastal osales koolitusel 314 inimest, kellest koolituse läbis edukalt 76 inimest. Koolituse edukaks läbimiseks on vaja osaleda lisaks koolitusele ka õppekäigul. Õppekäikudel osales 535 (71%) koolitusel osalenutest. Vahemikus 2018–2019 on plaanis koolitada 500 inimest.

Lisaks kodakondsuseksamiks ettevalmistavatele koolitustele viidi 2015. aastal täiendavalt ellu ka pilootprogramm Eestis elavatele noortele eesmärgiga suurendada noorte osalust ühiskondlikes tegevustes ja tutvustada võimalusi eneseteostamiseks. Pilootprogrammi raames toimus 7 kohtumist Jõhvis, Tallinnas, Tartus ja Narvas ning pilootprogrammi läbis 36 noort.

Vähelõimunud püsielanikest osales kodakondsuseksami ettevalmistaval koolitusel 64 vastajat. Peamiselt said vastajad koolitusest teada sõpradelt, tuttaval või pereliikmetelt (28%), Töötukassalt (14%) või Integratsiooni Sihtasutuse konsultandilt (8%, vt Tabel 19). 73% ehk 330 küsitlusele vastanud vähelõimunud püsielanikku pole osalenud Integratsiooni Sihtasutuse tasuta kodakondsuseksami ettevalmistaval koolitusel. Peamised mitteosalemise põhjused on tegevusest mitteteadmised (33%), tegevus ei vasta vajadustele (19%) või ei tunta tegevuse vastu huvi (14%, vt Joonis 24). Muude mitteosalemise põhjustena on välja toodud, et kodakondsuseksami sooritamiseks ei olda veel valmis, keeleoskust on vaja parandada, koolitusel pole vabu kohti, vastajatel endil pole vaba aega või ei taheta kodakondsust muuta.

Valdava osa uussisserändajate jaoks ei olnud kodakondsuskoolitustel osalemine veel päevakorras, kuna Eestis elamise aeg on liialt lühike või ei soovita kodakondsust vahetada. Samuti ilmses, et osad uussisserändajad arvavad, et ka kodakondsuskoolitustel osalemisele kehtib 5 aasta kriteerium, mistõttu nad **arvasid, et kuna on Eestis elanud üle 5 aasta, ei olda enam selle tegevuse abikõlblik sihtrühm**.

Fookusgruupiintervjuus osalenud uussisserändajate seas võis eristada selget jaotumist osalejate vahel sõltuvalt sellest, kust nad pärit olid. Kui üldjuhul olid kolmandate riikide kodanikud huvitatud Eesti kodakondsuse omandamisest, kuid nii USAst kui ka kõik ELi riikidest pärit intervjuueeritavad oleksid Eesti kodakondsusest huvitatud vaid juhul, kui Eesti võimaldaks topeltkodakondsust:

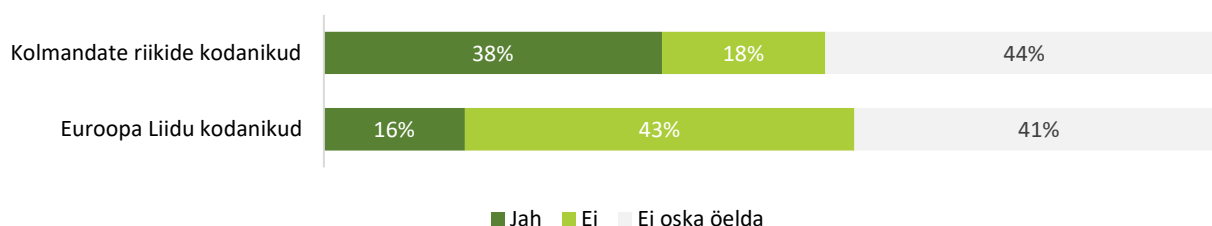
„Mul ei ole ühtegi konkreetset põhjust, miks ma tahan Eesti kodakondsust, peale selle, et mu naine ja poeg on eestlased. Aga ameeriklase perspektiivist mulle tundub, et Eestit ootab väga helge tulevik.

¹³⁰ Projekti „Eesti ühiskonnas lõimumist toetavateks tegevusteks toetuse andmise tingimuste uues redaktsioonis kehtestamine“ seirearuanded perioodi 01.09.2014–31.12.2018 kohta.

Ameeriklasena mulle tundub, et meie [ameeriklased] oleme taandumas ja oma elu siin sisseseadmise aspektist mulle tundub, et te [eestlased] olete just hoogu üles võtmas. See on väga hea võimalus, aga samas suur risk teie ajaloo tõttu. Sest jääb risk, et keegi tuleb ja võtab [riigi] üle. Seega sellest perspektiivist on minu jaoks turvalisem, et mul on võimalus minna koju oma pere juurde ja hoida oma kodakondsust. Aga topeltkodakondsus – jah, iga kell.“¹³¹ (Tallinnas elav uussisserändaja, Eestis alates 2016. aastast)

Seejuures polnud näiteks fookusgruupiintervjuus osalenud Vene Föderatsiooni kodanikud Eesti kodakondsusest huvitatud, kuna ELi riigi kodakondsus teeks nende jaoks keeruliseks sugulaste ja sõprade külastamise kodumaal. Ka 2017. aasta EIMi tulemused näitavad, et ELi kodanike seas on võrreldes kolmandate riikide kodanikega soov Eesti kodakondsust omandada enam kui poole madalam (16% vs. 38%, vt Joonis 28). **Kuna on selgemaks saanud ja kinnitust leidnud, et ka uussisserändajad osalevad koolitusel üha rohkem, tuleb seda arvestada kodakondsuseksami potentsiaalse sihtrühma suurust plaanides.**

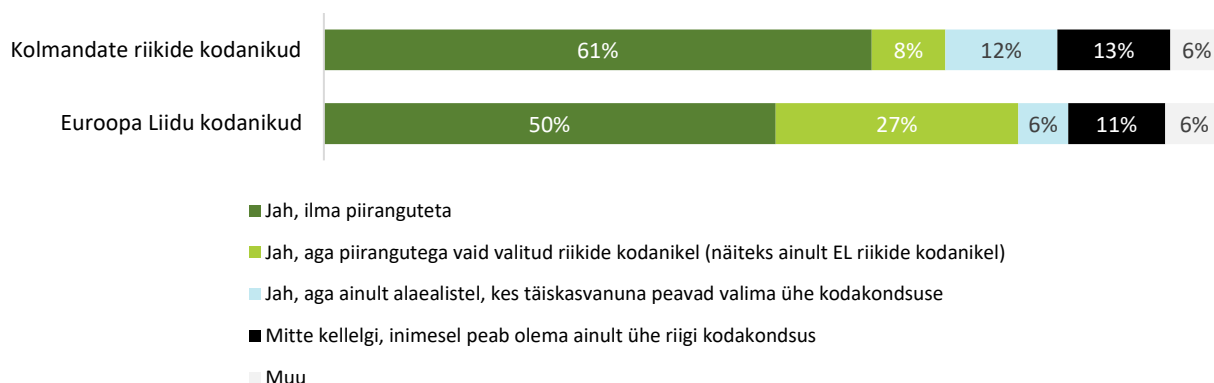
JOONIS 28. KAS KAVATSETE TULEVIKUS OMANDADA EESTI KODAKONDSUST? (n = 2343)

Allikas: Integratsiooni monitoriing 2017

Seejuures toetab 2017. aastal EIMi andmetel üle poole uussisserändajatest topeltkodakondsuse lubamist, ent ELi kodanike puhul on näha suuremat toetust n-ö tingliku topeltkodakondsuse lubamisele ehk see peaks olema lubatud vaid valitud riikide, nt ELi liikmesriikide kodanikele (vt Joonis 29). **Seda tuleb omakorda arvesse võtta sihtrühma suurust plaanides juhul, kui Eesti kodakondsuspoliitika peaks muutuma ning lubama hakataks ka topeltkodakondsust.**

¹³¹ „For me I cannot say any particular reason why I would want Estonian citizenship, besides that my wife is Estonian, my son is Estonian. But from a perspective of an American I feel Estonia has a very bright future ahead of them. As an American I feel like we [Americans] are declining and for making the rest of my life here in Estonia I feel you [Estonians] are just taking off. It is a really good opportunity but it's a big risk as well because of your history. Because there is a risk of people coming and taking over. So from that perspective it's more secure that I have the possibility to go home to my family and keep my own citizenship. But dual citizenship – sure, anytime.“

JOONIS 29. AVATUS TOPELTKODAKONDSUSELE¹³² (n = 2340)

Allikas: Integratsiooni monitooring 2017

Need uussisserändajad, kes avaldasid soovi Eesti kodakondsus omandada, põhjendasid seda peamiselt tänutundega Eesti riigi suhtes ja sooviga seeläbi Eestile n-ö tagasi anda või kuuluvustunde tekkimise tõttu kodakondsus omandada, et neil oleks võimalik Eestisse igal ajal naasta:

„Minu jaoks oleks see tänutunde näitamine Eestile. Mul on nüüd sidemed selle riigiga. Kodakondsuse omandamine võimaldaks mul siia tulla ja siit minna, siis kui tahan.“¹³³ (Tallinnas elav uussisserändaja, Eestis alates 2016. aastast)

77% vähelõimunud püsielanikest nõustus, et koolitus vastas nende vajadustele ja ootustele (vt Joonis 23 ja Joonis 24). **50%** vähelõimunud püsielanikest soovitaks INSA tasuta kodakondsuseksami ettevalmistavat koolitust teistele. Peamise põhjusena tuuakse välja, et koolitus aitab hästi kodakondsuseksamiks valmistuda ning koolituse sisu on selge, huvitav ja vajalik, kuna õpitakse nii Eesti seaduste, keele kui ka ajaloo kohta. 3% vastanutest, kes ei soovita koolitusel osaleda, toovad põhjuseks, et nad ei saanud koolituselt kodakondsuseksamiks piisavalt head ettevalmistust ning vestluse osa koolitusel oli ebapiisav. 47% vastanutest ei osanud öelda, kas nad soovitaksid koolitusel osaleda või mitte. Ainsa soovitusena tõid paar vastajat välja, et koolitused võiksid olla pikemad (3–4 päeva), kuna eksamiks on vaja rohkem ettevalmistust.

Kodakondsuskoolituste läbiviijate sõnul iseloomustab koolitustel osalejaid eelkõige eesmärgistatus – saada Eesti kodakondsus –, mistõttu on koolitusel osalejad üldjuhul motiveeritud ning alid koolituse sisu omandama. Ent koolitusrühmades võib näha erinevat suhtumist Eesti kodakondsusesse, mis tuleneb osalejate põhjustest kodakondsus saada. Koolitusel osalejate hulgas on n-ö Eesti patriootidest inimesi, kes soovivad kodakondsust omandada kuuluvustunde põhjusel, aga on ka neid, kes soovivad Eesti kodakondsust saada muul põhjusel, näiteks mõnda teise Schengeni riiki elama asumiseks, töödandja nõudmiste tõttu vmt. **Kuigi ka neil inimestel on õigus Eesti kodakondsuseksamiks valmistuda ja see läbida, ei pruugi sellistel põhjustel koolitustel osalemine olla otseses seoses lõimumisvaldkonna eesmärkidega.** Seepärast tuleks koostöös Innovega täiendavalt uurida kodakondsuseksamit sooritavate inimeste motivatsiooni ja põhjuseid näiteks kodakondsuseksami sooritamise eel või järel, kuna see aitaks paremini mõista kodakondsuseksami sooritajate motivatsioonitegureid. Seejuures võiks **toimuda koostöö näiteks INSA nõustajatega**, kes juhtumikorralduslike põhimõtetega lähenemise abil võiksid valitud osalejatele tutvustada nende võimalusi Eesti riigis.

¹³² Küsimuse täpne sõnastus: „Eesti Vabariigi seaduste kohaselt ei ole täiskasvanud Eesti kodanikele topeltkodakondsus lubatud. Kas Teie arvates peaks teise riigi kodanikel olema võimalik ka Eesti kodakondsuse omamine, ilma et sellega kaasneks kohustus loobuda oma päritoluriigi kodakondsusest?“

¹³³ „For me it would be to show my appreciation for this country. I have ties to this country now. And having citizenship would allow me to come here any time I want to and go any time I want to.“

Koolituste nimetus on tegevuse käivitamisest alates muutunud – kui **algelt oli tegu kodakondsuseksamiks ettevalmistava koolitusega**, oli näiteks 2018.–2019. aastaks läbiviija leidmiseks välja kuulutatud hankes tegevuse nimetuseks **põhiseaduse ja kodakondsuse seaduse tundmise koolitus**. Selliselt võib aga tegevuse eesmärk sihtrühmale ebaselgeks jääda. Näiteks ei ole koolitusel osalevad uussisserändajad üldjuhul omandanud veel eesti keelt tasemel, mis võimaldaks neil koolituse või ka eksami sisu mõista. Samuti on koolitustel osalenud uussisserändajaid, kes soovivad kodakondsuseksami sooritada, kuna arvavad, et see võiks olla positiivseks teguriks nende elamisloa pikendamise taotluse menetluses. Kuigi kodakondsuseksami edukas sooritamise ei aegu, tuleks uussisserändajatele võimaldada koolitusel osalemine, kui nad on omandanud eesti keele oskuse tasemel, mis võimaldab neil koolituse ja kodakondsuseksami sisu mõista. Hetkel kehtiv eksamikorraldus võimaldab harjutada eksamiküsimustele vastamist Innove kodulehel, seetõttu on võimalik ka eksamiküsimused pähe õppida ja eksam mehhaaniliselt sooritada, mõistmata küsimuste täpset sisu. Samuti on koolitust läbi viidud vanglates, ent kehtiv kriminaalkaristus on välistav tegur kodakondsuse taotlemisel. Koolitajate sõnul on aga vangidel suur huvi koolituste vastu ning koolitusel omandatud teadmised aitavad neil paremini Eesti põhiseadust ja kodakondsuse seadust tundma õppida. Sel põhjusel tuleks koostööd teha teiste asutustega (nt Justiitsministeerium), et antud valdkonna vahenditest vangidele suunatud koolitusi läbi viia. **Sellest tulenevalt peaks koolitusel osalejatele selgemini kommunikeerima**, et koolitusel osalejate keeletase peaks vastama vähemalt B1-tasemele, et koolitav mõistaks koolituse ja eksami sisu; samuti et kriminaalkaristusega koolitusel osalejal ei ole kriminaalkaristuse tõttu vähemalt lähima 5 aasta jooksul seaduslikku õigust kodakondsust omandada.

Kodakondsuskoolituste läbiviijate sõnul on nende seisukohast hea, et koolitus toimub segagruppides, st selles osalevad nii uussisserändajad kui ka vähelõimunud püsielanikud, kuna näiteks viimase kümne aasta jooksul Eestisse kolinud inimeste (eelkõige Venemaalt) ja pikaajaliste elanike vahelised arutelud aitavad koolitajat Eesti kodakondsuse omandamise väärtust selgitada:

„Tunda on, et kui inimesed tulevad koolitusele, siis nad tahavad rääkida. Mina lasen neil rääkida. Tavaliselt kui keegi midagi eriti emotsionaalset väljendab, siis keegi teine osalejatest ikka ütleb ise midagi vastu, et teine osaleja samast rahvusest ütleb midagi vastu ja võtab ise selle emotsiooni maha.“
(Intervjuus osalenud kodakondsuskoolituste läbiviija)

Koolitajate sõnul osalevad koolitusel üldjuhul üle 50aastased inimesed. Seejuures on ilmnenu, et osale vanemaealistele on kodakondsuseksam väljakutse, kuna see toimub arvuti vahendusel ning isik ei pruugi olla oskuslik arvutikasutaja, mistõttu ei suuda ta etteantud aja raames eksamit sooritada. Kuna praeguse korralduse järgi ei toimu koolitusel tegevust arvuti vahendusel, tegid koolitajad ettepaneku, et juba **koolitusel võiks senisest enam õppetööd toimuda arvuti vahendusel, kuna see aitaks sihtrühma paremini kodakondsuseksamiks ette valmistada**. Samuti võiks koostöös Innovega leida võimalusi teha erandeid neile, kel ei ole arvuti kasutamise kogemust, ning lubada eksam sooritada paberil. See suurendaks koolitajate sõnul nii koolitusel osalejate kui ka eksami sooritajate arvu:

„Tavaliselt on nii, et inimene tuleb koolitusele ja saab seal teada, et eksam on arvutis ja siis ta kukub välja.“

Koolitajate sõnul noori koolitustel üldjuhul ei osale, kuna neil on võimalus näiteks põhikooli lõpus kodakondsuseksam sooritada.

Koolituse läbiviijad planeerivad koolitusmoodulid võimalikult lähedale Innove määratud kodakondsuseksami aegadele. Eksamil läbi kukkunutel on võimalik osaleda koolitusel uuesti, kuid eksami saab uuesti sooritada 6 kuu möödudes. Koolitajate sõnul on **väga positiivne, et info koolituse kohta on leitav Innove kodulehelt ühes kodakondsuseksami sooritamise infoga**.

Koolituse läbiviijatel ei ole Tallinnas üldjuhul probleeme gruppide täituvusega, et siiski on koolituse läbiviijate sõnul inimeste leidmine nõudnud kohati palju energiat:

„Koolitaja peaks tegelema koolitusega, mitte inimeste kokkuotsimise ja pehmeksrääkimisega.“

Koolituse läbiviijate väljakujunenud arvestuse järgi lubatakse registreerida u 30 inimesel ning kohale tuleb neist üldjuhul veidi enam kui pool (hanke kohaselt on maksimaalne lubatud osalejate arv 20). Väljakutseks

on olnud gruppide kokkusaamine Ida-Virumaal, mistõttu on nii endine kui ka praegune koolituste läbiviija värvanud kohaliku koordinaatori, et paremini inimesteni jõuda. Teise koolitaja sõnul võiks ka **kodakondsuskoolituste läbiviimine olla tihedamalt seotud eesti keele majaga Narvas**, kuna seeläbi oleks võimalik tutvustada ka eesti keele õppe võimalusi, mis on osale kodakondsuseksami sooritajatest suurimaks raskuskohaks.

Kuigi koolitusele järgnev õppekäik on koolitajate sõnul oluline, kuna avab osalejatele Eesti ajalugu, on koolitajatele väljakutseks sinna inimesi osalema saada. Samas ei tohiks õppekäiku teha kohustuslikuks osaks koolitusest, vaid see peaks olema vabatahtlik. Koolitajate sõnul on vaja parandada kommunikatsiooni, et tegevuse olulisust ja kasulikkust potentsiaalsetele õppereisil osalejatele paremini „maha müüa“.

Varem koolitusele inimeste leidmisele ja kommunikatsioonitegevustele spetsialiseerunud intervjueeritav kirjeldas, kuidas teadlikkuse tõstmiseks ning inimeste koolitusele meelitamiseks oli vaja mitmekülgset teavitustegevust erinevates kanalites ning samuti oli tulemuslik personaalsete lugude jagamine. Teavitustegevuse puhul jagati erinevates piirkondades infot erinevates keeltes ja kanalites – Pärnus ja Tartus eesti keeles, Tallinnas vene ja inglise keeles ning Ida-Virumaal vene keeles. Seejuures Ida-Virumaal jagati infot nii asutuste (nt Töötukassa büroode, kultuurikeskuste), isiklike kontaktide, kohalike ajalehtede (nt Narva või Narva-Jõesuu linnaleht, Gorod) või meediakanalite (nt Delfi, venekeelne televisioon, raadiosaated) kaudu. Teavitustegevustega alustati üldjuhul 1–2 kuud enne koolituse toimumist ja gruppide täituvusega probleeme ei esinenud. **See näitab, et teavitustegevused võivad nõuda ootuspärasest mitmekülgsemat ja mitmetasandilisemat lähenemist ning hankepartnerite vahetuse korral on kasulik jagada läbiviijate vahel seniseid õppetunde ja kogemusi.**

Koolitusgruppide täituvuse probleemi aitaks koolitajate sõnul leevendada, kui vaadata üle **potentsiaalse koolituse sihtrühma arvestamise metoodika, mis hetkel tugineb määratlemata kodakondsusega isikute arvule**. Nende sõnul tuleks sihttasemete määramisel arvestada eksamisooritajate arvu ning lisada sellele kasvuprotsent, eeldades, et kõik ei soorita eksamit esimesel korral ning osalevad koolitusel korduvalt ning sihtrühma seas võib eeldada uussisserändajatest osalejate arvu kasvu.

Sarnaselt keeleõppemooduli läbiviijatega leidsid ka kodakondsuskoolituste läbiviijad, et **koolituse läbiviijatele kehtivad hanketingimused on liialt kõrged**, nõudes ajaloo-, ühiskonnaõpetaja- ja/või eesti keele õpetaja kõrgharidust. Koolitaja sõnul on olulised eelkõige põhiseadus, ühiskond, eesti kultuur, ajalugu ja ajalooline mälu, kuid eesti keele alase kõrghariduse nõue ei ole nende teemade seisukohast relevantne.

Erinevalt näiteks kohanemisalastest meetmetegevustest, kus tegevuse läbiviija annab lepingu lõppedes tegevuse rakendamise jooksul välja töötatud ja kasutatud materjalid elluviijale üle, töötab iga kodakondsuskoolituse läbiviija materjalid ise välja ning esitab omapoolse koolituse kontseptsiooni hankeprotsessi jooksul. Selleks et ühtlustada koolituste taset ka aastate lõikes, tuleks kaaluda, kas koolituse läbiviija välja töötatud materjalid võiksid saada kättesaadavaks ka järgmistele koolituste läbiviijatele. Samuti võiks toimuda **kogemuste jagamine sihtrühmast või teemast tulenevate praktiliste nõuannete vahetamiseks**, nt milline on antud sihtrühma puhul registreerunute vs. kohale tulnute vahekord¹³⁴, millistel puhkudel tuleks pakkuda osalejatele sõidukulude kompensatsiooni jne. See tagaks erinevate hankepartnerite lõikes ühtlasema kvaliteedi koolituste läbiviimisel ja vahel ning võimaldaks ka koolitajal suunata rohkem ressursi koolituse läbiviimisesse.

Koolitajad nägid **sidusust ka teiste kohanemis- ja lõimumismeeetme tegevustega, ent ei olnud olemasolevatest teistest kohanemis- ja lõimumismeeetme tegevustest teadlikud**. Näiteks koolitusel osalevatel uussisserändajatel on spetsiifilisi küsimusi elamislubade kohta, mistõttu oleks koolitajatele abiks, kui nad teaksid migratsiooninõustamise teenusest ning saaksid koolitusel osalejad sinna edasi suunata. Samuti leidsid koolitajad, et kuigi koolitusele järgneb ühepäevane õppereis, oleks osalejatel huvi,

¹³⁴ Näiteks on koolituse endiste läbiviijate sõnul kohaletulijate osakaal keskmiselt 50% registreerunutest.

aga ka kasu täiendavatest tegevustest, mis on Eesti ajaloo ja kultuuriga seotud, mistõttu võiks kultuurimoodul olla samuti tihedalt kodakondsuskoolitustega seotud.

Kultuurimoodul

Kultuurimooduli koolituse vajaduse väljaselgitamiseks analüüsiti 2016. aastal kogutud eesti keele kursuse õppurite seas läbi viidud küsitluse tulemusi. Selle kohaselt on antud mooduli järele selge vajadus ning moodulis soovivad osaleda eelkõige kõrgema keeleoskusega inimesed. Aastal 2017 jätkusid kultuurimooduli tegevused, mille sisu oli täiendatud Eesti ajaloo ja kultuuri teemadega. Kuna kultuurimooduli ettevalmistavad tegevused hilinesid oodatust suurema huvi tõttu keeleõppemooduli vastu, valmis kultuurimoodul 2017. aasta lõpuks. Hange kultuurimooduli läbiviija leidmiseks korraldati 2018. aastal.¹³⁵ 2018. aastal hakkas kultuurimoodulit Tallinnas ja Harjumaal ellu viima Eesti Instituut projektiga „Kultuurisamm“ ning Tartumaal Eesti Rahva Muuseum. 2018. aasta sügisel oli kultuurimoodulis osalejaid kokku 534, kellest mooduli läbis edukalt 20% ehk 110 inimest.

Kuna kultuurimoodul rakendus alles 2018. a sügisel, ei ole seda käesoleva vahehindamise raames põhjalikumalt analüüsitud. Küll aga viidati osas intervjuudes kultuurimooduli hästi planeeritud mängulisele ülesehitusele, mis toimub tegevuste jadana ning on seetõttu osalejate jaoks ühelt poolt põnev, aga ka pikema ja põhjalikuma haridusliku mõjuga.

9.3.2. INTEGRATSIOONI SIHTASUTUSE KEELELISE JA KULTUURILINE KÜMBLUSE TEGEVUSED

Keelelise ja kultuurilise kümbuse klubi põhineb mitteformaalse õppimise meetodikal. Tegutsetakse eesti keele keskkonnas ning tutvustatakse Eesti kultuurielu. Klubi tegevus kestab 6 kuud, mille käigus toimub 24 kohtumist (4 akadeemilist tundi; kokku 96 akadeemilist tundi) ning 6 õppekäiku. Klubiliikmed kohtuvad regulaarselt kord nädalas, korraga osaleb kuni 16 liiget ning 2 eestvedajat. Iga klubiliige võib kohtumisele kaasa võtta kuni kaks külalist ning samal ajal võivad ka tegevuse eestvedajad kaasata vähemalt C1-tasemel eesti keelt kõnelevaid isikuid. Kohtumiste eesmärk on luua julgustav keskkond, mis toetab eesti keele ja kultuuri õppimist, motiveerib osalejaid iseseisvaks keeleõppeks ja julgustab neid eesti keeles rääkima. Keelelise ja kultuurilise kümbuse klubides harjutatakse eesti keeles rääkimist, kirjutamist ning kuulamist. Klubiliikmed arutavad omavahel erinevaid kultuurisündmusi ja päevakajalisi teemasid.¹³⁶ Vahemikus 2016–2018 tegutses Eestis kokku **123 klubi**, millest võttis osa **1768 inimest**.¹³⁷

Keele- ja kümbuseklubi liikmeteks said eelisjärjekorras inimesed, kes 2015. või 2016. aastal olid ennast INSA kodulehe vahendusel registreerinud B2-taseme eesti keele kursustele.¹³⁸ Tulenevalt klubi eestvedajate ja klubiliste ettepanekutest **muudeti 2017. aastal liikmeks saamise tingimusi** ning tehti võimalikuks osaleda ka nendel isikutel, kelle keeleoskus vastab tasemele B2 või C1. Ühel isikul on lubatud tegevuses osaleda vaid üks kord. Intervjuudest selgus, et keelekoolitajad pole alati teadlikud, et taoline muudatus on teostunud, ning seetõttu ei ole nad sellest ka võimalikke sihtgruppe teavitanud.¹³⁹

Küsitlusele vastanutest on INSA keelelise ja kultuurilise kümbuse tegevuses osalenud kokku 113 vähelõimunud püsielanikku (25% kõikidest vastanutest) ning 11 uussisserändajat (2% kõikidest vastanutest). Kui **uussisserändajad** kuulsid tegevusest peamiselt sõbralt, tuttavalt või pereliikmelt (46%, vt Tabel 19), lugesid settleinestonia.ee kodulehelt (9%) või sotsiaalmeediast, siis **vähelõimunud püsielanikud** said tegevusest peamiselt teada sõbralt, tuttavalt või pereliikmelt (27%), Töötukassast (12%, vt Tabel 19) või INSA kanalitest (INSA kodulehelt, keelekursuselt või sotsiaalmeediakanalist Facebookis).

75% vähelõimunud püsielanikest (n = 342) ja 88% uussisserändajatest (n = 394) ei ole keelelise ja kultuurilise kümbuse tegevustes osalenud. Peamine põhjus tegevuses mitteosalemiseks on sellest

¹³⁵ Projekti „Eesti ühiskonnas lõimumist toetavateks tegevusteks toetuse andmise tingimuste uues redaktsioonis kehtestamine“ seirearuanded perioodi 01.09.2014–31.12.2018 kohta.

¹³⁶ *Ibid.*

¹³⁷ *Ibid.*

¹³⁸ *Ibid.*

¹³⁹ *Ibid.*

mitteteadmine (51% vähelõimunud püsielanikest, 70% uussisserändajatest, vt Joonis 25). Mitteosalemise põhjustena on veel välja toodud, et tegevusel **pole olnud piisavalt vabu kohti** (vähelõimunud püsielanikud, 13%, uussisserändajad 4%), **tegevuse aeg pole sobinud** (vähelõimunud püsielanikud 10%, uussisserändajad 6%) või teistel põhjustel (vt Joonis 25). Samuti on mitu vastajat välja toonud, et **neil pole tegevuses osalemiseks vastavat keeletaset**.

92% tegevuses osalenud uussisserändajatest ja 74% vähelõimunud püsielanikest leidis, et **tegevus vastas nende vajadustele** ja 82% uussisserändajatest ja 76% vähelõimunud püsielanikest arvas, et **tegevus vastas nende ootustele** (vt Joonis 23 ja Joonis 24). Keelelise ja kultuurilise kümbuse tegevust soovitasid teistele **91%** uussisserändajatest ja **68%** vähelõimunud püsielanikest, kes on tegevuses osalenud. Uussisserändajatest vastajad toovad välja, et neil on väga kasulik keelelise ja kultuurilise kümbuse tegevustes osaleda, sest see on hea võimalus saada uusi teadmisi, parandada olemasolevaid suhtlusoskusi, tutvuda teiste välismaalastega ja harjutada eesti keele oskust. Vähelõimunud püsielanikud soovivad klubi põhjusel, et see realselt aitab keelt õppida ning annab suurepärase võimaluse täiendada oma teadmisi eesti kultuurist, traditsioonidest ja ajaloost. Vastajad toovad välja, et keeleklubis said nad keeletaseme eksamikis hästi valmistuda ja tänu sellele ka hea tulemuse eksami suulises osas. Üks vastaja kirjutab:

„Eesti keele kursused, keelekohvikud ja eesti kultuuri klubid annavad kõigile hea võimaluse suhelda eesti keeles, olenemata nende teadmiste tasemest, ja mis kõige tähtsam – sõbralikus keskkonnas.“¹⁴⁰

Vähelõimunud püsielanikud, kes on kümbustegevustes osalenud, soovivad tegevuses osaleda just keeleõppega hiljuti alustanud inimestel, kuna tegevus loob head võimalused eesti keeles suhtlemiseks.

9.3.3. MUUKEELSE INFO ESITAMISVÕIMEKUSE SUURENDAMINE

Üks lõimumispoliitika varasematest kitsaskohtadest on olnud muukeelse elanikkonna ja uussisserändajate vähene kaasatus Eesti kultuuriruumi. Tegevuse elluviija sõnul võib seda põhjustada motivatsiooni- või huvipuudus, ent samuti asjaolu, et muukeelsed inimesed ei tunne end kultuuriasutustes hästi, kuna ei mõista teatrietenduste või näituste sisu. Teisalt olid etendusasutused ja muuseumid valmis pakkuma muukeelset sisu, kuid neil puudus selleks tehniline võimekus. Muukeelse info esitamise võimekuse suurendamise **eesmärk on tehniliste vahendite abil parandada nii etendusasutustes kui ka muuseumides muukeelse info edastamist** inglise ja vene keeles. Muukeelse info edastamine aitab teistest rahvustest inimestel osa saada mitmesugustest kultuurisündmustest ning seeläbi paremini lõimuda Eesti ühiskonda. Tegevuse sihtrühm on nii vähelõimunud inimesed kui ka uussisserändajad.

Tegevuse ettevalmistusena kaardistati muukeelse info edastamiseks puuduolevate seadmete vajalikkus. Perioodil märts 2015 kuni detsember 2016 korraldas Kultuuriministeerium kolm ettepanekute vooru muuseumidele ja etendusasutustele. Kaasatud ekspertide arvamusele tuginedes ja laekunud ettepanekute alusel määrati partnerid, kelle ülesandeks on hankida tehnilised vahendid, mis võimaldavad edastada muukeelset teavet.¹⁴¹ Ettepanekute vooru tulemusena otsustati toetada 14 ettepaneku rakendamist ja aastal 2016 sõlmiti lepingud 13 partneriga¹⁴². 2018. aasta lõpus kasutas tehnilisi vahendeid 11 asutust¹⁴³. Kokku on perioodil 2016–2018 tehnilisi vahendeid kasutanud **7650** inimest. 2018. aastal vähendati

¹⁴⁰ „Курсы эстонского языка, языковые кафе и клубы эстонской культуры дают хорошую возможность всем желающим общаться на эстонском языке независимо от уровня знаний и, самое главное, в дружелюбной обстановке.“

¹⁴¹ Projekti „Eesti ühiskonnas lõimumist toetavateks tegevusteks toetuse andmise tingimuste uues redaktsioonis kehtestamine“ seirearuanded perioodi 01.09.2014–31.12.2018 kohta.

¹⁴² SA Eesti Vabaõhumuuseum, SA Pärnu Muuseum, Tartu Ülikool, SA Teater NO99 (lõpetas tegevuse 2018. a lõpus), SA Rakvere Teatrimaja, SA Teater Vanemuine, SA Vene Teater, Palamuse O. Lutsu Kihelkonnamuuseum, Valga Muuseum, Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum, SA Vaba Lava, Tartu Linnamuuseum (loobus partnerlusest 2018. a) ja SA Endla Teater

¹⁴³ Palamuse O. Lutsu Kihelkonnamuuseum alustab tehniliste vahendite kasutamist 2019. aastal.

tulenevalt partnerite arvu vähenemisest varem seatud sihttasemeid.¹⁴⁴ Kokku on perioodi lõpuks planeeritud jõuda tehniliste vahenditega 18 000 etendusasutuse või muuseumi külastajani.

Muukeelse info edastamiseks soetatud tehnilised vahendid ja seadmed erinevad partnerite lõikes peamiselt tegevusalast lähtuvalt. Enamasti on muuseumid hankinud audiogiide ja laadimisseadmeid ning tarkvara ja videogiidide rakendusi. Ostetud on ka puuteekraane ja miniarvuteid koos vastava tarkvaraga. Teatrid on peamiselt hankinud tõlkesüsteemidega seonduvat tark- ja riistvara – arvuteid, LED-ekraane, subtiitrite tarkvara litsentse, projektoreid, objekteive jms. Samuti on soetatud helitehnikaga seotud vahendeid, nt helipulte, mikrofone, kõrvaklappe jms.¹⁴⁵

Mitme asutuse sõnul oli tegemist keeruka taotlusprotsessiga. Taotlus nõudis väga suurt detailsust ning taotlejad pidid korduvalt tegema muudatusi, et vastata esitatud nõuetele. Taotlejad olid teadlikud, et taotlusel on karmid nõuded, kuid intervjuudes osalenud kultuuriasutuste esindajate sõnul ei osatud nii bürokraatlikku asjaajamist ette näha. Sellest tulenevalt tõsis ka asutuste administratiivne koormus. Kohati oldi isegi arvamusel, et taolistes programmides ei soovita enam osaleda, kuna see võtab liigselt aega ja ressursi ning lihtsam oleks rahalised vahendid ise leida:

„Väga raske on mõista, miks peab tehniliste vahendite soetamine nii keeruline olema.“ (Intervjuus osalenud kultuuriasutuse esindaja)

„Protsess oli teatri jaoks väga segane. Varem ei olnud me taolist tüüpi raha taotlenud, mistõttu tuli taotlusesse palju vigu, mida pidime parandama. Taotlemisega kaasnes väga keeruline bürokraatia. Näiteks ei osatud alguses arvata, et Skype'i kõnede videosalvestusi on vaja ning memosid.“ (Intervjuus osalenud kultuuriasutuse esindaja)

2018. aasta lõpuks olid kõik kultuuriasutused peale Palamuse muuseumi asunud tehnilisi vahendeid kasutama. Tehniliste vahendite kasutuselevõtul on üheks **probleemkohaks kujunenud asjaolu, et toetusest rahastati vaid tehnilisi vahendeid ning asutustel tuli endal leida vahendid sisuloomiseks, tehnikat üles seadva personali töötasuks ning reklaamiks.** Nii on tegevusega seotud kogukulud enamikule asutustele olnud palju suuremad, kui esialgu arvati. Administratiivsest keerukusest hoolimata oli kõigi etendusasutuste sõnul **suurepärase koostöö KUMi esindajaga**, kes aitas asutustel probleemidele või küsimustele lahendusi ja vastuseid leida ning oli asutustega suhtlemisel proaktiivne, mis kokkuvõttes lihtsustas asutuste jaoks protsessi. Ka KUMi esindaja sõnul on tegevuse rakendamisel saadud mitu õppetundi ning leitud võimalusi, kuidas etendusasutusi ja muuseumeid tehniliste vahendite kasutuselevõtul toetada. Näiteks on koolitatud kultuuriasutusi, kuidas muukeelset elanikkonda rohkem kõnetada ja milliste kanalite kaudu nendeni jõuda.¹⁴⁶

Sellega on proovitud lahendada väljakutseks kujunenud sihttasemeteni jõudmist. Kultuuriasutuste optimism sihtrühmadeni jõudmisel oli kõrge, kuid on oodatust **kauem aega võtnud, et inimesed teadvustaksid tehniliste vahendite olemasolu erinevates kultuuriasutustes** ning hakkaksid neid aktiivselt kasutama, küllastades seejuures näiteks tihedamini ka erinevaid kultuuriasutusi:

„Tehniliste vahendite kasutamisega ning muukeelse info edastamise puhul on oluline reklaamida seda teavet ka väljaspool muuseumi. See annab inimestele teadlikkust meie võimalustest, kuid paraku on antud tegevusega seotud ka suured kulud.“ (Intervjuus osalenud kultuuriasutuse esindaja)

Seejuures oleks kasu laiemast teavituskampaaniast, et paljudes asutustes juba on erinevad tehnilised vahendid kasutusel ning need parandavad muukeelse elanikkonna kasutajakogemust.

¹⁴⁴ Ministri käskkirja 19.12.2018 nr 230, Kultuuriministri 12. veebruari 2016. a käskkirja nr 16 „Eesti ühiskonnas lõimumist toetavateks tegevusteks toetuse andmise tingimuste uues redaktsioonis kehtestamine“ muutmiseks.

¹⁴⁵ Projekti „Eesti ühiskonnas lõimumist toetavateks tegevusteks toetuse andmise tingimuste uues redaktsioonis kehtestamine“ seirearuanded perioodi 01.09.2014–31.12.2018 kohta.

¹⁴⁶ Vt ka kultuuriasutuste teenusedisaini koolitus- ja mentorprogrammi, mida rahastatakse AMIFist, kättesaadav: <https://designminds.ee/programmid/kultuuriasutuste-teenusedisaini-koolitus-ja-mentorprogramm>.

Tehnilisi lahendusi kasutusele võtnud asutused on suurendanud eelkõige info või sisu kättesaadavust vene ja inglise keelt kõnelevatele inimestele, aga ka saksa, läti ja soome keele kõnelejatele, et vastata oma peamise muukeelse klientuuri vajadustele. Tehnilisi vahendeid kasutanud etendusasutuste ja muuseumide sõnul on raske hinnata, kas tehniliste vahendite kasutuselevõtt on suurendanud nende külastatavust, küll aga on see **parandanud külastajate külastuskvaliteeti**. Mitme kultuuriasutuse esindajad kirjeldasid, et keeruline on koguda tehniliste vahendite kohta statistikat, kuna on märgatud, et tehnilise vahendi laenutamisel vastab selle kasutaja neljale esitatud küsimusele (rahvus, keel, sugu, vanus) pigem suvaliselt või ei soovi küsimustele vastata, mistõttu on osa asutusi võimaldanud seadmeid kasutada ka ilma statistikat kogumata:

„Olen skeptiline küsitlusankeetide suhtes. Mõistan nende vajalikkust, kuid inimesed ei soovi neid täita ning kui täidavad, siis ei pruugi see info olla õige.“ (Intervjuus osalenud kultuuriasutuse esindaja)

See näitab, et etendusasutustele ja muuseumidele **tuleks teha rohkem selgitustööd statistika kogumise olulisuse teemal** ning vajadusel leida võimalusi, kuidas asutuste külastajaid ankeetidele (tõeselt) vastama suunata. Seejuures ei pruugi probleem olla asjaolus, et tehnilistel vahenditel ei ole piisavalt kasutajaid, vaid kasutajate tegelik arv ei kajastu kogutavas statistikas.

Tehnilisi vahendeid kasutanud etendusasutuste ja muuseumide ettepanekul tuleks peale tehniliste vahendite soetamise toetada ka nende paigaldamist ja sisuloomet (sh näiteks tõlgete loomist, koostööd keeltekoollidega jms), kuna hetkel on see mitme asutuse jaoks ülemäära kulukas. Kui asutused suudavad lahendada sisuloomet ja teavitustegevustega seotud kitsaskohad, on tegevus on **jätkusuutlik**, kuna tehnilisi vahendeid on võimalik kasutada ka pärast programmi perioodi lõppu.

9.3.4. KOOSTÖÖ- JA KOMMUNIKATSIOONITEGEVUSED

Ettevalmistused koostöö- ja kommunikatsioonitegevusteks algasid 2015. aastal, mil moodustati ekspertgrupp, mille ülesandeks oli kommunikatsioonitegevuste plaanimises osalemine ja tegevuste kontseptsiooni väljatöötamise nõustamine ja toetamine. Tegevuste planeerimise alusena analüüsiti 2015. aasta EIMI tulemusi ja sihtrühmade vajadusi tagamaks, et loodavad kommunikatsioonitegevused vastavad ka laiemale valdkondlikule arengukava Lõimuv Eesti 2020 eesmärkidele.

Saamaks praktilist sisendit audiovisuaalprogrammide väljatöötamiseks, korraldati ekspertgrupi soovitusel arenguseminar, mis toimus 2015. aasta novembris Tallinnas 157 inimese osalusel. Välja pakuti 45 ristmeedia programmi ideed, millest 18 esitleti telesaate treileri või internetirakenduse prototüübi kujul. Tegevuse elluviija INSA hindas arenguseminari edukaks eelkõige praktilise sisendi andmise poolest meediavaldkonnale tervikuna, samuti uue venekeelse avalik-õigusliku telekanali ETV+ programmi rikastamise poolest.

Käesoleva meetme **kommunikatsioonitegevusena** otsustati läbi viia kaks tegevust¹⁴⁷:

1. **Kampaania („Karjäär Eestis“)**, mis julgustab eesti keelest erineva emakeelega noori kandideerima tööle riigisektorisse ja selgitab neile, miks tasub siduda oma tööalane tulevik Eesti avaliku sektoriga.
2. **Ristmeedia programm („Meie Eestid“)**, mis tutvustab eestlastele ja muust rahvusest inimestele positiivseid ja lõimumist toetavaid hoiakuid, mis eksisteerivad tänapäeva Eesti ühiskonnas tänu eri rahvusest inimeste igapäevasele suhtlusele ja koostööle.

Koostöötegevustena on perioodil 2014–2018 läbi viidud üritustel osalenud kokku 1384 inimest. Koostöötegevused on olnud peamiselt noortele suunatud üritused ja seminarid.

Tegevuse väljundnäitajana arvestatakse koostöö- ja kommunikatsioonitegevustes osalenud isikute arvu (vt Tabel 13).

¹⁴⁷ Eesmärgid on sõnastatud kummagi tegevuse hankedokumentides.

TABEL 13. KOOSTÖÖ- JA KOMMUNIKATSIOONITEGEVUSTE VÄLJUNDNÄITAJA SIHTTASEMED JA NENDE TÄITMINE 2014–2023

Väljundnäitaja		2014	2015	2016	2017	2018	2023
Kaasatud või hõlmatud inimeste arv	Inimeste arv aasta lõikes	–	277	430	356 753	414	
	Inimeste arv kumulatiivselt	–	277	707	357 460	357 874	
	Sihttase kumulatiivselt	–	–	50 000	–	100 000	155 000
	Sihttaseme täitmine võrreldes vaadeldava aastaga	–	–	1,4%	–	358%	
	Sihttaseme täitmine 2023. a prognoositud lõpptasemega			0,4%		231%	

Allikas: Projekti „Eesti ühiskonnas lõimumist toetavateks tegevusteks toetuse andmise tingimuste uues redaktsioonis kehtestamine“ seirearuanded perioodi 01.09.2014–31.12.2018 kohta.

Koostöötegevused

Vahemikus 2015–2018 viidi koostöötegevuste raames läbi 22 noortele suunatud üritust ja õppesõitu ning 7 koostöötegevust laiemale sihtrühmale (nt kohaliku kogukonna aktivistid). Kokku on tegevuses osalenud 1384 inimest. Koostöötegevuste fookuses on olnud **erinevad ühiskondliku olulisusega teemad**, üritustel on esinenud kultuuritegelased, poliitikud, õppejõud, kolmanda sektori esindajad jt. Seminaridele antud tagasisidest selgub, et **tegevustele antud tagasiside oli positiivne** ning hea meelega osaletaks taolistes tegevustes uuesti.

Noorteprogrammi raames kogutud tagasisidest ilmneb ühe probleemse noortega seotud lõimumisteenamana noorte madal tajutud Eestisse kuuluvuse tunne ning soov Eestist lahkuda.¹⁴⁸ Seda probleemi on üritustega ka adresseeritud. 2017. aastal seminaridel osalenud noorte tagasisidest¹⁴⁹ selgub, et kui enne seminari arvas veidi vähem kui 40% noori, et võimalusel ta lahkub Eestist õppimise või töötamise eesmärgil, arvas sama pärast seminari 37%. Samas tajusid noored, et üritusel osalemise järel nad näevad senisest enam perspektiivi enese arendamiseks Eestis (68% vs. 77%). Sellest nähtub **vajadus tegeleda noorte hoiakute kujundamisega järjepidevalt ka edaspidi**. On positiivne, et noortelt kogutakse vahetult enne seminari ning selles osalemise järel tagasisidet, kuna see võimaldab kohe näha tegevuse mõju. Selleks et oleks võimalik hinnata ka tegevuste pikaajalist mõju, **võiks võimalusel kõikide sarnaste tegevuste ajal samadel alustel tagasisidet koguda ning arvestada, kas noor on osalenud ühes või mitmes tegevuses**.

Pikemas perspektiivis võiks tegevuste läbiviimise aluseks olla ühtne programm, et saavutada pikaajalisemaid tulemusi, kuna ühekordsetel tegevustel on pigem lühiajaline mõju ning hoiakuid on sel moel keeruline muuta. Samuti tuleks arvestada uussisserändajatest noortega, et kujundada ka neis kuuluvustunnet ja arusaama Eesti ühiskonna toimimisest.

Kommunikatsioonitegevused

Käesoleva vahehindamise raames toetatakse sotsiaalkampaania „Karjäär Eestis“ ja audiovisuaalprogrammi „Meie Eestid“ hindamisel peamiselt 2018. aasta kevadel läbiviidud hindamisele¹⁵⁰, mis analüüsis detailselt kummagi tegevuse tulemuslikkust, aga puudutas ka asjakohasuse, tõhususe ja jätkusuutlikkuse aspekte, mida on võimalik käesoleval vahehindamisel arvesse võtta. Täiendavalt analüüsitakse audiovisuaalprogrammi „Meie Eestid“ puhul käesoleva vahehindamise käigus läbiviidud küsitluse tulemusi.

¹⁴⁸ Noorteprogrammi ülevaade 2017–2018. Integratsiooni Sihtasutus.

¹⁴⁹ Tagasisidet andis enne üritusel osalemist 41 ja pärast üritusel osalemist 35 noort. Seega on tagasisidet andnud noorte arv mitteesinduslik üldistuste tegemiseks.

¹⁵⁰ IBS (2018) Integratsiooni Sihtasutuse sotsiaalkampaania „Karjäär Eestis“ ja audiovisuaalprogrammi „Meie Eestid“ tulemuslikkuse hindamine. Integratsiooni Sihtasutus.

Küsitluse raames uuriti vastajatelt näiteks nende hoiakute kohta saadete vaatamise järel ning huvi kohta võimalike jätkutegevuste suhtes, seejuures nende motivatsiooni ja initsiatiivi Eestis elavaid teisest rahvusest isikuid kohanemisel rohkem aidata.

Sotsiaalkampania „Karjäär Eestis“

Kampania eesmärgiks oli julgustada eesti keelest erineva emakeelega noori kandideerima tööle riigisektorisse. Tegevuse käigus selgitati, miks tasub siduda töölane tulevik Eesti avaliku sektoriga.

2017. aasta kevadel valmisid välireklaamid bussiootepaviljonidel Tallinnas ja Narvas, kampanialeht www.karjeravestonii.ee, samanimeline Facebooki lehekülg, reklaamid rippuvatel käepidemitel Tallinna linnaliinibussides, kampania alamleht venekeelses Delfis, reklaamkleepsud LuxExpressi bussiistmete seljatagedel, telesaatesari „Varju päev“ ja 10 lühivideot, mis tutvustavad saateid ja eduloopersoone. Lisaks valmisid artiklid ja toimus 8 infoseminari nii üldhariduskoolides kui ka ülikoolides, kus osales kokku 425 noort. Juunikuus toimus veel *webinar*, mida jälgis 300 inimest. Personalijuhtidele toimus seminar osana laiemast personalijuhtide kevadseminarist.¹⁵¹

2018. aastal läbiviidud hindamise tulemuste¹⁵² põhjal on võimalik teha järeldusi eelkõige väliskampania, kampanialehe ja üldhariduskoolides toimunud infoseminaride kohta. Teisi kampania elemente („Varju päev“, videod, lahtiste uste päev) ei uuritud, kuna hindamise käigus intervjuueritid noored ei olnud nendega kokku puutunud.¹⁵³

Tulemuslikkuse kohta leiti vahehindamisel, et kuigi projektiga täideti seatud numbrilised indikaatorid, jäi projekti sisuline mõju lühiajaliseks ning kampania kogu potentsiaali ei realiseeritud. Projekti sihtrühmade seas võis täheldada erinevat mõju sõltuvalt osaletud tegevustest: tegevustel oli enim mõju saates „Varju päev“ osalenud noortele, keskmiselt koolides toimunud kontaktkohtumistel osalejatele ning vähem kampania välimeedia sihtrühmale. Samuti hinnati väheseks tegevuste mõju personalijuhtidele, kuna nende seas tekitasid edastatud sõnumid pigem vastandumist. Vene noored pidasid **kampaniat asjakohaseks**, oluliseks ja tegevusi vajalikuks. Kampaniasse kaasatud personalijuhid olid aga vastakatel seisukohtadel. Osa neist arvas, et teema tõstatamine oli vajalik ja oluline, kuid teised leidsid, et probleemi kese on mujal ning tegeleda tuleks algse probleemi (s.o haridussüsteemi segregatsioon, mitte selle tagajärgedega. Kuigi **tõhusust** otseselt ei hinnatud, leiti, et kampania tõenäoliselt kulukaim osa ehk väliskampania omas sihtrühmadele vähest mõju, seda pigem ei pandud tähele. Suurem mõju oli otsekontaktide saavutamisel, eelkõige saates „Varju päev“ osalenutele või veidi vähem koolides toimunud kohtumistel osalenutele. Tegu oli ühekordse kampaniaga ja seetõttu on **jätkusuutlikkuse** aspektist tegu mittejätkusuutliku tegevusega, kuna tõstatatud teemal puudub laiem kandepind ja strateegiline lähenemine.

Ristmeediaprogramm „Meie Eestid“

Programmi keskseks audiovisuaalseks lahenduseks oli hanke käigus loodud **kuuest saatest koosnev** saatesari „Meie Eestid“. Igal saatel oli erinev muust rahvusest või muu emakeelega saatejuht, kes tutvustas enda jaoks olulisi või tähendusrikkaid Eesti paiku. Iga saate lõpus võttis sõna nn integratsiooniinspektor, kes lahkas läbi huumoriprisma Eesti integratsioonilaseid stereotüüpe. Antud saatesari oli eetris nii ETV kui ka ETV+ kanalil 2017. aasta sügishooajal. Lisaks saatele valmisid ka teemakohane veebileht ja Facebooki leht eesmärgiga luua erinevate kanalite kombineerimisel terviklik ristmeedia programm.

¹⁵¹ Projekti „Eesti ühiskonnas lõimumist toetavateks tegevusteks toetuse andmise tingimuste uues redaktsioonis kehtestamine“ seirearuanded perioodi 01.09.2014–31.12.2018 kohta.

¹⁵² IBS (2018) Integratsiooni Sihtasutuse sotsiaalkampania „Karjäär Eestis“ ja audiovisuaalprogrammi „Meie Eestid“ tulemuslikkuse hindamine. Integratsiooni Sihtasutus.

¹⁵³ *Ibid.*

Ühe saate keskmiseks vaatajate arvuks oli **84 000 inimest** ning 15 minuti jooksul jõudis saade **288 000 inimeseni**, kellest 278 000 olid eestlased ning ülejäänud 10 000 muust rahvusest.¹⁵⁴ Saatesari jõudis ka Eesti teleedetabelisse ning ETV kanalitel on mitu korda näidatud saatesarja korduseid.

2018. aastal läbi viidud hindamise tulemustele tuginedes oli ristmeediaprogramm **asjakohane** eelkõige eestikeelse sihtrühma vaates, kuna omas positiivset lõimumisalast sõnumit ja soodustas kahepoolset lõimumisprotsessi. Kuigi vähelõimunud püsielanikud olid samuti saatesarja üks sihtrühmadest, jäi tegevuse mõju neile tagasihoidlikumaks. Ristmeediaprogramm oli igati **tulemuslik** ning seatud tulemusindikaatorid ületati olulisel määral, ent jällegi tuginesid tulemused eelkõige eestikeelse sihtrühmale. Saatesarjal oli intensiivne lühiajaline mõju, kuid kuna saatesarjale ei järgnenud otseseid jätkutegevusi, on selle pikaajalist mõju keeruline hinnata. Ristmeediaprogrammi võib lugeda igati **tõhusaks** tegevuseks eestlastest sihtgrupi jaoks, kuna korraga jõuti suure hulga inimesteni, kellelt saadi palju positiivset tagasisidet, mille põhjal võib tegevuse õnnestunuks lugeda. Hindamistulemuste järgi tuleks paremaks muu suhtluskeelega inimesteni jõudmiseks kasutada teisi kanaleid, aga ka teemat teise nurga alt käsitleda.

Ristmeediaprogramm „Meie Eestid“ oli ühekordne tegevus, millel ei ole kohanemis- ja lõimumismeetme raames planeeritud jätkutegevusi. Ka selle tegevuse puhul tagaks ühtne kommunikatsioonistrateegia **jätkusuutlikkuse ja aitaks luua** laiemaid positiivseid hoiakuid. Võttes arvesse, et tegu oli mõttelise jätkutegevusega Linnateatri teatrietendusele „Teisest silmapilgust“, mis võeti samuti väga hästi vastu, võib eeldada, et tegevuse fookus oli seatud õigesti ning on vaja luua sarnase põhimõttega jätkutegevusi. Tegevuse pikaajalise mõju aspektist on ka positiivne, et saatesarja on ETV kanalitel korduvalt näidatud ning samuti sai „Meie Eestid“ temaatika positiivset järelkaja, kui see oli INSA 2018. aasta lõimumiskonverentsi läbivaks sõnumiks.

Väga positiivne on ka see, et saatesarja „Meie Eestid“ **episoodides on saatekülalised viidanud ka teistele olemasolevatele, sh ESFi vahenditest käivitatud lõimumistegevustele**, näiteks võimalusele kasutada Vene teatris sünkroontõlget. Samuti tutvustati laiemalt INSA võimalusi ühes dialogis saatekülalise ja n-ö integratsiooniinspektori vahel:

Aleksandr: „Aga ma tahaksin väga eesti keelt osata, aga eestlastega on nii raske rääkima hakata, sest neile ei meeldi, et midagi valesti ütledakse.“

Integratsiooniinspektor: „Õeldakse.“

Aleksandr: „Jaa, ja keelekursustele on raske saada. Kohad on juba täis.“

Integratsiooniinspektor: „Ei, mis sa räägid? Keelekursustega meil on väga hästi ju. Meil on keelekohvikud, keelelaagrid, keelekümblus, keeletestid, kõik on tasuta.“¹⁵⁵

See näitab, kuidas on võimalik erinevate kohanemis- ja lõimumismeetme tegevuste vahelist sünergiat suurendada, kui läbiviidavate tegevuste käigus tutvustatakse ka teisi seotud tegevusi või teenuseid.

„Meie Eestid“ ja eestlaste hoiakud Eestis elavate teisest rahvusest inimeste suhtes

Vahehindamise raames viidi 300 eestlase seas läbi veebiküsitlus ning seejärel fookusgrupiintervjuu, mille põhjal on võimalik näha, milline oli eestikeelsete vastajate tagasiside saatesarjale, kas ja kuidas muutusid nende hoiakud saadete vaatamise järel, kas saatesari motiveeris neid ise tegevusi ette võtma, et Eestis elavate muust rahvusest isikutega tuttavaks saada, neil Eestis kohaneda aidata, milline on nende huvi teiste samateemaliste saadete või muude tegevuste vastu ning kas taolisi tegevusi on keeruline leida. Samuti paluti välja pakkuda võimalikke tegevusi, millega oleks võimalik luua eestlaste ja muust rahvusest inimeste vahel kontakti ning soodustada kahepoolset lõimumisprotsessi.

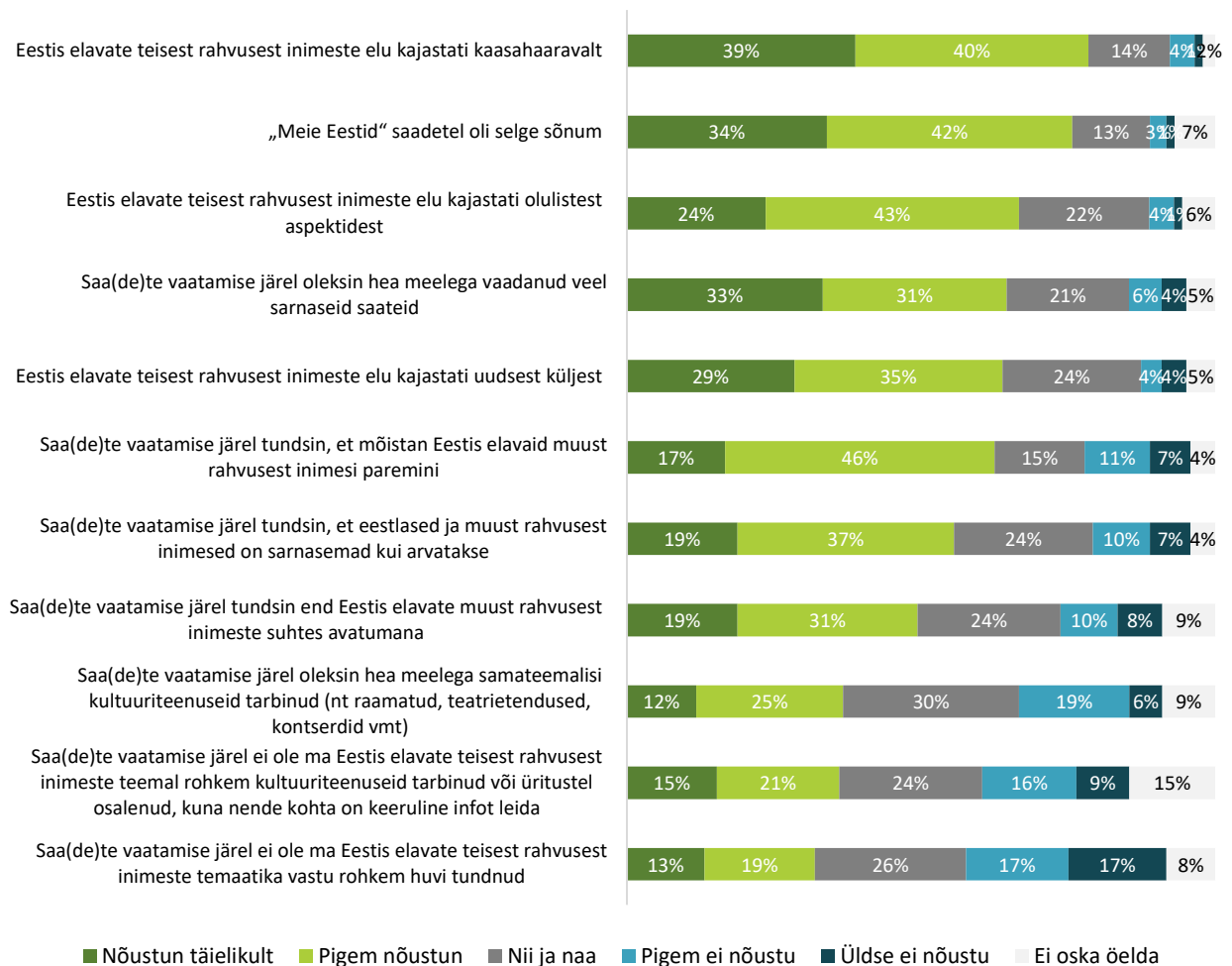
Küsitlusele vastanud eestlastest on saatesarja „Meie Eestid“ mõnda osa näinud veidi alla poole (48%, n = 144). Saadet näinud vastajad andsid valdavalt positiivset tagasisidet. Saadet näinud eestlaste meelest **kajastati Eestis elavate teisest rahvusest inimeste elu kaasahaaravalt (79%) ja olulistest aspektidest**

¹⁵⁴ Projekti „Eesti ühiskonnas lõimumist toetavateks tegevusteks toetuse andmise tingimuste uues redaktsioonis kehtestamine“ seirearuanded perioodi 01.09.2014–31.12.2018 kohta.

¹⁵⁵ Saatesari „Meie Eestid“. 2. osa „Aleksandr“.

(67%), saated kandsid endas selget sõnumit (76%) ja teemale läheneti uudsest küljest (64%). Enam kui pool (63%) vastajatest oleks hea meelega vaadanud veel sarnaseid saateid. Ent küsitlusest oli ka näha, et muust rahvusest inimeste elu Eestis ei ole kõigile huvipakkuv teema. Samas ei ole ligikaudu kolmandik vastajatest (32%) teema vastu rohkem huvi tundnud: teine kolmandik (34%) selle väitega aga üldse või pigem ei nõustu. Järgnevalt esitame erinevaid väiteid saatesarja „Meie Eestid“ kohta.

JOONIS 30. KUI SUUREL MÄÄRAL NÕUSTUSID SARJA VAATAJAD JÄRGMISTE VÄIDETEGA (n = 144)

Allikas: Vaahindamise raames läbi viidud veebiküsitlus

Saatesari suurendas eestlastes empaatiat teisest rahvusest inimeste vastu – 63% vastajatest tundis, et mõistab Eestis elavaid muust rahvusest inimesi paremini, 56% tundis, et ollakse sarnasemad, kui muidu arvatakse, ning täpselt pool vastajaist tundsid end pärast saatesarja vaatamist Eestis elavate muust rahvusest inimeste suhtes avatumana (vt Joonis 30).

Saatesarja vaatamise järel tundis **37% vastajatest, et oleksid soovinud samal teemal veel kultuuriteenuseid tarbida** (nt teatrietendused, kontserdid, samateemalisi raamatuid lugeda) ning **37% vastajate jaoks suurenes tahtmine ise midagi ette võtta**, et rohkem Eestis elavate muust rahvusest isikutega tutvavaks saada või neil kohaneda aidata. Samas suurusjärgus (40%) oli ka neid, keda saatesari ei motiveerinud. Need, kes on valmis panustama, omavad ka ettekujutust, kuhu selleks minna, sest seda ei pidanud keeruliseks 56% neist, kes oleksid valmis ise midagi ette võtma, samas kui kõigist saatesarja nägijatest 36% jaoks on keeruline taoliste tegevuste kohta infot leida.

Küsitluse vabades vastustes ilmnis samuti mõningast polariseerumist sisserändajate teemal – kui osa vastajaid mõtles võimalikele tegevustele ja lahendustele, siis teised leidsid, et sisserändajatele pakutavad tugiteenused peaksid seisnema eelkõige selles, et aidata neil oma kodumaale tagasi minna. **See näitab jätkuvalt vajadust tegeleda eestlaste hoiakutega välismaalaste ja siin elavate teisest rahvusest elanike suhtes.** Seejuures on tegevused nagu teatrietendus „Teisest silmapilgust“ või sellele järgnenud saatesari „Meie Eestid“ saanud eestlastelt palju positiivset tagasisidet, millest võib järeldada, et sarnase lähenemisega kultuuriteenustel on hoiakute kujundamisel positiivne mõju. Ka fookusgruupiintervjuus osalenud eestlased tõid välja, et neid huvitaksid 1 : 1 vestlussaated muust rahvusest inimestega, et neid paremini mõista, ning samuti tuleks senisest enam kasutada *podcast*’ide (ee taskuhääling) populaarsust:

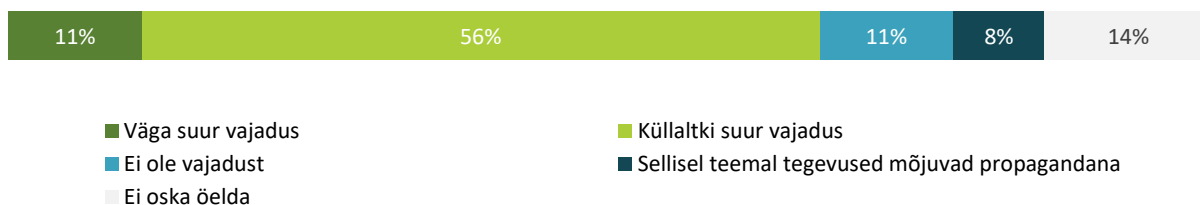
„Tuleks vestlussaateid või podcast’e boost’ida, sest need on praegu väga populaarsed. Selle eesmärgiga, et mõlemad pooled oleksid esindatud ja kuulaja saaks ise otsustada, kuhu poole ta tüürib.“ (Fookusgruupiintervjuus osalenud eestlane)

Samuti arutleti, et suurem roll võiks olla ETVl, kes saaks dokumentaalfilmide ja „Meie Eestid“ või „Meie inimesed“ sarnaste telesaadetega rohkem avada Eestis elavate inimeste elu:

„Meedia tööd on natuke vaja, sest eestlased kardavad uut ja võõrast.“

67% saatesarja „Meie Eestid“ vaatajate jaoks on sarnaste tegevuste (st telesaated, teatrietendused, kontserdid jm) järele väga või küllaltki suur vajadus (vt Joonis 31). Kuigi 8% saatesarja näinud eestlasi leidis, et taolised tegevused mõjuvad propagandana, on saatesarja (ja ka sellele eelnenud teatrietenduse) lähenemine uuenduslik ning avab teemat hästi valitud vaatenurgast, mis osutab erinevate rahvuste sarnasustele ja selle tulemusena muudab kohalikku elanikkonda avatumaks.

JOONIS 31. KUI SUUR ON VAJADUS TAOLISTE TEGEVUSTE (SH TELESAATED, TEATRIETENDUSED, KONTSERDID JMT) JÄRELE, MIS TUTVUSTAVAD TEISEST RAHVUSEST INIMESTE ELU JA KULTUURI EESTIS? (n = 144)

Allikas: Vahehindamise raames läbi viidud veebiküsitlus

Kõigist küsitlusele vastanud eestlastest **oleks 59% ise valmis aitama teistest riikidest Eestisse elama tulnud inimestel kohaneda eluga Eestis**, samal ajal kui 5% vastanutest seda kindlasti ei sooviks teha ning 18% pigem ei sooviks teha (vt Joonis 32).

JOONIS 32. KAS SINA ISIKLIKULT OLEKSID VALMIS AITAMA TEISTEST RIIKIDEST EESTISSE ELAMA TULNUD INIMESTEL KOHANEDA ELUGA EESTIS? (n = 300)

Allikas: Vahehindamise raames läbi viidud veebiküsitlus

Need vastajad, kes avaldasid valmisolekut aidata teistest riikidest Eestisse elama tulnud inimestel siin kohaneda, said ka kirjeldada, millist tüüpi tegevustes oleksid nad valmis osalema või milliseid tegevusi ise läbi viima. Suurem osa vastajatest näitas valmisolekut aidata teistest riikidest Eestisse asunud inimesi **eesti keele õppimisel, tutvustada välismaalasele uut kodulinna või osaleda ühisüritustel:**

*„Olen juba korduvalt kaasanud välisriigist meie piirkonda ajutiselt elama ja töötama asunud inimesi (vabatahtlikud) oma kultuurikollektiivide töösse. Korraldanud koos oma õpilastega ühislaagreid, aitamaks Eestis elavatel muu emakeelega õpilastel paremini omandada eesti keelt ja kultuuri.“
(Küsitlusele vastanud eestlane)*

Samuti kirjeldati valmisolekut kaasata muust rahvusest inimesi neisse tegevustesse, mida vastaja ise teeb, nt rahvatantsutrenni, loodusmatkadele, filmiõhtutele jm. Mitu vastajat pakkus, et oleksid valmis osutama Eestisse elama asunud inimestele **praktilist abi, näiteks elukoha või vajalike ametiasutuste leidmisel, ning osutama vajadusel abi suhtlemisel ametnikega.** Samuti ollakse valmis asumaa Eestisse elama asunud inimesele n-õ mentoriks, kes sisserändajat Eestisse elama asumisel personaalselt aitab. **See näitab, et on huvi ja vajadus luua vabatahtliku tegevusega seotud portaalis keskkond, kus uussisserändajad ja kohalik elanikkond saaksid kontakti luua ning Eestisse elama asunud inimeste aitamisest huvitatud eestlased saaksid leida sisserändaja, kes parasjagu abi vajab.** Ka fookusgrupiintervjuul osalenud eestlased arutlesid, et selline lahendus võiks toimuda n-õ Uberi või GoWorkABiti põhimõttel:

„Üks asi on nagu sõbrad ja tuttavad, kellega sa tööl lähemalt oled kokku puutunud, aga kui on täiesti suvaline võõras, siis võib-olla võiks olla tasustatud osalise ajaga või mingisugune Uberi laadis asi, kus siis giid saab tutvustada ümbrust tunnitasu alusel. Tõenäoliselt sinna ei koonduks kokku inimesi, kes lihtsalt raha pärast seda teevad, vaid tahavad ka teist poolt. Tutvuda inimestega ja näidata neile, aga niisama oma vabast tahtest on seda pigem raske teha.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud eestlane)

Osa vastajaid oleks valmis aitama vaid teatud sisserändajaid sõltuvalt päritoluriigist. Samuti ilmsel küsitluses esitatud vabades vastustes loosunglikke sõnumeid, nt „*See on väga põhimõtteline küsimus, kuidas toimida nii, et säiliks (kadudeta) Eesti riik kui ka eesti keel!*“, „*sisepääsukvoodid rangemaks!*“, „*Eestimaa peab kuuluma eestlastele*“ jne, mida võib seostada eelkõige küsitluse läbiviimise ajal käimasoleva valimiskampaania ja konservatiivsete erakondade valimissõnumitega muust rahvusest inimeste suunal.

Teisest riigist Eestisse elama asunud inimesi ollakse üldjuhul valmis aitama vabatahtlikkuse baasil. Vastajad toovad välja, et ollakse valmis panustama maksimaalselt 1–2 tundi nädalas, kuid pigem korra või paar ühe kuu jooksul. Kui panus suureneb, eeldatakse selle eest ka sümboolset tasu. Seejuures on vastajaid, kes toovad välja, et tasu peaks olema justnimelt sümboolne, kuna inimeste aitamine selle eest saadava tasu pärast ei ole tulemuslik ning võib saavutada mittesoovitud eesmärgi. Tegevuste läbiviimisega seotud kulud, nt transpordi-, toitlustus ja majutuskulud võiksid olla kompenseeritud.

Vastajate sõnul peaks taoline Eestisse elama asunud inimeste abistamise süsteem olema eesmärgistatud, organiseeritud ja juhendatud. Vastajad soovivad võimalike tegevuste eel ka kuni ühepäevast täiendkoolitust, et olla paremini kursis olemasolevate teenustega, aga ka osata arvestada erinevatest riikidest pärit inimeste kultuuriliste erinevustega. Lisaks leitakse, et tegevusest võiks areneda võrgustik, milles osalejad saaksid omavahel kogemusi jagada ning vajadusel üksteiselt nõu küsida. Tegevuse loomis on oluline, et see oleks organiseeritud ning tegevuse alustamisel oleks võimalik saada vastavalt (organiseerivalt) asutuselt tuge või mentorlust.

Kokkuvõttes näitavad küsitlustulemused, et on eestlasi, kes on valmis aitama teisest riigist Eestisse elama asunud inimesi, mistõttu on oluline parandada või vajadusel luua uusi võimalusi, et toetada kohaliku elanikkonna soovi toetada muust rahvusest inimeste kohanemist või lõimumist. Samuti tuleks ajendatuna teatrietenduse „Teisest silmapilgust“ ja saatesarja „Meie Eestid“ positiivsetest tagasisidest luua sarnase lähenemisega uusi kultuuriteenuseid, et jätkata Eestis elavate muust rahvusest inimeste elu tutvustamisega, näidata erinevast rahvusest inimeste sarnasusi ning seeläbi muuta eestlaste hoiakuid avatumaks ja sallivamaks, et nad lõimumisprotsessis samuti senisest enam oma osa kannaksid.

9.4. HINDAMISTULEMUSED JA SOOVITUSED LÕIMUMISE VALLAS

Meetme raames käivitatud lõimumisalased tegevused on aidanud kaasa kujundada vähelõimunud püsielanikele eeldused osalemiseks Eesti ühiskonnas ning mänginud seeläbi olulist rolli sotsiaalse sidususe loomisel. Tegemist on tegevustega, mis vastavad suuremas osas tegevuste sihtrühmade vajadustele ja ootustele ning iga hindamiskriteeriumi lõikes jõuti ootuspäraste tulemusteni või ületati ootuseid (vt Tabel 14).

TABEL 14. VAHEHINDAMISE TULEMUSED LÕIMUMISTEGEVUSTE JA HINDAMISKRITEERIUMITE LÕIKES

	ASJAKOHAUS	TULEMUSLIKKUS	TÕHUSUS	JÄTKUSUUTLIKKUS
INSA NÕUSTAMISTEENUS	● ● ○	● ● ○	● ● ○	● ● ○
LÕIMUMISPROGRAMM	● ○ ○	● ● ○	● ● ○	● ● ○
KOOSTÖÖ- JA KOMMUNIKATSIOONITEGEVUSED	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ○
LÕIMUMISALASED TEGEVUSED	● ● ○	● ● ○	● ● ○	● ● ○

Asjakohasus

Lõimumisalased meetmetegevused on mitmekesised, sihtgrupile vajalikud ning antud hindamiskriteeriumi seisukohast ületavad ootuseid. Asjakohasust lõimumise vallas toetab tegevuste mitmekesisus, mis võimaldab pakkuda vähelõimunud isikutele (ning vajadusel ka uussisserändajatele) tuge talle kõige sobivamal viisil (nt üks ühele nõustamine, veebi teel info edastamine, grupiõpe jm). Taoline paindlikkus võtab arvesse ka sihtgruppidele vajalike tugitegevuste erinevusi lõimumise eri etappidel. Võimalik kitsaskoht, mis võib lähiaastatel hakata mõjutama lõimumisalaste meetmetegevuste asjakohasust, on tegevuste vaheline sidusus.

Erinevalt kohanemisvaldkonnast arendati lõimumisalaseid tegevusi varem toimunud tegevuste põhjal, mida on vastavalt vajadusele täiendatud ja ajakohastatud. Kui tõhususe seisukohast soodustab see meetme kvaliteeti, siis asjakohasuse poolest on see tekitanud probleeme meetmetegevuste killustatuse, terviklikkuse ja omavahelise kooskõlaga. See tuleb juba praegu esile seoses meetmetegevusega 2.6.5 „Lõimumisprogrammi väljatöötamine ja pakkumine“. Lõimumisprogrammi meetmetegevuse all pakutavad kursused ja tugiteenused on eraldiseisvalt asjakohased, kuid tegemist pole tervikliku programmiga ning elementide omavaheline kooskõla on piiratud. Projekti teisel perioodil on vajalik pöörata programmi sidususele ning üleminekute soodustamisele rohkem tähelepanu.

Tulemuslikkus

Lõimumisalaseid meetmetegevusi võib pidada tulemuslikuks, käivitati kõik planeeritud tegevused ning saavutati määratud sihttasemed. Viimased ületati lausa mitmekordselt, nt meetmetegevuse 2.6.5 „Lõimumisprogrammi väljatöötamine ja pakkumine“ puhul ligi 2,3-kordselt ning meetmetegevus 2.6.6 „Koostöö- ja kommunikatsioonitegevused“ puhul ligi 3,6-kordselt (vt Tabel 13). Mainitud tegevuste puhul on nüüdseks juba täidetud ka perioodi lõpptasemed. Kuigi käesoleval perioodil pole olemasolevate vahenditega võimalik tõsta sihttasemeid, siis tuleb võtta seda arvesse Euroopa Liidu finantsvahendite planeerimisel, seda eriti viimaste aastate suurenenud sisserände valguses.

Tõhusus

Lõimumise alaste meetmetegevuste tõhususele aitasid olulisel määral kaasa varasemal perioodil välja kujunenud koostöösuhted. Kultuuriministeerium ja Integratsiooni Sihtasutus on viinud läbi eri tegevusi lõimumisvaldkonnas pikemat aega, mistõttu on arenenud usaldussuhted seotud osapoolte vahel. See on võimaldanud optimeerida tegevuste planeerimist, juhtimist ja elluviimist ning seetõttu ületada ootuseid antud hindamiskriteeriumi osas.

Sellest hoolimata on lõimumise valdkonnas katsumuseks eri partnerite rohkus, mis mõjutab koostöö toimimist ja seeläbi tõhusust. Seda nii lõimumise alaste meetmete siseselt, näiteks meetmetegevuse 2.6.5 „Lõimumisprogrammi väljatöötamine ja pakkumine“ siseselt, kus ühe mooduli läbiviijad ei pruugi olla teadlikud teistest meetme raames elluviidavatest tegevustest, kui ka meetmeüleselt, kus koostöökontaktid kohanemis- ja lõimumistegevuste läbiviijate vahel ja teadlikkus teineteise valdkonnast on veelgi piiratum. Teadlikkus ning koostöö toetuvad tihtipeale ka isiklikele suhetele, mis töötajate voolavuse olukorras avaldavad negatiivset mõju tõhususele. Rakendusmehhanismi ja tõhususe seisukohast on vaja arendada eri osapoolte teadlikkust teineteise tegevustest ning süvendada omavahelist koostööd, et toetada tegevuste mõju efektiivsemalt.

Jätkusuutlikkus

Viimastel aastatel on lõimumisvaldkonna tegevustesse suunatud Eestis üha enam ressursse, kuid selle jätkumine lähitulevikus ei pruugi olla praeguses mahus tagatud. Lõimumise alaste tegevuste rahastamine on minevikus valmistanud suuri probleeme, eelkõige seoses keeleõppega (vahetult enne ESF-i poolt rahastatud õpet puudus vähelõimunud isikutele suunatud tasuta keeleõpe). Rahastuse ebakindluse tõttu on oluline pöörata tähelepanu ressursside optimaalsemale kasutamisele ning dubleerivate tegevuste süsteemsele vähendamisele rahastusallikate üleselt, ennetamaks kas riigi või Euroopa Liidu poolset otsust hetkel pakutavaid rahastusi vähendada. Samas on sihtgruppide ning pikaajalisi lõimumisalaseid probleeme arvesse võttes väga oluline tagada just tasuta teenuseid ja koolitusi vähelõimunud isikutele.

Jätkusuutlikkuse seisukohast on murekohaks ka eri osapoolte omavahelise koostööga seonduvad kitsaskohad, seda eriti seoses meetmetegevusega 2.6.5 „Lõimumisprogrammi väljatöötamine ja pakkumine“. Korduva probleemina tõstatakse hanketingimuste optimaalsus ja mõistlikkus võttes arvesse laiemat turuolukorda (sh liigselt kõrged nõuded õpetajate kvalifikatsioonile pakutavatel tingimustel). Kui tegevuste kvaliteedi seisukohast võivad tingimused olla õigustatud, siis ei pruugi need olla mitmekesistaval turul enam konkurentsivõimelised, piirata olemasolevate kui ka võimalike koostööpartnerite huvi osaleda seotud hangetes ning seeläbi seada ohtu ESF-i poolt rahastavate tegevuste jätkusuutlikkuse pikemas perspektiivis.

9.5. SOOVITUSED LÕIMUMISVALDKONNA ÜLESELT

Lõimumisalaste meetmetegevuste osas soovitame järgmist¹⁵⁶:

Meetmetegevus	Soovitus	Vastutav(ad) asutus(ed)
Lõimumisalaste meetmetegevuste üleselt	1. Tõhustada koostööd ja infovahetust kohanemistegevuste ja lõimumistegevuste läbiviijate vahel.	INSA koos SIMiga
	2. Jätkuvalt kaasata tegevuste sihtrühmi teenuste ja tegevuste arendamisse, testimisse ning uuendamisse.	KUM ja INSA
	3. Prioriseerida teadlikkuse tõstmist meetmetegevustest laiemalt ning koostada selle saavutamiseks vajalik tegevusplaan.	KUM koos SIMi ja INSAGA

¹⁵⁶ Tabelis on kajastatud ainult soovitusel, mille rahastamine on võimalik allesjäänud eelarvest (vt ka ptk 7.7 „Meetme rakendamise ressursitõhusus“).

Meetmetegevus	Soovitus	Vastutav(ad) asutus(ed)
Meetmetegevus 2.6.4 „Nõustamis- ja infosüsteemi väljatöötamine ja rakendamine“	1. Visuaalselt liigendada ja lihtsustada keeleliselt koos keelekorrektuuriga igas keeles nõustamisveebi vastustekste.	INSA
	2. Parandada nõustamisveebi reklaami nähtavust INSA veebilehel ning lisada see ka teiste partnerite veebilehtedele (mh settleinestonia.ee ja workinestonia.com).	INSA
	3. Jätakuvalt tagada nõustajatele järjepidev supervisioon ja täiendkoolitused, sh motiveeriva intervjuerimise, klienditeeninduse ja <i>coaching</i> -meetodite koolitus ning ametikeele kursus (sh õigekeelsuskoolitus).	INSA
	4. Rakendada juhtumikorralduse põhimõtteid ja tööriistu, et tulla paremini toime keeruliste juhtumitega.	INSA
Meetmetegevus 2.6.5 „Lõimumisprogrammi väljatöötamine ja pakkumine“	1. Vähendada lõimumisprogrammi killustatust ja tugevdada tegevuste omavahelisi seoseid parandamaks tegevuste asjakohasust.	KUM ja INSA
	2. Jätakuvalt tutvustada keelekursustele soovivatele inimestele lõimumiskoolituste kõrval ka alternatiivseid keeleõppevorme, leidmaks neile sobivaima lahenduse keeleõppega seotud eesmärkide täitmiseks.	INSA
	3. Parema ülevaate saamine keeleõppemaastikust Eestis ja sellest tulenevalt optimeerida hanketingimusi, et hoida konkurentsivõimet ka tulevikus.	INSA
	4. Tagada, et kodakondsuskoolituste kursusele jõuaksid eelkõige isikud, kellel on vajalik keeletase ja võimalus kodakondsuseksamit lähiajal sooritada.	INSA
Meetmetegevus 2.6.6 „Koostöö- ja kommunikatsioonitegevused“	1. Kasutada koostöötegevusi, et tõsta teadlikkust ESF-ist rahastatud kohanemis- ja lõimumistegevustest, sh KOVIDes ja eestlaste hulgas.	KUM ja INSA

10. VALDKONNAÜLESED SOOVITUSED (ESF VÄLISED)

Lisaks vahehindamise raames vaadeldud meetmetegevustele ning nendega seotud soovitudele, mis on välja toodud vastavates alapeatükkides, ilmsid mitmed kitsaskohad kohanemis- ja lõimumisvaldkonna üleselt. Nende adresseerimine aitab toetada ka ESF-i meetmetegevusi, kuid **elluviimiseks vajalikud ressursid pole kaetavad ainuüksi ESF-i rahastusallikatest, vaid mõjutavad kohanemis- ja lõimumisvaldkonda laiemalt.**¹⁵⁷ Seetõttu pole tegemist soovitudega antud vahehindamise tegevustega seoses, vaid kohanemis- ja lõimumisvaldkonnas laiemalt, osutamaks käesoleva vahehindamise raames ilmnenu aspektidele.

Valdkonnaüleselt kerkisid kitsaskohtadena esile nii **madal teadlikkus ja vajadus investeerida teadlikkuse tõstmisele, valdkonnaüleste tegevuste omavaheliste seoste ja üleminekute tugevdamisele ning koostöösuhte arendamisele.**

Nende kitsaskohtade adresseerimise eesmärgil soovitame kaaluda järgnevaid kohanemis- ja lõimumisvaldkonna üleseid tegevusi:

- **Kliendi teekonna kaardistus rahastusallikate üleselt**

Viimaste aastate jooksul on kohanemis- ja lõimumisvaldkonna tegevuste ja teenuste arv mitmekesistunud. Samas teadlikkus nendest võimalustest on jäänud sihtgruppide hulgas madalaks ning maastik raskesti hoomatavaks (vt ka ptk 7.4 Meetmetegevuste alane teadlikkus ja kommunikatsioon). Seetõttu peaks uute tegevuste käivitamise ja sildade ehitamise kõrval sama palju tähelepanu pöörama teavitustööle ning teadlikkuse tõstmisele. Sihtrühmadele on vaja lihtsustada asjakohase info kättesaamist ning paremat arusaama, mis laadi teenused on neile suunatud, kuidas need teineteist toetavad ning kuidas tegevus isiku kohanemist ja lõimumist toetab. Kliendi jaoks pole aga oluline, kes tegevust finantseerib, mistõttu peaks taoline kaardistus olema rahastusallikate ülene. Kaardistuse tulemusena peaksid kliendid iga tegevuse kohta saama muuhulgas järgnevat infot:

- Mis on tegevuse sisu?
- Mis on tegevuse eesmärk?
- Kuidas see toetab kohanemist/lõimumist?
- Kellele on tegevus suunatud?
- Mis on osalemistingimused?
- Kust saab selle kohta täiendavat infot?
- Milliseid sarnaseid tegevusi on olemas? (sh erasektori poolt pakutavad teenused)
- Millised on võimalikud jätkutegevused?

Kaardistus toetab ka läbiviijate teadlikkuse tõstmist kohanemis- ja lõimumisvaldkonnast laiemalt ning toetab meetmetegevuste tõhusust. Rakendajale on taoline kaardistus samuti oluline, sest see aitab identifitseerida kitsaskohti ning raskusi üleminekutel ühelt teenuselt teisele, mille adresseerimiseks saab arendada vajalikke teenuseid. See tõstab võimekust ka paremini toime tulla rändevoogudest põhjustatud võimalike muudatustega.

Soovitame kaaluda võimalust rahastada detailse kaardistuse läbiviimist ning selle regulaarset uuendamist vähemalt osaliselt teenuste arendamisse mõeldud eelarvest (meetmetegevus 2.6.3 „Tugivõrgustike kontseptsiooni väljatöötamine ja rakendamine“).

- **„Lõimumisraja“ loomine**

Viimaste aastate jooksul on kohanemis- ja lõimumisvaldkonna tegevuste ja teenuste arv mitmekesistunud. Samas teadlikkus nendest võimalustest on sihtgruppide hulgas madal ning maastik raskesti hoomatavaks.

¹⁵⁷ Vt ka „Lõimuv Eesti 2020“ arengukava.

Seetõttu peaks uute tegevuste käivitamise ja teenuste vaheliste sildade ehitamise kõrval sama palju tähelepanu pöörama teavitustööle ning teadlikkuse tõstmisele.

Meie ettepanek on ametkondadele mõeldud kaardistuse tulemusena luua sihtgrupile suunatud rahastusallikate ülene 'lõimumisrada' (nn „*integration roadmap*“ või „*интеграционный путь*“), mis näitab vajalikke samme lõimumiseks, igas etapis pakutavat tuge, tegevuste kestust ja omavahelisi seoseid. See oleks kättesaadav nii interaktiivse veebilahendusena kui ka trükitud versioonina. Raja eesmärgiks on visualiseerida mitmekesistuvat kohanemis- ja lõimumistegevuste maastikku, juhtida tähelepanu võimalikele sisenemiskohtadele tegevustesse, nende omavahelisi seoseid ja võimalikke jätkutegevusi olenevalt sihtgrupist. Veebis loodav lahendus peaks olema lingitav rakendajate ja elluvijate olemasolevate veebilehtedega.

Lõimumisraja visuaalne identiteet ning seotud elemendid saaksid olla ka läbivaks elemendiks Euroopa Liidu poolt ja riiklikult rahastatud valdkondlikele teenustele hoolimata rakendajast ja elluvijast, mille alusel saaksid sihtgrupid seostada tegevust antud lõimumisprotsessiga. Lõimumisrada toetaks üldise teadlikkuse tõstmist nii sihtgrupi, elluvijate kui ka Eesti laiemal üldsuse hulgas kohanemis- ja lõimumisalastest tegevustest.

Soovitame kaaluda võimalust rahastada lõimumisraja arendamist vähemalt osaliselt teenuste arendamisse mõeldud eelarvest (meetmetegevus 2.6.3 „Tugivõrgustike kontseptsiooni väljatöötamine ja rakendamine“).

- **Meetmeülese kommunikatsioonipartneri leidmine**

Teadlikkuse tõstmise eesmärgil on oluline leida professionaalne kommunikatsioonipartner, kes saaks koordineerida sõnumeid, töötada visuaalse identiteedi „lõimumisraja“ jaoks, tõsta kommunikatsioonitegevuste üldist kvaliteeti, toetada elluvijate sisemisi kommunikatsioonitegevusi ning võimendada nende omavahelisi sünergiaid. Praegusel hetkel puudub valdaval enamusel kohanemis- ja lõimumistegevustega seotud osapooltest vajalik sisemine kompetents viia läbi asjakohaseid ja kaasaegseid kommunikatsioonitegevusi, mille arendamine ei peaks olema ka prioriteediks.

Meetmetegevuste ühise katuse alla toomine ei pea ega saagi olla sihiks, kuid ühised sõnumid meetmeüleselt aitaksid kaasa tegevuste vahelise sidususe tekkele, võimaldaksid eri asutustel oma eelistatud teavitustegevuste kaudu teineteist paremini toetada ning muudaksid ka sihtrühmadele teemamaastikul orienteerumise lihtsamaks.

Tegemist on ressursikuluka tegevusega, mille rahastamine ainuüksi järelejäänud ESFi vahenditest pole võimalik, siis soovitame kaaluda teisi rahastusallikaid (sh AMIF ja RE allikad).

- **Sildade ehitamine riiklike ja kohalike teenusteni**

Lõimumis- ja kohanemismeetmete eesmärk ei peaks olema luua paralleelteenuste süsteemi, vaid pakkuda täiendavat tuge seal, kus uussisserändajad või vähelõimunud isikud seda võrreldes teiste gruppidega võiksid vajada. Praegusel hetkel on uussisserändajatele ja vähelõimunud isikutele vajalikud ühenduslülid puudu ning ei osata kuskile edasi minna.

Üheks võimaluseks on kasutada valdkonna kaardistust kui viisi, kuidas näidata sihtgrupile endale järgmist võimalikku sammu, kuid sildade ehitamine nõuab ka suuremat koostööd riiklike ja kohalike teenuste pakkujatega, kellel ei pruugi olla võimekust antud sihtgrupi vajadustega toime tulla (nt keelelist kompetentsi). Siinkohal saab kaasata ka tugivõrgustikku paremini, kes vahel pakuvad ise või teevad koostööd püsielanikele suunatud teenuste pakkujatega, et saada paremini aru võimalikest kitsaskohtadest ja pakkuda ideid, kuidas neid ületada.

Sildade ehitamine eeldab ka koostööd erinevate KOV-idega, kes mitmete meetmetegevuste puhul peaksid need peale ESFi rahastuse lõppemist üle võtma, nt (INSA) nõustamisteenus (vt ka ptk 8.4.1 Uussisserändajate tugivõrgustiku tegevus). Taoliste koostöösuhete arendamine praegu aitab paremini tagada ka sujuvat üleminekut ning toetab tegevuste jätkusuutlikkust.

Tegemist on ressursikuluka tegevusega, mille rahastamine ainuüksi järelejäänud ESFi vahenditest pole võimalik, siis soovitame kaaluda teisi rahastusallikaid (eelkõige RE allikad). Samas saab meetmetegevuse 2.6.6 „Koostöö- ja kommunikatsioonitegevused“ raames ettenähtud koostöötegevustega (KOVidega) toetada sildade ehitamist kohalike teenusteni.

- **Eesti püsielanike kaasamine kohanemis- ja lõimumistegevustesse**

Sotsiaalse sidususe saavutamiseks on uussisserändajate ja vähelõimunud isikute kõrval oluline kaasata ka eestlasi, et tõsta nende teadlikkust kohanemis- ja lõimumisalastest tegevustest ning nende eesmärkidest.

Käesoleva meetmetegevuse raames läbi viidud ristmeedia programm „Meie Eestid“ on hea näide tegevusest, mis aitab muuta kohaliku elanikkonda avatumaks (vt ka ptk 9.3.4 Koostöö- ja kommunikatsioonitegevused). Tegemist oli aga kampaaniaga ning säilib vajadus pikaajalisema teavitustöö järele. Samuti tuleks jätkata noortele suunatud tegevustega. Tulevikus tasuks luua noortele tegevusi, mis toimivad jadana, et tuua kaasa muutusi noorte hoiakutes ja suhtumises Eestisse ning aidata neil mõista nende eneserealiseerimise võimalusi Eestis

Lisaks teadlikkusele oleks vajalik pöörata tähelepanu ka kohanemis- ja lõimumisvaldkonnas vabatahtlike tegevuste soodustamisele. Üheks võimaluseks oleks luua vabatahtliku tegevusega seotud portaalidesse keskkond, kus uussisserändajad, vähelõimunud isikud ja kohalik elanikkond saaksid kontakti luua ning Eestisse elama asunud inimeste aitamisest huvitatud eestlased saaksid leida isiku, kes parasjagu abi vajab.

11. KOKKUVÕTE

Viimasel aastakümnel on erinevate sotsiaalsete, majanduslike ja poliitiliste protsesside tulemusel toimunud oluline muutus Eesti rändeprotsessides. Lisaks möödunud kümnendi lõpus Eestist välja rännanud eestlastele ilmestab Eesti rändeprotsesse ka **suurenenud sisseränne** nii teistest ELi riikidest kui ka kolmandatest riikidest. Suurenenud sisserändajate arvu kõrval paistab Eestis silma ka eesti keelest erineva emakeelega **vähelõimunud püsielanike jätkuvalt suur hulk**. Suurenenud sisseränne ning vähelõimunud püsielanike huvi osaleda neile suunatud tegevustes ja teenustes on tekitanud uued väljakutsed kohanemise ja lõimumise valdkonnas, kuna mitmekesistunud on nii sihtrühmad kui ka neile suunatud teenused. Viimases on olulist rolli mänginud ka ESFi rahastatud tegevused.

Eesmärgiga varasemast enam toetada uussisserändajate kohanemist ja vähelõimunud püsielanike lõimumist Eesti ühiskonnas, kutsuti 2014. aastal ELi struktuurivahendite toel ellu kohanemis- ja lõimumismeede. Meetme eesmärk on kujundada Eestis elavatele vähelõimunud püsielanikele ja uussisserändajatele eeldusi, mis toetavad nende aktiivset osalemist tööhõives, elukestvas õppes ja kodanikuühiskonnas. Meetme raames loodi kolm kohanemistegevust uussisserändajatele ja kolm lõimumistegevust vähelõimunud püsielanikele. Kohanemis- ja lõimumismeetme eelarve on kokku 19 404 967 eurot, millest 85% moodustavad ESFi vahendid ja ülejäänud 15% riigieelarvelised vahendid (lõimumisprogrammi puhul ka omafinantseering). Kohanemise valdkonnas vastutab tegevuste elluviimise eest SIM, kes viib ka ise koostöös partneritega tegevusi ellu. Lõimumise valdkonnas on tegevuste elluviimise eest vastutav KUM ning tegevusi viib ellu INSA koostöös partneritega.

Vahemikus august 2018 kuni mai 2019 viis Civitta Eesti AS KUMi ja SIMi tellimisel läbi ESFi kohanemis- ja lõimumismeetme rakendamise vahehindamise, millega analüüsitakse meetme ja selle tegevuste ellurakendamise **asjakohasust, tulemuslikkust, tõhusust ja jätkusuutlikkust** perioodil 2014–2018. Vahehindamise raames kuulusid hindamisele järgmised meetmetegevused:

1. Meetmetegevus 2.6.1 „**Infoplatvormi ja tugiteenuste väljatöötamine ja rakendamine**“, mille tulemusena on välja arendatud ning rakendatud mitmekeelne (eesti-, inglise- ning venekeelne) rändeinfort pakkuv infoplatvorm ja selle tugiteenused.
2. Meetmetegevus 2.6.2 „**Kohanemiskoolituste väljatöötamine, piloteerimine ja rakendamine**“, mille tulemusena on välja töötatud, piloteeritud, arendatud ning rakendatud kohanemisprogramm vastavalt kohanemisprogrammi määrusele ja selle lisadele.¹⁵⁸
3. Meetmetegevus 2.6.3 „**Tugivõrgustike kontseptsiooni väljatöötamine ja rakendamine**“, mille tulemusena on välja töötatud ning rakendatud era-, avaliku ja kolmanda sektori osalusel toimiv tugivõrgustike kontseptsioon.
4. Meetmetegevus 2.6.4 „**Nõustamis- ja infosüsteemi väljatöötamine ja rakendamine**“, mille tulemusena on Eesti vähelõimunud püsielanikele tagatud lõimumist toetava info ja lõimumist soodustava nõustamisteenuse kättesaadavus.
5. Meetmetegevus 2.6.5 „**Lõimumisprogrammi väljatöötamine ja pakkumine**“, mille tulemusena on Eesti vähelõimunud püsielanikud omandanud ühiskonnas toimimiseks vajalikud teadmised ja oskused ning on paranenud nende ühiskondlikku aktiivsust tagavad sotsiaalsed pädevused. Tegevused toimuvad neljas valdkonnas: keeleõpe, kodakondsuse omandamine, keeleline ja kultuuriline kümbus ning muukeelse info esitamisvõimekus.
6. Meetmetegevus 2.6.6 „**Koostöö- ja kommunikatsioonitegevused**“, mille tulemusena on Eesti ühiskonnas kujundatud lõimumist toetavad hoiakud.

¹⁵⁸ Kohanemisprogramm – RT I, 31.05.2017, 4, kättesaadav www.riigiteataja.ee/akt/131052017004.

11.1. MEETME RAKENDAMISE ÜLEVAADE

11.1.1. MEETMETE GEVUSED ON EDUKALT KÄIVITUNUD HOOLIMATA ESIALGSETEST VIIVITUSTEST

Tegevuste ettevalmistamise protsess algas 2014. aastal, mil töötati välja nii kohanemis- kui ka lõimumisalasid tegevused ja nende tingimused. Tegevuste elluviimine pidi algama 2014. aasta sügisel, kuid kuna vajalikud kinnitused saadi alles 2014. aasta lõpus, viibis osa tegevuste käivitamine ja **need said sihtrühmale kättesaadavaks planeeritust** hiljem (2015. a teisel poolel). Viivitustest hoolimata on **2018. aastaks seatud sihttasemed täidetud kõikide tegevuste kohta keskmiselt kahekordselt**. Järjepidevalt pakutavates tegevustes ja teenustes (s.o infoplatvormi kasutamine, kohanemisprogrammis osalemine, INSA nõustamisteenuse kasutamine, lõimumiskoolitustel osalemine) **osalenute koguarv on perioodil 2015–2018 kasvanud kolmekordseks**. Perioodil 2014–2018 on tegevustel või teenustel olnud kokku 31 376 osalejat või kasutuskorda uussisserändajate või vähelõimunud püsielanike poolt ning kaasatud on 288 000 eestlast. Seega hinnanguliselt on **meetme rakendamine puudutanud enam kui 300 000 inimest**.

Lisaks suurele huvile on ka tagasiside olnud positiivne. 2018. aasta lõpu seisuga hindas **89,2%** kohanemisprogrammi läbinud uussisserändajatest, et nende eesti keele oskus, praktiline informeeritus ja teadmised Eesti riigi, ühiskonna ja kultuuri kohta on paranenud.¹⁵⁹ **Ka lõimumisalaste meetmetegevuste tulemusel on saavutatud seatud eesmärgid** – tegevustes osalenud vähelõimunud isikute sõnul on nende eesti keele oskus paranenud, neil on kujunenud Eesti kultuuriruumist ühtsem tunnetus ning kultuuridevahelisi erinevusi väärtustavad hoiakud ja arusaamad.¹⁶⁰

11.1.2. OSALUSES ON HOOAJALISI, REGIONAALSEID JA VANUSELISI ERINEVUSI

Osalejate sisenemise juures kohanemis- ja lõimumismeetme tegevustesse on näha sesoonsust, st **tegevustes osalemist alustatakse eelkõige kevadel ja sügisel**. See kattub ühelt poolt nii Eestisse sisserände trendidega, st enim inimesi saabub aasta alguses ning suve lõpus ja sügiskuudel, aga teisalt mõjutab seda ka paljude kursuste avamine kindlal arvul kordadel aastas.

Lisaks hooajalistele kõikumistele ilmneseid regionaalsed erinevused. Tegevustes osalenud sisserändajad ja vähelõimunud püsielanikud on **üldjuhul Harjumaalt ja Tallinnast, Ida-Virumaalt ning Tartust** ehk piirkondadest, kus meetmetegevuste sihtrühmad peamiselt elavad. Samuti on olnud osalejaid Pärnust, Paldiskist ja Haapsalust, mis näitab, et vajadus lõimumis- ja kohanemismeetme tegevuste järele on olnud ka nende linnade elanikel. Siiski on peale Harjumaa ja Ida-Virumaa teistest maakondadest pärit osalejate hulk marginaalne ning kohanemis- ja lõimumismeetme tegevuste pakkumine on koondunud Harjumaale ja Ida-Virumaale.

Samuti võis kohanemisalaste ja lõimumisalaste meetmetegevuste osalejate koosseisus vahehindamise perioodil näha vanuselisi erinevusi. **Kohanemisalastes tegevustes osalevad eelkõige nooremad isikud (25-34-aastased)**, samas kui **lõimumisalastes tegevustes** osalejate keskmine vanus on kõrgem ning enim on **keskealisi isikuid**. Üha rohkem uussisserändajaid on aga hakanud osalema lõimumisalastes tegevustes, mistõttu ei pruugi taoline olukord jätkuda ning tuleb tagada tegevuste vastavus ka nende vajadustele ja ootustele.

11.1.3. TEGEVUSTES MITTEOSALEMIST MÕJUTAB EELKÕIGE VÄHENE TEADLIKKUS

Küsitlusest selgus, et **peamine mitteosalemise põhjus oli see, et sihtrühmad polnud kohanemis- ja lõimumismeetme erinevatest tegevustest teadlikud**. Seejuures ei omanud tähtsust Eestis elamise kestus.

¹⁵⁹ Projekti „Toetuse andmise tingimused uussisserändajate kohanemiseks“ seirearuanded perioodi 01.08.2014–31.12.2018 kohta.

¹⁶⁰ Projekti „Eesti ühiskonnas lõimumist toetavateks tegevusteks toetuse andmise tingimuste uues redaktsioonis kehtestamine“ seirearuanded perioodi 01.09.2014–31.12.2018 kohta.

Samuti ei teatud, kuidas end tegevustele registreerida, kas tegemist on tasuliste teenustega või mitte ning kust võiks nende kohta rohkem informatsiooni leida. Teadmatuse probleem ei esinenud ainult tegevuste sihtrühmades, vaid ka läbiviijad ise pole tihtipeale teadlikud teistest meetmetegevustest ega oska seepärast alati tegevustes osalejaid teistesse neile vajalikesse tegevustesse või teenustesse edasi suunata.

Lisaks madalale teadlikkusele toodi mitteosalemise põhjusena välja **tehnilised probleemid registreerimisprotsessis, piiravad osaluskriteeriumid**, tegevuste sihtrühmadele pole sobinud tegevuse aeg või asukoht, tegevused ei vasta vajadustele või ei paku huvi.

11.1.4. TEGEVUSTE MITMEKESISTUMISE TULEMUSENA ON KLIENDIL RASKE TEENUSMAASTIKUL ORIENTEERUDA

Viimase paari aasta jooksul on nii kohanemis- kui ka lõimumisvaldkonnas pakutavate teenuste ning tegevuste arv kiiresti kasvanud. Lisaks ESFi rahastatavatele teenustele viiakse ellu ka riigieelarvest toetatud tegevusi ning lisaks avalikule sektorile pakuvad kohanemisteenuseid ka eraettevõtted. Pakkujate mitmekesisus ühest küljest laiendab võimalusi, sest aitab jõuda suurema osani sihtgruppidele, kuid samas tõstatab vajaduse pöörata varasemast enam tähelepanu sellele, kuidas **muuta teenuste ja teenusepakujate paljusus kliendile mõistetavaks, lihtsustada tegevuste vahelisi üleminekuid ning vähendada dubleerimist.**

Meetmetegevused on **planeeritud nii, et oleksid omavahel seotud, koordineeritud ja tugevdaksid vastastikust mõju.** Praegusel mitmekesisel teenusmaastikul on sihtgruppidele palju võimalikke sisenemisteid kohanemis- ja lõimumistegevustesse ning on raske tagada, et iga inimene jõuab tema profiili arvestades parimasse alguspunkti, läbib kõiki temale suunatud ja vajalikke tegevusi ning saab seega kohanemisel ja lõimumisel maksimaalset tuge. Inimesele sobiv **sisenemispunkt on aga oluline, säilitamaks tema motivatsiooni tegevustes osaleda.** Kuna tegevuste osalemise tingimused varieeruvad, ei saa sihtrühma esindajad alati osaleda kõigis huvipakkuvates tegevustes. **Sellistel puhkudel on oluline pakkuda neile võrdväärset alternatiivset teenust, et vältida pettumist süsteemis, motivatsioonikadu ja loobumist kohanemis- või lõimumistegevustes osalemisest tulevikus.**

11.1.5. ROHKEM TÄHELEPANU TULEB PÖÖRATA KOOSTÖÖ ARENDAMISELE TEGEVUSTE LÄBIVIIJATEGA

ESFi rahastatud kohanemis- ja lõimumistegevuste edukas elluviimine nõuab hästi korraldatud koostööd paljude eri osaliste vahel. Koostöö ministriumide, PPA ja INSA vahel on regulaarne ja pikaajaline, kuid koostöö tegevuste läbiviijatega ning läbiviijatel omavahel on aga muutlikum, vähem sisse töötatud ja sõltub rohkem konkreetsetest osalistest.

Teatud juhtudel piirdub kontakt rakendajate ja läbiviijate vahel aruandluse ja kirjaliku tagasisidega. Lisaks esineb tööjõuvalavust ning tegevuste läbiviimisega seotud hanked võivad olla lühikesed, mistõttu tuleb ette olukordi, kus koostööpartnerid pole teineteisega kordagi kohtunud. Oluline on pöörata tähelepanu ka läbiviijate omavaheliste kontaktide tihendamisele, sh kohanemis- ja lõimumisvaldkonna üleselt, eriti olukorras, kus just nemad on need, kes sihtrühmale infot vahendavad: on oluline, et osalised mõistaksid tegevuste eesmärgi ja seoseid üheselt.

11.2. HINDAMISTULEMUSED

Vahehindamine näitab, et ESFi kohanemis- ja lõimumismeetme tegevused on asjakohased, tulemuslikud, tõhusad ja jätkusuutlikud ning perioodil 2014–2018 jõuti iga hindamiskriteeriumi lõikes plaanitud tulemusteni või ületati ootuseid.

TABEL 15. VAHEHINDAMISE TULEMUSED TEGEVUSTE JA HINDAMISKRITEERIUMITE LÕIKES¹⁶¹

	ASJAKOHASUS	TULEMUSLIKKUS	TÕHUSUS	JÄTKUSUUTLIKKUS
INFOPLATVORM	● ● ○	● ● ○	● ○ ○	● ● ○
KOHANEMISPROGRAMM	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●
TUGIVÕRGUSTIKE KONTSEPTSIOON	● ● ○	● ○ ○	● ○ ○	● ○ ○
KOHANEMISALASED TEGEVUSED	● ● ○	● ● ○	● ○ ○	● ● ○
INSA NÕUSTAMISTEENUS	● ● ○	● ● ○	● ● ○	● ● ○
LÕIMUMISPROGRAMM	● ○ ○	● ● ○	● ● ○	● ● ○
KOOSTÖÖ- JA KOMMUNIKATSIOONITEGEVUSED	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ○
LÕIMUMISALASED TEGEVUSED	● ● ○	● ● ○	● ● ○	● ● ○
KOHANEMIS- JA LÕIMUMISMEEDE	● ● ○	● ● ○	● ● ○	● ● ○

Asjakohasus

Asjakohasuse kriteeriumi puhul vaadati, kas eesmärgid ja tegevused on olnud terviklikud, omavahelises kooskõlas ning sihtgruppide vajadustele vastavad. Samuti vaadati, kas ellu viidud tegevuste fookus on perioodi jooksul hoitud asjakohasena ja kas vajadusel on sekkutud. Vahehindamisel leiti, et nii **kohanemiskui ka lõimumistegevused olid asjakohased**, seejuures **kohanemisalaste tegevuste puhul ületasid tulemused ootuseid**.

Tegevuste asjakohasusest annab märku ka see, et **vähemalt 50% kõikides meetmetegevustes osalenud inimestest soovitaks tegevusi või teenuseid ka teistele**. Küsitluse tulemustest nähtub, et kõik lõimumis- ja kohanemisalased meetmetegevused vastavad nii uussisserändajate kui ka vähelõimunud püsielanike vajadustele – meetmetegevustes **osalejatest vähemalt 64% nõustus iga meetmetegevuse puhul, et see vastab nende vajadustele ja ootustele**.

Kohanemistegevused käivituvad ajahetkel, kus nii sisserändemahud kui ka vajadus riiklike kohanemistegevuste järele kasvavad kiiresti. Samas puuduvad kohanemistegevused varem peaaegu täielikult ning oli vaja alustada nõ tühjalt lehelt. Varem said uussisserändajad vajadusel abi vähelõimunud isikutele suunatud tegevustest, kuid sihtgruppide erinevuste tõttu ei olnud see alati asjakohane. Valdonna ülesehitamine võimaldas kujundada tegevusi viisil, et need oleksid terviklikud ja omavahelises kooskõlas ning vastaksid parimal viisil arvuliselt kasvavate sihtgruppide vajadustele.

Lõimumisalaste meetmetegevuste puhul toetab asjakohasust tegevuste mitmekesisus, mis võimaldab pakkuda vähelõimunud isikutele (ning vajadusel ka uussisserändajatele) tuge neile kõige sobivamal viisil (nt üks ühele nõustamine, veebi teel info edastamine, grupiõpe jm). Taoline paindlikkus võtab arvesse ka sihtgruppidele vajalike tugitegevuste erinevusi lõimumise eri etappidel.

¹⁶¹ Hindamiskriteeriumi tähendus antud tabelis: 1 = allapoole ootusi; 2 = ootuspärane; 3 = ootused ületatud.

Asjakohasuse seisukohast on oluline ka tegevuste terviklikkus ja omavaheline kooskõla, mis oli probleemiks meetmetegevuses 2.6.5 „Lõimumisprogrammi väljatöötamine ja pakkumine“. Lõimumisprogrammi meetmetegevustena pakutavad kursused ja tugiteenused on eraldiseisvalt asjakohased, kuid praegu on eri tegevused killustunud ning nende omavahelisi seoseid on kliendil raske hoomata. Projekti teisel perioodil on vaja pöörata rohkem tähelepanu üleminekute soodustamisele ja programmi terviklikkusele, et parandada meetmetegevuste kui terviku asjakohasust.

Tulemuslikkus

Tulemuslikkuse osas vaadati, mil määral planeeritud tulemused on saavutatud, milline on sihtgruppide rahulolu ning millest on edu või ebaedu sõltunud. **Kohanemis- ja lõimumismeede oli perioodil 2014–2018 tulemuslik ning lõimumisalaste tegevustega ületati ootuseid.**

2018. aastaks seatud sihttasemed on täidetud kõikide tegevuste lõikes keskmiselt kahekordselt. Meetmetegevuste lõpptähtajaks 2023. aastaks seatud sihttasemed on kahe lõimumisalase tegevuse puhul juba täidetud. Perioodi lõppeesmärkide saavutamiseks ei tohiks probleeme esineda. Erandina saab välja tuua meetmetegevuse 2.6.3 „Tugivõrgustike kontseptsiooni väljatöötamine ja rakendamine“. Vahehindamise ajal olid viis teenust arendamise eri etappides, kuid ainult üks neist oli täismahus kasutajatele kättesaadav. Kahekümne uue teenuse käivitamiseks on vaja täiendavat inimressurssi.

Sihttasemete täitmisele aitas olulisel määral kaasa suurenenud sisseränne, mille tulemusena suurenes sihtgrupp, lihtsustades eesmärkide täitmist. Tulemuslikkuse seisukohast on oluline ka sihtrühmade laialdane rahulolu pakutavate teenuste ja tegevustega ning valmisolek neid soovitada teistele võimalikele kasutajatele. Osalejate hinnangul on tegevuste tulemusena paranenud nende eesti keel ja teadmised Eesti riigi, ühiskonna ja kultuuri kohta. Vahehindamise tulemused viitasid ka sellele, et soov ja vajadus osaleda võivad olla senisest veelgi suuremad, kuid puudub teadlikkus pakutavatest teenustest.

Tõhusus

Tõhususe hindamisel on keskseks küsimuseks rakendussüsteemi toimimine. See puudutab meetmetegevuse protsessi erinevaid etappe, sh juhtimine, otsustamine, koostöö, järelevalve, ressursside jagamine ja muu. Kuigi lõimumistulemuste tõhusus oli kokkuvõttes ootuspärane, valmistasid raskusi meetmetegevused 2.6.1 „Infoplatvormi ja tugiteenuste väljatöötamine ja rakendamine“, 2.6.3 „Tugivõrgustike kontseptsiooni väljatöötamine ja rakendamine“ ja 2.6.5 „Lõimumisprogrammi väljatöötamine ja pakkumine“.

Kohanemisvaldkonnas tulenesid probleemid suuresti sellest, et kuna uussisserändajatele suunatud riiklike teenuseid esines varem piiratud kujul, keskenduti hindamisperioodil uute tegevuste väljatöötamisele, nende piloteerimisele, käivitamisele ja uute koostöösuhete loomisele. Uue valdkonna käivitamisega kaasnesid ootuspärased probleemid (sh koostöösuhete arendamine, vajaduste übermõtestamine ja ressursside optimaalne kasutamine kiiresti muutuvates rändetingimustes), mis mõjutasid otseselt rakendussüsteemi efektiivsust.

Probleemi süvendab vähene koostöö mõnede osaliste vahel. Kuigi ministriumide ja allasutuste vaheline koostöö toimib, siis tegevuste läbiviijate hulgas on see piiratud ning läbiviijatel tihtipeale puudub teadlikkus teistest meetme raames elluviidavatest tegevustest. See avaldas tõhususe seisukohast eelkõige mõju seoses meetmetegevusega 2.6.5 „Lõimumisprogrammi väljatöötamine ja pakkumine“. Samas on ka muude tegevustega seoses näha, et teadlikkus ning koostöö toetuvad tihtipeale isiklikele suhetele, mis töötajate vahetumise korral avaldab negatiivset mõju tõhususele. Rakendusmehhanismi ja tõhususe seisukohast on vaja arendada seotud osaliste koostööd ja teadlikkust meetmetegevustest laiemalt.

Vahehindamise tulemustest on näha, et rakendajad tegelevad nende kitsaskohtade lahendamise ja toimiva rakendussüsteemi kujundamisega, kuid esimesel perioodil esinenud raskused avaldavad suure tõenäosusega olulist mõju meetmetegevustele ka teisel perioodil.

Jätkusuutlikkus

Üldiste rändetrendide ning seniste sisserändemahtude põhjal pole alust arvata, et lähiaastatel peaks vajadus kohanemisalaste meetmetegevuste järele vähenema. Seetõttu on oluline tagada arendatud tegevuste jätkusuutlikkus ka pärast ESFi rahastuse lõppemist. Sel põhjusel vaatasime jätkusuutlikkuse kriteeriumi alusel, kas meetmetegevuste väljundid ja tulemused on püsivad, kas tegevuste ülesehitamisel on arvestatud vajalike lisainvesteeringutega nende käimashoidmiseks ja uuendamiseks tulevikus ning kas need on kasutatavad pärast ESFi rahastuse lõppemist.

Nii kohanemis- kui lõimumistegevused on jätkusuutlikud. Jätkusuutlikkuse seisukohast on väga oluline võimalike rahaliste vahendite kättesaadavus pärast projekti perioodi. Ministeeriumide, allasutuste ja läbiviijate ettepanek on vajadusel rahastada tegevusi lisaks ELi allikatele vähemalt osaliselt ka riigieelarve vahenditest. Sihtgrupi rahulolu tegevustega, tegevuste asjakohasus ja tulemuslikkus toetavad seda ettepanekut. Samas on see minevikus valmistanud suuri probleeme, eelkõige seoses keeleõppega (vahetult enne ESFi rahastatud õpet puudus vähelõimunud isikutele suunatud tasuta keeleõpe). Rahastuse ebakindluse tõttu on oluline pöörata tähelepanu ressursside optimaalsele kasutamisele ning dubleerivate tegevuste süsteemsele vähendamisele, olenemata rahastusallikast.

Rahaliste vahendite kõrval mõjutab jätkusuutlikkust toimivate partnerlussuhete olemasolu valdkonna sees, mis on vajalik tegevuste edukaks käivitamiseks, arendamiseks ning tööhoidmiseks, seda eriti seoses meetmetegevusega 2.6.3 „Tugivõrgustike kontseptsiooni väljatöötamine ja rakendamine“. Praegu toimib koostöö SIMi ning tema allasutuste ja tavapärase partnerite vahel, kuid raskusi on esinenud suhete arendamisel asutustega, kellega varasem koostöö puudus (nt Terviseamet jt). Samas mõjutab see ka lõimumisalaste tegevusi, näiteks seoses meetmetegevusega 2.6.5 „Lõimumisprogrammi väljatöötamine ja pakkumine“, kus senised koostööpartnerid seadsid äriilistel põhjustel küsimärgi alla tegevustes osalemise tulevikus.

11.3. SOOVITUSED

Valdkonnaüleselt kerkisid kitsaskohtadena esile **tegevuste sihtrühma madal teadlikkus pakutavatest tegevustest, puudulikud seosed ja üleminekud kohanemis- ja lõimumistegevuste vahel ning piiratud koostöösuhteid** (vt ptk 7.4-7.6). Seepärast on neid aspekte puudutavad soovitused allpool tabelis välja toodud nii kohanemisalaste kui lõimumisalaste tegevuste üleselt.

Vahehindamise tulemuste alusel soovitame järgmist:

Meetmetegevus	Soovitus	Vastutav(ad) asutus(ed)
Kohanemisalaste meetmetegevuste üleselt	1. Tagada piisav inimressurss SIMis kohanemisvaldkonnas, et allesjäänud perioodil teenuste ja koostööpartnerite arvu suurenemisega seotud töökoormust hallata.	SIM
	2. Parandada koostööd kohanemistegevuste ja lõimumistegevuste läbiviijate vahel.	SIM koos KUMi ja INSAGA
	3. Jätkata tegevuste sihtrühmade kaasamist teenuste ja tegevuste arendamisse, testimisse ning uuendamisse.	SIM
	4. Prioriseerida teadlikkuse tõstmist meetmetegevustest laiemalt ning koostada selle saavutamiseks vajalik tegevusplaan.	SIM koos KUMiga
Lõimumisalaste meetmetegevuste üleselt	1. Parandada koostööd ja infovahetust kohanemistegevuste ja lõimumistegevuste läbiviijate vahel.	INSA koos SIMiga
	2. Jätkata tegevuste sihtrühmade kaasamist teenuste ja tegevuste arendamisse, testimisse ning uuendamisse.	KUM ja INSA

Meetmetegevus	Soovitus	Vastutav(ad) asutus(ed)
	3. Prioriseerida teadlikkuse tõstmist meetmetegevustest laiemalt ning koostada selle saavutamiseks vajalik tegevusplaan.	KUM koos SIMiga
Meetmetegevus 2.6.1 „Infoplatvormi ja tugiteenuste väljatöötamine ja rakendamine”	1. Prioriseerida automaatse andmevahetuslahenduse arendamist, et optimeerida ajutisele lahendusele kuluvat ressursikulu.	SIM ja SMIT
	2. Parandada settleinestonia.ee veebilehe nähtavust otsingumootorite tulemustes ning partnerite veebilehtedel (nt workinestonia.com).	SIM
	3. Lihtsustada settleinestonia.ee veebilehe tekste ning viia läbi keelekorrektureid igas keeles.	SIM
	4. Uuendada settleinestonia.ee veebilehe ning sotsiaalmeediakanalite tekste regulaarselt.	SIM
Meetmetegevus 2.6.2 „Kohanemiskoolituste väljatöötamine, piloteerimine ja rakendamine”	1. Välja töötada esmane orientatsioonipäev ¹⁶² , mis oleks lühem ja kättesaadav kõigile huvilistele (sh viisaga riigis viibivatele isikutele), kus keskendutakse praktilistele teemadele (sh sissejuhatus e-riigi toimingutesse, isikukoodi saamine jm).	SIM
Meetmetegevus 2.6.3 „Tugivõrgustike kontseptsiooni väljatöötamine ja rakendamine”	1. Grupeerida tugivõrgustiku liikmed temaatiliselt (nt töö ja ettevõtlikkus, haridus, tervishoid, avalikud hoiakud jm) ning koostöös liikmetega valida iga teemat vedavad asutused, kellega koostööle keskenduda.	SIM
	2. Mõelda ümber tugivõrgustiku koostumise meetodika, keskendudes teenuste arendamisele.	SIM
	3. Jätkata tugivõrgustiku liikmete vahel infovahetust virtuaalsel teel, sest see toetab meetmeüleseid eesmärgi; sealjuures jagada tugivõrgustiku listi kaudu infot kolmkeelsena ning teavitada teenuste jm seotud arengutest.	SIM
	4. Koostada veebipõhine ülevaade tugivõrgustiku liikmetest, mis on teistele osalistele kättesaadav, et võrgustikuliikmed saaksid vajadusel omavahel kontakteeruda ja kogemusi jagada ning võrgustikus tekiks ühtsustunne.	SIM
	5. Koostada planeeritavate teenuste nimekiri, iga teenuse hinnanguline eelarve ning teavitada varakult sellest ka arendusega seotud koostööpartnereid, kelle kaasamine on vajalik teenuse käivitamiseks.	SIM
Meetmetegevus 2.6.4 „Nõustamis- ja infosüsteemi väljatöötamine ja rakendamine”	1. Visuaalselt liigendada ja lihtsustada keeleliselt koos keelekorrektuuriga igas keeles nõustamisveebi vastustekste.	INSA
	2. Parandada nõustamisveebi reklaamriba (bänneri) nähtavust INSA veebilehel ning lisada see ka teiste partnerite veebilehtedele (mh settleinestonia.ee ja workinestonia.com).	INSA
	3. Jätakuvalt tagada nõustajatele järjepidev supervisioon ja täiendkoolitused, sh motiveeriva intervjuerimise, klienditeeninduse ja <i>coaching</i> -meetodite koolitus ning ametikeele kursus (sh õigekeelsuskoolitus).	INSA

¹⁶² Orientatsioonipäeva formaadi välja töötamine ei pea olema rahastatud antud meetmetegevusest, kuid peaks olema kliendi seisukohast seotud kohanemisprogrammiga ning kommunikeeritud samade kanalite kaudu. Orientatsioonipäeva võib arendada meetmetegevus 2.6.3 raames ühe teenusena.

Meetmetegevus	Soovitus	Vastutav(ad) asutus(ed)
	4. Rakendada juhtumikorralduse põhimõtteid ja tööriistu, et tulla paremini toime keeruliste juhtumitega.	INSA
Meetmetegevus 2.6.5 „Lõimumisprogrammi väljatöötamine ja pakkumine“	1. Vähendada lõimumisprogrammi killustatust ja tugevdada tegevuste omavahelisi seoseid parandamaks tegevuste asjakohasust.	KUM ja INSA
	2. Jätakuvalt tutvustada keelekursustele soovivatele inimestele lõimumiskoolituste kõrval ka alternatiivseid keeleõppevorme, leidmaks neile sobivaima lahenduse keeleõppega seotud eesmärkide täitmiseks.	INSA
	3. Parema ülevaate saamine keeleõppemaastikust Eestis ja sellest tulenevalt optimeerida hanketingimusi, et hoida konkurentsivõimet ka tulevikus.	INSA
	4. Tagada, et kodakondsusmooduli kursusele jõuaksid eelkõige isikud, kellel on vajalik keeletase ja võimalus kodakondsuseksamit lähiajal sooritada.	INSA
Meetmetegevus 2.6.6 „Koostöö- ja kommunikatsioonitegevused“	1. Kasutada koostöötegevusi, et tõsta teadlikkust ESF-ist rahastatud kohanemis- ja lõimumistegevustest, sh KOVIDes ja eestlaste hulgas.	KUM ja INSA

12. SUMMARY IN ENGLISH

Various social, economic and political processes over the last decade have changed the migration landscape in Estonia. In addition to the return of Estonians, who had emigrated at the end of the last decade, we are witnessing **increasing immigration** from other EU countries and third countries. At the same time, **a large number of less integrated permanent residents with non-Estonian native language also stands out**. The growing numbers and diversification in target groups has led to the growth in activities and services in the field of adaptation and integration, including those funded by the European Social Fund (ESF).

With the aim to support the adaptation of newly-arrived immigrants and the integration of less integrated permanent residents into local Estonian society, the adaptation and integration measure was launched in 2014 with the support of the EU structural funds. The objective of the measure is to create preconditions for the integration of the aforementioned communities by supporting their active participation in employment, lifelong learning and civil society. As part of the measure, three adaptation activities for newly-arrived immigrants and three integration activities for less integrated permanent residents were created. The budget for the measure of adaptation and integration is a total of EUR 19 404 967, of which 85% is funded by the ESF and the remaining 15% by the national budget (except integration programme, which is partly self-financed). The Ministry of the Interior is responsible for activities carried out in the field of adaptation and also carries out the activities in cooperation with its partners. The Ministry of Culture is responsible for the activities in the field of integration, while the activities are implemented by the Integration Foundation (INSA) and its partners.

From August 2018 to May 2019, Civitta carried out a mid-term evaluation of the implementation of the adaptation and integration measure on behalf of the Ministry of Culture and the Ministry of the Interior, analysing the **relevance, effectiveness, efficiency and sustainability** of the implementation of the measure and its activities in 2014–2018. The mid-term evaluation focused on the following activities:

1. Activity 2.6.1 **“Development and Implementation of the Information Platform and its Support Services”**, as a result of which a multilingual (Estonian, English and Russian) information platform providing information on migration and its support services has been developed and implemented (www.settleinestonia.ee).
2. Activity 2.6.2 **“Development, Piloting and Implementation of Welcoming Programme”**, resulting in the development, piloting and implementation of a welcoming programme in accordance with its regulation.¹⁶³
3. Activity 2.6.3 **“Development and Implementation of the Concept of a Support Network”**, which has led to the development and implementation of a support network concept with private, public and third sector involvement.
4. Activity 2.6.4 **“Development and Implementation of a Counselling and Information System”**, as a result of which less integrated permanent residents in Estonia have access to information and counselling services that promote integration.
5. Activity 2.6.5 **“Development and Provision of an Integration Programme”**, as a result of which Estonian less integrated permanent residents have acquired the knowledge and skills necessary for functioning in the society and have improved social competences ensuring their social activity. Activities take place in four areas: language learning, citizenship acquisition, linguistic and cultural immersion and the capability to provide information in other languages.
6. Activity 2.6.6 **“Cooperation and Communication Activities”**, as a result of which supportive attitudes towards integration have been shaped in the Estonian society.

¹⁶³ Welcoming Programme – RT I, 31.05.2017, 4, available from www.riigiteataja.ee/akt/131052017004.

12.1. OVERVIEW OF THE IMPLEMENTATION OF THE MEASURE

12.1.1. ACTIVITIES HAVE BEEN INITIATED SUCCESSFULLY REGARDLESS OF INITIAL DELAYS

Preparations for the measure activities started in 2014 with the development of descriptions and the terms and conditions of the provision of support for activities promoting integration in Estonian society. Activities related to the measure were supposed to start in the autumn of 2014 but since the necessary official approvals were received only in December 2014, several activities were delayed and made available to the target group later than originally planned (second half of 2015).

Despite the delays, **by the end of 2018, on average, the benchmarks had been met twofold.** The total **number of participants** in consistently offered activities and services (i.e. Information Platform, Welcoming Programme, INSA Counselling Service, Integration Programme) has **tripled over the period of 2015-2018.** Between 2014 and 2018, there have been a total of **31 376 participants** or service uses by newly-arrived immigrants or less integrated permanent residents, and 288,000 Estonians involved. Therefore, it is estimated that **the implementation of the measure has affected more than 300 000 people.**

In addition to the wide interest, the feedback has also been positive. As of the end of 2018, **89,2%** of newly-arrived immigrants, who had participated in the Welcoming Programme, noted improvements in their Estonian language skills, the level of being informed about and the knowledge of the Estonian state, society and culture.¹⁶⁴ **Set goals have also been achieved as a result of integration activities** – according to the less integrated persons who have participated in the activities, their Estonian language skills have improved and a more cohesive sense of Estonian cultural space has been developed alongside with attitudes and perceptions that value intercultural differences.¹⁶⁵

12.1.2. PARTICIPATION SHOWS SEASONAL, REGIONAL AND AGE DIFFERENCES

There are **seasonal differences** in the adaptation and integration activities, thus participation in the activities starts primarily in the **spring or autumn.** This overlaps with the immigration trends in Estonia, as most people arrive in the beginning of the year as well as at the end of summer and in autumn. On the other hand, the difference is also influenced by the courses opening at fixed times within a year.

In addition to the seasonal fluctuations, **regional differences** were observed. The participants are mainly from **Harju county and Tallinn, Ida-Viru county as well as Tartu,** i.e. from areas where the target groups of the activities mainly live. There have also been participants from Pärnu, Paldiski and Haapsalu, indicating that there has been a need for adaptation and integration activities in other regions, too. However, as the number of participants coming from other counties is marginal, the provision of adaptation and integration activities has been aggregated to the Harju and Ida-Viru counties.

Age differences among the participants in adaptation and integration activities also became apparent during the mid-term evaluation. Younger people (aged 24-35) are more involved in adaptation activities, whereas the average age of participants in integration activities is higher with mainly middle-aged people taking part. However, more and more newly-arrived immigrants have started to participate in integration activities, so the situation may change and the activities must also meet their needs and expectations.

12.1.3. NON-PARTICIPATION IN ACTIVITIES IS MAINLY CAUSED BY LACK OF AWARENESS

The survey indicated that **the main reason for not participating in the adaptation and integration activities was because the target groups were not aware of the availability of such activities.** Moreover, the length of residence in Estonia did not play a role in the issue. In addition, it may be unclear how to

¹⁶⁴ Progress report of the project „Terms and conditions of the provision of support for activities promoting integration in Estonian society“ for the period 01.08.2014–31.12.2018.

¹⁶⁵ Progress reports of the project „Amendment to the regulation amending the terms and conditions of the provision of support for activities promoting integration in Estonian society“ for the period 01.09.2014–31.12.2018.

register for the activities, whether or not the services have a participation fee and where to find more information about them. The lack of awareness was not apparent only in the target groups of the activities, but also the service providers often do not know about other activities, and therefore are not always able to direct the participants to other activities or services relevant for them.

In addition to low levels of awareness, the reasons that were raised for not participating in the activities included **technical complications during registration process, eligibility criteria for participation**, inconvenient time and location of the activities and the activities not being relevant or interesting to the target group.

12.1.4. THE VARIETY OF ACTIVITIES MAKES IT DIFFICULT TO ORIENTATE IN THE POOL OF ACTIVITIES AND SERVICES

Over the past few years, the number of services and activities offered in the field of adaptation and integration has increased rapidly. In addition to ESF-funded activities, additional activities and services funded by the State and/or the private sector have been launched. Such diversity makes it easier to reach target groups, but at the same time, prompts the need to pay more attention on **how to make the abundance of services and service providers comprehensible to the client, facilitate transitions between activities and to avoid duplication.**

The activities covered by the mid-term evaluation are planned in a way that they are **interconnected, coordinated and mutually reinforcing.** With this diverse pool of services, target groups have numerous entering points to the adaptation and integration activities, so it is difficult to ensure that each person reaches the best starting point, passes all the targeted and necessary activities and receives the maximum possible support for adaptation and integration suitable for the person's profile. Interviews revealed that the right entry point is necessary for maintaining motivation to participate in activities. As the eligibility for existing activities varies, interested people will not always qualify for all the activities of interest. In this case, **it is important to provide them with an equivalent alternative service in order to avoid disappointment in the system, loss of motivation and withdrawal from participation in future adaptation or integration activities.**

12.1.5. MORE ATTENTION NEEDED TOWARDS DEVELOPING COOPERATION BETWEEN THE DIFFERENT SERVICE PROVIDERS

Successful implementation of adaptation and integration activities funded by the ESF requires a well-functioning partnership between many different stakeholders. Cooperation between ministries, Police and Border Guard Board and Integration Foundation is regular and long-term, but the success of cooperation between different service providers is more inconsistent, less developed and depends on specific parties.

In some cases, the collaboration between the implementing agency and service providers is limited to reporting and written feedback. Due to labour turnover and short time span of the measures related to the activities, there are instances in which the parties have never met one another. It is important to pay attention to increasing interactions between service providers in the field of adaptation and integration, especially in situations in which they are the ones to provide information to the target group: it is vital that the stakeholders share a mutual understanding of the goals and links of the activities.

12.2. MID-TERM EVALUATION RESULTS

The mid-term evaluation shows that the activities implemented within the ESF **adaptation and integration measure are relevant, effective, efficient and sustainable. In 2014-2018 the set benchmarks within the evaluation criteria were reached or exceeded.**

TABLE 16. THE RESULTS OF THE INTERIM EVALUATION IN TERMS OF THE ACTIVITIES AND EVALUATION CRITERIA¹⁶⁶

	RELEVANCE	EFFECTIVENESS	EFFICIENCY	SUSTAINABILITY
INFOPLATFORM	● ● ○	● ● ○	● ○ ○	● ● ○
WELCOMING PROGRAMME	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●
SUPPORT NETWORK CONCEPT	● ● ○	● ○ ○	● ○ ○	● ○ ○
ADAPTATION ACTIVITIES	● ● ●	● ● ○	● ● ○	● ● ○
INTEGRATION FOUNDATION COUNSELLING SERVICE	● ● ○	● ● ○	● ● ○	● ● ○
INTEGRATION PROGRAMME	● ○ ○	● ● ○	● ● ○	● ● ○
COLLABORATION AND COMMUNICATION ACTIVITIES	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ○
INTEGRATION ACTIVITIES	● ● ○	● ● ●	● ● ●	● ● ○
ADAPTATION AND INTEGRATION MEASURE	● ● ○	● ● ○	● ● ○	● ● ○

Relevance

Regarding the relevance criterion, it was examined whether the objectives and activities were complete and consistent, whether the needs of the target groups were met. Additionally, whether the focus of the implemented activities has been relevant during the period and whether any interventions were done if needed. The mid-term evaluation found that both **adaptation and integration activities were relevant, with results exceeding the expectations for adaptation activities.**

The relevance of the activities is also evidenced by the fact that **at least 50% of the people involved in all the activities of the measure would recommend the activities or services to others.** The results of the survey show that all integration and adaptation actions respond to the needs of both newly-arrived immigrants and less integrated permanent residents - **at least 64% of participants agreed that each measure activity met their needs and expectations.**

Adaptation activities were launched at a time when both the volume of immigration and the need for national services increased rapidly. At the same time, there were almost no adaptation activities in the past, so the measure activities were started from scratch. Previously, newly-arrived immigrants received support for activities aimed at less integrated persons, but due to differences in target groups, the offered support was not always relevant. Building up the field of adaptation has made it possible to shape activities that are comprehensive and consistent with one-another and meet the needs of numerically increasing target groups the best possible way.

In the case of integration actions, the variety of activities supports the relevance of providing support to the less integrated permanent residents (and, if necessary, newly-arrived immigrants) in the way that is most relevant for them (e.g. one-on-one counselling, providing information through the web¹⁶⁷, group learning, etc). Such flexibility also takes into account the differences in the support activities the target groups need at different stages of integration.

From the relevance perspective, the integrity and coherence of activities is also important, although it was a problem in the activity 2.6.5 "Development and Provision of an Integration Programme". The courses and support services offered as activities in the Integration Programme are relevant individually, but at the moment, the various activities are fragmented and their relations are difficult to grasp. In the second phase

¹⁶⁶ Explanation of the evaluation scores in the table: 1 = below expectations; 2 = as expected; 3 = beyond expectations.

¹⁶⁷ See the counselling web here: <https://integratsioon.ee/en/counselling-web>.

of the project, more attention needs to be paid to facilitating transitions and programme integrity in order to improve the relevance of the measure activities as a whole.

Effectiveness

In terms of effectiveness, the extent to which the planned results have been achieved as well as the satisfaction of the target groups and the success or failure of the target groups was reviewed. **The adaptation and integration measure was effective in the period of 2014–2018, and expectations to the integration activities were exceeded.**

The benchmarks set for 2018 have been reached in double for all activities on average. For two activities, the benchmarks set for the end of the implementation period (2023) have already been met. The goals set for the end of the implementation period should be achieved without problems. By way of exception, the activity 2.6.3 “Development and Implementation of the Concept of Support Networks” could be highlighted. At the time of the mid-term evaluation, five services were at different stages of development, but only one of them was fully available to users. Additional human resources are needed to develop and launch twenty new services.

Increased immigration contributed significantly to the achievement of the target levels, resulting in an increase in the target group and facilitating the achievement of the targets. Regarding effectiveness, the widespread satisfaction of the target groups with the offered services and activities as well as the willingness to recommend them to other potential users are also important. Participants report that the activities have improved their Estonian language skills and knowledge of the state, society and culture of Estonia. However, the results of the mid-term evaluation indicated that the willingness and need to participate might be even greater, but there is a number of people who are not aware of the services offered.

Efficiency

The key issue in assessing efficiency is the functioning of the implementation system. This concerns the different phases of the measure implementation process, including governance, decision-making, cooperation, monitoring and resource allocation among others. Although the overall efficiency of the integration met the expectations, the measure activities 2.6.1 "Development and implementation of an information platform and support services", 2.6.3 "Development and Implementation of a Support Network Concept" and 2.6.5 "Development and Provision of the Integration Programme" posed some difficulties.

In the field of adaptation, the problems were largely due to the fact that public services aimed at newly-arrived immigrants used to be limited, so the focus was on the development of new activities, piloting and launching them, and establishing new cooperative relationships. The launch of the new activities was accompanied by predictable problems (including the development of cooperative relationships, re-thinking the needs, and the optimal use of resources in the rapidly changing migration conditions) that directly affected the efficiency of the implementation system.

The problem is exacerbated by the lack of cooperation between some stakeholders. Although the cooperation between ministries and their sub-agencies is working, the cooperation between service providers is limited and often there is no awareness of other activities carried out as part of the measure activity. This had an impact on the efficiency of the activity 2.6.5 "Development and Provision of the Integration Programme". At the same time, it is also apparent from other activities that awareness and cooperation often rely on personal relationships which, in the event of changes in staff, have a negative impact on efficiency. Regarding the implementation mechanism and efficiency, there is a need to develop cooperation between the involved parties and a broader awareness of the activities.

The results of the mid-term evaluation showed that the implementing agencies are addressing these bottlenecks and designing a functioning implementation system, but the difficulties encountered in the

first half of the implementation period are likely to have a significant impact on the measure activities in the second half of the period, too.

Sustainability

Based on the overall migration trends and current volumes of immigration, there is no reason to believe that the need for adaptation activities should decrease in the coming years. Therefore, it is important to ensure the sustainability of the developed activities even after the end of the ESF funding. For this reason, looking at the sustainability criterion, it was assessed whether the outputs and results of the measure activities are sustainable, whether the necessary additional investments to maintain and renew the activities in the future have been taken into account when developing the activities, and whether they will be available after the end of the ESF funding.

From the perspective of sustainability, both adaptation and integration activities met the expectations.

In terms of sustainability, the availability of potential funds after the project period is very important. The proposal of ministries, sub-agencies and service providers is to finance the activities, at least partially, from the state budget in addition to potential EU structural funds. The satisfaction with activities as well as the relevance and effectiveness of the activities support this proposal. However, lack of funding has posed major problems in the past, especially in terms of Estonian language learning (there were no free language training courses for less integrated persons until the ESF-funded activities). Due to the uncertainty of funding, it is important to pay attention to the optimal use of resources and systematic reduction of duplicating activities, regardless of the source of funding.

In addition to financial resources, sustainability is influenced by the existence of effective partnerships within the field, which are necessary for the successful development, launch and maintenance of activities, especially with regard to the activity 2.6.3 "Developing and Implementing the Support Networks Concept". At the moment, cooperation between the Ministry of Internal Affairs, its sub-agencies and current partners is working, but there have been difficulties in developing relationships with institutions with whom they have not had prior cooperation (including the Health Board, etc). The issue of partnership relations also affects integration activities, for example, in connection with activity 2.6.5 "Development and Provision of the Integration Programme", in which previous service providers questioned their future participation in activities due to cost-benefit reasons.

12.3. RECOMMENDATIONS

Across the field of adaptation and integration, the main bottlenecks are low levels of awareness of available services and activities; insufficient links and transitions between the services and activities across the adaptation and integration field; and weak cooperation between some parties involved (see chapters 7.4-7.6). For this reason, the recommendations made for the measure activities across the adaptation and integration field are related mainly to these aspects.

Based on the results of the mid-term evaluation, the following recommendations are made:

Activity	Recommendation	Responsible body
Across the activities in the adaptation field	1. Ensure sufficient human resources in the Ministry of the Interior in the field of adaptation in order to administer the workload arising from the increasing number of services and partners.	Ministry of the Interior (Mol)
	2. Strengthen collaboration between the service providers and partners involved in the adaptation and integration activities.	Mol together with Ministry of Culture (MoC) and Integration Foundation (IF)
	3. Continuously involve target groups in the development, testing and improvement of the services or activities.	Mol
	4. Prioritise raising awareness of the activities at a larger scale and create an action plan for it.	Mol together with MoC
Across the activities in the integration field	1. Strengthen collaboration between the service providers and partners involved in the adaptation and integration activities.	Mol together with IF
	2. Continuously involve target groups in the development, testing and improvement of the services or activities.	MoC together with IF
	3. Prioritise raising awareness of the activities at a larger scale and create an action plan for it.	MoC together with Mol
Activity 2.6.1 "Development and Implementation of the Information Platform and its Support Services"	1. Prioritise the development of automated data exchange to optimise the resources allocated.	Mol together with its IT and Development Centre SMIT
	2. Improve settleinestonia.ee webpage's SEO and visibility on partners' webpages (e.g. workinestonia.com).	Mol
	3. Simplify and edit the information provided in all three languages on settleinestonia.ee webpage.	Mol
	4. Update the information both on settleinestonia.ee webpage as well as related social media channels.	Mol
Activity 2.6.2 "Development, Piloting and Implementation of Welcoming Programme"	1. Develop an orientation day ¹⁶⁸ , which is concise and accessible for various interested groups (incl. persons who stay in Estonia based on a short-term visa) and where the focus is on practical aspects (incl. e-services, receiving the personal identification code, etc).	Mol
Activity 2.6.3 "Development and"	1. Group the support network members thematically (e.g. work and entrepreneurship, education, healthcare, public attitudes, etc)	Mol

¹⁶⁸ Developing the orientation day does not have to be financed by this activity (2.6.2) but should be linked to the Welcoming Programme and communicated via the same channels. Developing the orientation day could be developed as one of the services within the activity 2.6.3.

Activity	Recommendation	Responsible body
Implementation of the Concept of a Support Network"	and together with the members select lead-organisations responsible for each theme, and focus on collaborating with them.	
	2. Revise the networking methods of the support network, focusing on developing the services.	Mol
	3. Continue with virtual information exchange, as it supports the aims of the measure, share information in three languages (EE, ENG, RU) and updates about the services developed.	Mol
	4. Create a web-based overview of the members of the support network, which is accessible for other members, to promote collaboration and experience sharing among the members and create a sense of unity.	Mol
	5. Outline a list of the planned services, their preliminary budget and inform the potential partners.	Mol
Activity 2.6.4 "Development and Implementation of a Counselling and Information System"	1. Edit and improve the visual structure of the information on the counselling web in all languages.	IF
	2. Improve the visibility of the banner of the counselling web on IF's webpage as well as add it to partners' websites (incl. settleinestonia.ee and workinestonia.com).	IF
	3. Ensure the availability of continuous supervision and additional trainings, incl. motivational interviewing, client service and coaching trainings and formal language training (incl. standard language and grammar course).	IF
	4. Implement case management principles and tools, in order to handle complex cases.	IF
Activity 2.6.5 "Development and Provision of an Integration Programme"	1. Decrease the fragmentation of the Integration Programme, and strengthen the ties between the different parts to improve the relevance of the activities within the programme.	MoC together with IF
	2. Continue introducing other alternative language learning possibilities to persons who would like to participate in the language module to find the most suitable option for meeting their language learning goals.	IF
	3. Map the available language learning possibilities in Estonia to optimise procurement conditions and strengthen the sustainability of the service in the future.	IF
	4. Ensure that persons participating in the citizenship module are primarily persons, who have the sufficient language level and possibility to take the citizenship exam shortly after participation.	IF
Activity 2.6.6 "Cooperation and Communication Activities"	1. Use the co-operation activities to increase awareness of ESF-funded adaptation and integration activities, including amongs local governments and the Estonian population.	MoC and IF

13. KASUTATUD KIRJANDUS

- Anniste, K. 2018. Rändetrendid maailmas, Euroopas ja Eestis. Tallinn: Riigikogu Arenguseire Keskus
- Castles, S., de Haas, H., Miller, M. J. 2013. The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World, 5th edition. Palgrave Macmillan
- European Migration Network 2019. Labour market integration of third-country nationals in EU Member States – Synthesis Report. Brussels: European Migration Network
- IBS. 2018. Integratsiooni Sihtasutuse sotsiaalkampaania „Karjäär Eestis“ ja audiovisuaalprogrammi „Meie Eestid“ tulemuslikkuse hindamine. Integratsiooni Sihtasutus
- Integratsiooni monitooring 2011. Koostanud AS Emor, SA Poliitikauuringute Keskus Praxis, Tartu Ülikool
- Integratsiooni monitooring 2017. Koostanud Balti Uuringute Keskus, SA Poliitikauuringute Keskus Praxis
- IOM 2017. World Migration Report 2018.
- Jakobson, M. 2018. Rände- ja kodakondsuspoliitika aastaraport 2018. Euroopa Rändevõrgustiku (EMN) Eesti kontaktpunkt
- Kohanemisprogrammis osalejate tagasiside 09.2015–12.2017. Siseministerium, Kodakondsus- ja rändepoliitika osakond
- Lauren, A. 2018. Rahvusvaheline mobiilsus ja töö. Mitmekesistunud liikumismustrid uue töö maailmas. Riigikogu Arenguseire Keskus
- Leetmaa, K. 2017. Elukoht kui lõimumise mõõdupuu: muutused keelekogukondade elukohtade eraldatuses. Eesti Inimarenguaruanne 2016/2017. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu
- Majandus- ja Kommunikatsiooniministerium. 2014. Tööjõuvajaduse prognoos aastani 2020
- Martiniello, M., Rather, J. (toim-d). 2014. An Introduction to Immigrant Incorporation Studies: European Perspective. Amsterdam: Amsterdam University Press
- Mätlik, T., Viltrop, A. 2018. Vähelõimunute nõustamisvõrgustiku edasiarendamine. Gravitas Consult
- Recchi, E., Favell, A. (toim-d). 2009. Pioneers of European integration: Citizenship and mobility in the EU, Edward Elgar Publishing
- Recchi, E. 2015. Mobile Europe: The theory and practice of free movement in the EU, Palgrave Macmillan
- Roosalu, T., Raudsepp, M., Kazjulja, M., Vallimäe, T. 2018. Elanikkonna senine kogemus eesti keele omandamisel ja vajadus eesti keele õppe järele. Kogumikus: Kallaste, E. (toim). Eesti emakeelest erineva emakeelega täiskasvanute eesti keele õpe lõimumis- ja tööhõivepoliitikas: kvaliteet, mõju ja korraldus. Tallinn: Eesti Rakendusauuringute Keskus Centar & Tallinna Ülikool
- Tammur, A., Tammaru, T., Puur, A. 2017. Kas Eestis toimub rändepööre? Välisrände suundumused 2000-2015. Kogumikus: Eesti inimarengu aruanne 2016/2017. Kättesaadav <https://inimareng.ee/ranne-ja-rahvastiku-muutused-eestis-ning-euroopas/kas-eestis-toimub-randepoore>
- United Nations ja Department of Economic and Social Affairs. 2017. Trends in International Migrant Stock: The 2017 Revision. United Nations

Õigusaktid või nendega seotud dokumendid

- Kohanemisprogramm. RT I, 31.05.2017, 4. Kättesaadav www.riigiteataja.ee/akt/131052017004

- Kultuuriministri käskkirja „Eesti ühiskonnas lõimumist toetavateks tegevusteks toetuse andmise tingimuste kehtestamine“ eelnõu seletuskiri, 2014
- Ministri käskkirja 19.12.2018 nr 230, kultuuriministri 12. veebruari 2016. a käskkirja nr 16 „Eesti ühiskonnas lõimumist toetavateks tegevusteks toetuse andmise tingimuste uues redaktsioonis kehtestamine“ muutmiseks
- Projekti „Eesti ühiskonnas lõimumist toetavateks tegevusteks toetuse andmise tingimuste uues redaktsioonis kehtestamine“ seirearuanded perioodi 01.09.2014–31.12.2018 kohta
- Projekti „Toetuse andmise tingimused uussisserändajate kohanemiseks“ seirearuanded perioodi 01.08.2014–31.12.2018 kohta
- Siseministri 27.03.2015 käskkirja nr 1-3/87 „Toetuse andmise tingimused uussisserändajate kohanemise toetamiseks“, lisa 5. Eelnõu seletuskiri
- Siseministri määruse „Kohanemisprogramm“ eelnõu seletuskiri. 2014
- Uussisserändajate kohanemist toetavate tegevuste 2019. aasta tegevuskava ja eelarve kinnitamine. Lisa 1. Toetavate tegevuste tegevuskava perioodil 01.01.2019–31.12.2019

LISA 1. JOONISED JA TABELID

TABEL 17. PLANEERITUD JA TEGELIKUD SIHTTASEMED

Väljundnäitaja	2014	2015	2016	2017	2018	2023	
Infoplatvormi kasutajate arv	Kasutajate arv aasta lõikes	-	(464)	726	1659	1515	
	Kasutajate arv kumulatiivselt	-	(464)	726	2385	3900	
	Sihttase kumulatiivselt	-	-	500	-	1500	11 000
	Sihttaseme täitmine võrreldes vaadeldava aastaga	-	-	145%	-	260%	
	Sihttaseme täitmine 2023. a prognoositud lõpptasemega	-	-	11%	-	35%	
Kohanemiskoolitusel osalejate arv	Osalejate arv aasta lõikes	-	300	1475	816	1457	
	Osalejate arv kumulatiivselt	-	300	1775	2591	4048	
	Sihttase kumulatiivselt	-	-	494	-	2353	12 843
	Sihttaseme täitmine võrreldes vaadeldava aastaga	-	-	359%	-	172%	
	Sihttaseme täitmine 2023. a prognoositud lõpptasemega	-	-	14%	-	31,50%	
Arendatud või väljatöötatud teenuste arv	Arendatud teenuste arv aasta lõikes	-	-	-	1	4	
	Arendatud teenuste arv kumulatiivselt	-	-	-	1	5	
	Sihttase kumulatiivselt	-	-	0	-	5	5
	Sihttaseme täitmine võrreldes vaadeldava aastaga	-	-	-	-	100%	
	Sihttaseme täitmine 2023. a prognoositud lõpptasemega	-	-	-	-	20%	
Nõustamisalase tugisüsteemi kasutajate arv	Kasutajate arv aasta lõikes	-	1035	1880	1170	1275	
	Kasutajate arv kumulatiivselt	-	1035	2915	4085	5360	
	Sihttase kumulatiivselt	-	-	2000	-	3000	10 500
	Sihttaseme täitmine võrreldes vaadeldava aastaga	-	-	145,7%	-	178,7%	
	Sihttaseme täitmine 2023. a prognoositud lõpptasemega	-	-	27,70%	-	51%	
Lõimumiskoolitustel osalejate arv	Osalejate arv aasta lõikes	-	557	3304	2249	1958	
	Osalejate arv kumulatiivselt	-	557	3861	6110	8068	
	Sihttase kumulatiivselt	-	-	500	-	3500	5500
	Sihttaseme täitmine võrreldes vaadeldava aastaga	-	-	772%	-	230%	
	Sihttaseme täitmine 2023. a prognoositud lõpptasemega	-	-	70%	-	147%	
Kaasatud või hõlmatud inimeste arv	Inimeste arv aasta lõikes	-	277	430	356 753	414	
	Inimeste arv kumulatiivselt	-	277	707	357 460	357 874	
	Sihttase kumulatiivselt	-	-	50 000	-	100 000	155 000
	Sihttaseme täitmine võrreldes vaadeldava aastaga	-	-	1,40%	-	358%	
	Sihttaseme täitmine 2023. a prognoositud lõpptasemega	-	-	0,40%	-	231%	

Allikas: Projektide „Toetuse andmise tingimuse uussisserändajate kohanemiseks“ seirearuanded perioodil 01.08.2014-31.12.2018 ja „Eesti ühiskonnas lõimumist toetavateks tegevusteks toetuse andmise tingimuste uues redaktsioonis kehtestamine“ seirearuanded perioodi 01.09.2014-31.12.2018 kohta.

TABEL 18. PLANEERITUD KULUD JA TEGELIKUD KULUD MEETME ALAMTEGEVUSTE LÖIKES, 2014-2018, EURODES¹⁶⁹

Rea nr	Meetmetegevus	2014 - 2018		
		Abikõlblike kulude kinnitatud eelarve kokku	Abikõlblik kulu kokku aruandeperioodi lõpuks	Eelarve täitmise %
1	2	3	4	5
KOHANEMISALASED MEETMETEGEVUSTED		3 046 933	2 178 209	71%
1 Infoplatvormi ja selle tugiteenuste väljatöötamine ja rakendamine		269 127	192 255	71%
1.1	Infoplatvormi ja selle tugiteenuste väljatöötamine ja rakendamine	111 919	43 519	39%
1.1.1	Infoplatvormi alusuuringud	5 400	5 400	100%
1.1.2	Infoplatvormi ja selle tugiteenuste arendamine ja piloteerimine	38 119	38 119	100%
1.1.3	Infoplatvormi hindamine ja edasiarendus	30 000	0	0%
1.1.4	Infoplatvormi rakendamine	38 400	0	0%
1.2	Otsene personalikulu	136 703	129 336	95%
1.3	Kaudsed kulud	20 506	19 400	95%
2 Kohanemiskoolituste väljatöötamine, piloteerimine ja rakendamine		2 124 108	1 665 840	78%
2.1	Kohanemiskoolituste väljatöötamine, piloteerimine ja rakendamine	2 031 530	1 575 722	78%
2.1.1	Kohanemiskoolituste ja keeleõppe õppe-, juhend- ja infomaterjalide ning teadmiste testide, sealhulgas veebipõhiste testide ja õppematerjalide väljatöötamine ja arendamine	367 001	367 001	100%
2.1.2	Koolituste materjalide ja teadmiste testide piloteerimine	364 111	364 111	100%
2.1.3	Materjalide vahhindamine ning materjalide uuendamine, uute materjalide loomine	85 000	0	0%
2.1.4	Materjalide lõpphindamine ning materjalide muutmine	0	0	
2.1.5	Koolituste pakkumine	1 215 418	844 610	69%
2.2	Otsene personalikulu	80 503	78 363	97%
2.3	Kaudsed kulud	12 075	11 755	97%
3 Tugivõrgustike kontseptsiooni väljatöötamine ja rakendamine		653 698	320 114	49%
3.1	Tugivõrgustike kontseptsiooni väljatöötamine ja rakendamine	366 419	89 762	24%
3.1.1	Arendamist vajavate teenuste ja nende pakkumise võimekuse väljaselgitamine	109 853	43 131	39%
3.1.2	Teenuste arendamine	172 900	12 600	7%
3.1.3	Parimate praktikate seminarid, juhendmaterjalide koostamine	83 667	34 031	41%
3.1.4	Lõpp- ja järelhindamise läbiviimine tugivõrgustike mõju kohta uussisserändajatele suunatud teenuste kvaliteedi ning sellega rahulolu kohta sihtgrupi hulgas, selle jätkusuutlikkuse ja arendusvajaduse kohta	0	0	N/A

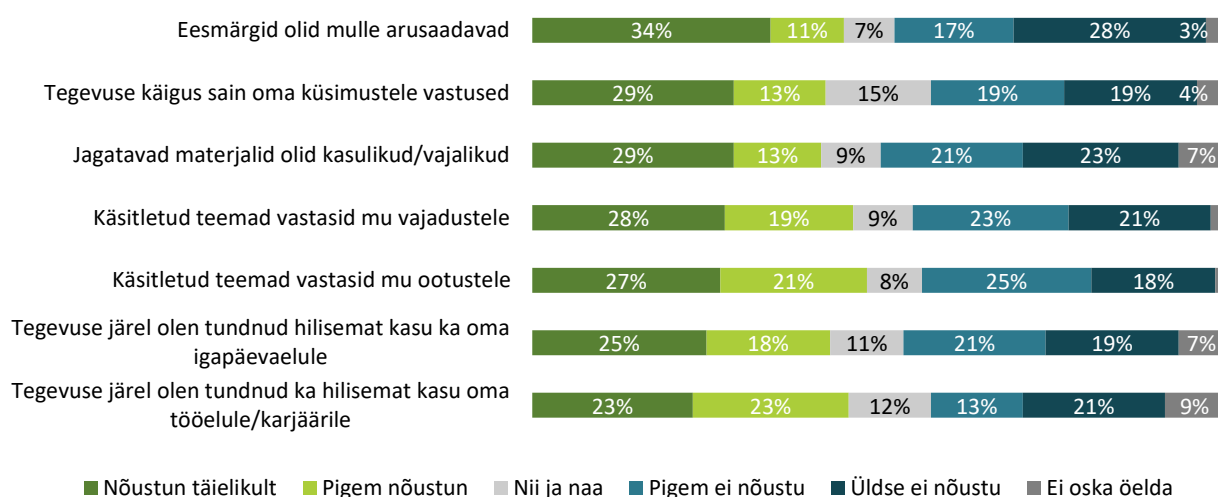
¹⁶⁹ KUM haldusalas tehtud kulude puhul on arvestatud summasid, mille kohta on rakendusüksusele kuludokumentid esitatud. SIM haldusalas tehtud kulude puhul on arvestatud summasid, mis on esitatud kuludokumentide alusel realselt üle kantud.

Rea nr	Meetmetegevus	2014 - 2018		
		Abikõlblike kulude kinnitatud eelarve kokku	Abikõblilik kulu kokku aruandeperioodi lõpuks	Eelarve täitmise %
3.2	Otsene personalikulu	249 807	200 306	80%
3.3	Kaudsed kulud	37 471	30 046	80%
LÕIMUMISALASED MEETMETEGEVUSTED		5 857 328	4 924 428	84%
1 Nõustamis- ja infosüsteemi väljatöötamine ja rakendamine		1 122 353	783 670	70%
1.1	Otsesed kulud	1 075 274	740 195	69%
1.1.1	Otsesed personalikulud	313 858	289 837	92%
1.1.1.1	Elluvijja töötajad	301 258	289 837	96%
1.1.1.2	Eksperdid	12 600	0	0%
1.1.2	Personali lähetus-, koolitus- ja tervisekontrolli kulud	11 960	13 266	111%
1.1.3	Sisutegevuste kulud	749 456	437 092	58%
1.1.3.1	Nõustamis- ja infosüsteemi arendamine ja elluviimine	417 033	308 641	74%
1.1.3.2	Teavitustegevused nõustamis- ja infosüsteemi nähtavuse tõstmiseks	190 000	37 181	20%
1.1.3.3	Koolitusvalmiduse tagamine ja koolitamine	142 423	91 270	64%
1.2	Kaudsed kulud	47 079	43 476	92%
2 Lõimumisprogrammi väljatöötamine ja pakkumine		4 218 241	3 741 794	89%
2.1	Otsesed kulud	4 199 150	3 725 650	89%
2.1.1	Otsesed personalikulud	127 269	107 623	85%
2.1.1.1	Elluvijja töötajad	114 988	103 823	90%
2.1.1.2	Eksperdid	12 281	3 800	31%
2.1.2	Personali lähetus-, koolitus- ja tervisekontrolli kulud	5 404	2 053	38%
2.1.3	Sisutegevuste kulud	4 066 477	3 615 974	89%
2.1.3.1	Lõimumiskoolitused	2 362 564	2 026 162	86%
2.1.3.2	Keeleline ja kultuuriline kümblus	1 360 000	1 249 315	92%
2.1.3.3	Muukeelse info esitamisevõimekuse suurendamine	343 913	340 497	99%
2.1.3.3.1	sh Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum	2 000	2 000	100%
2.1.3.3.2	Palamuse O. Lutsu Kihelkonnakoolimuuseum	7 988	7 988	100%
2.1.3.3.3	Sihtasutus Endla Teater	33 633	32 089	95%
2.1.3.3.4	Sihtasutus Eesti Vabaõhumuuseum	39 577	39 577	100%
2.1.3.3.5	Sihtasutus Pärnu Muuseum	2 566	2 390	93%
2.1.3.3.6	Sihtasutus Rakvere Teatrimaja	18 000	18 000	100%
2.1.3.3.7	Sihtasutus Teater NO99	45 744	44 049	96%
2.1.3.3.8	Sihtasutus Teater Vanemuine	53 132	53 132	100%
2.1.3.3.9	Sihtasutus Vaba Lava	33 890	33 890	100%
2.1.3.3.10	Sihtasutus Vene Teater	43 267	43 267	100%
2.1.3.3.11	Tartu Ülikool	46 260	46 260	100%
2.1.3.3.12	Valga Muuseum	17 856	17 856	100%
2.1.3.3.13	Sihtasutus Tallinna Tehnika- ja Teaduskeskus	0	0	N/A
2.1.3.3.14	Tartu Linnamuuseum	0	0	N/A
2.2	Kaudsed kulud	19 091	16 143	85%
3 Koostöö- ja kommunikatsioonitegevused		516 734	398 965	77%
3.1	Otsesed kulud	499 375	383 018	77%
3.1.1	Otsesed personalikulud	115 718	106 309	92%
3.1.1.1	Elluvijja töötajad	105 398	102 228	97%
3.1.1.2	Eksperdid	10 320	4 081	40%

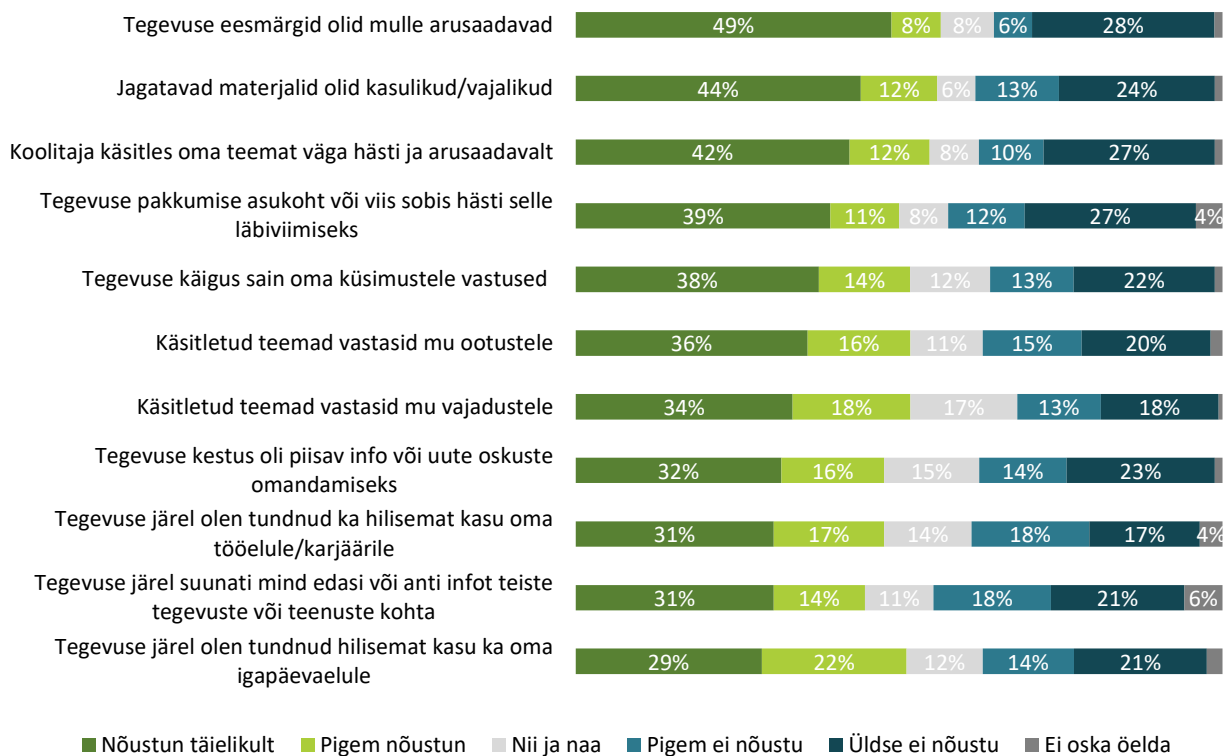
Rea nr	Meetmetegevus	2014 - 2018		
		Abikõlblike kulude kinnitatud eelarve kokku	Abikõlblik kulu kokku aruandeperioodi lõpuks	Eelarve täitmise %
3.1.2	Personali lähetus-, koolitus- ja tervisekontrolli kulud	1 197	460	38%
3.1.3	Sisutegevuste kulud	382 460	276 250	72%
3.1.3.1	Lõimumislased koostöötegevused	189 608	83 594	44%
3.1.3.2	Lõimumisalased kommunikatsioonitegevused	192 852	192 656	100%
3.2	Kaudsed kulud	17 359	15 946	92%

Allikas: Projektide „Toetuse andmise tingimuse uussisserändajate kohanemiseks“ ja „Eesti ühiskonnas lõimumist toetavateks tegevusteks toetuse andmise tingimuste uues redaktsioonis kehtestamine“ eelarve täitmine kulukohtade lõikes perioodil 2014-2018.

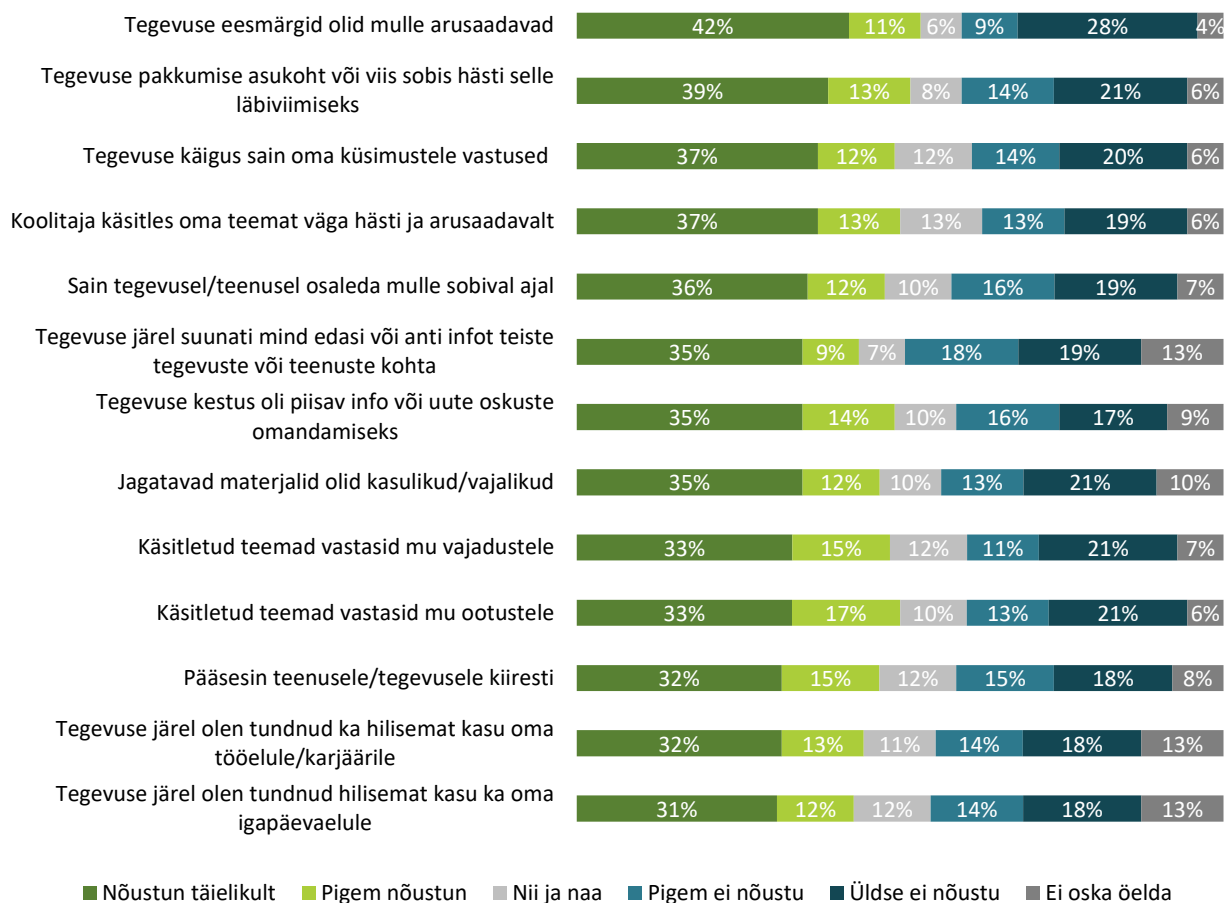
JOONIS 33. KUI SUUREL MÄÄRAL NÕUSTUD JÄRGMISTE VÄIDETEGA (SETTLEINESTONIA.EE VEEBILEHT)? (N=151)

Allikas: Vahehindamise raames läbiviidud veebiküsitlus

JOONIS 34. KUIVÕRD NÕUSTUD JÄRGMISTE VÄIDETEGA? (KOHANEMISPROGRAMM) (N=170)

Allikas: Vahehindamise raames läbiviidud veebiküsitlus

JOONIS 35. KUIVÕRD NÕUSTUD JÄRGMISTE VÄIDETEGA? (PPA MIGRATSIOONINÕUSTAMINE)? (N=126)

Allikas: Vahehindamise raames läbiviidud veebiküsitlus

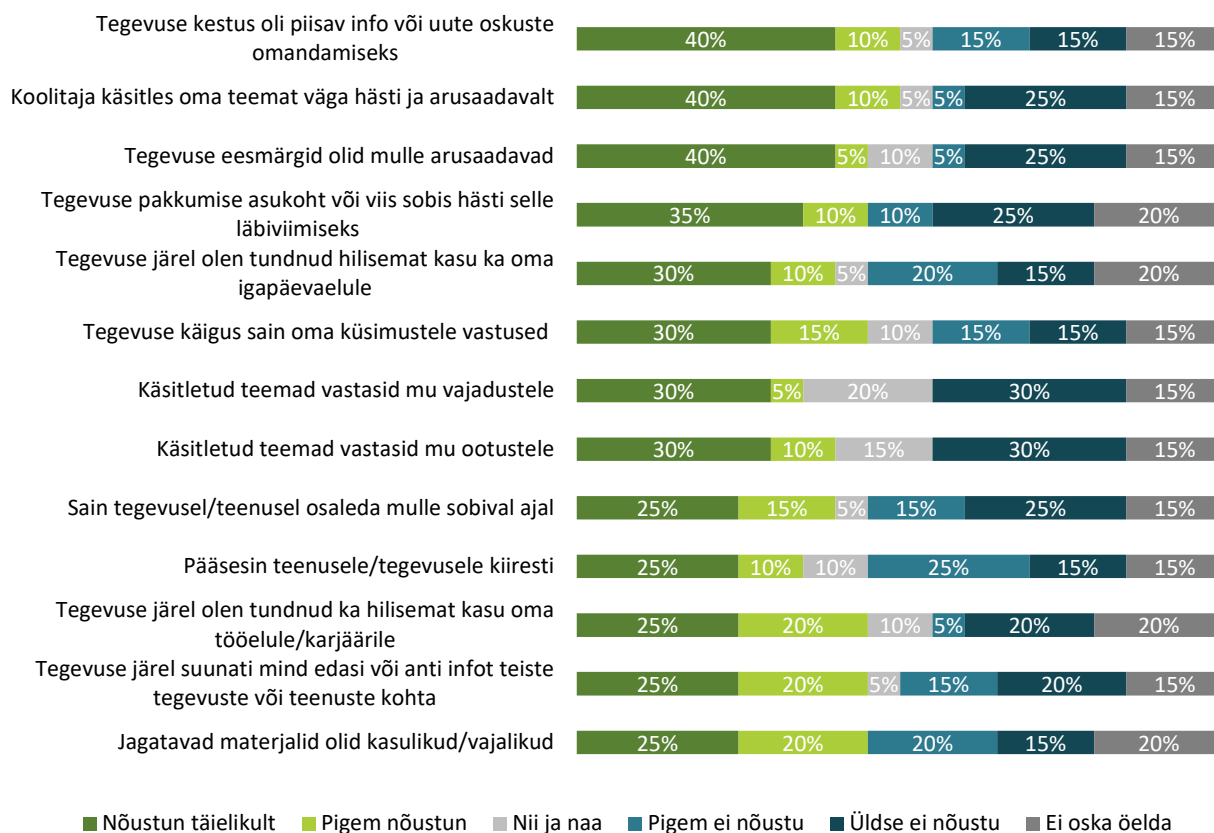
TABEL 19. KUIDAS SAID UUSSISERÄNDAJAD JA VÄHELÕIMUNUD PÜSIELANIKUD LÕIMUMISALASTEST TEGEVUSTEST TEADA?¹⁷⁰

	Settlein-estonia.ee veebileht	Kohanemis-programmi koolitused	PPA migratsiooni-nõustamisteenus	INSA nõustamine		INSA Eesti keele kursus A2-B2 tasemel		INSA kodakondsuse-eksamiks ettevalmistamise koolitus	INSA keelelise ja kultuurilise kümblyse tegevus
	Uussisserändajad (n=151)	Uussisserändajad (n=170)	Uussisserändajad (n=126)	Vähelõimunud püsielanikud (n=109)	Uussisserändajad (n=20)	Vähelõimunud püsielanikud (n=212)	Uussisserändajad (n=32)	Vähelõimunud püsielanikud (n=64)	Vähelõimunud püsielanikud (113)
Sõbralt, tuttavalt, pereliikmelt	17%	14%	14%	29%	15%	23%	28%	28%	27%
Politsei- ja Piirivalveametist	39%	51%	54%	6%	35%	3%	19%	9%	4%
Töötukassast	2%	5%	3%	19%		16%	16%	14%	12%
Kohanemisprogrammi koolitusest	15%		4%		15%		25%		4%
Meediast (TV, ajalehed, raadio), palun täpsustada	3%	1%		14%		25%		3%	11%
Tööandjalt	3%	4%	3%	7%		11%		8%	8%
Settleinestonia.ee lehelt		17%	2%		5%		6%		5%
Integratsiooni Sihtasutuse konsultandilt						4%		8%	6%
Ülikoolist	6%	4%	6%	1%	5%			6%	1%
Mujalt	13%	4%	9%	18%	5%	11%		8%	11%
Ei oska öelda	3%	1%	5%	6%	20%	7%	6%	16%	11%

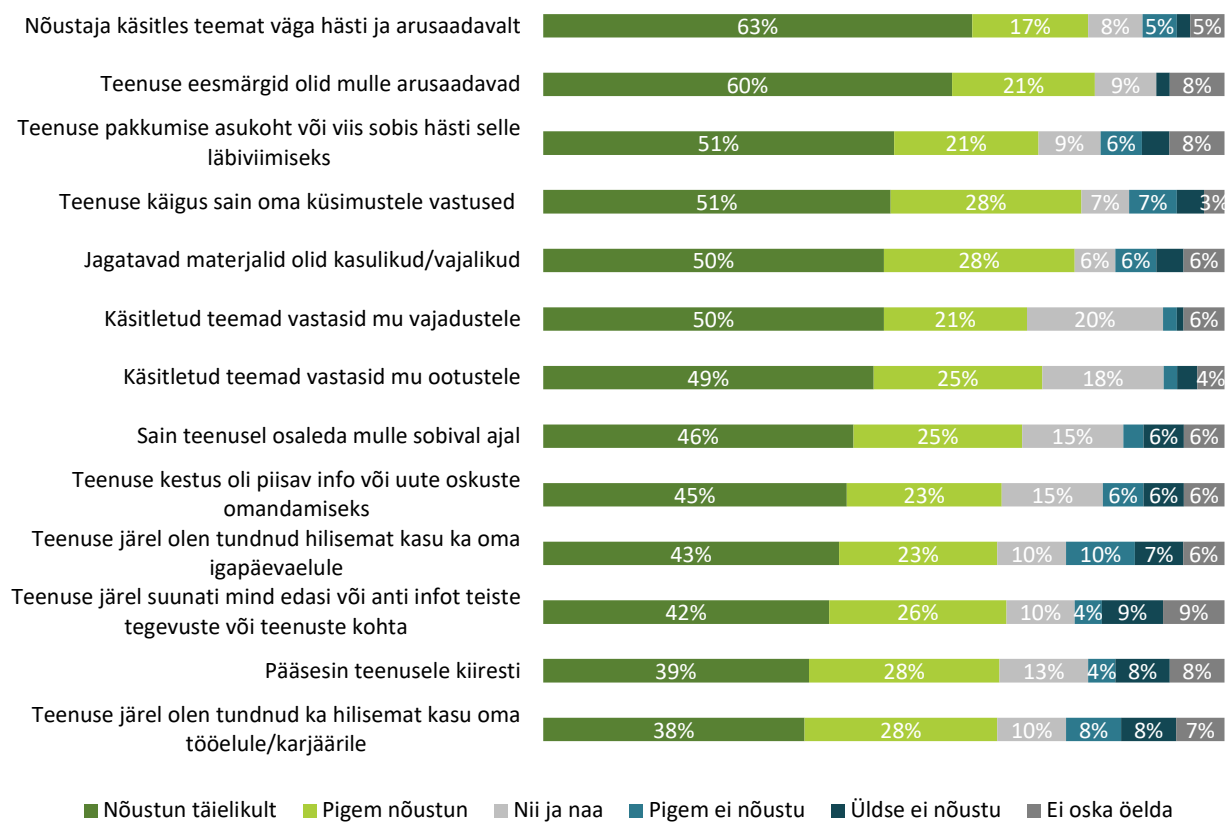
Allikas: Vahehindamise raames läbiviidud veebiküsitlus

¹⁷⁰ Tabelis on kuvatud tegevused, milles osales vähemalt 20 vastajat

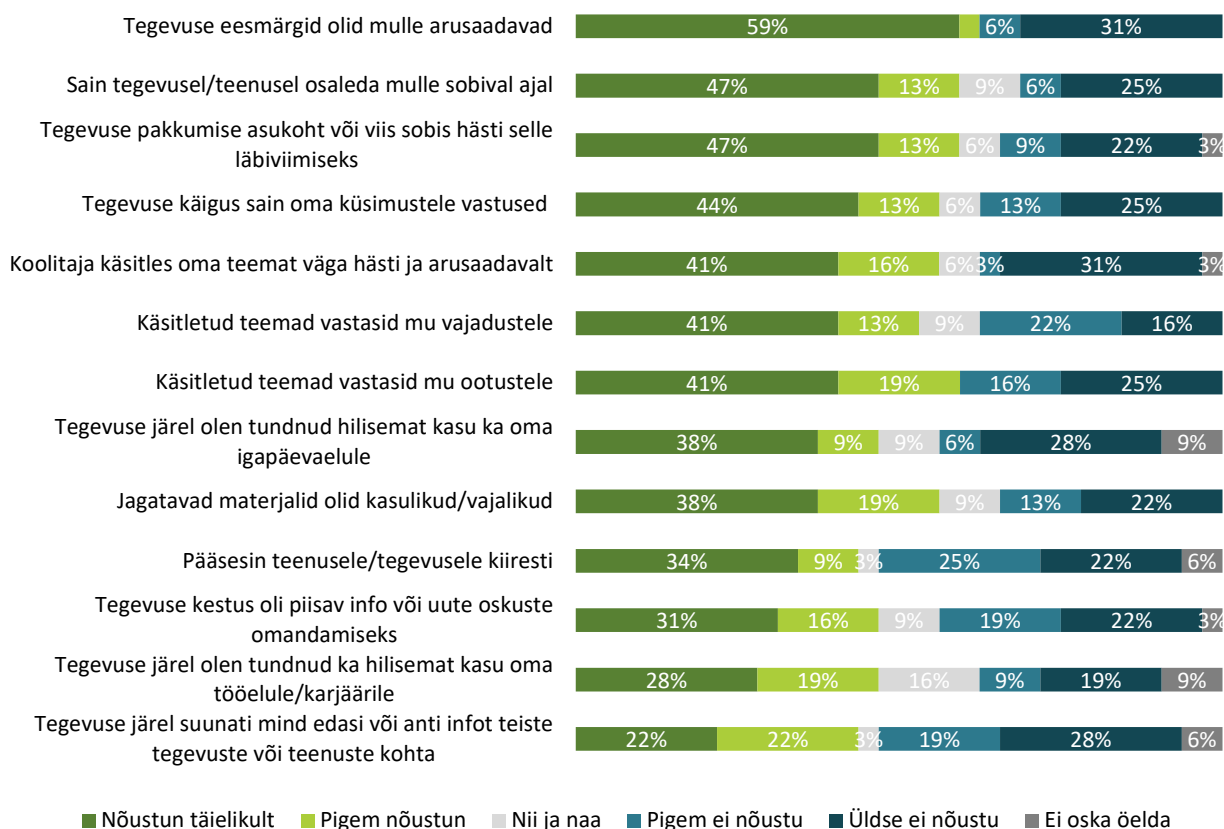
JOONIS 36. KUIVÕRD NÕUSTUVAD UUSSISERÄNDAJAD JÄRGMISTE VÄIDETEGA (INSA NÕUSTAMISTEENUS)? (n=20)

Allikas: Vahehindamise raames läbiviidud veebiküsitlus

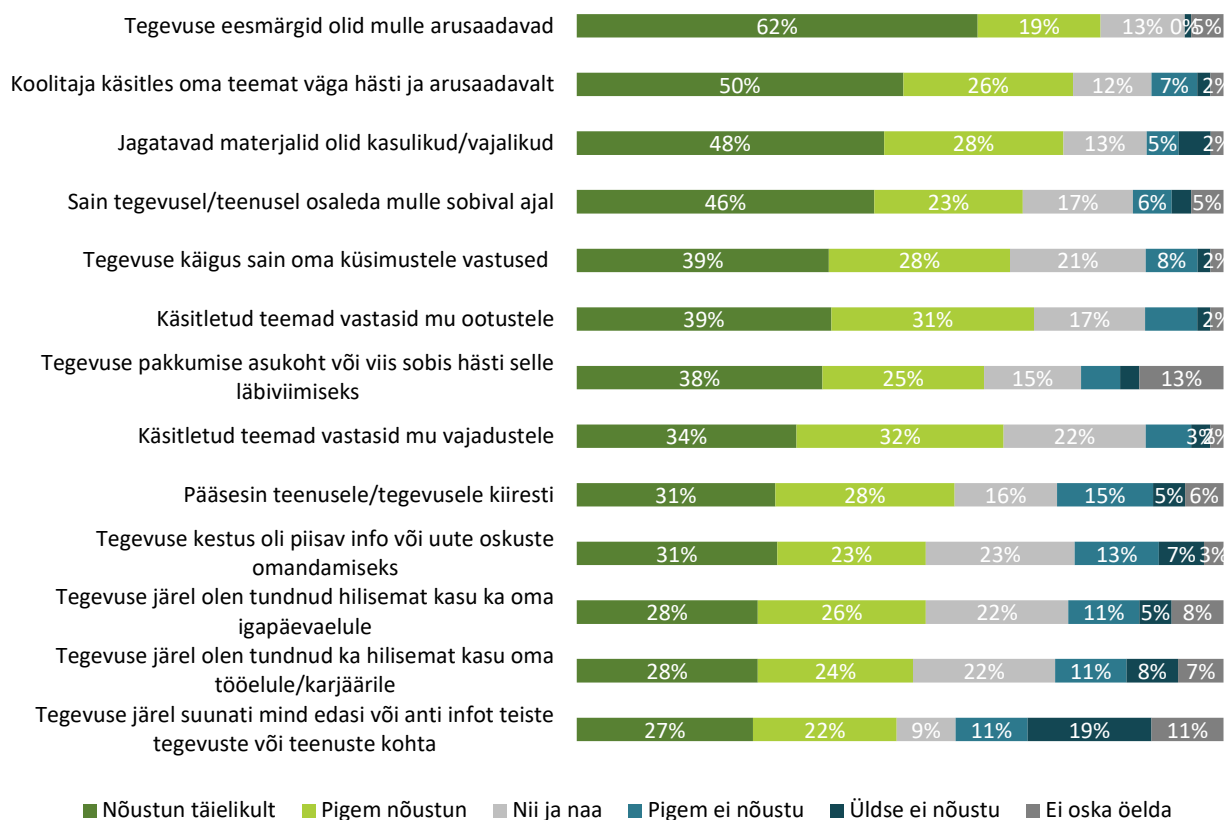
JOONIS 37. KUIVÕRD NÕUSTUVAD VÄHELÕIMUNUD PÜSIELANIKUD JÄRGMISTE VÄIDETEGA INSA NÕUSTAMISE KOHTA? (n=109)

Allikas: Vahehindamise raames läbiviidud veebiküsitlus

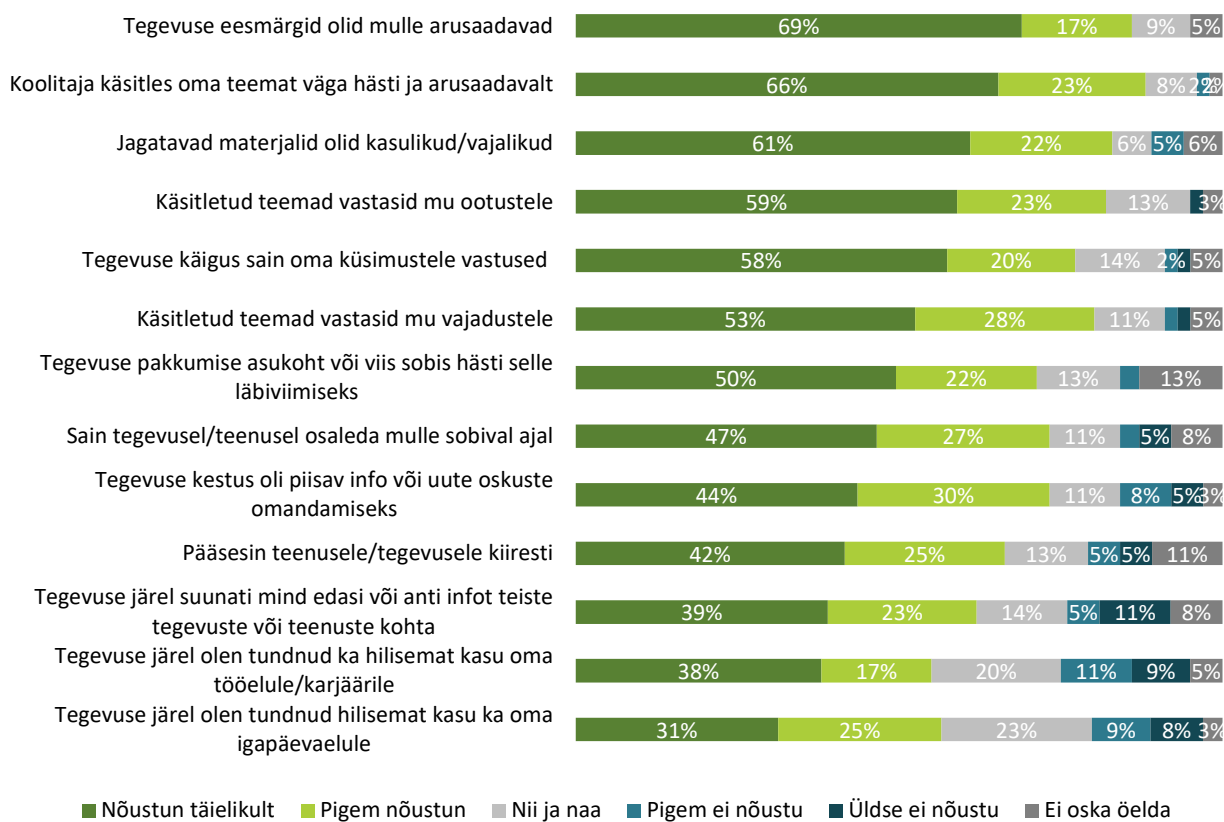
JOONIS 38. KUIVÕRD NÕUSTUVAD UUSSISSERÄNDAJAD JÄRGMISTE VÄIDETEGA EESTI KEELE KURSUSE KOHTA? (n=32)

Allikas: Vahehindamise raames läbiviidud veebiküsitlus

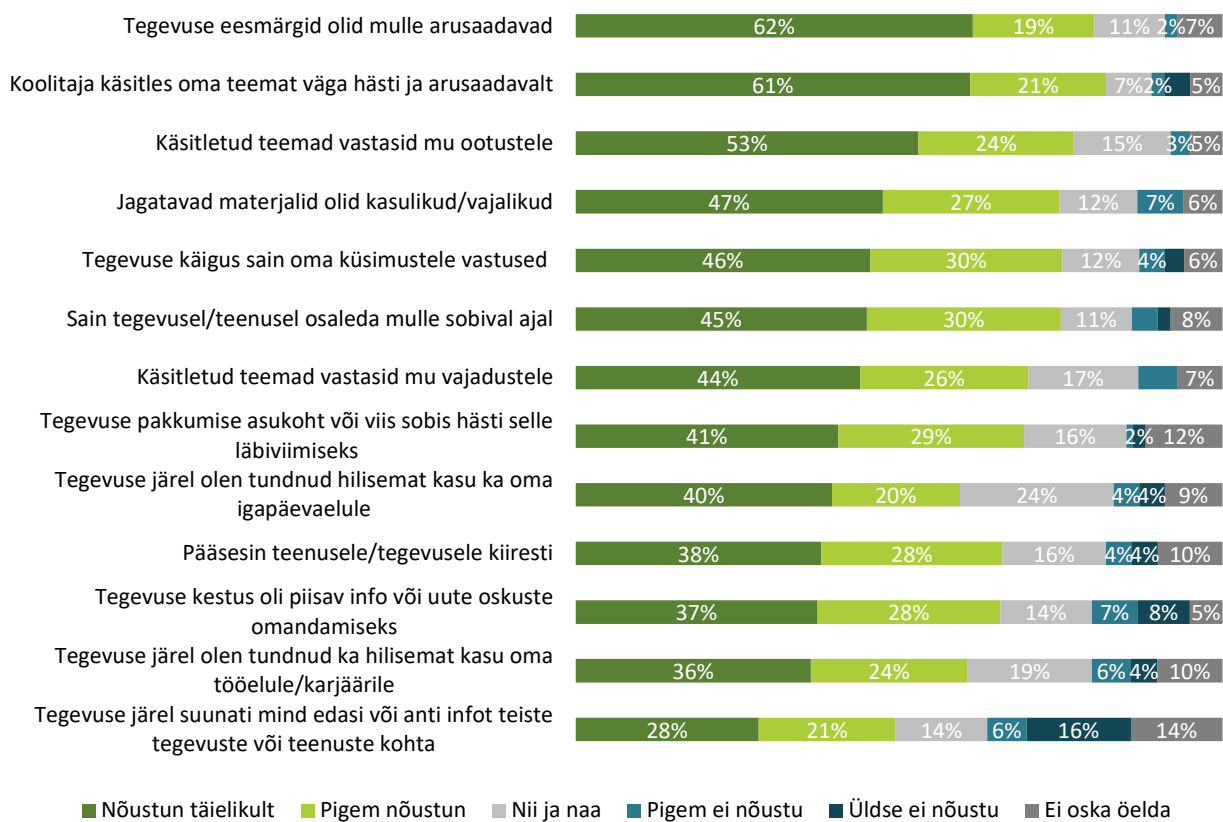
JOONIS 39. KUIVÕRD NÕUSTUVAD VÄHELÕIMUNUD PÜSIELANIKUD JÄRGMISTE VÄIDETEGA INSA KEELEÕPPEMOODULI KOHTA? (n=212)

Allikas: Vahehindamise raames läbiviidud veebiküsitlus

JOONIS 40. KUIVÕRD NÕUSTUVAD VÄHELÕIMUNUD PÜSIELANIKUD JÄRGMISTE VÄIDETEGA KODAKONDSUSEKSAMI KOOLITUSE KOHTA? (N=64)

Allikas: Vahehindamise raames läbiviidud veebiküsitlus

JOONIS 41. KUIVÕRD NÕUSTUVAD VÄHELÕIMUNUD PÜSIELANIKUD JÄRGMISTE VÄIDETEGA KULTUURILISE JA KEELELISE KÜMBLUSE TEGEVUSE KOHTA? (n=113)

Allikas: Vahehindamise raames läbiviidud veebiküsitlus

TABEL 20. KUI KEERULINE ON SINU ARVATES TEISTEST RAHVUSEST, TEISE KODAKONDSUSEGA VÕI TEISE EMAKEELEGA EESTIS ELAVAL INIMESEL EESTIS ELADA JA SIINSES ÜHISKONNAELUS OSALEDA (1-ÜLDSE MITTE KEERULINE; 5-VÄGA KEERULINE)?

		UUSSISERÄNDAJAD (n=455)		VÄHELÕIMUNUD (n=450)		EESTLASED (n=300)	
		Keskmine	Standardhälve	Keskmine	Standardhälve	Keskmine	Standardhälve
Karjäär							
	Uussisserändajad (5.1.11)	2,3724	0,97331	2,9275	0,87431	2,4648	0,80969
	Vähelõimunud teisest rahvusest (5.2.11)	2,3534	0,94656	2,8794	0,9024	2,2237	0,81285
	Vähelõimunud teise emakeelega (5.2.23)	2,3225	0,99142	2,8626	0,90703	2,2364	0,8646
Sõbrad							
	Uussisserändajad (5.1.12)	2,147	1,06098	2,2604	1,07176	1,8077	0,84375
	Vähelõimunud teisest rahvusest (5.2.12)	2,0571	1,01132	2,1818	1,03529	1,7429	0,8608
	Vähelõimunud teise emakeelega (5.2.24)	2,0161	1,00391	2,1755	1,04098	1,6842	0,86337
Kultuur							
	Uussisserändajad (5.1.13)	1,4576	0,78738	1,5332	0,80529	1,6482	0,86761
	Vähelõimunud teisest rahvusest (5.2.13)	1,4807	0,79186	1,5742	0,84794	1,6226	0,85784
	Vähelõimunud teise emakeelega (5.2.25)	1,4485	0,75264	1,5586	0,85009	1,5891	0,83794

Allikas: Vahehindamise raames läbiviidud veebiküsitlus